

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ГУМЕН ОЛЕКСАНДР ВІКТОРОВИЧ

УДК 368.5-044.22 (477)

ДИСЕРТАЦІЯ

РОЗВИТОК АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

072 Фінанси, банківська справа та страхування
07 Управління та адміністрування

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

О. В. Гумен

Науковий керівник: Прокопчук Олена Тодорівна, доктор економічних наук,
професор

Умань – 2026

АНОТАЦІЯ

Гумен О. В. Розвиток аграрного страхування в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (07 – Управління та адміністрування), Уманський національний університет Міністерства освіти і науки України, Умань, 2026.

Дисертаційна робота присвячена обґрунтуванню теоретико-методичних основ та визначенню напрямів розвитку аграрного страхування в Україні. У межах дослідження здійснено ґрунтовний аналіз понятійного апарату страхового захисту в аграрному секторі, оцінено тенденції та динаміку розвитку вітчизняного ринку аграрного страхування, визначено ключові фактори впливу на його ефективність та стійкість. На основі отриманих результатів сформульовано напрями модернізації аграрного страхування з урахуванням сучасних ризиків, потреб сільськогосподарських виробників і вимог до фінансової безпеки аграрної галузі.

У першому розділі «Теоретичні основи аграрного страхування» проведено комплексний аналіз наукових підходів та практичних трансформацій аграрного страхування як механізму фінансового захисту аграрного сектору. На основі узагальнення сучасних наукових концепцій та аналізу практичних змін на ринку обґрунтовано авторське визначення аграрного страхування, яке виходить за межі традиційного розуміння цього явища лише як компенсаційного механізму покриття збитків. Визначено аграрне страхування як багатофункціональний інструмент забезпечення економічної стійкості аграрного виробництва, що інтегрує фінансові, технологічні, правові та соціальні складові, включає параметричні інструменти та цифрові технології оцінки збитків, враховує воєнні, кліматичні, технологічні та інституційні ризики, а також передбачає інтегровані механізми державної підтримки. Таке уточнене визначення дозволяє більш глибоко осмислити економічний, соціальний і управлінський аспекти аграрного страхування, підкреслює необхідність взаємодії державних та приватних

інструментів підтримки, формування партнерських моделей між агровиробниками, страховими компаніями та фінансовими посередниками, а також впровадження інноваційних технологій моніторингу, прогнозування та оцінки ризиків.

Розкрито сутність, роль і значення аграрного страхування в системі фінансового захисту аграрного сектору, підкреслено його багатофункціональний характер, що дозволяє забезпечувати не лише компенсацію збитків, а й підвищувати економічну стійкість виробництва, стабільність господарської діяльності та адаптивність аграрного сектору до сучасних економічних, кліматичних і соціально-політичних викликів.

Наступним логічним етапом у дослідженні теоретичних основ аграрного страхування є здійснення класифікації видів аграрного страхування та удосконалення класифікаційного апарату через інтеграцію підходів за об'єктами страхування, видами ризиків, формами державної участі та організаційно-правовими моделями. Така систематизація забезпечує комплексну характеристику страхових продуктів, інтегроване покриття ризиків різної природи, підвищує адаптивність і фінансову стійкість аграрного сектору та формує науково-методичні засади модернізації управління аграрними ризиками в умовах структурних змін і сучасних викликів.

Досліджено нормативно-правове забезпечення та інституційну структуру аграрного страхового ринку України, визначено ключові проблеми його функціонування та обґрунтовано комплексний підхід до модернізації ринку, який включає підвищення прозорості страхових механізмів, впровадження цифрових технологій та гармонізацію національних стандартів із міжнародними практиками. Встановлено, що вдосконалення нормативно-правової бази та інституційної структури ринку сприяє підвищенню доступності страхових послуг, зміцненню фінансової стійкості аграрного сектору та формуванню ефективної системи управління ризиками.

У другому розділі «Аналіз сучасних тенденцій розвитку аграрного страхування в Україні» здійснено комплексне дослідження стану, структури та

динаміки ринку аграрного страхування за період 2018-2024 рр. (7 років), видової сукупності страхових продуктів, а також проблем і ризиків його розвитку під впливом соціально-економічних, політичних та кліматичних трансформацій.

Встановлено, що ринок демонструє високу вразливість до зовнішніх ризиків: кількість застрахованих площ знизилась із 650 тис. га у 2018 р. до 210 тис. га у 2022 р., а кількість активних страхових компаній скоротилася на 35 %, після чого спостерігається поступове відновлення у 2023-2024 рр., що підкреслює адаптивність галузі та потребу розвитку державної підтримки й механізмів перестрахування.

Динаміка рівня страхових виплат і перестрахування у 2018-2024 рр. свідчить про значні коливання збитковості та обмежене міжнародне покриття, що особливо проявилось у умовах війни. Це підкреслює недостатність наявних резервів та актуальну потребу вдосконалення механізмів ризик-менеджменту, посилення національних перестраховувальних структур і розширення фінансової підтримки аграрного сектору для підвищення його стійкості й стабільності.

Проаналізовано продуктовий склад ринку: класичні страхові продукти займають 90 % усіх договорів, індексні та параметричні – 12-18 %, що забезпечує швидке врегулювання збитків (5-10 днів порівняно з 30-60 днями у класичних схем) і дозволяє адаптувати страхові рішення до регіональних та кліматичних особливостей.

Страхування врожаю залишається основним сегментом ринку, охоплюючи понад 50 % всіх укладених договорів та понад 40 % премій. Популярність класичних схем у поєднанні з частковим впровадженням параметричних моделей дозволяє агровиробникам зменшувати фінансові втрати від кліматичних аномалій, таких як посухи, повені та заморозки, особливо в Південних та Центральних регіонах України.

Сегмент страхування тваринництва та сільськогосподарського майна займає 20-25 % ринку, демонструючи стабільне зростання завдяки запровадженню цифрових рішень та дистанційного моніторингу стану поголів'я та об'єктів. Параметричні та цифрові продукти, що використовують супутникові дані,

погодні індикатори та онлайн-платформи, сприяють точнішій оцінці ризиків і оперативному реагуванню, підвищуючи ефективність страхових виплат і покращуючи фінансову стійкість аграрного сектору.

Запропоновано трирівневу модель класифікації ризиків (соціально-економічні, політичні та кліматичні) із використанням інтегральних індикаторів, що дозволяє кількісно оцінити вплив детермінант на стійкість ринку. Результати свідчать про домінування політичних ризиків та значну структурну невизначеність, що обґрунтовує необхідність адаптивних механізмів управління і превентивних заходів державного регулювання.

У третьому розділі «Перспективи розвитку аграрного страхування в Україні» досліджено стратегічні напрями удосконалення системи аграрного страхування, поведінкові фактори учасників ринку та інноваційні цифрові підходи до управління ризиками. Проведений аналіз засвідчив комплексний характер трансформацій аграрного сектору та страхового середовища, зростання актуальності ризик-орієнтованих механізмів державної підтримки та необхідність гармонізації ринку з європейськими стандартами.

Для обґрунтування перспектив розвитку ринку застосовано інструменти стратегічної діагностики, зокрема SWOT-аналіз, стратегічну карту вдосконалення аграрного страхування та сценарний підхід, що дозволило систематизувати ключові проблеми, визначити відповідні інструменти впливу та оцінити можливі траєкторії розвитку галузі.

На основі аналітичних та теоретико-методичних результатів удосконалено підходи до визначення стратегічних напрямів розвитку ринку, що включають державне партнерство, модернізацію нормативної бази, цифровізацію страхових процесів та розширення продуктового портфеля. Реалізація моделі підвищує фінансову стабільність агровиробництва, зміцнює довіру до страхового ринку та забезпечує доступ до ефективних інструментів управління ризиками.

Дослідження дозволило комплексно оцінити детермінанти страхової поведінки аграрних виробників та кількісно виміряти їх через інтегральні індекси KOG, INF, SOC, MOT та композитний індекс готовності до ризик-

менеджменту CRMR. Встановлено, що середній рівень проникнення аграрного страхування у вибірці становив 34,5%, індекс довіри – 49,3, індекс інформованості – 51,1, індекс поведінкових викривлень – 47,5, CRMR – 36,8, що свідчить про низьку загальну готовність до управління ризиками через страхування.

На цій основі розроблено авторську поведінково-мотиваційну модель, яка інтегрує економічні, соціальні, психологічні та інституційні чинники, пояснює відмінності страхової поведінки різних груп виробників і дозволяє кількісно оцінювати їх мотивацію до участі у страхових програмах. Кластерний аналіз (k-means, k=3) виділив три групи: Кластер 0 – раціональні та інформовані (найвища ймовірність страхування), Кластер 1 – недовірливі та соціально залежні, Кластер 2 – емоційно бар'єрні та ризиково-оптимістичні (найнижча ймовірність страхування), що дозволяє формувати диференційовані політики: комерційні продукти з мінімальними бар'єрами, програми підвищення довіри та інформаційно-поведінкові інтервенції.

Запропоновані напрями вдосконалення механізму включають підвищення прозорості ринку, розвиток фінансової грамотності, цифровізацію страхових процесів та таргетовані поведінкові інтервенції, що сприятиме підвищенню страхового покриття, зміцненню довіри до страхових інститутів і підвищенню стійкості аграрного сектору. Інноваційні та цифрові підходи включають індексні та автоматизовані продукти, цифрову аналітику, ESG-механізми та інтеграцію з державними реєстрами, забезпечуючи точне прогнозування збитків, оперативну оцінку ризиків, оптимізацію страхових процесів і зниження транзакційних витрат. Це створює науково-практичну основу модернізації аграрного страхування та стимулює участь аграріїв у цифровому середовищі.

Ключові слова: страхування, аграрне страхування, страховий ринок, ризики, ризик-менеджмент, страховики, страхові послуги, страхові продукти, параметричне страхування, цифровізація, державна підтримка, фінансова стійкість, поведінкова мотивація, інновації.

ANNOTATION

Humen O. V. Development of Agricultural Insurance in Ukraine. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in speciality 072 «Finance, Banking and Insurance» (07 – Management and Administration), Uman National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Uman, 2026.

The dissertation is devoted to substantiating the theoretical and methodological foundations and determining the directions of development of agricultural insurance in Ukraine. The study provides a thorough analysis of the conceptual framework of insurance protection in the agricultural sector, assesses trends and dynamics in the development of the domestic agricultural insurance market, and identifies key factors influencing its effectiveness and sustainability. Based on the results obtained, directions for the modernisation of agricultural insurance are formulated, taking into account current risks, the needs of agricultural producers and the requirements for financial security in the agricultural sector.

The first chapter, «Theoretical Foundations of Agricultural Insurance», provides a comprehensive analysis of scientific approaches and practical transformations of agricultural insurance as a mechanism for financial protection of the agricultural sector. Based on a summary of modern scientific concepts and an analysis of practical changes in the market, the author's definition of agricultural insurance is substantiated, which goes beyond the traditional understanding of this phenomenon as merely a compensatory mechanism for covering losses. Agricultural insurance is defined as a multifunctional tool for ensuring the economic stability of agricultural production, integrating financial, technological, legal and social components, including parametric tools and digital technologies for assessing losses, taking into account military, climatic, technological and institutional risks, and providing for integrated mechanisms of state support. This refined definition allows for a deeper understanding of the economic, social and managerial aspects of agricultural insurance, emphasises the need for interaction between state and private support instruments, the formation of partnership models between agricultural producers, insurance companies and financial

intermediaries, as well as the introduction of innovative technologies for monitoring, forecasting and risk assessment.

The essence, role and significance of agricultural insurance in the system of financial protection of the agricultural sector has been revealed, and its multifunctional nature has been emphasised, which allows not only to compensate for losses, but also to increase the economic stability of production, the stability of economic activity and the adaptability of the agricultural sector to modern economic, climatic and socio-political challenges.

The next logical step in researching the theoretical foundations of agricultural insurance is to classify the types of agricultural insurance and improve the classification system by integrating approaches based on insurance objects, types of risks, forms of state participation, and organisational and legal models. Such systematisation provides a comprehensive description of insurance products, integrated coverage of risks of various nature, increases the adaptability and financial stability of the agricultural sector, and forms the scientific and methodological basis for modernising agricultural risk management in the context of structural changes and contemporary challenges.

The regulatory and legal framework and institutional structure of the agricultural insurance market in Ukraine have been studied, key problems in its functioning have been identified, and a comprehensive approach to market modernisation has been substantiated, which includes increasing the transparency of insurance mechanisms, introducing digital technologies, and harmonising national standards with international practices. It has been established that improving the regulatory framework and institutional structure of the market contributes to increasing the accessibility of insurance services, strengthening the financial stability of the agricultural sector, and forming an effective risk management system.

The second section, «Analysis of Current Trends in Agricultural Insurance Development in Ukraine», provides a comprehensive study of the state, structure, and dynamics of the agricultural insurance market for the period 2018-2024 (7 years), the

range of insurance products, as well as the problems and risks of its development under the influence of socio-economic, political and climatic transformations.

It has been established that the market is highly vulnerable to external risks: the number of insured areas decreased from 650 thousand hectares in 2018 to 210 thousand hectares in 2022, and the number of active insurance companies has decreased by 35%, followed by a gradual recovery in 2023-2024, which highlights the adaptability of the industry and the need for state support and reinsurance mechanisms.

The dynamics of insurance payments and reinsurance in 2018-2024 indicate significant fluctuations in losses and limited international coverage, which was particularly evident in the context of the war. This highlights the insufficiency of existing reserves and the urgent need to improve risk management mechanisms, strengthen national reinsurance structures and expand financial support for the agricultural sector to increase its resilience and stability.

The product composition of the market has been analysed: classic insurance products account for 90% of all contracts, while index and parametric products account for 12-18%, which ensures rapid settlement of claims (5-10 days compared to 30-60 days in classic schemes) and allows insurance solutions to be adapted to regional and climatic characteristics.

Crop insurance remains the main segment of the market, accounting for over 50% of all contracts concluded and over 40% of premiums. The popularity of traditional schemes, combined with the partial introduction of parametric models, allows agricultural producers to reduce financial losses from climatic anomalies such as droughts, floods and frosts, especially in the southern and central regions of Ukraine.

The livestock and agricultural property insurance segment accounts for 20-25% of the market, showing steady growth thanks to the introduction of digital solutions and remote monitoring of livestock and property. Parametric and digital products that use satellite data, weather indicators and online platforms facilitate more accurate risk assessment and rapid response, increasing the efficiency of insurance payments and improving the financial stability of the agricultural sector.

A three-level model of risk classification (socio-economic, political and climatic) using integral indicators is proposed, which allows for a quantitative assessment of the impact of determinants on market stability. The results indicate the dominance of political risks and significant structural uncertainty, which justifies the need for adaptive management mechanisms and preventive measures of state regulation.

The third section, «Prospects for the Development of Agricultural Insurance in Ukraine», examines strategic directions for improving the agricultural insurance system, behavioural factors of market participants, and innovative digital approaches to risk management. The analysis revealed the complex nature of transformations in the agricultural sector and the insurance environment, the growing relevance of risk-oriented mechanisms of state support, and the need to harmonise the market with European standards.

To substantiate the market's development prospects, strategic diagnostic tools were used, including SWOT analysis, a strategic map for improving agricultural insurance, and a scenario approach, which made it possible to systematise key problems, identify appropriate instruments of influence, and assess possible trajectories for the industry's development.

Based on analytical and theoretical-methodological results, approaches to determining strategic market development directions have been improved, including public-private partnerships, modernisation of the regulatory framework, digitisation of insurance processes, and expansion of the product portfolio. Implementation of the model increases the financial stability of agricultural production, strengthens confidence in the insurance market, and provides access to effective risk management tools.

The study allowed for a comprehensive assessment of the determinants of agricultural producers' insurance behaviour and their quantitative measurement using the KOG, INF, SOC, MOT integral indices and the CRMR composite risk management readiness index. It was found that the average penetration rate of agricultural insurance in the sample was 34.5%, the confidence index was 49.3, the awareness index was 51.1,

the behavioural bias index was 47.5, and the CRMR was 36.8, which indicates a low overall readiness for risk management through insurance.

On this basis, an author's behavioural and motivational model has been developed, which integrates economic, social, psychological and institutional factors, explains the differences in insurance behaviour among different groups of producers and allows for a quantitative assessment of their motivation to participate in insurance programmes. Cluster analysis (k-means, k=3) identified three groups: Cluster 0 – rational and informed (highest probability of insurance), Cluster 1 – distrustful and socially dependent, Cluster 2 – emotionally barriered and risk-optimistic (lowest probability of insurance), which allows for the formation of differentiated policies: commercial products with minimal barriers, trust-building programmes, and informational and behavioural interventions.

The proposed areas for improvement include increasing market transparency, developing financial literacy, digitising insurance processes, and targeted behavioural interventions, which will help increase insurance coverage, strengthen trust in insurance institutions, and improve the resilience of the agricultural sector. Innovative and digital approaches include index-based and automated products, digital analytics, ESG mechanisms, and integration with government registries, ensuring accurate loss forecasting, rapid risk assessment, optimisation of insurance processes, and reduction of transaction costs. This creates a scientific and practical basis for the modernisation of agricultural insurance and encourages farmers to participate in the digital environment.

Keywords: insurance, agricultural insurance, insurance market, risks, risk management, insurers, insurance services, insurance products, parametric insurance, digitalisation, state support, financial stability, behavioural motivation, innovation.

Список опублікованих праць за темою дисертації

Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України

1. Прокопчук О. Т., Харенко А. О., **Гумен О. В.**, Мирошніченко М. М., Клименко В.О., Жарун Р. Ф. Цифрові трансформації та інноваційні рішення на ринку страхових послуг України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2024. Випуск 105, Ч. 2: Економічні науки, С. 106-115. DOI: 10.32782/2415-8240-2024-105-2-106-115. (ум. друк. арк. 0,70/0,16). (особистий внесок автора: здійснено обґрунтування тенденцій цифрової трансформації страхового ринку України, розроблено підходи до оцінювання впливу інноваційних технологій на ефективність страхових послуг та визначено пріоритетні напрями впровадження цифрових рішень у діяльність страхових компаній). [фахове видання; Index Copernicus (IC), crossref, Ulrich's Periodicals Directory, Google Scholar].

2. Прокопчук О. Т., Пономаренко О.В., **Гумен О. В.**, Мирошніченко М. М., Клименко В.О., Жарун Р. Ф. Трансформація страхового бізнесу під впливом цифрових інновацій та штучного інтелекту. *Збірник наукових праць Уманського національного університету* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2025. Випуск 106, Ч. 2: Економічні науки. С. 90-100. DOI:10.32782/2415-8240-2025-106-2-90-100. (ум. друк. арк. 0,72/0,22). (особистий внесок автора: обґрунтовано концептуальні підходи до трансформації страхового бізнесу під впливом цифрових інновацій та штучного інтелекту, сформовано методичні підходи до оцінювання ефектів цифровізації та визначено ключові напрями адаптації бізнес-моделей страхових компаній). [фахове видання; Index Copernicus (IC), crossref, Ulrich's Periodicals Directory, Google Scholar].

3. Гумен О. В. Особливості розвитку аграрного страхування в Україні в умовах інноваційних викликів та можливостей. *Науково-практичний журнал «Агросвіт»*. 2025. № 19. С. 138-143. DOI: 10.32702/2306-6792.2025.19.138. (ум. друк. арк. 0,55). [фахове видання; Index Copernicus (IC), Google Scholar].

4. Прокопчук О. Т., **Гумен О. В.** Поведінкові та мотиваційні засади розвитку аграрного страхування в Україні. *Науково-практичний журнал «Агросвіт»*. 2025. № 22. С. 91-100. DOI: 10.32702/2306-6792.2025.22.91. (ум. друк. арк. 0,92/0,62). (особистий внесок автора: сформовано концептуальну модель впливу когнітивних, інформаційних, соціальних та мотиваційних чинників на страхові рішення аграрних виробників). [фахове видання; Index Copernicus (IC), Google Scholar].

5. Гумен О. В. Інституційні та інноваційні механізми розвитку аграрного страхування в Україні. *Науково-практичний журнал «Інвестиції: практика та досвід»*. 2025. № 19. С. 207-212. DOI: 10.32702/2306-6814.2025.19.207. (ум. друк. арк. 0,63). [фахове видання; Index Copernicus (IC), Google Scholar].

Публікації, у яких засвідчено апробацію матеріалів дисертації

6. Гумен О. В. Організаційні основи розвитку ринку страхових послуг. Теоретичні засади державного регулювання страхової діяльності. Актуальні питання сучасної економіки : матеріали XIV Всеукраїнської наукової конференції за міжнародною участю, 15 листопада 2022 р. Умань : УНУС. 2022. С. 48-50. (ум. друк. арк. 0,14).

7. Клименко В.О., **Гумен О.В.**, Мирошніченко М.М. Поведінкові аспекти взаємодії учасників страхового ринку. [*Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством* : Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції]. Частина 1. м. Полтава, 30-31 березня 2023 р. Полтава, 2023. С. 676-678. (ум. друк. арк. 0,17/0,08). (особистий внесок автора: проаналізовано поведінкові чинники взаємодії учасників страхового ринку та обґрунтовано їх вплив на ефективність страхових рішень).

8. Клименко В.О., **Гумен О.В.**, Мирошніченко М.М. Теоретична концептуалізація страхового бізнесу. [*Аспекти стабільного розвитку економіки*] : Матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції. 25 травня 2023 р. Умань : 2023. С. 17-19. (ум. друк. арк. 0,13/0,05). (особистий внесок автора: сформовано теоретичні підходи до концептуалізації страхового бізнесу та уточнено його ключові категорії й принципи).

9. Prokopchuk O.T., **Humen O.V.**, Myroshnychenko M.M. Current state and trends of property insurance in Ukrain. Актуальні питання сучасної економіки : матеріали XV Всеукраїнської наукової конференції за міжнародною участю, 15 листопада 2023 р. Умань : УНУС. 2023. С. 74-76. (ум. друк. арк. 0,13/0,06). (особистий внесок автора: досліджено сучасний стан та ключові тенденції розвитку майнового страхування в Україні, зокрема виділено агрострахування як важливу складову галузі).

10. Клименко В.О., **Гумен О.В.**, Мирошніченко М.М. Реклама та просування страхових послуг на ринку аграрного страхування. *Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи* [Електронне видання]: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 14-15 березня 2024 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. Харків, 2024. С. 361-363. (ум. друк. арк. 0,15/0,05). (особистий внесок автора: проаналізовано особливості реклами та просування страхових послуг на ринку аграрного страхування та визначено напрями підвищення їх результативності).

11. Прокопчук О. Т., Клименко В. О., **Гумен О. В.** Аграрне страхування: захист бізнесу в умовах сучасних викликів. Agricultural and food Economics. 2024: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 19-20 вересня 2024 р. Київ: НУБіП України, 2024. С. 63-64. (ум. друк. арк. 0,10/0,04). (особистий внесок автора: досліджено роль аграрного страхування у захисті бізнесу в умовах сучасних ризиків та окреслено напрями підвищення його ефективності).

12. **Гумен О.В.**, Клименко В.О., Мирошніченко М.М. Інноваційні підходи до аграрного страхування в цифрову епоху. [Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин] : Матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції. Умань. 27 травня 2025 р. С. 25-27. (ум. друк. арк.

0,12/0,04). (особистий внесок автора: досліджено інноваційні підходи до аграрного страхування та їх впровадження в умовах цифрової трансформації).

13. Клименко В. О., **Гумен О. В.**, Мирошніченко М. М. Страхування як інструмент управління ризиками в корпоративних фінансах: сучасний стан і перспективи розвитку. Фінансові механізми забезпечення відновлення економіки України в сучасних умовах [Електронне видання] : збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, м. Ірпінь, 26 лютого 2025 року. Ірпінь, 2025. С. 340-342. (ум. друк. арк. 0,14/0,05). (особистий внесок автора: проаналізовано сучасний стан використання страхування в корпоративних фінансах та визначено перспективи його розвитку як інструменту управління ризиками).

14. Клименко В., **Гумен О.**, Мирошніченко М., Жарун Р. Сучасні підходи до аграрного страхування: виклики та перспективи. Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством : *Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Частина 1. Полтавський державний аграрний університет. (25 березня 2025 р.). Полтава, 2025. С. 621-623. (ум. друк. арк. 0,15/0,05). (особистий внесок автора: досліджено сучасні підходи до аграрного страхування та визначено ключові виклики й перспективи його розвитку).

15. **Гумен О.В.**, Клименко В.О., Мирошніченко М.М. Інноваційна модернізація страхового ринку в Україні в умовах трансформаційної економіки. Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Розвиток фінансово-кредитних систем: виклики сьогодення», Умань, Уманський НУ. 2025 р. С. 86-87. (ум. друк. арк. 0,12/0,04). (особистий внесок автора: проаналізовано інноваційні процеси модернізації страхового ринку України та визначено напрями підвищення його ефективності в умовах трансформаційної економіки).

16. Гумен О. Фіскальні механізми стимулювання аграрного страхування в умовах глобальних ризиків. *Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін: Збірник наукових праць VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції*. (30 жовтня 2025 р., м. Полтава) / Полтавський державний аграрний університет. Полтава: ПДАУ, 2025. Т. 1. С. 411-412. (ум. друк. арк. 0,11).

Публікації в інших виданнях

17. Прокопчук О. Т., **Гумен О. В.** Розвиток системи страхового захисту в аграрному секторі економіки України : Колективна монографія [Соціально-економічні засади формування економічної системи України] / За ред. д.е.н., професора О.О. Непочатенко. Умань: Видавець «Сочінський», 2022. С. 73-77. (0,27/ 0,14 д.а.). (особистий внесок автора: здійснено аналіз сучасного стану та проблем розвитку системи страхового захисту в аграрному секторі України й обґрунтовано напрями підвищення її ефективності). [колективна монографія].

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ	26
1.1. Сутність, роль і значення аграрного страхування в системі фінансового захисту аграрного сектору	26
1.2. Класифікація видів аграрного страхування та їх характеристика	43
1.3. Нормативно-правове забезпечення та інституційна структуризація аграрного сегменту страхового ринку України	58
Висновки до розділу 1	65
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	68
2.1. Сучасний стан та динаміка розвитку аграрного страхування в Україні	68
2.2. Аналіз видової сукупності продуктових пропозицій аграрного страхування в Україні	83
2.3. Проблеми та ризики розвитку аграрного страхового захисту в контексті соціально-економічних, політичних і кліматичних трансформацій	101
Висновки до розділу 2	113
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	116
3.1. Стратегічні напрями вдосконалення системи аграрного страхування в Україні	116
3.2. Поведінкові фактори та мотивація учасників аграрного страхування в Україні	130
3.3. Інноваційні та цифрові підходи до підвищення ефективності управління ризиками в аграрному страхуванні	147
Висновки до розділу 3	162
ВИСНОВКИ	166
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	171
ДОДАТКИ	187

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Аграрний сектор традиційно є одним із ключових драйверів соціально-економічного розвитку України, формуючи значну частку валового внутрішнього продукту та забезпечуючи стабільні валютні надходження за рахунок експорту зернових, олійних культур і продукції тваринництва. Висока природно-ресурсна забезпеченість, сприятливі ґрунтово-кліматичні умови та конкурентні переваги українського агровиробництва визначають стратегічне значення галузі для продовольчої безпеки держави та глобальних ринків.

Аграрне виробництво в Україні характеризується високою ризиковістю через природно-кліматичні, технологічні, ринкові та інституційні фактори. Посухи, повені, заморозки, градобії та воєнні дії, руйнування інфраструктури й порушення логістики формують непередбачувані коливання врожайності, що підвищує потребу в ефективних механізмах управління ризиками.

У цих умовах аграрне страхування є ключовим інструментом забезпечення фінансової стійкості підприємств та стабільності ринку. Воно мінімізує наслідки непередбачуваних подій, забезпечує безперервність виробництва, сприяє залученню інвестицій і кредитів та знижує навантаження на державний бюджет. Сучасний ринок трансформується від класичних продуктів до інноваційних параметричних рішень із супутниковим моніторингом і цифровими платформами. Його розвиток стримується низькою довірою аграріїв, обмеженим страхуванням, фрагментарною державною підтримкою та нерівномірним регіональним поширенням продуктів.

Найбільш значущі роботи у сфері розвитку аграрного страхування належать видатним зарубіжним науковцям: Джону Д. Сміту, Ліан Р. Картер, Томасу В. Джонс, Маргарет К. Браун. Серед українських дослідників даним питанням займалися: Алескерова Ю. В., Бечко П. К., Бондаренко Н. В., Віленчук О. М., Власюк С. А., Гуцаленко О. О., Зарубеєва Н. Г., Коротеев М. А., Клименко В. О., Костогриз В. Г., Костюк В. А., Криворучкіна О. О., Лазоренко Т. В., Маньківська Н. П., Масловська Л. Ц., Мельник О. Г., Мирошніченко М. М.,

Новак І. М., Ортіна Г. В., Прокопчук О. Т., Соколюк С. Ю., Улянич Ю. В., Шварц І. В., Єршова Н. Ю. та інші. Водночас, незважаючи на значний науковий доробок, присвячений проблематиці аграрного страхування, низка ключових аспектів потребує подальшого поглибленого опрацювання. Зокрема, актуальними залишаються питання комплексного теоретичного й методичного забезпечення розвитку аграрного страхування, удосконалення інструментарію оцінювання страхових ризиків, визначення ефективності сучасних страхових продуктів, а також обґрунтування напрямів модернізації страхової системи в умовах воєнних та поствоєнних трансформацій. Недостатньо розкритими залишаються й питання практичної впроваджуваності інноваційних страхових механізмів, інтеграції параметричних продуктів, цифровізації процесів страхування та підвищення доступності страхового захисту для аграріїв різних масштабів. Усе це зумовлює потребу в комплексному науковому дослідженні сучасного стану, проблем і перспектив розвитку аграрного страхування в Україні.

Таким чином, дослідження розвитку аграрного страхування в Україні є своєчасним, суспільно значущим та необхідним для підвищення стійкості аграрного сектору, забезпечення продовольчої безпеки та зміцнення економічної стабільності держави. Наукові результати роботи мають практичне значення для виробників, страхових компаній, фінансових установ та органів державної політики у сфері агропромислового комплексу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі фінансів, банківської справи та страхування Уманського національного університету відповідно до плану наукових досліджень кафедри за темою «Концептуальні засади та механізми сталого розвитку України» (номер державної реєстрації 0121U112522), в межах якої автором розкрито теоретико-методичні засади розвитку аграрного страхування, систематизовано класифікацію його видів та проаналізовано нормативно-правове забезпечення функціонування ринку. У дослідженні оцінено сучасний стан та тенденції розвитку аграрного страхування,

проаналізовано видову сукупність страхових продуктів, визначено ключові ризики та чинники, що стримують доступність страхового захисту для агровиробників. Розроблено напрями удосконалення механізмів страхового забезпечення, обґрунтовано можливості цифровізації та інноваційних інструментів управління ризиками. Запропоновані підходи спрямовані на підвищення ефективності та стійкості системи аграрного страхування в умовах воєнних і поствоєнних трансформацій.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних основ та розробці практичних рекомендацій щодо розвитку аграрного страхування в Україні.

Досягнення мети дисертаційного дослідження передбачає постановку та розв'язання наступних завдань:

- узагальнити теоретичні підходи до сутності, ролі та значення аграрного страхування в системі фінансового захисту аграрного сектору;
- систематизувати класифікацію видів аграрного страхування та охарактеризувати їх ключові особливості;
- проаналізувати нормативно-правове забезпечення та інституційну структуру аграрного страхового ринку;
- оцінити сучасний стан, тенденції та динаміку розвитку аграрного страхування в Україні;
- дослідити видовий склад страхових продуктів, визначити їх переваги, недоліки та відповідність потребам агровиробників;
- дослідити та виявити проблеми і ризики розвитку аграрного страхового захисту в Україні в умовах соціально-економічних, політичних і кліматичних трансформацій;
- обґрунтувати напрями вдосконалення системи аграрного страхування в Україні;
- дослідити поведінкові фактори та мотивацію учасників аграрного страхування в Україні;

- запропонувати інноваційні та цифрові підходи до підвищення ефективності управління аграрними ризиками, зокрема технологічні рішення, індексні та автоматизовані продукти, інструменти моніторингу та цифровізації страхового процесу.

Об’єктом дослідження дисертаційної роботи є процеси функціонування та розвитку системи аграрного страхування в Україні.

Предметом дослідження є теоретико-методичні основи та практичні рекомендації щодо вдосконалення механізмів і напрямів розвитку аграрного страхування в Україні.

Методи дослідження. Теоретичну та методичну базу дослідження складають наукові розробки вітчизняних і зарубіжних вчених щодо аграрного страхування та управління ризиками. В дисертаційній роботі використано ряд загальнонаукових та прикладних методів дослідження: метод аналізу та синтезу, дедукції та індукції, діалектичного пізнання – для постановки проблеми, вивчення та деталізації об’єкта дослідження; системний підхід – для дослідження функціонування аграрного страхового ринку; статистичний аналіз – при оцінці сучасного стану, тенденцій розвитку та видової структури страхових продуктів; ситуаційний та ієрархічний підхід – при розробці та реалізації стратегічних напрямів розвитку аграрного страхування; метод головних компонент – при визначенні пріоритетних інструментів удосконалення страхового забезпечення; графічний та табличний метод – для наочного представлення результатів дослідження; метод узагальнення та абстрактно-логічний метод – при формулюванні висновків та практичних рекомендацій.

Інформаційну базу дослідження склали матеріали Державної служби статистики України та Мінагрополітики; наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених і практиків; публікації у фахових виданнях і матеріали науково-практичних конференцій; нормативно-правові акти, що регулюють страхову діяльність та аграрний сектор; інформація з офіційних сайтів установ і організацій; звіти Національного банку України, міжнародних страхових організацій (FAO, Swiss Re, Munich Re та ін.), відкриті звіти страхових компаній

та профільних об'єднань ринку; а також власні аналітичні розрахунки автора, виконані з використанням сучасних методик та комп'ютерних технологій обробки статистичних даних.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці теоретико-методичних та практичних основ розвитку аграрного страхування в Україні, що забезпечило одержання таких основних наукових положень:

вперше:

– розроблено концептуальну модель інноваційного управління ризиками в аграрному страхуванні, що інтегрує цифрову аналітику, інтелектуальні страхові рішення, індексно-аналітичні інструменти оцінки збитків та ESG-механізми й забезпечує прогнозування ризикових подій, оперативну оцінку втрат і оптимізацію страхових процесів зі зниженням транзакційних витрат, обґрунтовуючи напрями практичної реалізації цифрових інструментів (державно-приватні партнерства, національну цифрову платформу та інтеграцію з державними реєстрами й системами моніторингу) як науково-практичну основу модернізації ринку аграрного страхування та стимулювання участі аграріїв у страхових програмах у цифровому середовищі;

удосконалено:

– класифікаційний апарат видів аграрного страхування шляхом інтеграції підходів за об'єктами страхування, видами ризиків, формами державної участі та організаційно-правовими моделями, що забезпечує комплексну характеристику й виокремлення ключових особливостей страхових продуктів, узгоджене покриття ризиків різної видової природи та підвищення адаптивності й фінансової стійкості аграрного сектору, формуючи методичні засади модернізації управління аграрними ризиками;

– науково-методичний підхід до стратегічного аналізу та обґрунтування напрямів розвитку аграрного страхування, який, на відміну від існуючих, базується на інтеграції SWOT-аналізу, стратегічної карти та сценарного підходу (інерційного, адаптивного й інтеграційного), що забезпечує системне врахування

ризиків, інституційних обмежень і євроінтеграційних орієнтирів та дозволяє формувати цільову модель розвитку ринку;

– теоретико-методичні засади дослідження поведінкових факторів та мотивації учасників аграрного страхування через розроблення авторської поведінково-мотиваційної моделі залучення аграрних виробників до страхових програм. Модель інтегрує економічні, соціальні, інституційні та психологічні детермінанти в єдину систему управління мотивацією, а впровадження системи інтегральних індексів KOG, INF, SOC, MOT і композитного індексу CRMR (36,8) дало змогу кількісно оцінити вплив поведінкових чинників, здійснити кластеризацію виробників (k-means, $k = 3$) та виокремити цільові групи для формування диференційованих страхових політик, реалізація яких сприяє підвищенню рівня страхового покриття, розвитку культури ризик-менеджменту й зміцненню стійкості аграрного сектору до ризиків і невизначеності;

дістали подальшого розвитку

– теоретичні засади розуміння сутності, ролі та значення аграрного страхування в системі фінансового захисту аграрного сектору шляхом його концептуалізації як *інституційно й технологічно організованої системи протидії аграрним ризикам*, розширеної параметричними інструментами, цифровими технологіями та воєнними, кліматичними й інституційними чинниками, що дало змогу сформуванню більш комплексне та сучасне його трактування порівняно з традиційними компенсаційними підходами;

– теоретичні та практичні підходи до аналізу нормативно-правового забезпечення та інституційної структури аграрного страхового ринку шляхом комплексного дослідження законодавчих актів, державних механізмів підтримки, ролі регулятора, страховиків та технологічних інновацій, що дало змогу сформуванню більш цілісну й сучасну концепцію регулювання, координації та розвитку аграрного страхування, забезпечивши інтеграцію нормативних, інституційних та ринкових механізмів порівняно з попередніми фрагментарними та переважно компенсаційними моделями;

– аналітичні підходи до оцінювання сучасного стану, тенденцій і динаміки розвитку аграрного страхування в Україні, засновані на узагальненні кількісних і якісних показників ринку та виявленні структурних зрушень у страхових продуктах, регіональній диференціації й поведінці учасників ринку, що дали змогу сформувати комплексну картину трансформацій ринку аграрного страхування в умовах воєнних, кліматичних та економічних викликів, поглибивши наукове розуміння його еволюції порівняно з попередніми фрагментарними оцінками;

– методичні підходи до оцінювання видової структури аграрних страхових продуктів шляхом інтеграції аналізу їхніх функціональних характеристик, регіональної диференціації попиту та рівня технологічності. Удосконалення цих підходів забезпечило можливість поглибленого порівняння класичних, параметричних і цифрових страхових рішень, що дало змогу обґрунтувати їхню взаємодоповнюваність, визначити критичні обмеження кожного типу продуктів та встановити їх відповідність потребам агровиробників різних регіонів і масштабів виробництва;

– методика оцінки проблем і ризиків аграрного страхового захисту, заснована на інтеграції трирівневої структури детермінант (соціально-економічних, політичних та кліматичних) із кількісним моделюванням ризикових параметрів і застосуванням інтегральних індикаторів ризикового тиску, що дає змогу систематизувати та кількісно оцінити вплив ключових ризиків, визначити найбільш вразливі зони ринку й обґрунтувати необхідність адаптивних і превентивних механізмів державного регулювання для підвищення стійкості аграрного страхування в умовах сучасних трансформацій.

Практичне значення одержаних результатів полягає у сформованих у дисертації теоретико-методичних засадах та прикладному інструментарії стратегічного розвитку аграрного страхування в Україні. Запропоновані підходи забезпечують удосконалення механізмів страхового захисту, врахування поведінкових і мотиваційних чинників учасників ринку та формування сучасної моделі розвитку аграрного страхування в умовах зростаючих ризиків.

Підтвердженням практичної цінності результатів є:

– *поведінково-мотиваційна модель залучення аграрних виробників до страхових програм*, впроваджена у діяльність СГ «ТАС», що дозволила удосконалити бізнес-процеси, оптимізувати комунікаційні стратегії та підвищити клієнтоорієнтованість (довідка про впровадження №111/9 від. 10.01.2025 р.);

– *рекомендації щодо удосконалення системи управління ризиками*, застосовані у ПП «ПФ КОНТУР», що підвищили ефективність планування, забезпечили стабільність фінансових результатів та сприяли зміцненню стійкості підприємства (довідка про впровадження № 317/7 від. 03.03.2025 р.);

– *методичні підходи розвитку аграрного страхування*, впроваджені у ТОВ «СТ АГРОЗАХІД», що сприяли підвищенню ефективності виробничого планування та забезпеченню більш високого рівня захищеності аграрного виробництва (довідка про впровадження № 177/01-01-07 від 01.04.2025 р.);

– *теоретичні положення та методичні напрацювання*, використані в навчальному процесі Уманського національного університету, що сприяють підвищенню якості підготовки здобувачів освіти, удосконаленню змістового наповнення навчальних дисциплін «Страхова справа», «Аграрне страхування» та «Страховий менеджмент», а також формуванню професійних компетентностей у сфері управління ризиками та страхового захисту (довідка про впровадження № 1956/01-10 від 24.09.2025 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним науковим дослідженням, у якому викладено авторський підхід до актуальної наукової проблеми розвитку аграрного страхування в Україні та визначення стратегічних напрямів його розвитку. Усі теоретичні положення, методичні розробки, результати аналізу та практичні рекомендації, представлені в дисертації, розроблені здобувачем самостійно. У співавторських публікаціях використані виключно матеріали, що відображають особистий внесок автора, про що зазначено в переліку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, теоретичні узагальнення та практичні результати дисертаційного дослідження були всебічно апробовані та отримали позитивну оцінку на низці міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Зокрема, результати роботи доповідалися та обговорювалися на таких наукових форумах:

- *Міжнародних науково-практичних конференціях:* XVIII Міжнародній науково-практичній конференції «Аспекти стабільного розвитку економіки» (м. Умань, 25 травня 2023 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи» (м. Харків, 14-15 березня 2024 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Agricultural and Food Economics» (м. Київ, 19-20 вересня 2024 р.); XX Міжнародній науково-практичній конференції «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин» (м. Умань, 27 травня 2025 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених «Фінансові механізми забезпечення відновлення економіки України в сучасних умовах» (м. Ірпінь, 26 лютого 2025 р.).

- *Всеукраїнських науково-практичних конференціях:* XIV Всеукраїнській науковій конференції за міжнародною участю «Актуальні питання сучасної економіки» (м. Умань, 15 листопада 2022 р.); VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством» (м. Полтава, 30-31 березня 2023 р.), на якій проаналізовано поведінкові аспекти взаємодії учасників страхового ринку; XV Всеукраїнській науковій конференції за міжнародною участю «Актуальні питання сучасної економіки» (м. Умань, 15 листопада 2023 р.), де висвітлено сучасний стан і тенденції розвитку майнового страхування в Україні; VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством» (м. Полтава, 25 березня 2025 р.); VI Всеукраїнській науково-

практичній Інтернет-конференції «Розвиток фінансово-кредитних систем: виклики сьогодення» (м. Умань, 2025 р.); VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін» (м. Полтава, 30 жовтня 2025 р.).

Представлені результати дозволили підтвердити наукову новизну, практичну значущість та прикладну цінність положень дисертаційної роботи, а також забезпечили їх фахове обговорення серед наукової спільноти.

Публікації. Основні положення та результати дисертаційної роботи викладено у 17 наукових працях, з них: 5 статті – у фахових виданнях України категорії Б (2 з яких одноосібні); 11 наукових праць – тези доповідей (2 з яких одноосібні) та 1 публікація у інших виданнях. Загальний обсяг публікацій становить – 5,25 умов. друк. арк., з яких особисто автору належить 3,03 умов. друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 180 найменувань на 16 сторінках, 9 додатків на 32 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 218 сторінок, з них основний текст викладений на 170 сторінках. Робота містить 33 таблиці та 16 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ

1.1. Сутність, роль і значення аграрного страхування в системі фінансового захисту аграрного сектору

Аграрне страхування являє собою сукупність правових відносин і економічних механізмів, спрямованих на захист інтересів сільськогосподарських підприємств від ризиків, пов'язаних із виробництвом, зберіганням та реалізацією продукції. Ця система має важливе значення для підтримки фінансової стабільності аграрного сектору, забезпечення продовольчої безпеки країни та мінімізації наслідків природних катастроф і ринкових коливань. У комплексі фінансового захисту аграріїв страхування виступає ключовим інструментом, який поєднує в собі економічні, правові та соціальні аспекти, створюючи цілісний захист інтересів сільськогосподарських виробників і держави. Ефективність цієї системи підсилюється завдяки державній підтримці та впровадженню інноваційних страхових продуктів, адаптованих до сучасних викликів аграрної сфери.

Сучасне аграрне страхування поступово впроваджує цифрові технології та інновації, що дозволяє підвищити ефективність оцінки ризиків і швидкість страхового відшкодування. Використання супутникових даних, дронів і систем дистанційного моніторингу допомагає своєчасно виявляти пошкодження врожаю та мінімізувати збитки для сільгоспвиробників.

Сучасні умови функціонування аграрного сектору України – зростання природно-кліматичної нестабільності, посилення воєнних загроз, цифрова трансформація ринку та ускладнення інституційного середовища – зумовлюють потребу переосмислення базових понять аграрного страхування. Існуючі у науковій літературі та нормативно-правових актах трактування переважно відображають традиційні підходи до класичних ризиків і стандартних механізмів компенсації, що не повною мірою відповідає новим трансформаціям. У зв'язку з цим виникає необхідність формування оновленого, більш комплексного визначення аграрного страхування, яке б враховувало сучасну структуру

ризиків, інституційні зміни та зростання ролі цифрових технологій у процесі страхового забезпечення.

У дослідженні аграрне страхування визначається як інституційно та технологічно організована система фінансового захисту аграрного виробництва, спрямована на попередження, мінімізацію та компенсацію впливу природно-кліматичних, біологічних, технологічних, ринкових і системних ризиків шляхом застосування класичних і параметричних страхових інструментів, цифрових технологій оцінювання збитків та інтегрованих механізмів державної підтримки. Такий підхід забезпечує стійкість, безперервність та відтворювальний потенціал аграрного сектору в умовах структурних і трансформаційних змін. Представлене авторське визначення відрізняється від наявних тим, що поєднує традиційні та інноваційні параметри страхування, враховує сучасні виклики цифровізації, глобалізаційних та воєнних ризиків, а також розглядає аграрне страхування як комплексний інституційний механізм забезпечення економічної стійкості та фінансової безпеки аграрного виробництва».

У науковій літературі та нормативно-правових актах відсутня єдність підходів до трактування сутності аграрного страхування. У більшості навчальних видань аграрне страхування розглядається як різновид майнового страхування, що забезпечує компенсацію збитків у разі настання природних або техногенних ризиків, однак такі підходи не враховують сучасних викликів, зокрема зростання кліматичних коливань, кіберзагроз, технологічних перебоїв та впливу воєнних дій на аграрне виробництво (Бечко та ін., 2023 [4]; Богріновцева та ін., 2024 [5]; Бондаренко та ін., 2023 [7]; Бечко та ін., 2020 [3]; Власюк та ін., 2023 [17]; Клименко та ін., 2023 [41]; Прокопчук та ін., 2023 [82]; Пономаренко, 2025 [75]).

На основі систематизації існуючих підходів було сформовано узагальнення, представлене в табл. 1.1, що дозволяє виявити ключові відмінності між традиційними визначеннями аграрного страхування та авторським трактуванням. Запропоноване авторське визначення розширює зміст поняття, оскільки враховує не лише природно-кліматичні та ринкові ризики, але й воєнні,

інституційні, логістичні та технологічні фактори, що нині суттєво впливають на стійкість аграрного сектору України.

Таблиця 1.1

Порівняння існуючих підходів до визначення аграрного страхування та авторського трактування*

Підхід / Автор	Ключове змістове наповнення	Недоліки / обмеження традиційних підходів	Елементи, враховані в авторському визначенні
Класичні економічні визначення (підручники, стандартні довідники)	Аграрне страхування розглядається як система компенсації втрат с/г виробників внаслідок настання страхових ризиків природного або ринкового характеру	Обмеженість переліку ризиків; відсутність акценту на сучасних викликах; розгляд страхування переважно як фінансової послуги	Включення воєнних, інфраструктурних, технологічних та кліматичних ризиків; розгляд страхування як елементу системи фінансової стійкості галузі
Законодавчі джерела України	Формальне визначення як різновид майнового страхування, спрямованого на захист інтересів виробників від збитків, пов'язаних із загибеллю врожаю чи тварин	Нормативні дефініції відстають від практики ринку, вузько орієнтовані на фізичну загибель продукції	Уточнення ширшого кола страхових об'єктів, включно з інфраструктурою, логістикою, технологічними процесами, цифровими ризиками
Підходи міжнародних організацій (FAO, World Bank)	Аграрне страхування як інструмент ризик-менеджменту та стійкості продовольчих систем	Недостатня адаптація до умов воєнного стану, енергетичних та інституційних ризиків України	Адаптація міжнародних підходів до українських умов з урахуванням воєнних загроз, релокації виробництва, дестабілізації ринків
Авторське визначення**	Аграрне страхування як комплексний механізм фінансового захисту аграрних виробників, що охоплює традиційні, воєнні, кліматичні, технологічні та інституційні ризики, інтегрований у систему управління стійкістю аграрного сектору	—	Системність, багаторівневність, інституційний вимір, цифровізація страхових процесів, врахування воєнних факторів, підхід «фінансова стійкість – ризик – адаптація – відновлення»

* *Джерело:* згруповано та узагальнено автором на основі джерел: 2-5; 18-24; 35-37; 108-110; 155-158.

** *Авторська інтерпретація категорії «аграрне страхування».*

Аналіз наведених підходів до трактування поняття «аграрне страхування» свідчить про значну різноманітність наукових та нормативних інтерпретацій, що відображають еволюцію змісту цього поняття відповідно до трансформацій аграрного сектору та страхового ринку. Більшість визначень акцентують увагу на функціях компенсації збитків і забезпечення фінансової стабільності сільськогосподарського виробництва, однак меншою мірою враховують сучасні виклики цифровізації, підвищення волатильності ринків, посилення кліматичних і системних ризиків, а також зростання ролі інституційного середовища та державної підтримки. Це засвідчує необхідність уточнення та розширення змісту категорії «аграрне страхування» з урахуванням інноваційних інструментів, нових ризикових детермінант і тенденцій розвитку агрострахового ринку, що й обумовлює доцільність формулювання авторського визначення у даному дослідженні.

Водночас аграрний сектор стикається з низкою викликів, серед яких кліматичні зміни, нестабільність світових ринків та економічна невизначеність [101-102]. Тому розвиток аграрного страхування потребує постійного вдосконалення механізмів державної підтримки, залучення міжнародного досвіду та створення гнучких страхових продуктів, здатних враховувати специфіку місцевих кліматичних і економічних умов.

Забезпечення високої довіри аграріїв до страхових компаній є одним із ключових завдань галузі. Для цього важливими є прозорість умов страхування, оперативність виплат, а також широке впровадження інформаційних кампаній, що підвищують обізнаність сільського населення про переваги страхового захисту.

Аграрне страхування виконує низку важливих функцій, які забезпечують комплексний захист інтересів сільськогосподарських виробників та сприяють стабільності аграрного сектору. Аналіз функціонального призначення цієї системи дозволяє виділити основні напрями її впливу на економіку сільського господарства. Ключова функціональна спрямованість аграрного страхування відображена у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Основні функції аграрного страхування*

Функція	Опис
Захисна	Захист сільськогосподарських підприємств від втрат через стихійні лиха та ризики виробництва
Стабілізуюча	Підтримка фінансової стабільності аграрного сектору
Стимулююча	Заохочення впровадження інновацій та сучасних технологій
Соціальна	Підвищення рівня захищеності аграріїв і сільських громад

* Джерело: згруповано та узагальнено автором на основі джерел: 12-14; 42-44.

У табл. 1.2 наведені основні функції аграрного страхування з коротким описом їх змісту. Захисна функція полягає у мінімізації втрат через стихійні лиха та виробничі ризики. Стабілізуюча функція сприяє підтримці фінансової стійкості аграрного сектору в умовах нестабільності. Стимулююча функція заохочує застосування інновацій і сучасних технологій, що підвищує конкурентоспроможність галузі. Соціальна функція спрямована на підвищення безпеки і добробуту аграріїв та сільських громад [9-10; 23].

Таким чином, аграрне страхування є багатофункціональним інструментом, який інтегрує економічні, соціальні та правові аспекти для забезпечення всебічного захисту аграрного сектору.

Загалом, аграрне страхування є невід'ємною складовою комплексної системи ризик-менеджменту в аграрній сфері, що сприяє посиленню економічної стабільності та розвитку сільського господарства країни.

В сучасних умовах аграрне страхування стикається з комплексом значних викликів, які впливають на ефективність його функціонування та розвиток. Аналіз основних проблем дозволяє краще зрозуміти ті фактори, що стримують поширення страхового захисту в аграрному секторі та визначити напрями їх подолання.

У табл. 1.3 представлені ключові виклики, які впливають на аграрне страхування. Серед них – ризики, пов'язані з військовими діями, що спричиняють руйнування інфраструктури та втрати майна. Кліматичні зміни, що

посилюють частоту стихійних лих, додатково ускладнюють ситуацію. Факторами ризику також є нестабільність ринків і збої в логістичних ланцюгах, які впливають на ціноутворення. Внаслідок цих зовнішніх викликів загострюється економічна невизначеність аграрного сектору. Особливу роль відіграють довіра і прозорість, адже недостатня довіра аграріїв до страхових компаній значно знижує готовність до страхового захисту.

Таблиця 1.3

Ключові виклики аграрного страхування*

Виклик	Опис
<i>Військові дії</i>	Руйнування сільськогосподарської інфраструктури, втрати майна та продукції через воєнні події
<i>Кліматичні зміни</i>	Зростання частоти та інтенсивності природних катастроф, що ускладнюється на фоні поточних криз
<i>Ринкова нестабільність</i>	Коливання цін на сільськогосподарську продукцію, ускладнені порушеннями логістичних і торговельних ланцюгів
<i>Економічна невизначеність</i>	Підвищена фінансова нестабільність аграрного сектору через глобальні економічні та регіональні виклики
<i>Недовіра сільгоспвиробників</i>	Потреба у більш прозорих та надійних страхових умовах з урахуванням зростаючих ризиків

* Джерело: згруповано та узагальнено автором на основі джерел: 9-11; 55.

Отже, подолання цих викликів потребує комплексного підходу з боку держави, страховиків і аграріїв, спрямованого на вдосконалення страхових продуктів, посилення підтримки та підвищення рівня інформаційної прозорості й довіри.

Розвиток аграрного страхування відіграє ключову роль у формуванні стійкого аграрного сектору, здатного адаптуватися до змінних умов зовнішнього середовища (табл. 1.4). Одним із головних напрямів удосконалення є посилення державної підтримки через різноманітні програми субсидування страхових премій, створення спеціальних страхових фондів та проведення навчальних семінарів для сільськогосподарських виробників. Така підтримка знижує

фінансове навантаження на аграріїв і стимулює їх користуватися страховими послугами.

Інтеграція новітніх технологій у страхову практику дозволяє не лише підвищити точність оцінки ризиків, а й сприяє зменшенню витрат на врегулювання збитків. Дрони, супутниковий моніторинг, сервіси з аналізу кліматичних даних стають важливими інструментами для своєчасної і об'єктивної оцінки стану посівів і тваринництва.

Таблиця 1.4

Основні напрями розвитку аграрного страхування*

Напрямок розвитку	Опис
<i>Державна підтримка</i>	Субсидування премій, інформаційна та консультаційна допомога
<i>Впровадження цифрових технологій</i>	Використання супутникових даних, дронів і моніторингових систем
<i>Розробка адаптивних страхових продуктів</i>	Урахування кліматичних і економічних особливостей регіонів
<i>Підвищення довіри споживачів</i>	Прозорість умов, оперативність виплат, інформаційні кампанії

* Джерело: згруповано та узагальнено автором на основі джерел: 22-25; 33; 41.

Табл. 1.4 відображає основні напрями розвитку аграрного страхування, які спрямовані на підвищення ефективності відшкодування ризиків у сільському господарстві. Включені заходи охоплюють державну підтримку, впровадження інноваційних цифрових технологій, адаптацію страхових продуктів до регіональних особливостей, а також підвищення довіри споживачів через прозорі умови та своєчасні виплати. Слід зауважити, що означені напрями сприяють сталому розвитку аграрного сектору та зниженню фінансових втрат в умовах змін клімату і ринкових коливань. Отже, реалізація цих напрямів сприятиме зниженню ризиків, покращенню фінансової захищеності аграріїв та стимулюватиме економічне зростання у аграрному секторі.

В умовах глобальних кліматичних змін особливо важливим є створення адаптивних страховок, здатних реагувати на нові види ризиків та змінювати

умови страхових договорів залежно від пори року та погодних факторів. Це підвищить привабливість аграрного страхування і сприятиме залученню більш широкого кола сільгоспвиробників.

Паралельно з розвитком страхових продуктів важливо забезпечити належний інформаційний супровід, формуючи довіру у сільській місцевості через прозорість діяльності страховиків, оперативність врегулювання страхових випадків і відповідальність страхових компаній. Комплексний підхід до аграрного страхування сприяє не лише захисту бізнесу аграріїв, а й сталому розвитку всього аграрного сектору, укріпленню продовольчої безпеки та підвищенню добробуту сільських громад.

Аграрне страхування як складова частина аграрної економіки

Аграрне страхування є важливою складовою частиною економічної системи країни, оскільки воно забезпечує фінансову безпеку сільськогосподарських підприємств та фермерів, захищаючи їх від ризиків, які виникають внаслідок стихійних лих, хвороб тварин і рослин, коливань ринкових цін, а також змін клімату та соціально-економічних криз. У сільському господарстві, яке традиційно є однією з найбільш вразливих галузей, природні та ринкові ризики мають потужний вплив на виробництво, а тому потреба у спеціалізованих фінансових механізмах захисту є надзвичайно високою.

Забезпечення фінансової безпеки через аграрне страхування дозволяє фермерам не лише знизити фінансові втрати, але й зберегти здатність до відновлення виробничої діяльності в умовах, коли традиційні фінансові інструменти (кредити, заощадження) стають недоступними або малоефективними [46-48; 73]. Сільське господарство є особливо чутливим до коливань погодних умов, таких як посухи, повені, заморозки, а також до екстремальних природних явищ, що можуть призвести до значних втрат врожаю та зниження продуктивності. У таких умовах аграрне страхування виступає як основний механізм для зменшення впливу цих ризиків на фінансові результати сільськогосподарських підприємств.

Страховання також дозволяє фермерам зберегти стабільність виробничого процесу, покривши витрати на відновлення після стихійних лих, що може включати відновлення пошкоджених земель, насаджень або техніки. Крім того, аграрне страхування дає змогу зменшити вразливість аграріїв до коливань цін на сільськогосподарську продукцію. Наприклад, при раптовому зниженні цін на основні культури, фермери, застраховані від таких економічних ризиків, можуть отримати відшкодування, що допоможе зберегти їх фінансову стабільність.

Цей вид страхування сприяє не лише збереженню фінансової стійкості окремих господарств, але й підвищенню загальної стабільності аграрного сектору країни в цілому. Як ключова галузь економіки, сільське господарство безпосередньо впливає на продовольчу безпеку держави, а отже, розвиток аграрного страхування має стратегічне значення для збереження і нарощування виробництва національних продовольчих ресурсів. Ключовим аспектом є також забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектору на міжнародних ринках. Завдяки страхуванню аграрії можуть більше інвестувати в інновації, нові технології та розширення виробництва, що в результаті позитивно позначається на ефективності і рентабельності сектору.

Враховуючи економічну роль аграрного сектору в Україні, аграрне страхування не тільки підтримує окремі сільськогосподарські підприємства, але й сприяє підвищенню фінансової стійкості національної економіки в цілому [66]. Воно знижує рівень невизначеності, що є важливим фактором для залучення інвестицій в сільське господарство та забезпечення сталого розвитку цієї галузі. Окрім цього, ефективно функціонуюча система аграрного страхування може сприяти покращенню соціальних умов у сільській місцевості, знижуючи рівень безробіття і стимулюючи розвиток інфраструктури.

Таким чином, аграрне страхування є не просто інструментом зниження ризиків для сільськогосподарських підприємств, а й важливою складовою частиною стратегічної політики розвитку аграрної економіки України. У сучасних умовах, коли сільське господарство зазнає значних змін через глобалізацію, зміни клімату та соціально-економічні виклики, аграрне

страхування стає необхідним інструментом для підтримки стабільного розвитку аграрного сектору та забезпечення продовольчої безпеки держави.

Історичний контекст розвитку аграрного страхування в Україні

Історія аграрного страхування в Україні тісно пов'язана з етапами розвитку сільськогосподарського виробництва та економічної політики держави. У радянські часи система аграрного страхування була частиною централізованого планування, де більшість страхових функцій здійснювалися через державні органи. Страхування було невід'ємною частиною державної політики, що орієнтувалась на забезпечення виконання виробничих планів та стабільності сільськогосподарського виробництва. Етапи становлення аграрного страхування в Україні відображено у табл. 1.5.

Таблиця 1.5

Етапи становлення аграрного страхування в Україні*

Етап	Характеристика періоду	Основні риси системи страхування	Проблеми та обмеження
<i>Радянський період</i>	Централізована модель господарювання	Державне страхування через державні органи; контроль за виконанням планів; відсутність конкуренції	Бюрократизм, відсутність ринкових механізмів, знецінення виплат
<i>Початок незалежності (1990-ті рр.)</i>	Перехід до ринкової економіки	Добровільне страхування, обмежена кількість страхових продуктів	Відсутність законодавчої бази, низька довіра аграріїв
<i>Період становлення (2000-2010 рр.)</i>	Формування законодавчих засад	Прийняття профільних законів; державна підтримка премій; поява спеціалізованих компаній	Недостатнє фінансування, складні процедури компенсацій
<i>Сучасний етап (після 2020 р.)</i>	Цифровізація та управління ризиками	Розвиток параметричного страхування, залучення міжнародних інституцій	Вплив війни, кліматичні ризики, обмежений доступ до фінансування

* Джерело: згруповано та узагальнено автором на основі джерел: 27-28; 39; 55-57.

У радянський період аграрне страхування не мало тих ринкових механізмів, що існують сьогодні, і головною метою цього процесу було гарантування

виконання планових завдань. Аграрії не мали широкого вибору страхових продуктів, а страхування в більшості випадків покривало лише деякі базові ризики, пов'язані з природними катастрофами, наприклад, посухами або заморозками. Відшкодування втрат за такими ризиками здійснювалося через централізовані механізми, але система мала низьку ефективність, оскільки часто знецінювалася через інфляційні процеси та бюрократичні перепони.

Перехідний період та трансформація після здобуття незалежності

Після проголошення незалежності України в 1991 році аграрне страхування пройшло етапи трансформації, зумовлені змінами в економічній ситуації країни. З початком ринкових реформ і лібералізації економіки з'явилася потреба в нових підходах до аграрного страхування. Важливою рисою цього періоду було те, що страхування стало добровільним і більш орієнтованим на ринкові механізми [22-23]. Проте в перші роки незалежності ринок аграрного страхування в Україні був слабо розвинений, і багато фермерів не мали доступу до достатньої кількості страхових послуг, а ті, що були доступні, часто не відповідали реальним потребам сільськогосподарських виробників.

До початку 2000-х років аграрне страхування в Україні перебувало на початкових етапах розвитку. Це було пов'язано з відсутністю відповідного законодавчого поля, недостатньою інформованістю аграріїв про можливості страхування, а також з низьким рівнем довіри до страхових компаній [12]. У цей період страхові компанії пропонували обмежені пакети послуг, що стосувалися переважно таких ризиків, як стихійні лиха та хвороби рослин і тварин.

Становлення сучасної системи аграрного страхування після 2000-х років

Починаючи з 2000-х років, розвиток аграрного страхування в Україні набуває більш системного характеру. Держава починає приділяти більшу увагу формуванню механізмів захисту аграрного виробника від ризиків, пов'язаних із природно-кліматичними умовами та нестабільністю ринку. У цей період здійснюються спроби створення законодавчої бази для впровадження ефективних інструментів аграрного страхування. Зокрема, ухвалення Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з

державною підтримкою» (2012 р.) стало важливим кроком у напрямі інституціоналізації ринку. Закон передбачав часткове відшкодування страхових премій за рахунок державного бюджету, що мало стимулювати аграріїв до укладання договорів страхування.

Разом з тим, впровадження механізму державної підтримки виявило низку проблем. Зокрема, обмежене фінансування з бюджету, складність процедур отримання компенсацій, а також низька поінформованість сільгоспвиробників про умови участі у програмах страхування призвели до того, що обсяги застрахованих площ залишалися невисокими. Крім того, значна частка аграріїв продовжувала покладатися на власні резерви або неформальні фінансові механізми для покриття збитків.

У 2010-х рр. відбулося активне впровадження інформаційних технологій у сфері агрострахування. Почали з'являтися перші електронні платформи для оцінки ризиків, обліку страхових випадків та розрахунку премій. Зросла роль міжнародних партнерів – Світового банку, Міжнародної фінансової корпорації (IFC), Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO), які надавали технічну підтримку у створенні прозорих і надійних механізмів агрострахування. Водночас ринок поступово почав орієнтуватися на використання актуарних методів і супутникового моніторингу для визначення рівня втрат, що підвищило точність та довіру до страхових інструментів.

Після 2020 року розвиток аграрного страхування в Україні зіткнувся з новими викликами, зумовленими кліматичними змінами, нестабільністю світових ринків та збройною агресією Російської Федерації [7; 21]. Втрата частини виробничих потужностей, ускладнення логістики та підвищення ризиків виробництва актуалізували потребу у створенні ефективних механізмів ризик-менеджменту, у тому числі через страхування. Держава почала активніше залучати міжнародні інституції до розробки сучасних програм підтримки аграріїв, у тому числі з компонентом страхового захисту. Впровадження пілотних проєктів із параметричного страхування, які базуються на кліматичних індексах, відкрило перспективи для розвитку більш гнучких і доступних

страхових продуктів. Еволюція системи аграрного страхування в Україні представлена на рис. 1.1.

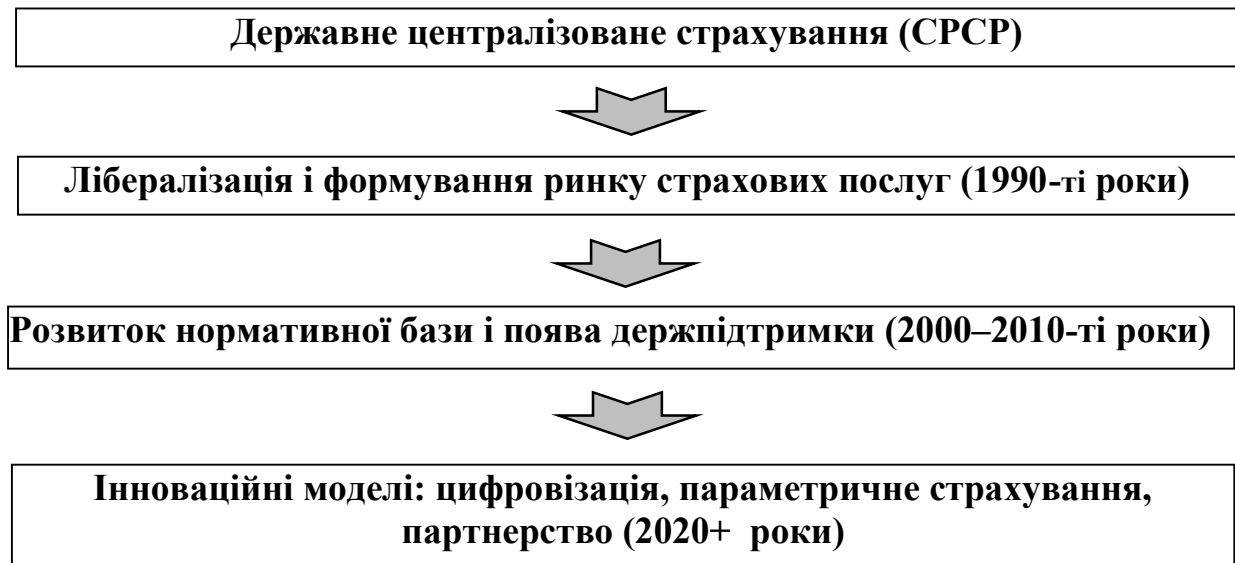

Рис. 1.1. Еволюція системи аграрного страхування в Україні

Джерело: систематизовано автором на основі джерел: 105-108; 152-154.

Таким чином, еволюція аграрного страхування в Україні від централізованої радянської моделі до сучасних ринкових форм відображає поступовий перехід до системи, орієнтованої на управління ризиками, економічну стійкість і партнерство між державою, страховиками та аграріями. Попри наявні проблеми, тенденції останніх років свідчать про формування передумов для інтеграції національного аграрного страхового ринку у світову систему страхового захисту сільського господарства.

Підсумовуючи викладене слід зауважити, що історичний розвиток аграрного страхування в Україні демонструє поступову еволюцію від централізованої державної системи до сучасної ринкової моделі із залученням інноваційних механізмів управління ризиками. Якщо у радянський період страхування виконувало переважно формальну функцію державного контролю, то після здобуття незалежності воно стало частиною ринкової інфраструктури агробізнесу. У 2000-2020-х рр. основними тенденціями стали становлення законодавчої бази, спроби впровадження державної підтримки страхування та розвиток партнерських моделей між страховими компаніями, аграріями і державними інституціями.

Сучасний етап характеризується зростанням ролі цифровізації, кліматичних ризиків і потреби у нових підходах до страхового захисту, зокрема параметричного страхування та індексних моделей. Подальший розвиток аграрного страхування в Україні має ґрунтуватися на поєднанні ринкових принципів, державної підтримки та міжнародного досвіду, що забезпечить стійкість сільськогосподарського виробництва та підвищить його конкурентоспроможність у глобальному середовищі.

Розвиток аграрного страхування в Україні пройшов складний шлях – від жорстко централізованої системи радянського типу до сучасної ринкової моделі, що базується на принципах партнерства між державою, страховими компаніями та агровиробниками [121-122]. Трансформаційні процеси зумовлені потребою підвищення ефективності управління ризиками в аграрному секторі, зростанням кліматичних загроз, а також інтеграцією України до світових економічних і фінансових стандартів.

У процесі реформування системи аграрного страхування відбулися суттєві зміни в організаційній структурі, механізмах фінансування, підходах до оцінки ризиків і ролі держави.

Сутність основних змін відображено у табл. 1.6.

Таблиця 1.6

Основні напрями трансформації системи аграрного страхування*

Напрямок змін	До трансформації	Після трансформації
Організаційна модель	Централізована, державна	Ринкова, з державно-приватним партнерством
Суб'єкти страхування	Державні установи	Приватні страхові компанії, фермерські господарства, кооперативи
Механізм формування страхових фондів	Бюджетне фінансування	Страхові премії, субсидії, гранти
Підхід до оцінки ризиків	Формальний, без аналітики	АктUARні методи, супутниковий моніторинг, цифрова аналітика
Типи страхових продуктів	Однорівневі (лише базові ризики)	Гнучкі, параметричні, індексні програми
Роль держави	Контролююча	Стимулююча та партнерська

* Джерело: згруповано та узагальнено автором на основі джерел: 32; 44; 102.

Якщо раніше страхування сільськогосподарського виробництва здійснювалося виключно державними органами на основі централізованих планів, то сучасна модель орієнтована на конкурентний ринок страхових послуг і співпрацю між різними суб'єктами. Проведена трансформація свідчить про перехід українського аграрного страхування до якісно нового рівня, що ґрунтується на інноваціях, прозорості та орієнтації на потреби виробників. Упровадження сучасних технологій, таких як супутниковий моніторинг і параметричне страхування, дозволяє ефективніше управляти ризиками та зменшувати втрати сільгоспвиробників. Держава поступово переходить від контролюючої ролі до функції партнера й стимулятора розвитку ринку, що є запорукою підвищення фінансової стійкості аграрного сектору в умовах глобальних викликів.

Система аграрного страхування в Україні ґрунтується на взаємодії широкого кола учасників, серед яких ключову регуляторну роль відіграє Національний банк України як орган державного нагляду у сфері страхування. Саме він забезпечує стабільність функціонування страхового ринку, що є критичним для надійного страхового захисту агровиробників. Структура взаємодії між основними суб'єктами ринку відображена на рис. 1.2.

На рис. 1.2 представлено систему взаємодії учасників аграрного страхування, де особлива увага приділяється регуляторній ролі Національного банку України. НБУ виконує функції державного нагляду та регулювання страхової діяльності, забезпечує дотримання вимог платоспроможності, стандартизацію страхових продуктів, контроль за фінансовою стійкістю страховиків та захист прав страхувальників.

Держава формує загальну політику підтримки аграрного сектору та механізми участі у страхових програмах, зокрема субсидуванні премій. Страхові компанії здійснюють розробку продуктів, оцінювання ризиків та виплату страхових відшкодувань. Аграрні виробники укладають договори та виступають основними отримувачами страхового захисту. Міжнародні організації та донори

забезпечують технічну допомогу та впровадження інновацій. Фінансові установи використовують страхування як інструмент зниження кредитного ризику.

Рис. 1.2. Взаємодія учасників системи аграрного страхування

Джерело: Систематизовано автором на основі джерел: 105-108; 152-154.

Таким чином, аграрне страхування постає як складна багаторівнева система, що інтегрує економічні, інституційні, соціальні та поведінкові чинники й забезпечує захист аграрного виробництва від широкого спектра ризиків природного, ринкового та політичного характеру. Його функціонування ґрунтується на взаємодії ключових учасників ринку – держави, Національного банку України як регулятора страхової діяльності, страхових компаній, перестраховиків, аграрних виробників, а також інфраструктурних та консультативних інституцій. Така взаємодія формує умови для мінімізації ризиків, підвищення фінансової стабільності агросектору та забезпечення довгострокової стійкості господарюючих суб'єктів.

Проведений аналіз засвідчує, що сучасні виклики, пов'язані з кліматичними змінами, ринковими коливаннями, воєнними загрозами та інституційними

трансформаціями, потребують переосмислення теоретичних підходів до аграрного страхування. Воно перестає бути виключно механізмом компенсації збитків, а трансформується в інструмент проактивного ризик-менеджменту, що включає превентивні, інформаційні, технологічні та організаційні рішення. Особливе значення у цьому контексті набуває поведінкова складова – мотивація агровиробників до участі у страхових програмах, рівень довіри до страховиків, сприйняття ризиків та очікувана цінність страхового захисту.

Важливо підкреслити, що ефективність системи аграрного страхування значною мірою формується під впливом державної політики та регуляторних інструментів, які забезпечують прозорість ринку, фінансову надійність страховиків і доступність страхового захисту [18-19]. Саме держава створює умови для розвитку інноваційних страхових продуктів, цифрових технологій оцінки збитків, стандартизації бізнес-процесів та інтеграції ринку у міжнародний контекст. Це дозволяє формувати сучасну екосистему агрострахування, здатну ефективно реагувати на ризики та потреби агровиробників різних масштабів і регіонів.

Таким чином, слід зазначити, що аграрне страхування, виконуючи функції фінансового захисту та стабілізації аграрного виробництва, базується на комплексі організаційних, економічних та регуляторних механізмів. Узагальнення теоретичних підходів щодо сутності, ролі й значення аграрного страхування дало можливість сформулювати цілісне уявлення про його місце у системі управління аграрними ризиками.

Отримані результати формують концептуальну основу для подальшого дослідження змістовного наповнення аграрного сегменту страхового ринку України. Зокрема, вони дозволяють перейти до аналізу видів аграрного страхування, їх функціональних характеристик та особливостей застосування в сучасних умовах діяльності аграрного сектору.

1.2. Класифікація видів аграрного страхування та їх характеристика

Аграрне страхування є ключовим інструментом управління ризиками у сільському господарстві, що забезпечує фінансовий захист виробників від природно-кліматичних, біологічних, технологічних та ринкових загроз. У сучасних умовах високої невизначеності та частих кризових явищ у сільському господарстві систематизація страхових продуктів набуває особливої важливості. Класифікація видів аграрного страхування дозволяє структурувати ринок страхових послуг, порівнювати різні продукти, визначати, які з них найкраще відповідають потребам різних категорій виробників, удосконалювати державну політику та формувати ефективну систему управління аграрними ризиками (табл. 1-6).

Класифікація видів аграрного страхування – це систематизований поділ страхових продуктів, що застосовуються у сільському господарстві, на окремі групи за певними критеріями: об'єкт страхування, вид ризику, спосіб оцінки збитків, участь держави та організаційна форма [158-159]. Така структуризація відображає економічну сутність страхових продуктів, їх механізм дії та сферу застосування, а також сприяє прозорості ринку та підвищенню ефективності управління ризиками.

Класифікація видів аграрного страхування є важливим інструментом упорядкування та систематизації страхових послуг у аграрному секторі. Її застосування дає змогу структурувати ринок страхових продуктів відповідно до специфіки аграрних ризиків, забезпечити можливість коректного порівняння різних страхових інструментів та визначити, які з них найбільш повно відповідають потребам окремих груп сільськогосподарських виробників. Крім того, класифікація створює підґрунтя для вдосконалення державної політики у сфері підтримки агрострахування та сприяє формуванню більш ефективної системи управління аграрними ризиками, що, як наслідок, підвищує стабільність та прогнозованість розвитку аграрного виробництва.

У наукових дослідженнях підкреслюється, що класифікація видів страхування є невід’ємною передумовою ефективної організації страхового захисту. Вітчизняні дослідники страхового ринку (Бечко та ін., 2020 [3]; Бечко та ін., 2023 [4]; Богріновцева та ін., 2024 [5]; Бондаренко та ін., 2023 [8]; Власюк та ін., 2023 [17]; Прокопчук та ін., 2023 [82]; Прокопчук та ін., 2024 [84]; Віленчук, 2018 [14,16]; Клименко та ін., 2023 [41, 42, 43]; Алескерова та Гуцаленко, 2018 [1]; Беспалова, 2019 [2]; Болотнов, 2022 [6]; Бурляй, 2019 [11]; Журавель, 2022, 2023 [32, 34, 35]; Пономаренко, 2022, 2023, 2025 [72, 73, 74, 75]) зазначають, що систематизація страхових продуктів дозволяє впорядкувати різноманіття ризиків, забезпечити прозорість механізмів їх покриття, формувати адекватні тарифи, розробляти інноваційні страхові продукти та порівнювати різні моделі страхового захисту.

Дослідники також відзначають, що класифікація сприяє гармонізації підходів у практиці страхування, зокрема у сільськогосподарському секторі, та узгодженню державних і приватних механізмів управління ризиками (Прокопчук та ін., 2025 [86, 87, 88, 89]; Бондаренко та ін., 2024 [8]; Віленчук, 2021 [16]; Клименко та ін., 2023 [41, 42, 43]; Алескерова та Гуцаленко, 2018 [1]; Пікус та Лялькін, 2022 [68]; Полінкевич та ін., 2024, 2025 [70, 71]). Як наслідок, поділ видів страхування сільськогосподарського виробництва за об’єктами, ризиками, методами оцінки збитків або формами підтримки є не лише теоретичним інструментом, а й важливим практичним механізмом підвищення ефективності ринку.

Як наслідок, для ґрунтовного розуміння сучасного стану та структури ринку аграрного страхування в Україні доцільно здійснити системний аналіз його класифікацій. Це дозволяє не лише впорядкувати різноманіття страхових продуктів, а й виявити закономірності формування страхового захисту у сільському господарстві, оцінити ефективність існуючих механізмів управління ризиками та визначити напрями їх модернізації. У наукових дослідженнях підкреслюється, що класифікаційний підхід є базовим інструментом, який забезпечує прозорість страхових відносин, формує основу для порівняння різних

страхових продуктів і сприяє розробці адаптованих рішень для конкретних груп агровиробників.

У подальшому дослідженні доцільно розглянути класифікацію аграрного страхування за об'єктами страхування, видами ризику, методами оцінки збитків, формою державної участі та організаційно-правовими формами. Такий підхід дозволяє всебічно охарактеризувати сучасний ринок страхових послуг у сільському господарстві, систематизувати інформацію щодо специфіки страхових продуктів, а також виділити основні тенденції та прогалини у розвитку страхових механізмів. Крім того, аналіз класифікацій дає змогу визначити, які інструменти є найбільш ефективними для покриття різних видів ризиків, оцінити роль державної підтримки та інноваційних технологій у підвищенні доступності та якості страхових послуг, а також сформулювати науково обґрунтовані рекомендації щодо оптимізації системи аграрного страхування в Україні.

Завдяки систематичному підходу до класифікації, дослідник отримує можливість не лише узагальнити існуючі практики, але й виявити закономірності між різними видами страхових продуктів, об'єктами та ризиками, що, у свою чергу, є необхідною умовою для підвищення фінансової стійкості аграрного сектору та ефективного управління ризиками на національному рівні. Таким чином, детальний аналіз класифікацій аграрного страхування становить основу для подальшого дослідження ефективності страхових механізмів і формування стратегії розвитку ринку страхових послуг у сільському господарстві.

Класифікація за об'єктами страхування

Об'єктом аграрного страхування можуть виступати різні елементи виробничої системи сільського господарства, зокрема посіви, тваринництво, технічні засоби та інфраструктурні об'єкти [44-45]. Такий підхід до класифікації дає можливість виокремити конкретні групи ризиків, властивих кожному об'єкту, та розробити спеціалізовані страхові продукти, здатні забезпечити цільовий і максимально ефективний захист. Це, у свою чергу, дозволяє підвищити точність оцінювання страхових збитків, формувати адекватні тарифи

та оптимізувати страхові програми залежно від напрямку діяльності аграрного виробника. У табл. 1.7 узагальнено основні об'єкти страхового захисту та наведено приклади страхових продуктів, що застосовуються у практиці страхування сільськогосподарського виробництва. Класифікація за об'єктами дозволяє більш чітко визначити ризики та оптимальні страхові продукти для різних видів аграрного виробництва.

Таблиця 1.7

Класифікація видів аграрного страхування за об'єктами страхування*

Об'єкт страхування	Опис	Приклади страхових продуктів	Основні ризики
Посіви та рослинництво	Страхування врожаю сільськогосподарських культур	Параметричне страхування зернових, «CropInsurance»	Посуха, заморозки, град, шкідники
Тваринництво	Страхування худоби, птахів, рибних господарств	Страхування ВРХ, свиней, птиці	Епізоотії, хвороби, стихійні явища
Сільськогосподарська техніка	Машини та обладнання	Страхування тракторів, комбайнів	Пожежа, аварії, технічні поломки
Будівлі та інфраструктура	Склади, фермерські приміщення, теплиці	Страхування ангарів, складських приміщень	Пожежа, стихійні лиха, руйнування

* Джерело: систематизовано автором на основі джерел: 25-28; 77-78.

Таким чином, поділ видів аграрного страхування за об'єктами страхового захисту дозволяє комплексно охопити всі ключові елементи виробничого процесу в аграрній галузі. Така класифікація забезпечує можливість точного визначення специфічних ризиків, характерних для рослинництва, тваринництва, технічного забезпечення та інфраструктури господарств, що створює підґрунтя для формування збалансованих та ефективних страхових програм. Досвід зарубіжних країн підтверджує, що саме системна класифікація об'єктів забезпечує високий рівень охоплення страхуванням, скорочує час і витрати на врегулювання збитків та сприяє прозорості страхового процесу. Отже, виділення об'єктів страхування є фундаментальним кроком у побудові структурованої та

ефективної системи аграрного страхування, що дозволяє прогнозувати ризики та формувати механізми адекватного фінансового захисту агровиробників.

Класифікація за видами ризику

Класифікація аграрного страхування за видами ризиків ґрунтується на визначенні характеру загроз, що впливають на результати сільськогосподарської діяльності. Такий підхід дозволяє диференціювати страхові продукти відповідно до природи ризиків, їх частоти, масштабу можливих втрат та прогнозованості. Виділення природно-кліматичних, біологічних, технологічних і ринкових ризиків забезпечує можливість розроблення страхових програм, здатних враховувати як екзогенні, так і ендогенні фактори нестабільності аграрного виробництва. У табл. 1.8 наведено систематизацію основних видів ризиків та приклади страхових програм, що застосовуються для їх покриття. Визначення видів ризику дозволяє адаптувати страхові продукти до специфіки загроз, що виникають у аграрному виробництві.

Таблиця 1.8

Класифікація видів аграрного страхування за видами ризику		
Вид ризику	Характеристика	Приклади страхових програм
Природно-кліматичні	Ризики, пов'язані з погодними умовами	Посухостійке страхування, страхування від граду та повені
Біологічні	Ризики у сфері здоров'я рослин і тварин	Страхування епізоотій ВРХ, хвороби культур
Технологічні	Ризики, пов'язані з технологічними процесами та обладнанням	Страхування агротехніки, інженерних споруд
Ринкові	Фінансові ризики зниження доходу через коливання цін	Страхування цін на сільськогосподарську продукцію

** Джерело: систематизовано автором на основі джерел: 105-108; 152-154.*

Таким чином, класифікація аграрного страхування за видами ризику дозволяє диференціювати страхові інструменти відповідно до природи потенційних загроз, що формують нестабільність аграрного виробництва. Чітке виокремлення природно-кліматичних, біологічних, технологічних і ринкових ризиків сприяє розробленню більш точних, адаптивних та економічно

обґрунтованих страхових продуктів. Це забезпечує підвищення ефективності страхового покриття, оптимізацію механізмів оцінки збитків та формування комплексної системи управління ризиками в аграрному секторі.

Класифікація за методами оцінки збитків

Методи оцінки збитків у аграрному страхуванні визначають механізм встановлення факту настання страхового випадку, порядок розрахунку компенсацій та швидкість здійснення виплат [98-99; 104]. Коректність обраного методу безпосередньо впливає на ефективність страхового захисту та рівень довіри агровиробників до страхових компаній. У сучасній практиці застосовуються два базові підходи – класичний (експертний) та параметричний (індексний). Їх сутність, особливості та співвідношення переваг і недоліків наведено у табл. 1.9, що дозволяє систематизувати підходи до визначення збитків у страхуванні аграрного виробництва.

Таблиця 1.9

Класифікація видів аграрного страхування за методами оцінки збитків*

Метод оцінки збитків	Опис	Переваги	Недоліки
Класичне (традиційне, експертне)	Оцінка фактичних збитків після настання страхового випадку, з виїздом експерта та детальною фіксацією втрат	Висока точність визначення реальних збитків	Значні адміністративні витрати; залежність від людського фактора; тривалі строки здійснення виплат
Параметричне (індексне)	Виплати ґрунтуються на заздалегідь визначених параметрах (опаді, температура, індекс врожайності), незалежно від фактичних втрат	Оперативність та прозорість виплат; мінімізація конфліктів між аграріями та страховиками; низькі транзакційні витрати	Може не відображати індивідуальних збитків господарства; ризик «базового розриву» між параметром і фактичною втратою

* *Джерело: власні узагальнення автора на основі джерел [35; 99-102; 139-141].*

Отже, класифікація методів оцінки збитків відображає різні підходи до організації страхових виплат і дозволяє обрати оптимальний варіант залежно від

специфіки діяльності агровиробника, доступності даних та рівня ризиків. Традиційна експертна модель забезпечує високу точність оцінки, однак характеризується повільністю та високою собівартістю. Параметричний підхід, навпаки, забезпечує швидкість та стандартизованість, але не завжди враховує індивідуальні особливості втрат. Раціональне поєднання цих методів у національній системі агрострахування може підвищити її ефективність, прозорість і довіру з боку аграрних виробників.

Класифікація за формою державної участі

Форма державної участі у системі аграрного страхування визначає роль публічного сектору в забезпеченні доступності страхових продуктів, зниженні страхових премій та стимулюванні розвитку страхового ринку. Їх порівняння та характеристика наведені у табл. 1.10, що дозволяє систематизувати підходи до участі держави у страхових механізмах та оцінити їх вплив на розвиток ринку.

Таблиця 1.10

Класифікація видів аграрного страхування за формою державної участі*

Форма страхування	Опис	Приклади	Ефект
Державне	Повне або часткове фінансування страхових програм за рахунок державного бюджету	Програми часткового відшкодування страхових премій; субсидовані страхові поліси	Підвищення доступності страхування; зниження фінансового навантаження на аграріїв; стимул охоплення ринку
Комерційне	Надання страхових послуг приватними страховими компаніями без участі держави	Комерційні страхові продукти; корпоративні поліси	Розвиток конкурентного середовища; стимулювання інновацій та покращення якості страхових послуг
Змішане	Комбінація державної підтримки та приватного забезпечення страхових послуг	Партнерські програми держави й страховиків; співфінансовані страхові продукти	Оптимальний розподіл ризиків; прискорення розвитку ринку; формування стійкої системи страхового захисту

* Джерело: власні узагальнення автора на основі джерел [95; 110-112].

Державна підтримка є особливо важливою у сільському господарстві, де високий рівень ризиків та низька платоспроможність значної частини виробників зумовлюють недостатній рівень добровільного страхування [5-6]. У світовій практиці застосовуються три основні моделі – державне, комерційне та змішане страхування. Таким чином, класифікація аграрного страхування за формою державної участі дозволяє визначити механізми взаємодії публічного та приватного секторів у забезпеченні страхового захисту аграріїв. Державні моделі відіграють ключову роль у забезпеченні доступності страхування, особливо для малих та середніх господарств, тоді як комерційні механізми сприяють конкурентності та інноваційності ринку. Змішана форма поєднує переваги обох підходів, створюючи оптимальні умови для розвитку збалансованої та стійкої системи управління аграрними ризиками. Раціональне використання цих форм у національній політиці страхування є передумовою підвищення рівня страхового покриття, зменшення вразливості аграрного сектору та забезпечення його стабільності в умовах зростання ризиків.

Класифікація за організаційно-правовими формами

Організаційно-правова форма страхування визначає модель взаємодії суб'єктів страхових відносин і суттєво впливає на ефективність розподілу ризиків, рівень доступності страхових продуктів та масштаби охоплення агровиробників. Вибір форми організації страхування залежить від структури аграрного виробництва, типу господарювання, рівня кооперації та інституційної підтримки. У науковій літературі підкреслюється, що різні організаційно-правові форми дозволяють адаптувати страхові механізми до специфічних потреб малих, середніх і великих виробників, забезпечуючи варіативність інструментів управління ризиками. З огляду на це, організаційно-правова диференціація аграрного страхування виступає інструментом інституційної адаптації страхового ринку до рівня концентрації виробництва, фінансових можливостей аграріїв та специфіки ризикового середовища, формуючи передумови для підвищення стійкості системи страхового захисту.

У табл. 1.11 подано класифікацію видів аграрного страхування за організаційно-правовими формами, що відображає ключові характеристики кожної моделі та її потенційні переваги для учасників аграрного ринку.

Таблиця 1.11

Класифікація видів аграрного страхування за організаційно-правовими формами*

Форма організації	Характеристика	Переваги
Індивідуальне страхування	Страхування окремого фермерського господарства	Персоналізований підхід, можливість адаптації умов під конкретні ризики, прямий контроль над договором
Кооперативне страхування	Колективне страхування групи фермерів або кооперативу	Зниження вартості премії, ефект масштабу, розподіл ризиків між учасниками
Через асоціації	Страхування через професійні об'єднання та аграрні союзи	Масове охоплення виробників, підвищення довіри до страхових продуктів, можливість централізованих переговорів зі страховиками

* *Джерело: власні узагальнення та дослідження автора на основі джерел [45; 56-58].*

Організаційно-правова класифікація аграрного страхування визначає оптимальні моделі взаємодії страховиків і виробників залежно від масштабу, структури господарювання та рівня об'єднаності. Індивідуальна форма забезпечує високий рівень персоналізації, але є фінансово навантажувальною для малих господарств. Кооперативна модель знижує вартість страхового захисту завдяки колективному розподілу ризиків, а страхування через асоціації формує інституційно сильні об'єднання, підвищуючи довіру та охоплення ринку.

Різні форми взаємодоповнюють одна одну, створюючи гнучку систему управління аграрними ризиками, що підвищує стійкість сектору та ефективність страхового ринку.

Класифікація аграрного страхування за організаційно-правовими формами є важливим інструментом аналізу інституційної структури ринку та оцінки його потенціалу. Вона дає змогу визначити ефективність різних моделей страхового захисту з урахуванням концентрації виробництва, доступу до фінансових

ресурсів і рівня кооперації агровиробників. З огляду на системний характер аграрних ризиків, вибір організаційної форми безпосередньо впливає на економічну стійкість підприємств і рівень проникнення страхування.

Для поглибленого аналізу ринку аграрного страхування важливо розглядати продукти не лише за об'єктами та механізмами покриття, а й за іншими критеріями, які впливають на їх доступність та ефективність. До таких критеріїв належать масштаб господарства, тип страхового покриття та тривалість дії полісу [62-64; 108]. Такий підхід дозволяє систематизувати продукти з точки зору фінансових та організаційних потреб різних категорій агровиробників та забезпечує більш комплексне оцінювання ринкових пропозицій. Класифікація страхових продуктів аграрного сектору за додатковими критеріями представлена у табл. 1.12.

Таблиця 1.12

Класифікація страхових продуктів аграрного сектору за додатковими критеріями*

Критерій класифікації	Категорії / типи продуктів	Особливості / коментарі
Масштаб господарства	- Малі та середні фермерські господарства (ММСП) - Середні господарства - Агрохолдинги / великі підприємства	Визначає доступність страхових продуктів, розмір премії та складність процедури врегулювання збитків
Тип страхового покриття	- Повне покриття (широкий спектр ризиків) - Часткове покриття (обмежений перелік ризиків) - Використання франшизи	Впливає на рівень премії та фінансову відповідальність страхувальника при настанні страхового випадку
Тривалість дії полісу	- Сезонні (під час вегетаційного періоду) - Річні (для врожаю та майна) - Багаторічні (сади, виноградники)	Дозволяє оптимізувати планування страхових витрат та оцінку ризиків за циклом виробництва

* Джерело: власні узагальнення та дослідження автора на основі джерел [55; 71-73].

Аналіз класифікації страхових продуктів за масштабом господарства, типом покриття та тривалістю дії демонструє, що сучасний ринок аграрного страхування здатний адаптуватися до потреб ММСП, середніх господарств та

великих агрохолдингів. Повне та часткове страхове покриття забезпечує гнучкість у виборі продуктів відповідно до фінансових можливостей фермерів, тоді як сезонні, річні та багаторічні поліси дозволяють оптимізувати управління ризиками протягом аграрного циклу. Такий підхід підсилює системність аналізу ринку та створює підґрунтя для стратегічного розвитку продуктової пропозиції страхових компаній.

Індивідуальна форма страхового захисту є найбільш розповсюдженою у країнах із розвиненим аграрним сектором та домінуванням малих і середніх виробників [11-13]. Вона надає фермерам можливість адаптувати умови страхових програм до особливостей власного виробництва та специфіки посівів, техніки чи тваринницьких комплексів. Однак її ключовим недоліком є вища вартість страхових премій порівняно з колективними формами, що зумовлює низький рівень охоплення страхуванням у малих господарств. Крім того, індивідуальне страхування часто супроводжується інформаційною асиметрією, недостатнім рівнем обізнаності виробників щодо страхових продуктів та їхніх умов, що додатково обмежує ефективність цієї моделі.

На противагу цьому, кооперативна форма страхування, яка базується на об'єднанні фермерів у спільні страхові фонди або кооперативи, забезпечує суттєві переваги у контексті управління ризиками. Колективний характер формування страхового пулу дозволяє знижувати витрати на адміністративні процедури, підвищувати рівень взаємної відповідальності та збалансовувати ризиковий портфель за рахунок різноманіття його учасників. Це також зменшує вплив одноосібних рішень та посилює можливості для впровадження стандартів ведення агровиробництва, що позитивно позначається на страхових результатах. Разом з тим кооперативна модель потребує високого рівня організаційної дисципліни, довіри між учасниками та ефективного внутрішнього управління, що в умовах України є суттєвими стримуючими чинниками.

Особливе місце посідає страхування через асоціації та професійні об'єднання аграріїв. Така форма поєднує переваги індивідуального та кооперативного страхування, забезпечуючи значну інституційну підтримку та

адвокацію інтересів учасників. Асоціації часто виступають посередником між аграріями та страховими компаніями, підвищуючи прозорість страхових умов, забезпечуючи консультаційний і юридичний супровід, а також сприяючи підвищенню рівня довіри до страхового ринку загалом. У міжнародній практиці саме асоціації відіграють важливу роль у формуванні саморегульованих страхових структур, створенні галузевих стандартів, моніторингу ризиків та впровадженні інноваційних страхових механізмів, зокрема параметричних полісів.

Аналітичний порівняльний аналіз свідчить, що жодна з організаційно-правових форм не є універсальною. Ефективність їх застосування залежить від масштабів господарства, рівня доступу до фінансування, ступеня взаємодії між учасниками аграрного ринку та наявності інституційної підтримки з боку держави. У країнах ЄС та Північної Америки переважає комбінований підхід, коли індивідуальні поліси доповнюються кооперативними страховими фондами або підтримуються асоціативними структурами [100; 159-161]. Така практика дозволяє знизити навантаження на окремих виробників, збалансувати ризики та підвищити стійкість аграрного ринку до зовнішніх шоків – природних, ринкових чи технологічних.

Для України розвиток різних організаційно-правових форм аграрного страхування є особливо актуальним з огляду на воєнні ризики, кліматичні зміни та нестабільність аграрних ринків. Поєднання великих агрохолдингів і численних малих господарств зумовлює потребу в гнучкій системі страхового захисту: великі виробники орієнтуються на індивідуальні програми, тоді як малі – на кооперативні та асоціативні форми. Посилення ролі професійних об'єднань сприятиме зниженню транзакційних витрат, підвищенню прозорості та зміцненню довіри до ринку.

Взаємодоповнення індивідуальних, кооперативних і асоціативних моделей створює передумови для багаторівневої системи страхового захисту та підвищення ефективності управління ризиками. Диверсифікація організаційних

форм і активна участь професійних структур є ключовими чинниками формування конкурентного й стійкого ринку аграрного страхування.

Аналіз класифікаційних підходів свідчить, що систематизація страхових продуктів за об'єктами, видами ризиків, методами оцінки збитків, формами державної участі та організаційно-правовими моделями формує науково обґрунтовану основу для розвитку ефективної та ризик-орієнтованої системи аграрного страхування.

Класифікація за об'єктами страхування демонструє, що різні сегменти аграрного виробництва характеризуються різною інтенсивністю та структурою ризиків. Страхування посівів, тваринництва, аграрної техніки та виробничої інфраструктури відображає потребу у багаторівневому захисті господарств. Порівняння цих груп показує, що ризики рослинництва здебільшого пов'язані з природно-кліматичними факторами, тоді як тваринництво є більш чутливим до біологічних та епізоотичних загроз. Техніка та інфраструктура, своєю чергою, мають переважно технологічний та техногенний характер ризиковості. Такий розподіл формує передумови для диференціації страхових тарифів та впровадження спеціалізованих продуктів, що підвищує адаптивність страхового ринку.

Аналіз класифікації за видами ризиків вказує на те, що аграрний сектор є одним із найбільш ризикоорієнтованих у національній економіці. Висока волатильність природно-кліматичних умов, що посилюється кліматичними змінами, зумовлює домінування погодних ризиків у структурі страхових продуктів. Поряд із цим зростає роль біологічних ризиків, пов'язаних зі зниженням стійкості культур і тварин до хвороб, що є світовою тенденцією. Технологічні та ринкові ризики дедалі більше проявляються у зв'язку з глобалізацією ринків, залежністю аграріїв від імпорتنих ресурсів та коливанням цін. Систематизація цих ризиків дозволяє формувати комплексні поліси та визначати потенціал для розвитку інноваційних страхових механізмів.

Важливим аналітичним елементом класифікації є поділ страхування за методами оцінки збитків. Порівняння класичного (експертного) та

параметричного (індексного) страхування показує зміщення світових тенденцій у бік швидких та прозорих інструментів, що забезпечують зменшення транзакційних витрат. Класична модель є точнішою, однак значно дорожчою та тривалішою у процедурі врегулювання. Натомість параметричні програми, прив'язані до погодних індексів або показників урожайності, відкривають можливість для масштабування страхового захисту, підвищення доступності для малих господарств і скорочення часу виплат. У цьому контексті класифікація виявляє напрям розвитку ринку – переорієнтацію на цифрові, автоматизовані та даних-орієнтовані механізми.

Не менш значущою є класифікація страхових продуктів за формою державної участі. Її аналіз дозволяє визначити роль держави як каталізатора розвитку агрострахування. Порівняння державних, комерційних і змішаних моделей свідчить, що найбільш ефективними є змішані форми, де держава частково компенсує страхові премії, а приватні компанії забезпечують розроблення продуктів та управління ризиками. Такий підхід широко застосовується у країнах ЄС, США та Канаді, що підтверджує загальносвітову тенденцію до партнерства держави й приватного сектору [162-165; 170]. Для України це особливо актуально, оскільки комерційні програми залишаються малодоступними для більшості малих і середніх фермерів, а державні інструменти мають обмежене фінансування. Класифікаційний аналіз демонструє, що оптимальна модель має базуватися на довгострокових змішаних програмах, які дозволять підвищити охоплення страхуванням і стабілізувати ринок.

Класифікація за організаційно-правовими формами доповнює структурну картину ринку, виявляючи різні рівні кооперації, інституційної взаємодії та здатності до колективного управління ризиками. Індивідуальні, кооперативні та асоціативні форми страхування відображають різні можливості виробників. Аналіз показує, що кооперативні та асоціативні моделі є більш перспективними з огляду на зменшення вартості страхування, підвищення довіри та формування спеціалізованих страхових фондів. Це відповідає європейській тенденції

розвитку об'єднаних страхових структур, здатних акумулювати ризики та забезпечувати стабільніші фінансові результати.

Узагальнюючи результати проведеного аналізу, можна стверджувати, що класифікація видів аграрного страхування виконує не лише описову, а й аналітичну, прогностичну та регуляторну функції. Вона дозволяє визначити ключові вразливості аграрного виробництва, оцінити потенціал розвитку окремих сегментів страхового ринку та сформувати підґрунтя для державної політики у сфері управління аграрними ризиками. Виявлені тенденції свідчать про необхідність розвитку індексних моделей, розширення державної підтримки, стимулювання кооперативних форм страхування та цифровізації процедур оцінки збитків.

Таким чином, класифікація видів аграрного страхування є фундаментом для формування сучасної, ефективної та стійкої системи страхового захисту аграрного сектору. Її застосування створює умови для впровадження інноваційних інструментів, підвищення доступності страхування, удосконалення управління ризиками та гармонізації української практики з міжнародними стандартами. У стратегічній перспективі це сприятиме зміцненню фінансової стабільності аграрного сектору, підвищенню його конкурентоспроможності та адаптивності до глобальних викликів.

Отже, узагальнюючи розглянуті класифікації, можна констатувати, що систематизація видів аграрного страхування є ключовим механізмом організації ефективного страхового захисту у сільському господарстві. Вона дозволяє впорядкувати різноманіття страхових продуктів за об'єктами страхування, видами ризиків, методами оцінки збитків, формами державної участі та організаційно-правовими моделями, забезпечуючи як наукову, так і практичну функцію аналізу ринку. Класифікація дає змогу зіставляти страхові інструменти з конкретними потребами агровиробників, порівнювати їх ефективність, виявляти тенденції розвитку страхового сектора та визначати напрями модернізації системи управління ризиками. Різноманіття видів страхування – від страхування врожаю, багаторічних насаджень, тварин і майна до індексних,

параметричних та мікс-моделей, добровільних та обов'язкових форм, із залученням державної підтримки – створює багаторівневу систему страхового покриття, здатну адаптуватися до масштабу господарства та специфіки ризиків. Такий комплексний підхід дозволяє підвищити прозорість ринку, стимулювати розвиток страхових компаній, забезпечити економічну стійкість аграрного сектору та формує передумови для стратегічного управління ризиками в умовах зростання кліматичних, технологічних та економічних загроз.

Отже, класифікація видів аграрного страхування виступає ключовим механізмом організації ефективного страхового захисту в агросекторі. Удосконалений класифікаційний апарат дозволяє впорядкувати страхові продукти за об'єктами, видами ризиків, формами державної участі та організаційно-правовими моделями, забезпечує комплексну характеристику та інтегроване покриття ризиків різної природи, підвищує адаптивність і фінансову стійкість аграрного сектору, а також формує методологічні засади для модернізації управління аграрними ризиками в умовах сучасних економічних, кліматичних і соціально-політичних викликів.

Результати класифікації та характеристики основних видів аграрного страхування дають змогу усвідомити специфіку ризиків, які покриваються страховими продуктами, а також особливості їхньої реалізації на практиці. Водночас ефективне функціонування аграрного страхування неможливе без чіткого нормативно-правового регулювання та сформованої інституційної структури ринку, яка забезпечує стабільність, прозорість та захист учасників страхових відносин. Це дає можливість перейти до розгляду нормативно-правового забезпечення та інституційної структуризації аграрного сегменту страхового ринку України.

1.3. Нормативно-правове забезпечення та інституційна структуризація аграрного сегменту страхового ринку України

Нормативно-правове забезпечення аграрного страхування в Україні має на меті створення прозорої, дієвої та збалансованої системи страхових відносин між

державою, страховиками та сільськогосподарськими товаровиробниками. Основоположним документом у цій сфері є Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», який встановлює правові рамки для діяльності страхових компаній, що працюють у аграрному секторі, регламентує умови укладання договорів, формування страхових тарифів та порядок виплат страхового відшкодування [95]. Цей закон також вводить обов'язковість укладання договорів страхування з державною підтримкою в окремих випадках, що підвищує рівень фінансової захищеності аграріїв та стимулює розвиток страхового ринку в цілому.

Державна підтримка аграрного страхування втілюється через механізми субсидування страхових премій, що значно знижує фінансове навантаження на сільгоспвиробників, а також через нормативні вимоги від Національного банку України до страховиків. Це включає забезпечення платоспроможності страховиків, правила перестрахування аграрних ризиків, формування страхових резервів та ведення обліку договорів.

У нормативно-правовому забезпеченні аграрного страхування в Україні ключове місце займають такі сучасні нормативні акти:

1. Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» (набрано чинності в 2020 році) – цей закон встановлює правові основи механізму державно підтримуваного агрострахування, визначає порядок надання субсидій на страхові премії, регулює взаємовідносини між державою, страховиками і агровиробниками. Закон сприяє розширенню доступу аграріїв до страхових послуг і підвищенню їх фінансової стійкості.
2. Закон України «Про страхування» – базовий закон, який регулює загальні правові засади діяльності на страховому ринку, у тому числі в аграрному секторі. Він встановлює вимоги до страхових компаній, нормативи формування страхових резервів, правила проведення перестрахування та ін.

3. Постанови Кабінету Міністрів України, зокрема Постанова № 820 від 2021 року, що затверджує порядок надання державної фінансової підтримки у вигляді дотацій на страхування сільськогосподарської продукції. Цей нормативний акт забезпечує практичну імплементацію положень закону і деталізує механізми взаємодії учасників процесу.
4. Регулятивні акти Національного банку України щодо ліцензування страхової діяльності, формування страхових резервів, фінансової звітності і контролю за страховиками. Важливо, що ці норми забезпечують фінансову стабільність страхових компаній, що працюють в аграрному сегменті.
5. Закон України «Про ринок землі» (від 2020 року), який, хоча й не є прямим актом страхування, створює умови для розвитку аграрного сектору, впливаючи на ризиковий профіль агробізнесу і, відповідно, на потреби в страхуванні.

Кожен із згаданих актів формує систему регулювання, що покликана забезпечити прозорість, відповідальність і стабільність аграрного страхового ринку України. Аналіз нормативної бази свідчить про поступове удосконалення законодавства, орієнтоване на адаптацію до сучасних викликів, зокрема кліматичних ризиків, цифровізації, а також інтеграції у європейські та міжнародні стандарти страхування.

Це створює передумови для підвищення ефективності аграрного страхування, зростання інвестиційної привабливості аграрного сектору та посилення його фінансової захищеності. Якщо потрібно, можна також розглянути проблемні аспекти застосування цих нормативних актів і напрямки їх удосконалення.

Інституційна структуризація аграрного сегменту страхового ринку України суттєво впливає на ефективність функціонування цього напрямку. Сучасна структура включає різноманітні за формою власності та організаційною формою страхові компанії, державні органи регулювання, такі як Національна комісія з регулювання фінансових послуг, Міністерство аграрної політики та

продовольства, а також аграрні бізнес-об'єднання та професійні асоціації. Взаємодія цих суб'єктів забезпечує належний рівень контролю, координації та розвитку страхового посередництва, що сприяє прозорості ринку, підвищенню рівня довіри серед страхувальників та адаптації ринку до сучасних викликів.

Інституційна модель аграрного страхового ринку України представляє собою систему взаємодії ключових учасників, інститутів і механізмів, які забезпечують функціонування та розвиток страхування в аграрному секторі (табл. 1.13). Вона складається з кількох взаємопов'язаних елементів, що виконують специфічні функції у забезпеченні страхових відносин.

Таблиця 1.13

Інституційна модель аграрного страхового ринку України*

Елемент моделі	Основні функції та роль
Страхові компанії	Надання страхових послуг, оцінка ризиків, формування страхових продуктів, управління резервами, виплати страхових сум
Перестраховальні компанії	Розподіл ризиків між учасниками ринку для підвищення фінансової стійкості страховиків
Державні регулятори	Регулювання і контроль діяльності страховиків (НБУ, Мінагрополітики), координація держпідтримки агрострахування
Фінансові посередники	Забезпечення доступу до страхових послуг, інформування агровиробників про можливості страхування
Аграрні товаровиробники	Основні споживачі страхових послуг, укладення договорів страхування та отримувачі держпідтримки
Науково-консультаційні установи	Розробка методик оцінки ризиків, моніторинг аграрного сектору, підтримка інновацій
Інноваційні технологічні компанії	Впровадження цифрових рішень, супутникової зйомки, дронів для покращення оцінки ризиків і страхових продуктів

* Джерело: згруповано та узагальнено автором на основі джерел: 101-103.

Представлена модель відображає комплексний підхід до регулювання і розвитку аграрного страхування в Україні, забезпечуючи синергію між державним регулюванням, ринковими механізмами і технологічними інноваціями.

Перш за все, центральним елементом моделі є страховики – спеціалізовані страхові компанії та філії, які надають страхові послуги сільськогосподарським

товаровиробникам. Вони здійснюють оцінку ризиків, формують страхові продукти, визначають тарифи, управляють страховими резервами та здійснюють виплати у разі настання страхового випадку. Важливим складником є також перестраховальні компанії, які розподіляють ризики між учасниками ринку, підвищуючи фінансову стійкість страховиків.

Державною інституцією, що регулює та контролює діяльність страхового ринку, виступає Національний банк України (до 2020 р. – Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг), а також Міністерство аграрної політики та продовольства України, яке координує державну підтримку аграрного страхування, зокрема механізми субсидування премій [120; 144].

Не менш важливою є роль фінансових посередників – страхових брокерів і агентів, які забезпечують доступність страхових продуктів для агровиробників і сприяють інформуванню споживачів про можливості страхування.

Аграрні товаровиробники є основними споживачами страхових послуг. Вони взаємодіють із страховиками, укладають страхові договори, а також користуються державною підтримкою у вигляді субсидій.

Інституційна модель також включає наукові, експертні та консультаційні установи, які розробляють методології оцінки ризиків, здійснюють моніторинг аграрного сектору, та інноваційні компанії, які впроваджують цифрові технології для удосконалення страхових продуктів.

Таким чином, інституційна модель аграрного страхового ринку України відображає взаємодію правового регулювання, державної підтримки, ринкових механізмів і технологічних інновацій, що забезпечує баланс інтересів усіх учасників і сприяє розвитку сталого та ефективного системного захисту аграрного сектору. Ключовим у розвитку інституціонального середовища аграрного страхування є формування системи, яка поєднує формальні інституції (законодавчі й підзаконні нормативи, стандарти страхування) з неформальними (культура страхування, морально-етичні норми). Важливим завданням є розвиток інформаційної інфраструктури, оптимізація управління

трансакційними витратами та підтримка синергії між усіма учасниками страхового процесу.

Отже, нормативно-правове та інституційне забезпечення є фундаментальними чинниками, що визначають сталий розвиток аграрного страхового сегменту в Україні. Вони сприяють підвищенню економічної безпеки сільськогосподарського виробництва, зниженню ризиків, а також створенню сприятливих умов для інноваційного розвитку і розширення страхового покриття в аграрному секторі.

Законодавчі зміни та становлення ринку аграрного страхування

Важливою віхою в розвитку аграрного страхування в Україні стало ухвалення законодавчих актів, які сприяли створенню законної основи для розвитку цього сектора. Зокрема, на початку 2000-х років були прийняті законодавчі ініціативи, які дозволили страхуванням охопити широкий спектр сільськогосподарських ризиків. У 2003 році був прийнятий Закон України «Про страхування», який встановив основи для розвитку ринку страхових послуг у країні, хоча для аграрного сектору цей документ був недостатнім через специфічні особливості сільського господарства.

У 2012 році Верховна Рада прийняла Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» (№ 4391-VI), який заклав правові основи для державного субсидування страхових премій та запровадив інституційну модель Аграрного страхового пулу [77].

За цим законом страхова компанія має бути учасником пулу, щоб отримувати право страхувати сільськогосподарську продукцію за програмою державної підтримки. До функцій пулу віднесено координацію страховиків, організацію перестрахування та управління фондом покриття катастрофічних ризиків.

Втілення пулу та механізму субсидування дійсно розширило доступ фермерів до страхування: держава компенсує частину премій згідно із законом (до 60 % страхового платежу за відповідними договорами).

Проте на практиці реалізація не була повністю ефективною: частина страховиків не приєдналася до пулу, а також виникли питання щодо прозорості використання коштів фонду катастрофічних ризиків та умов членства.

У зв'язку з цим модель потребує доопрацювання: потрібно підвищити прозорість механізмів, оптимізувати нормативні умови для страховиків та посилити контроль над використанням коштів для страхового покриття масштабних катастрофічних ризиків. На початку 2010-х років ринок аграрного страхування все ще стикався з низкою проблем. Однією з основних проблем була відсутність розвиненої інфраструктури для ефективного оцінювання ризиків у сільському господарстві, що ускладнювало процес страхування. Крім того, нерозвиненість страхового ринку і низька платоспроможність аграріїв залишалися значними бар'єрами для поширення страхування серед малих фермерів.

Попри це, з часом держава почала впроваджувати нові інструменти підтримки аграрного страхування, зокрема через програми субсидування страхових платежів та залучення іноземних інвесторів для розвитку страхової інфраструктури. Також, у 2012 році було створено «Аграрний страховий пул», що стало значним кроком до централізованого страхування сільськогосподарських ризиків. Це дозволило забезпечити фермерів доступом до більш конкурентоспроможних і надійних страхових продуктів [64-65].

Аграрний страховий пул став ключовим елементом державної політики підтримки агрострахування, прагнучи забезпечити стабільність і солідарність на ринку. Проте ефективність такої моделі виявилася обмеженою через структурні виклики, недостатню зацікавленість частини страховиків і складність управління фондом катастрофічних ризиків. Для подальшого розвитку агрострахування в Україні важливим є вдосконалення моделі пулу: підвищення прозорості, оптимізація умов членства, а також реформування механізмів фінансування фонду катастрофічних ризиків.

Таким чином, розвиток аграрного страхування в Україні можна розглядати як етапний процес, що включає періоди централізованого планування, ринкових

реформ та законодавчих змін, що з часом формували більш ефективну систему страхування сільськогосподарських ризиків. Незважаючи на успіхи, цей ринок потребує подальших реформ та вдосконалення законодавчої та фінансової інфраструктури для забезпечення більшої доступності та ефективності страхових послуг для аграріїв.

Висновки до розділу 1

Дослідження теоретичних основ розвитку аграрного страхування дозволило узагальнити та сформулювати наступні висновки:

1. Систематизація наукових підходів та аналіз практичних трансформацій аграрного страхування дозволили сформулювати авторське визначення його сутності як *інституційно та технологічно організованого механізму фінансового захисту аграрного сектору*. У цьому дослідженні аграрне страхування розглядається не лише як компенсаційний інструмент покриття ризиків, а як багатофункціональний механізм, який інтегрує фінансові, технологічні, правові та соціальні складові, включає параметричні інструменти, цифрові технології оцінки збитків, а також враховує воєнні, кліматичні та інституційні ризики. Таке комплексне трактування відображає сучасні виклики і підкреслює стратегічне значення аграрного страхування для підвищення стійкості виробничих процесів, конкурентоспроможності національного агросектору та забезпечення сталого розвитку галузі.

2. Аграрне страхування є ключовим інструментом системи фінансового захисту аграрного сектору, оскільки дозволяє зменшити негативний вплив стихійних лих, коливань ринкових цін, хвороб рослин і тварин, а також соціально-економічних і кліматичних криз на виробництво. За результатами дослідження встановлено, що його впровадження сприяє підвищенню економічної стійкості окремих господарств та сектору в цілому, забезпечує збереження стабільності виробничого процесу та продуктивності, а також створює умови для формування ефективної державної політики підтримки агросектору. Крім того, аграрне страхування стимулює розвиток партнерських

моделей між державою, страховими компаніями та аграріями, сприяє впровадженню цифрових технологій і параметричних програм, що комплексно підвищує здатність аграрного сектору до адаптації та протидії сучасним викликам.

3. Аналіз трансформації аграрного страхування в Україні свідчить, що сучасний ринок сформувався як складна система взаємодії держави, приватних страховиків та агровиробників, здатна реагувати на економічні, кліматичні та воєнні ризики. Розвиток механізмів державної підтримки, впровадження гнучких страхових продуктів та цифрових технологій підвищили адаптивність системи, її прозорість і фінансову стійкість, забезпечивши комплексний підхід до управління ризиками аграрного сектору. Таким чином, еволюційні зміни ринку демонструють ефективність інтегрованої моделі аграрного страхування, що поєднує ринкові принципи, технологічні інновації та інституційну регуляцію.

4. Економічний зміст аграрного страхування формує систему взаємовідносин між суб'єктами ринку щодо забезпечення стійкого страхового захисту майнових інтересів виробників. Класифікація видів аграрного страхування є ключовим інструментом наукового осмислення та практичної організації цієї системи. У роботі удосконалено класифікаційний апарат шляхом інтеграції підходів за об'єктами страхування, видами ризиків, формами державної участі та організаційно-правовими моделями. Запропонована систематизація забезпечує комплексну характеристику та виділення ключових особливостей страхових продуктів, інтегроване покриття ризиків різної природи, підвищує адаптивність і фінансову стійкість аграрного сектору, а також формує методичні засади модернізації управління аграрними ризиками в умовах сучасних економічних, кліматичних і соціально-політичних викликів.

5. Нормативно-правова база та інституційна структура аграрного страхового ринку визначають умови його ефективного функціонування та розвитку. Вони встановлюють правові рамки для діяльності страховиків, регламентують механізми державної підтримки, порядок оцінки ризиків та виплат страхового відшкодування. Інституційна модель включає страхові та перестраховальні

компанії, державні регулятори, фінансових посередників, аграрних товаровиробників, науково-консультаційні та інноваційні компанії, що забезпечує координацію, контроль та розвиток страхового процесу. Результати аналізу нормативної та інституційної бази визначено у вигляді систематизації ключових проблем та обґрунтування комплексного підходу до модернізації ринку, що передбачає підвищення прозорості механізмів, впровадження цифрових технологій та інтеграцію з міжнародними стандартами. Такий підхід сприяє підвищенню доступності страхових послуг, зміцненню фінансової стійкості аграрного сектору та формує ефективну систему управління аграрними ризиками.

Основні результати наукових досліджень, викладених у розділі 1, опубліковано в роботах: [23; 43; 44; 45; 46].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Сучасний стан та динаміка розвитку аграрного страхування в Україні

Аграрне страхування в Україні функціонує як один із ключових інструментів управління ризиками у сільському господарстві, проте його розвиток залишається нерівномірним та обмеженим. Частка застрахованих площ сільськогосподарських угідь є незначною, а рівень довіри виробників до страховиків – низьким. Військові дії, руйнування інфраструктури та зростання ринкової невизначеності ще більше загострили цю проблему. Попри окремі позитивні кроки з боку держави та міжнародних організацій, ринок аграрного страхування характеризується низьким рівнем охоплення виробників, обмеженою пропозицією інноваційних продуктів і потребує системного реформування [2-3; 17]. Додатковим чинником нестабільності виступають військові дії та кліматичні зміни, що суттєво підвищують ризиковість аграрного виробництва. У таких умовах актуалізується необхідність ідентифікації ключових проблем і викликів, які стримують розвиток аграрного страхування, та пошуку ефективних інструментів їх подолання (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Основні проблеми та виклики аграрного страхування в Україні*

Проблеми / Виклики	Короткий опис
<i>Низький рівень охоплення</i>	Багато аграріїв не користуються страхуванням через обмежені фінансові ресурси або низьку поінформованість
<i>Недовіра до страховиків</i>	Відсутність досвіду роботи з новими продуктами та страхових випадків призводить до скепсису
<i>Обмежена державна підтримка</i>	Недостатня компенсація страхових премій та відсутність комплексних програм
<i>Кліматичні ризики</i>	Посухи, повені, заморозки підвищують збитковість аграрного страхування
<i>Військові та політичні ризики</i>	Нестабільність і воєнні дії створюють додаткові перешкоди для страхового захисту

Джерело: власні узагальнення та дослідження автора на основі [1-2].

Слід зауважити, що особливим викликом є зростання кліматичних ризиків (посухи, зливи, заморозки), що вимагає застосування сучасних підходів до оцінки збитків. В умовах війни значну загрозу становлять також військові ризики, які наразі практично не охоплені страховими продуктами.

Страхування сільськогосподарських культур є важливим інструментом управління ризиками для аграрного сектору. Воно дозволяє мінімізувати фінансові втрати у випадку несприятливих погодних умов, шкідників чи інших надзвичайних ситуацій. Аналіз динаміки застрахованих площ та кількості страхових компаній, що надають відповідні послуги, дозволяє оцінити розвиток аграрного страхового ринку та його потенціал у забезпеченні стабільності аграрного виробництва.

Аналіз динаміки розвитку ринку аграрного страхування є важливим елементом оцінки стану ризик-менеджменту в сільському господарстві України. Особливої уваги потребує період 2018-2024 рр., який охоплює як докризові тенденції стабільного зростання, так і різке звуження ринку у зв'язку з воєнними подіями 2022 року та поступове відновлення протягом 2023-2024 рр. Для наочної оцінки ключових змін у структурі ринку було узагальнено два базові показники: кількість застрахованих гектарів та кількість страхових компаній, що активно надавали послуги агрострахування (рис. 2.1).

У 2018-2019 рр. спостерігалось нарощування обсягів страхування: площа застрахованих посівів зросла від 650 тис. га до 973,8 тис. га, а кількість активних страховиків – від 9 до 12 компаній. У 2020 р. ринок дещо скоротився, а у 2021 р. тенденція до зниження посилилася через погіршення фінансових умов для аграріїв.

Найбільш критичним став 2022 рік, коли внаслідок повномасштабного вторгнення РФ ринок агрострахування зазнав різкого падіння: застраховані площі скоротилися до 210 тис. га, а кількість компаній – до лише 4. У 2023-2024 рр. галузь почала демонструвати ознаки стабілізації та відновлення: застраховані площі зросли відповідно до 320 та 410 тис. га, а кількість активних страховиків – до 5 та 7 компаній.

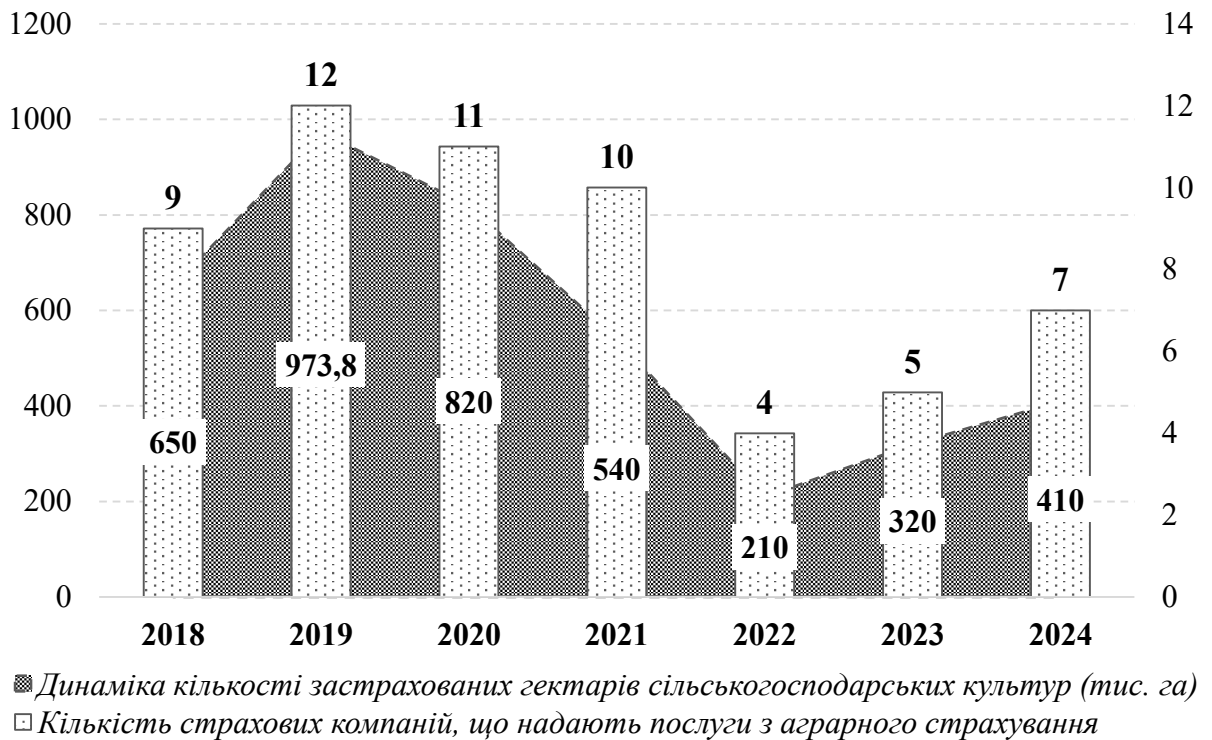

Рис. 2.1. Динаміка ринку аграрного страхування в Україні (2018-2024 рр.)

Джерело: дані НБУ та <https://forinsurer.com/> (систематизовано, узагальнено та згруповано автором).

На рис. 2.1 представлено динаміку аграрного страхування в Україні за 2018-2024 рр., яка демонструє суттєві коливання ринку внаслідок економічних, кліматичних та воєнних чинників.

Разом із тим, зміни в сегменті аграрного страхування відбувалися на тлі глибокої трансформації всього страхового ринку України. Аналіз даних (додаток А, рис. 1) показує, що у 2018-2024 рр. загальна кількість діючих страхових компаній в Україні скоротилася з 281 до 75, що свідчить про процеси консолідації та посилення регуляторних вимог на страховому ринку. Водночас обсяг активів страховиків у цілому демонстрував тенденцію до зростання, досягнувши пікового значення у 2023 р., що вказує на укрупнення фінансово стійких учасників ринку та підвищення концентрації страхового капіталу.

Подальше поглиблення аналізу доцільно здійснити через оцінку фінансових результатів провідних страховиків, що дозволяє визначити рівень їхньої прибутковості та адаптації до трансформаційних умов функціонування ринку. Аналіз фінансових результатів страхових компаній України у 2024 р. свідчить про високу концентрацію прибутковості серед лідерів ринку (додаток А, рис. 2).

Найвищі показники фінансового результату продемонстрували компанії ARX (452 835 тис. грн) та УНІКА (433 614 тис. грн), що підтверджує їхню стабільну ринкову позицію та ефективність управління. До групи фінансово стійких страховиків також належать ІНГО та UNIVERSALNA, фінансові результати яких перевищили 230 млн грн. Водночас для більшості інших учасників рейтингу характерні помірні значення прибутковості, що вказує на нерівномірний розподіл фінансових результатів та збереження тенденції до концентрації капіталу на страховому ринку України.

Отже, фінансова концентрація та стійкість провідних страховиків створюють передумови для поступового відновлення ринку аграрного страхування, що особливо важливо в умовах зовнішніх шоків і воєнних викликів.

Між отриманими фінансовими результатами провідних страховиків та трансформаціями у сфері перестрахування простежується тісний взаємозв'язок [22]. Зростання прибутковості та концентрація капіталу у лідерів ринку створюють фінансову основу для зменшення залежності від вихідного перестрахування, що підтверджується тенденціями 2018-2024 рр. Перехід до більш збалансованої моделі управління ризиками підвищує здатність страховиків самостійно утримувати значну частину ризиків і позитивно впливає на їх фінансову стійкість.

У цьому контексті адаптація механізмів перестрахування та зміцнення фінансових позицій страховиків безпосередньо відображаються на розвитку аграрного страхування. Динаміка ринку свідчить, що, незважаючи на різке скорочення у 2022 р. під впливом воєнних шоків, у 2023-2024 рр. відбувається поступове відновлення обсягів страхування. Це підтверджує перехід ринку аграрного страхування до фази стабілізації, формування нових підходів до управління ризиками та посилення ролі фінансово стійких страхових компаній у забезпеченні страхового захисту агровиробників.

У 2018-2024 рр. на українському страховому ринку спостерігається тенденція до зниження питомої ваги вихідного перестрахування (додаток А, рис. 3 та рис. 4). Якщо у 2018 році для більшості компаній була характерна висока

залежність від перестраховиків, то у 2024 році переважає більш збалансована модель управління ризиками. Це свідчить про зростання фінансової стійкості страховиків, укрупнення їх страхових портфелів та використання перестраховування переважно для покриття значних і катастрофічних ризиків, а не як базового механізму забезпечення платоспроможності.

Динаміка, подана на рис. 2.1, свідчить про високу залежність ринку аграрного страхування від зовнішніх шоків, насамперед воєнних подій. Попри значне скорочення ринку у 2022 р., подальше зростання у 2023-2024 рр. підтверджує адаптивність галузі, поступове відновлення довіри агровиробників та інтерес страховиків до відновлення діяльності. Загалом, тенденції демонструють перехід ринку до фази стабілізації та формування нових підходів до управління аграрними ризиками.

Обсяг страхових премій та страхових виплат за договорами аграрного страхування є ключовими показниками розвитку страхового ринку та фінансової стабільності страхових компаній [88; 91]. Аналіз динаміки премій дозволяє оцінити тенденції зростання або спаду у сфері страхування, тоді як оцінка рівня виплат дає змогу визначити ефективність управління ризиками та фінансову стійкість страховиків. Разом ці показники забезпечують комплексне розуміння стану ринку аграрного страхування та його здатності підтримувати захист страхувальників.

Рис. 2.2 відображає динаміку обсягів страхових премій та страхових виплат за договорами аграрного страхування в Україні у 2018-2024 рр., що дає змогу оцінити вплив макроекономічних та ризикових факторів, а також визначити структурні зміни на ринку в умовах зростання кліматичних загроз і повномасштабної війни.

Упродовж 2018-2020 рр. ринок аграрного страхування демонстрував відносно стабільний обсяг премій, проте 2020 р. став піковим за рівнем страхових виплат (351,9 млн грн) у зв'язку з масштабними погодніми збитками. У 2021 р. спостерігалось часткове відновлення рівня премій та зниження виплат, що свідчило про покращення збитковості портфеля.

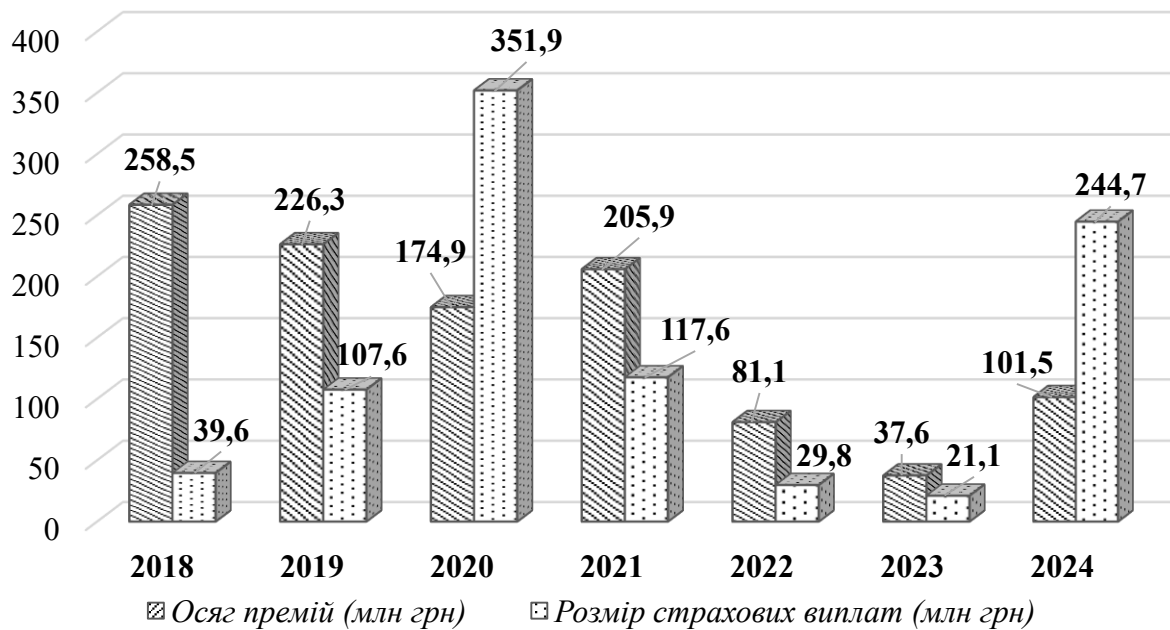

Рис. 2.2. Обсяг страхових премій та страхових виплат за договорами аграрного страхування в Україні у 2018-2024 рр.

Джерело: дані НБУ та <https://forinsurer.com/> (систематизовано, узагальнено та згруповано автором).

Починаючи з 2022 р., обсяги премій різко скоротилися до 81,1 млн грн, а у 2023 р. – до мінімальних 37,6 млн грн. Це було зумовлено руйнівним впливом війни на аграрне виробництво, зменшенням страхового покриття та відмовою частини міжнародних перестраховиків від роботи з Україною, що суттєво обмежило можливості страховиків брати на себе високі ризики.

У 2024 р. ринок демонструє ознаки відновлення: премії зросли до 101,5 млн грн, водночас виплати підвищилися до 244,7 млн грн. Значний обсяг відшкодувань свідчить про реалізацію збиткових подій, але також підтверджує підвищення ефективності страхового захисту та повернення довіри з боку агровиробників.

Узагальнення результатів аналізу динаміки страхових премій і виплат у 2018-2024 рр. дає змогу виділити кілька ключових тенденцій, що визначають стан та перспективи розвитку ринку аграрного страхування України:

1. Динаміка премій і виплат у 2018-2024 рр. демонструє високу чутливість ринку до кліматичних та геополітичних ризиків.

2. Війна стала ключовим чинником різкого падіння премій у 2022-2023 рр. та скорочення перестраховального покриття, що зменшило доступність агрострахування.

3. Зростання показників у 2024 р. вказує на поступове відновлення ринку та адаптацію страховиків до нових умов, у тому числі через переорієнтацію на доступні перестраховальні програми та збільшення попиту на покриття катастрофічних ризиків.

4. Надалі відновлення ринку залежатиме від розширення перестраховальних можливостей, державної підтримки та стабілізації агровиробництва.

Після оцінки динаміки обсягів страхових премій та виплат важливо проаналізувати й показник рівня виплат, який є ключовим індикатором збитковості портфеля та фінансової стійкості аграрного страхування. Саме він найбільш чутливо реагує на зміни ризикового середовища та перестраховальний захист.

Дані, наведені на рис. 2.3, відображають значні коливання рівня виплат у 2018-2024 рр. (від 15,3 % до 241,1 %), що свідчить про високий ступінь ризиковості аграрного сектора та нерівномірність реалізації збиткових подій у різні роки. Висока варіативність показника також пов'язана з обсягами перестраховального покриття, доступністю страхових продуктів та макроекономічними змінами, зокрема впливом війни. Аналіз показує, що ринок аграрного страхування характеризується різкими коливаннями збитковості, які посилюються в роки катастрофічних погодних явищ (2020, 2024 рр.) та знижуються в періоди стабілізації. Перевищення рівня виплат над 100 % у окремі роки свідчить про недостатність страхових резервів та значне навантаження на перестраховальні програми. У воєнні роки (2022-2023 рр.) показник також залишається високим, що пояснюється обмеженням перестраховального покриття, зменшенням обсягів премій і зростанням частки збиткових подій. Це підкреслює потребу у вдосконаленні механізмів ризик-менеджменту та розширенні можливостей фінансової підтримки аграріїв.

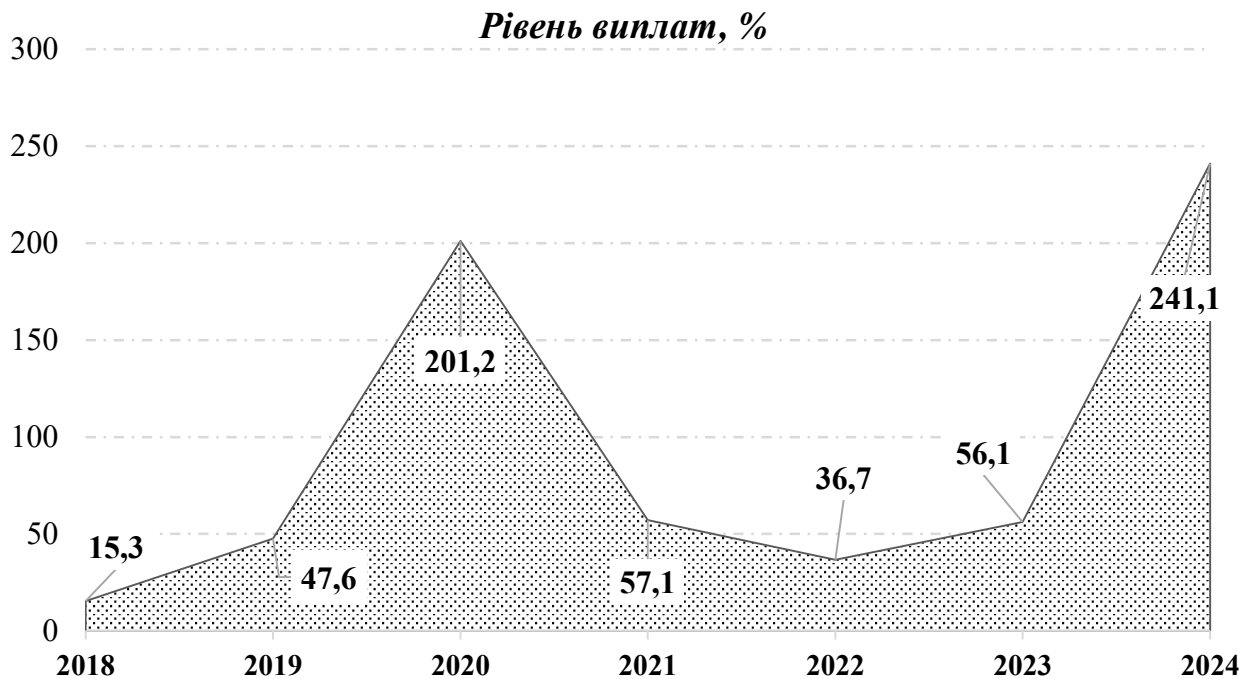

Рис. 2.3. Динаміка рівня страхових виплат за договорами аграрного страхування в Україні у 2018-2024 рр.

Джерело: дані НБУ та матеріали порталу Forinsurer (систематизовано, узагальнено, згруповано та розраховано автором).

Після проведеного загального аналізу ринку аграрного страхування у 2018-2024 рр., зокрема динаміки страхових премій та виплат, доцільно перейти до детального розгляду показників у розрізі страхових компаній. Порівняльний аналіз структури ринку аграрного страхування у 2018 р. та 2024 р., зокрема зміну лідерів ринку, рівнів страхових виплат і концентрації страхових премій у розрізі страхових компаній, подано у додатку А (табл. 1).

Аналіз даних таблиці щодо ТОП-10 страхових компаній із добровільного страхування сільськогосподарської продукції у 2018 та 2024 рр. дозволяє відзначити кілька ключових тенденцій. По-перше, відбулися значні зміни у лідерах ринку: якщо у 2018 р. очолювали рейтинг РЗУ Україна та Універсальна, то у 2024 р. перші позиції посідає ІНГО, що свідчить про трансформацію ринкових сил та зміну стратегії компаній. По-друге, помітне зростання рівня виплат у 2024 р., особливо у ІНГО (562, 98 %), вказує на високий ступінь збитковості та вплив екстремальних ризикових подій, що підкреслює необхідність ефективного перестраховального захисту та оптимізації страхових резервів. По-третє, загальна сума страхових премій у 2024 р. знизилася порівняно

з 2018 р., тоді як обсяг виплат зріс більш ніж у шість разів, що свідчить про підвищення фінансового навантаження на страховий сектор та потребу у вдосконаленні механізмів управління ризиками.

У межах подальшого аналізу важливо розглянути продуктову структуру аграрного страхування, яка дозволяє визначити, які саме культури формують основний попит на ринку та наскільки рівномірно розподіляються страхові програми між різними сегментами рослинництва. На основі узагальнення даних страхових портфелів провідних компаній, галузевих оглядів та статистики агропідприємств за 2022-2024 рр. сформовано оцінку частки застрахованих площ за основними групами культур.

У структурі ринку спостерігається суттєве домінування озимих культур, тоді як нішеві напрями практично не представлені. Деталізовані результати наведені на рис. 2.4.

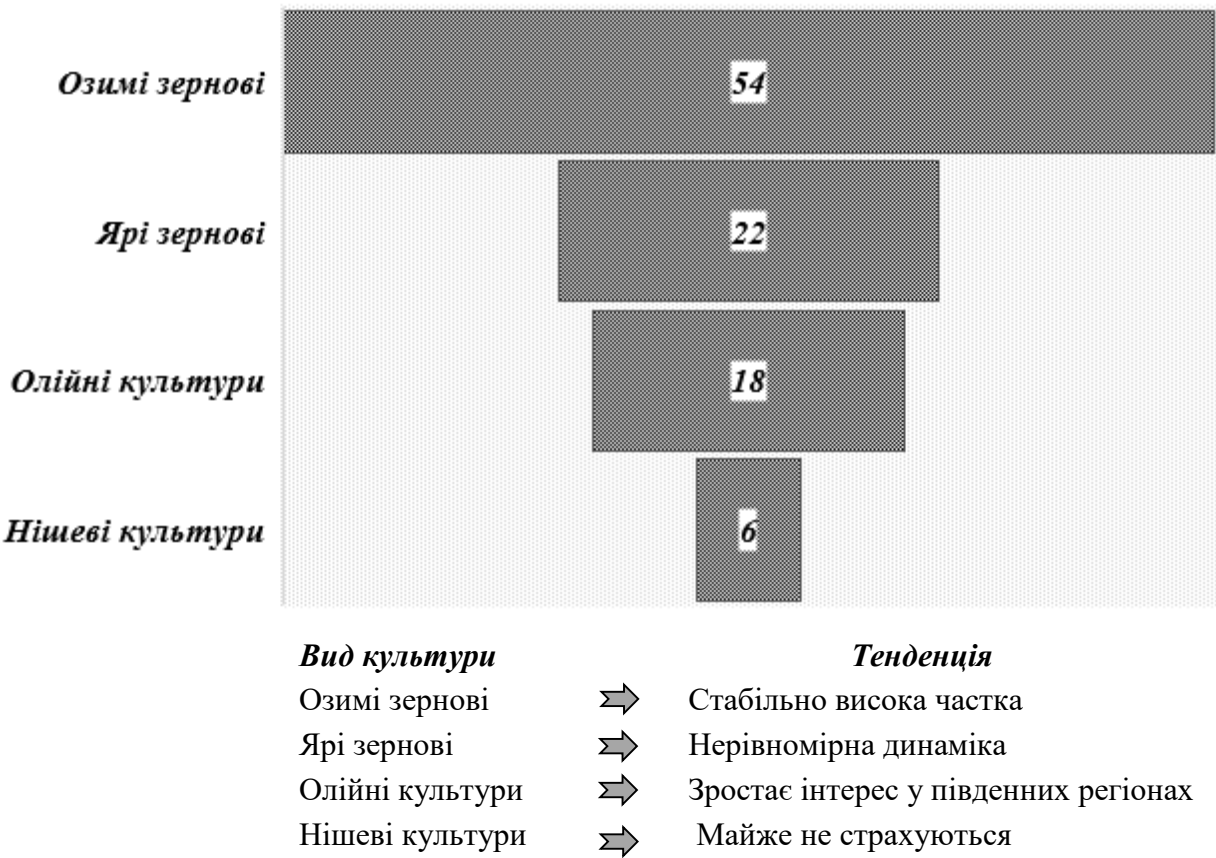

Рис. 2.4. Структура страхування за видами культур, % (2022-2024 рр.)
Джерело: авторська обробка даних страхових портфелів компаній, галузевих оглядів та статистики агропідприємств.

Отримані результати демонструють високий ступінь монополізації структури страхування на користь озимих зернових культур (54 %). Ярі зернові (22 %) та олійні (18 %) займають значно меншу частку, що свідчить про нерівномірність попиту та регіональну прив'язаність до домінуючих виробничих практик. Нішеві культури охоплені страхуванням лише на рівні 6 %, що підтверджує небажання страховиків працювати з менш передбачуваними або високоризиковими сегментами. Загалом це вказує на обмежену диверсифікацію ринку, що знижує його стійкість і потенціал розвитку. Водночас оцінка продуктового наповнення ринку є лише одним із вимірів його розвитку. Для комплексного розуміння ситуації необхідно враховувати й територіальний аспект функціонування агрострахування.

Аналіз розвитку аграрного страхування потребує врахування не лише загальних ринкових показників, а й регіональної структури розміщення страхових продуктів, яка істотно впливає на доступність страхового захисту для агровиробників [155]. Регіональні диспропорції формуються під впливом природно-кліматичних, економічних та воєнних чинників, що зумовлює істотні відмінності між областями України. Для об'єктивної оцінки просторових деформацій здійснено порівняльний аналіз агрострахових програм у двох часових періодах – 2018-2021 рр. (довоєнний стан) та 2022-2024 рр. (воєнні трансформації) (табл. 2.2). Порівняння двох часових періодів демонструє, що регіональна структура аграрного страхування зазнала суттєвих трансформацій під впливом війни, кліматичних загроз та зміни ринкової поведінки страхових компаній.

Основні тенденції:

1. Посилення концентрації у центральних та західних областях.

Ці регіони стають «ядром» агрострахування через відносну безпеку, більшу частку великих агрохолдингів та прогнозованіші погодні умови.

2. Скорочення страхових програм на півночі та півдні.

Північ втратила частину страхових інструментів через загрози військових атак, тоді як південь – через катастрофічне зростання кліматичних ризиків.

3. Хронічна мінімальність пропозиції на сході.

Навіть до 2022 року присутність була слабкою, а після початку повномасштабної війни ринок практично зник.

4. Поглиблення просторових дисбалансів.

Розрив між регіонами посилюється: якщо у 2018-2021 рр. різниця була помірною, то у 2022-2024 рр. вона набула критичного характеру.

Таблиця 2.2

Регіональна присутність агрострахових продуктів у 2018-2021 рр. та 2022-2024 рр.*

Група областей (регіон)	Кількість активних програм, 2018-2021 рр.	Частка, 2018-2021 рр.	Кількість активних програм, 2022-2024 рр.	Частка, 2022-2024, рр.	Характеристика змін
Центральні та західні	41	58 %	38	63 %	У 2018-2021 рр. регіон мав найбільшу концентрацію страхових продуктів та високий попит. У 2022-2024 рр. попит посилюється, однак кількість програм дещо скоротилася через перерозподіл портфелів і вихід компаній зі східних територій.
Північні	16	22 %	11	18 %	У 2018-2021 рр. ринок був стабільним із домінуванням страхування озимих культур. У 2022-2024 рр. активність зменшилася через погіршення безпекової ситуації та зниження можливостей перестрахування.
Південні	10	14 %	7	12 %	У 2018-2021 рр. регіон мав помірні обсяги страхування. У 2022-2024 рр. попит знизився через посухи, руйнування меліоративної інфраструктури та зростання кліматичних ризиків.
Східні	4	6 %	4	7 %	У 2018-2021 рр. ринок був мінімально активним. У 2022-2024 рр. ситуація практично не змінилася: ринок залишився закритим для більшості страхових компаній, а нові продукти майже не з'являлися.

*Джерело: авторські розрахунки за матеріалами річних звітів страхових компаній, аналітичних оглядів НБУ та порталу Forinsurer.

Регіональні дисбаланси ринку аграрного страхування поглиблюються, що обмежує доступ виробників до страхового захисту та знижує системну стійкість аграрного сектору. Це вимагає цілеспрямованої державної політики, зокрема регіональної компенсації премій, розвитку індексних продуктів та стимулювання перестраховування у високоризикових областях.

Подальший аналіз потребує переходу від просторового виміру до структурного – зокрема, до оцінки того, які саме продукти формують сучасну пропозицію аграрного страхування. На рис. 2.5 наведено типологічну структуру страхових продуктів у 2022-2024 рр., що дозволяє визначити домінуючі види страхових інструментів та окреслити їхню роль у системі ризик-менеджменту аграрних підприємств.

Аналіз сучасного асортименту агрострахових продуктів показує, що ринок в Україні залишається переважно орієнтованим на традиційні компенсаційні форми страхування. Попри активні дискусії щодо необхідності цифровізації та переходу до індексних продуктів, фактичні практики страхових компаній демонструють значну інерційність та обмежену адаптацію до інноваційних підходів. Це підтверджують результати структури страхових продуктів за типами (рис. 2.5), що дозволяє оцінити глибину технологічної модернізації ринку.

У структурі страхових продуктів традиційні (компенсаційні) програми становлять 90 %, що свідчить про домінування класичних механізмів відшкодування збитків. Погодні індексні продукти займають лише 6 %, супутникові індексні – 4 %, а доходні індексні представлені на рівні 2 %, що фактично означає їхній тестовий або експериментальний характер.

Отримані результати свідчать про значну технологічну відсталість українського ринку аграрного страхування, де переважають традиційні компенсаційні продукти, а інноваційні індексні рішення залишаються малопоширеними. Така структура обмежує адаптивність ринку до кліматичних ризиків та стримує інтеграцію сучасних практик оцінювання збитків. Низька частка індексних продуктів (усього 12 % від загальної структури) вказує на

потребу посилення державної підтримки, стандартизації методик та залучення міжнародних фінансових інституцій для розширення доступності інноваційних інструментів страхового захисту.

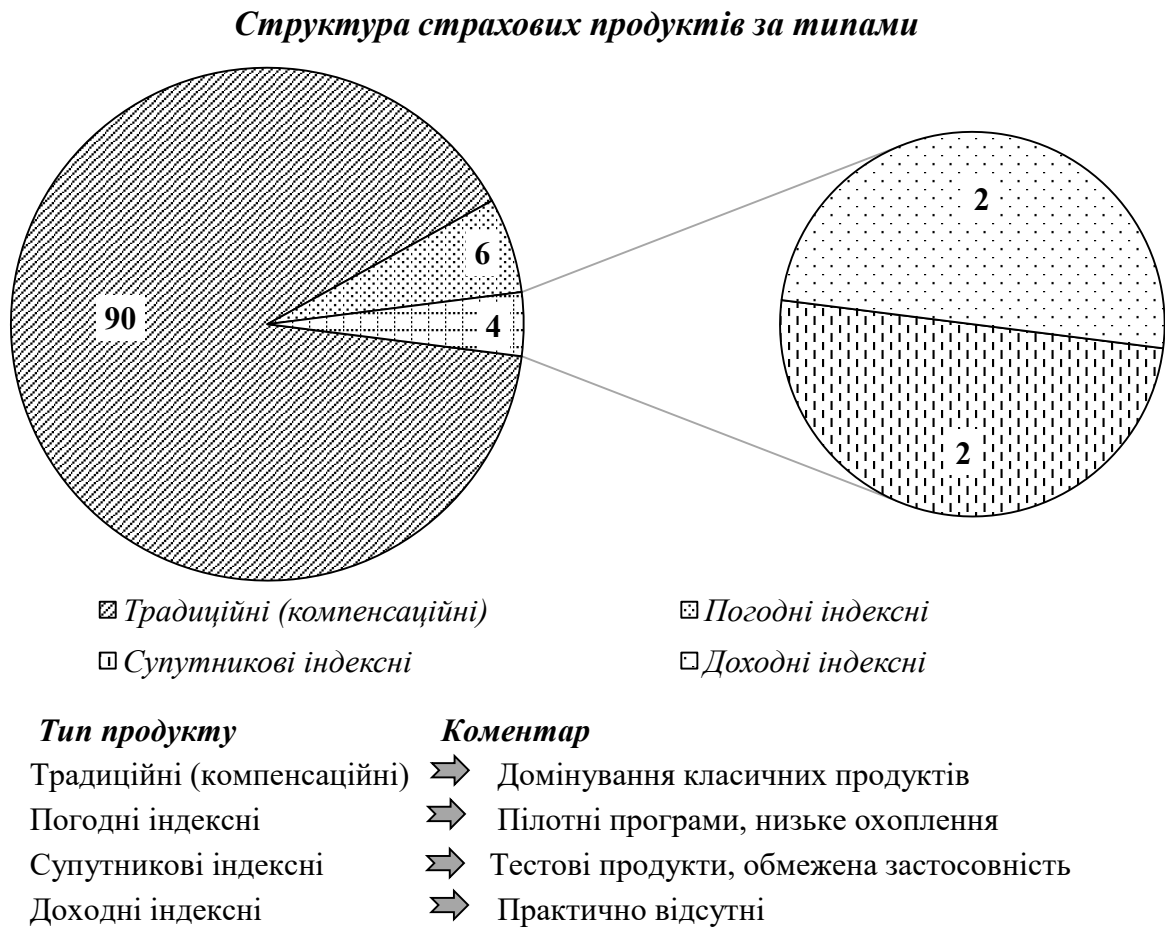

Рис. 2.5. Структура страхових продуктів за типами, % (2022-2024 рр.)
Джерело: авторська класифікація на основі продуктового аналізу страхових компаній, рекомендацій IFC та аналізу міжнародних практик індексного страхування.

Аналіз структури страхових продуктів за 2022-2024 рр. (рис. 2.5) дозволяє визначити ключові сегменти ринку та окреслити тенденції щодо домінування окремих видів аграрного страхування. Однак сама структура пропозиції не дає вичерпного уявлення про здатність ринку ефективно розподіляти ризики, особливо в умовах воєнної нестабільності. Саме тому наступним етапом дослідження є оцінка рівня перестрахування, який виступає одним із ключових індикаторів фінансової стійкості страхових компаній. На рис. 2.6 подано динаміку рівня перестрахування в аграрному страхуванні України у 2018-2024 рр., що дозволяє простежити зміни у поведінці страховиків та їхній залежності від міжнародних перестрахових каналів.

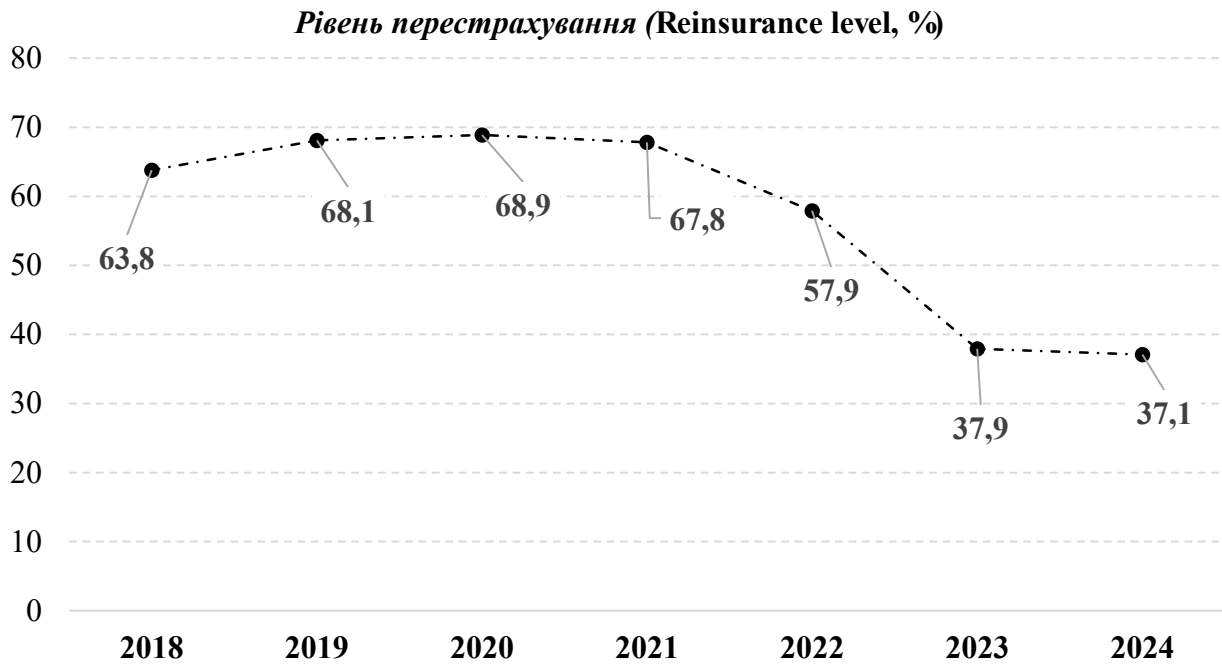

Рис. 2.6. Динаміка рівня перестраховування в аграрному страхуванні України, 2018-2024 рр.

Джерело: авторські розрахунки за даними НБУ та відкритих звітів страхових компаній.

Аналіз динаміки рівня перестраховування є важливою складовою оцінки стійкості аграрного страхового ринку, оскільки саме перестраховувальні операції дозволяють страховикам диверсифікувати ризики та забезпечувати фінансову надійність страхових зобов'язань. Особливої актуальності питання набуває у контексті воєнних ризиків, які суттєво вплинули як на попит і пропозицію страхових продуктів, так і на доступність міжнародних перестраховувальних потужностей для українських страхових компаній [99-100].

Загалом у передвоєнний період спостерігалася стабільно висока частка ризиків, що передавалися у перестраховування: показник зростав від 63,8 % у 2018 р. до пікових 68,9 % у 2020 р. У 2021 р. значення дещо знизилося до 67,8 %, однак залишалося на рівні, що відповідає міжнародним практикам аграрного страхування.

Після початку повномасштабної війни у 2022 р. рівень перестраховування знизився до 57,9 %, що відображає різке зростання обмежень доступу до міжнародного перестрахового ринку. Частина глобальних перестраховиків відмовилася від співпраці з українськими страховими компаніями через високий рівень воєнного ризику та невизначеність умов для страхового бізнесу в Україні.

Це спричинило:

- перехід до більш консервативних політик ризик-менеджменту страховиків,
- перерозподіл ризикового портфеля на користь внутрішніх перестраховувальних операцій,
- посилення тиску на фінансову стійкість страхових компаній, які змушені утримувати більшу частку власного утримання.

У 2023-2024 рр. спостерігається подальше зниження рівня перестраховування – до 37,9 % та 37,1 % відповідно. Такий спад є індикатором структурних змін на ринку: скорочення міжнародних каналів перестраховування, зменшення обсягів страхування аграрних ризиків та зниження інтересу іноземних партнерів до українського ринку через високі збитковості та невизначеність у сфері аграрного виробництва під час війни.

Таким чином, динаміка рівня перестраховування у 2018-2024 рр. демонструє різку зміну поведінкових і структурних характеристик ринку під впливом війни. Якщо до 2021 р. українські страховики широко використовували перестраховування для управління катастрофічними ризиками, то після 2022 р. відбулося суттєве згортання міжнародних перестрахових програм. Це знижує можливості сектору щодо покриття великих збитків і водночас підкреслює потребу у розвитку національних механізмів перестраховування, державної підтримки та формування нових форматів партнерства з міжнародними фінансовими інституціями.

Отримані результати свідчать про значну технологічну відсталість українського ринку аграрного страхування, де переважають традиційні компенсаційні продукти, а інноваційні індексні рішення залишаються малопоширеними. Така ситуація обмежує здатність ринку оперативно реагувати на кліматичні та воєнні виклики, адже індексні продукти – зокрема погодні та супутникові – забезпечують більшу об'єктивність оцінки збитків, зменшують ризик моральної небезпеки та пришвидшують процес виплат. Натомість компенсаційні програми залишаються трудомісткими, потребують фізичного

огляду полів і часто викликають суперечки між страховиками та агровиробниками щодо розміру фактичних втрат.

Загалом, типологічна структура страхових продуктів свідчить про обмежену модернізацію ринку, що стримує його адаптацію до сучасних умов функціонування аграрного сектору. Висока частка традиційних продуктів та низька представленість індексних форм страхування вказують на значний потенціал для інноваційного оновлення, особливо в контексті цифровізації, супутникового моніторингу та використання геоаналітики. Запровадження таких продуктів могло б розширити доступ аграріїв до страхового захисту, підвищити об'єктивність оцінок ризиків і зменшити фінансове навантаження на страховиків у період пікової збитковості.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє стверджувати, що сучасний стан аграрного страхування в Україні характеризується неоднорідністю розвитку, значними регіональними дисбалансами, обмеженою диверсифікацією страхових продуктів та повільною інтеграцією інноваційних механізмів управління ризиками. Це формує передумови для подальшого дослідження напрямів модернізації ринку, удосконалення державної політики підтримки агрострахування та підвищення його стійкості в умовах воєнних і кліматичних викликів.

2.2. Аналіз видової сукупності продуктових пропозицій аграрного страхування в Україні

Ринок аграрного страхування в Україні формує широкий спектр продуктів, які покликані захищати виробників від різних категорій ризиків, зокрема природно-кліматичних, біологічних, технологічних та ринкових. Детально класифікаційні підходи та їх характеристики були представлені у розділі 1 (п. 1.2), тому далі доцільно зосередитися на практичній видовій сукупності страхових продуктів, що пропонуються українським аграріям.

Станом на 2025 рік продуктовий портфель українських страхових компаній включає:

1. Страхування посівів та врожаю – найбільш поширена форма аграрного страхування, що охоплює зернові, технічні та овочеві культури. Продукти можуть передбачати класичне відшкодування фактичних втрат або параметричне страхування на основі погодних індексів (наприклад, опадів, температури).
2. Страхування тваринництва – охоплює ВРХ, свиней, птицю, бджіл. Основними ризиками є епізоотії, захворювання та стихійні лиха. Програми часто передбачають державне субсидування частини премії.
3. Страхування майна та техніки – трактори, комбайни, склади, теплиці, фермерські приміщення. Пропонуються класичні страхові програми та комплексні пакети, які поєднують майно і врожай.
4. Ринкові страхові продукти – покривають ризики падіння цін на продукцію, валютні коливання та доходи фермерів. В Україні такі продукти представлені меншою мірою, але поступово набувають популярності серед великих агровиробників.

Система аграрного страхування в Україні характеризується різноманітністю продуктів, що дозволяє забезпечити захист від широкого спектра ризиків у сільському господарстві [69; 81]. Структура продуктової сукупності відображає класифікацію страхових пропозицій за типами об'єктів страхування, видами ризиків та формами страхового покриття. Аналіз цієї структури є важливим для визначення ефективності існуючих страхових інструментів та формування стратегій розвитку ринку агрострахування. На рис. 2.7 наведена структура продуктової сукупності аграрного страхування в Україні.

Структура продуктової сукупності аграрного страхування в Україні демонструє співвідношення основних видів страхових продуктів із урахуванням їх частки на ринку та специфіки покриття ризиків. Вона дозволяє оцінити пріоритетні напрямки розвитку страхових послуг для агровиробників, визначити найбільш затребувані продукти та окреслити можливості вдосконалення

існуючих механізмів страхового захисту. Узагальнені дані підкреслюють важливість диференціації страхових продуктів відповідно до потреб різних категорій господарств і потенціал підвищення ефективності аграрного страхового ринку.

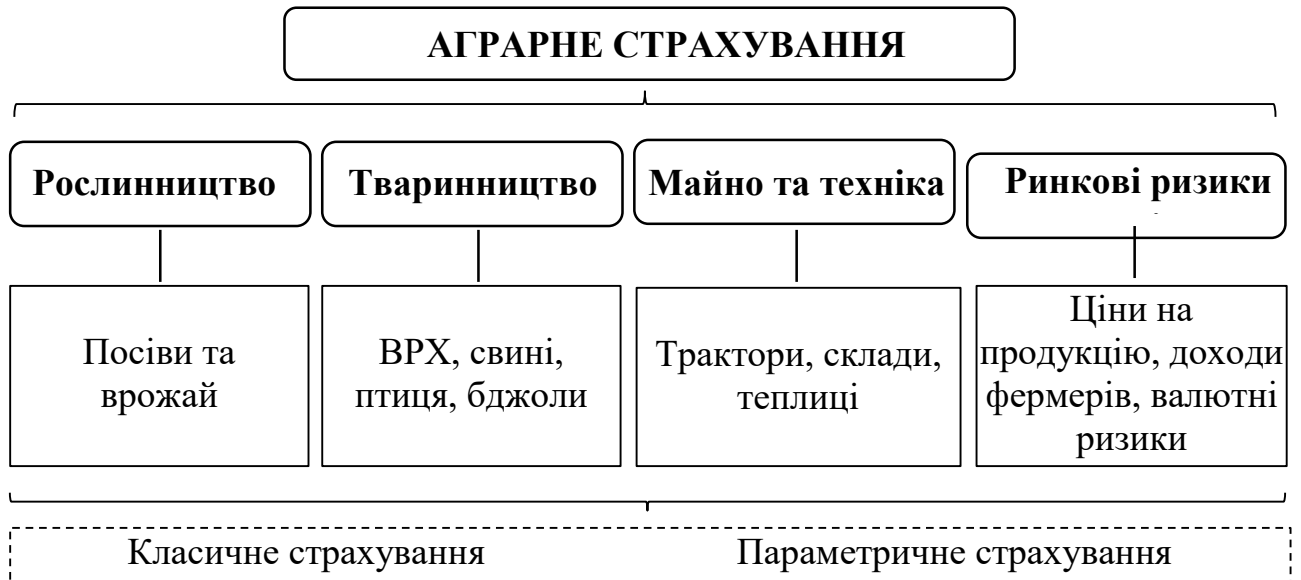

Рис. 2.7. Структура продуктової сукупності аграрного страхування в Україні

Джерело: власні узагальнення та дослідження автора на основі [11-12; 18].

Отже, як показано на рис. 2.7, структура продуктової сукупності аграрного страхування в Україні відображає різноманітність страхових інструментів, які дозволяють аграріям ефективно управляти ризиками.

З метою оцінки структури фактичного попиту на страхові продукти доцільно виокремити найбільш поширені види страхування серед аграріїв. Узагальнення результатів ринкового аналізу дозволило сформулювати табл. 2.3, яка відображає топ-5 страхових продуктів аграрного сектору за рівнем попиту.

Аналіз Топ-5 страхових продуктів (табл. 2.3) дозволяє виділити основні сегменти ринку аграрного страхування та оцінити рівень попиту на кожний з них. Водночас для більш детального розуміння механізмів страхового покриття та ефективності управління ризиками доцільним є розмежування продуктів за підходом до оцінки збитків – класичні та параметричні.

Таблиця 2.3

Топ-5 страхових продуктів за попитом серед суб'єктів аграрного виробництва*

Продукт	Частка укладених договорів (оцінка), %	Тренд попиту
Страхування врожаю	55-60	зростає
Страхування тварин	15-20	стабільна
Майно агропідприємств	10-15	зростає
Страхування техніки	8-10	стабільна
Параметричні страхові продукти	3-5	активно зростає

** Джерело: авторська обробка даних Мінагрополітики України та відкритих звітів страхових компаній і профільних об'єднань ринку.*

Таке порівняння дає змогу не лише визначити переваги й обмеження кожного типу страхових інструментів, але й оцінити потенціал їх інтеграції у сучасну систему аграрного страхування. У наступній таблиці наведено основні відмінності класичних та параметричних страхових продуктів, які формують два ключові підходи до управління ризиками аграрного виробництва (табл. 2.4). В умовах трансформації ринку аграрного страхування в Україні спостерігається зміна структури попиту на страхові продукти, що зумовлюється технологічними змінами, розвитком цифрових платформ та зростанням кліматичної мінливості. У цьому контексті особливого значення набуває порівняння традиційних (класичних) та новітніх (параметричних) страхових інструментів, які сьогодні формують два ключові підходи до управління аграрними ризиками.

Розмежування цих двох груп продуктів дозволяє детально оцінити відмінності у механізмах формування страхових виплат, швидкості врегулювання, рівні прозорості та вартості покриття [131; 149]. Це важливо не лише для аналізу конкурентних переваг продуктів, але й для формування рекомендацій щодо їх подальшого розвитку та адаптації до потреб агровиробників різних масштабів.

З огляду на зазначене, доцільним є представлення порівняльної характеристики цих двох типів страхових продуктів, що наведена у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Порівняльна характеристика класичних та параметричних страхових продуктів у аграрному секторі*

Критерій порівняння	Класичні страхові продукти	Параметричні страхові продукти
Об’єкт оцінки збитків	Фактичні збитки, підтверджені оглядом і актами	Погодні або індексні показники (опаді, NDVI, температура)
Процедура врегулювання збитків	Тривала, потребує виїзду експертів	Автоматизована, базується на даних метеостанцій або супутників
Швидкість виплати	Низька–середня	Висока (інколи 5-10 днів)
Можливість маніпуляцій суб’єктивності /	Середня (залежить від експерта)	Мінімальна, оскільки дані незалежні
Прозорість методики оцінювання	Середня	Висока
Вартість страхових премій	Вища через дорожчу експертизу	Нижча, оскільки процес оцінки автоматизований
Типові об’єкти страхування	Врожай конкретних культур, тварини, техніка	Урожай або урожайність на основі індексів
Покриття ризиків	Широке (пожежі, бурі, град, вимерзання тощо)	Специфічне – залежить від індексу (наприклад, дефіцит опадів)
Точність відображення локальних умов	Висока, якщо експерт працює коректно	Може залежати від щільності метеостанцій
Вимоги до даних	Польовий огляд	Дані супутників, погодні станції, алгоритми
Цільова аудиторія	Малий, середній, великий агробізнес	Переважно середні й великі господарства; інтерес малих зростає
Основні переваги	Повне покриття реальних збитків, традиційність	Швидкість, прозорість, нижча премія, цифровізація
Основні недоліки	Довгі виплати, суб’єктивність експертизи	Ризик «базисного відхилення» – індекс не завжди збігається з фактичними втратами

* Джерело: власні узагальнення та дослідження автора на основі джерел [111-113; 128].

Проведене порівняння засвідчує, що класичні та параметричні страхові продукти не є взаємовиключними, а навпаки – доповнюють один одного у

структурі сучасного ринку аграрного страхування. Класичні продукти забезпечують більш комплексне покриття та залишаються оптимальними для господарств, що прагнуть страхового захисту від широкого спектра ризиків. Натомість параметричні продукти вирізняються оперативністю, високою прозорістю та нижчою собівартістю, що робить їх ефективним інструментом у ситуаціях, коли ключовими факторами ризику є погодні аномалії або нестабільність виробничих умов.

Загалом, поєднання переваг двох моделей створює підґрунтя для формування більш гнучкої та технологічно орієнтованої системи аграрного страхування, здатної забезпечити адаптивність до змін зовнішнього середовища та підвищити стійкість аграрного виробництва.

Для оцінки розвитку аграрного страхування в Україні доцільним є аналіз динаміки ключових страхових продуктів у період 2018-2024 рр. Такий підхід дозволяє визначити не лише фінансову вагу окремих продуктів на ринку (частка премій), а й їх популярність серед аграріїв (частка укладених договорів). Представлені дані дозволяють оцінити тенденції зростання чи зменшення попиту на різні види страхування, а також виділити сегменти з високим потенціалом розвитку.

Табл. 2.5 відображає динаміку розвитку страхових продуктів аграрного страхування в Україні у 2018-2024 роках, що дає змогу простежити трансформацію структури ринку під впливом технологічних змін, ринкових трендів та підвищення ризиковості аграрного виробництва. У цей період ринок пройшов шлях від домінування традиційних моделей страхового захисту до поступового поширення інноваційних інструментів – параметричних і ринкових продуктів. Представлена структура премій і договорів дозволяє комплексно оцінити інтенсивність попиту, глибину проникнення окремих видів страхування та загальні тенденції його диверсифікації. У 2018 р. структура ринку вирізнялася високою концентрацією на класичному страхуванні посівів і врожаю, на яке припадало 72 % премій і 70 % договорів. Це зумовлено низьким рівнем технологічної готовності страховиків та слабкою поінформованістю

агровиробників щодо альтернативних моделей. Уже у 2020 р. частка цього сегмента зменшилася до 50 % премій, а у 2024 р. – до 40 %, що свідчить про поступове витіснення традиційних продуктів більш адаптивними видами страхування.

Таблиця 2.5

**Динаміка страхових продуктів аграрного страхування в Україні,
2018-2024 рр.***

Продукт агросстрахування	Частка премій (%)				Частка договорів (%)			
	2018	2020	2022	2024	2018	2020	2022	2024
Страхування посівів / врожаю (класичне)	72	50	45	40	70	55	50	45
Параметричне страхування (врожай)	1	5	10	18	1	3	7	12
Страхування тваринництва	12	15	17	20	12	15	17	20
Страхування майна / техніки (фермерські будівлі, трактори)	8	12	15	16	7	10	13	15
Ринкові страхові продукти (цінові ризики, доходи)	0,5	3	5	6	0,5	2	4	5
Інші продукти (комбіновані пакети, страхування складів, теплиць тощо)	6,5	15	8	–	9,5	15	10	–

** Джерело: авторська обробка даних Мінагрополітики України, НБУ та відкритих звітів страхових компаній і профільних об'єднань ринку.*

Параметричні продукти демонструють найдинамічніше зростання. Якщо у 2018 році їхня частка була мінімальною (1 % премій і договорів), то у 2022 р. показник премій досягнув 10 %, а у 2024 р. – вже 18 %. Це зумовлено активним впровадженням метеорологічних індексів, супутникового моніторингу та попитом великих господарств на швидкі механізми відшкодування.

Страхування тваринництва залишалося стабільним сегментом упродовж усього періоду. Частка премій зросла з 12 % у 2018 р. до 20 % у 2024 р., аналогічну динаміку демонструє й частка договорів. Це пояснюється зростанням інвестицій у тваринницькі комплекси та потребою у захисті високовартісних активів.

Сегмент страхування майна і техніки також характеризується поступовим, але впевненим зростанням. У 2018 р. він становив 8 % премій, тоді як у 2024 році – вже 16 %. Зростання частки договорів (з 7 до 15 %) вказує на розширення матеріально-технічної бази фермерських господарств та прагнення захистити інфраструктурні об'єкти.

Ринкові страхові продукти (цінові ризики, доходи) у 2018 р. фактично були відсутні на ринку (0,5 %), однак уже у 2024 р. вони досягли 6 % премій та 5 % договорів. Їх розвиток пов'язаний із волатильністю світових аграрних ринків та потребою у хеджуванні фінансових ризиків.

Група «інші продукти» у 2020 р. суттєво збільшилася (15 %), однак надалі відбулося її скорочення у зв'язку з тим, що частина специфічних продуктів була інтегрована у широкі сегменти класичного або майнового страхування. У 2024 р. цей сегмент фактично перестав існувати як окрема категорія, що свідчить про структурування ринку.

Динаміка страхових продуктів аграрного страхування в Україні у 2018-2024 рр. засвідчує перехід від домінування класичних інструментів до більш технологічно складних та адаптивних моделей. Водночас ринок демонструє поступову диверсифікацію, що проявляється у зростанні частки параметричного, ринкового, майнового та тваринницького страхування. Поширення індексних продуктів і поступове зростання сегмента страхування доходів свідчать про формування сучасної структури аграрного страхового захисту, орієнтованої на швидке відшкодування збитків, гнучкість та відповідність умовам високої ризиковості агровиробництва. Таким чином, ринок набуває більш збалансованого характеру та рухається у напрямі інтеграції європейських та глобальних практик.

Дані, наведені на рис. 2.8, свідчать про поступове скорочення частки класичного страхування врожаю – з 70% у 2018 р. до 39% у 2024 р. Така тенденція зумовлена зростанням вартості андеррайтингу, складністю процедур врегулювання збитків та підвищенням попиту на більш оперативні та гнучкі страхові рішення.

Рис. 2.8. Зміна структури ринку аграрного страхування в Україні, 2020-2024 рр. (у % від зібраних страхових премій)

Джерело: авторська обробка даних Мінагрополітики України, Національного банку України, відкритих звітів страхових компаній та профільних об'єднань ринку.

Водночас спостерігається стабільне збільшення частки страхування зимових культур і страхування тваринництва, що відображає розширення спектра аграрної продукції, яка включається до страхових програм. Розвиток тваринницьких комплексів та впровадження сучасних технологій у рослинництві стимулювали зростання попиту на ці види покриття.

Найдинамічнішим сегментом стали параметричні (індексні) продукти, частка яких за період зросла з 1% у 2018 р. до 19% у 2024 р. Поява цього виду страхування у 2017 р. започаткувала перехід до більш прозорих і швидких механізмів компенсації збитків. Індексні продукти набули популярності через

автоматизовані алгоритми виплат, прив'язані до погодних показників, що суттєво скоротило час врегулювання.

Частка інших видів страхування залишалася відносно стабільною, з невеликими коливаннями у межах 8-11%, що свідчить про сформовану нішеву пропозицію без істотного розширення.

Зміна структури ринку аграрного страхування в Україні демонструє чіткий тренд: від домінування традиційних страхових продуктів ринок перейшов до більш диверсифікованої моделі з помітним зростанням інноваційних інструментів [37; 45]. Параметричні продукти стали ключовим драйвером розвитку ринку, забезпечуючи гнучкість, швидкість виплат та вищу адаптивність до кліматичних ризиків. Загалом динаміка 2018-2024 рр. підтверджує перехід аграрного сектору до сучасних підходів управління ризиками та підвищення фінансової стійкості агровиробників.

Таким чином, структура ринку аграрного страхування демонструє перехід від домінування класичних продуктів до більш диверсифікованої моделі, у якій провідну роль поступово займають гнучкі та оперативні інструменти ризик-менеджменту. Ці зміни відображають загальну тенденцію цифровізації, кліматичної адаптації та прагнення агровиробників до зменшення транзакційних витрат і підвищення прогнозованості страхових виплат.

Узагальнення структури продуктового ринку та регіональної диференціації попиту дозволяє встановити, що поряд із традиційними видами страхового покриття дедалі більшого значення набувають інноваційні підходи до управління кліматичними ризиками. З огляду на зростання частоти екстремальних погодних явищ та підвищення вимог до оперативності виплат, аграрні виробники поступово переорієнтовуються на інструменти, здатні забезпечити швидку та прозору компенсацію збитків.

Саме тому у структурі українського ринку спостерігається чіткий тренд до розширення сегмента параметричного страхування, розвиток якого значною мірою підтримується міжнародними проєктами технічної допомоги, цифровізацією галузі

та впровадженням систем супутникового й погодного моніторингу. Деталізовані показники еволюції цього сегмента наведено на рис. 2.9.

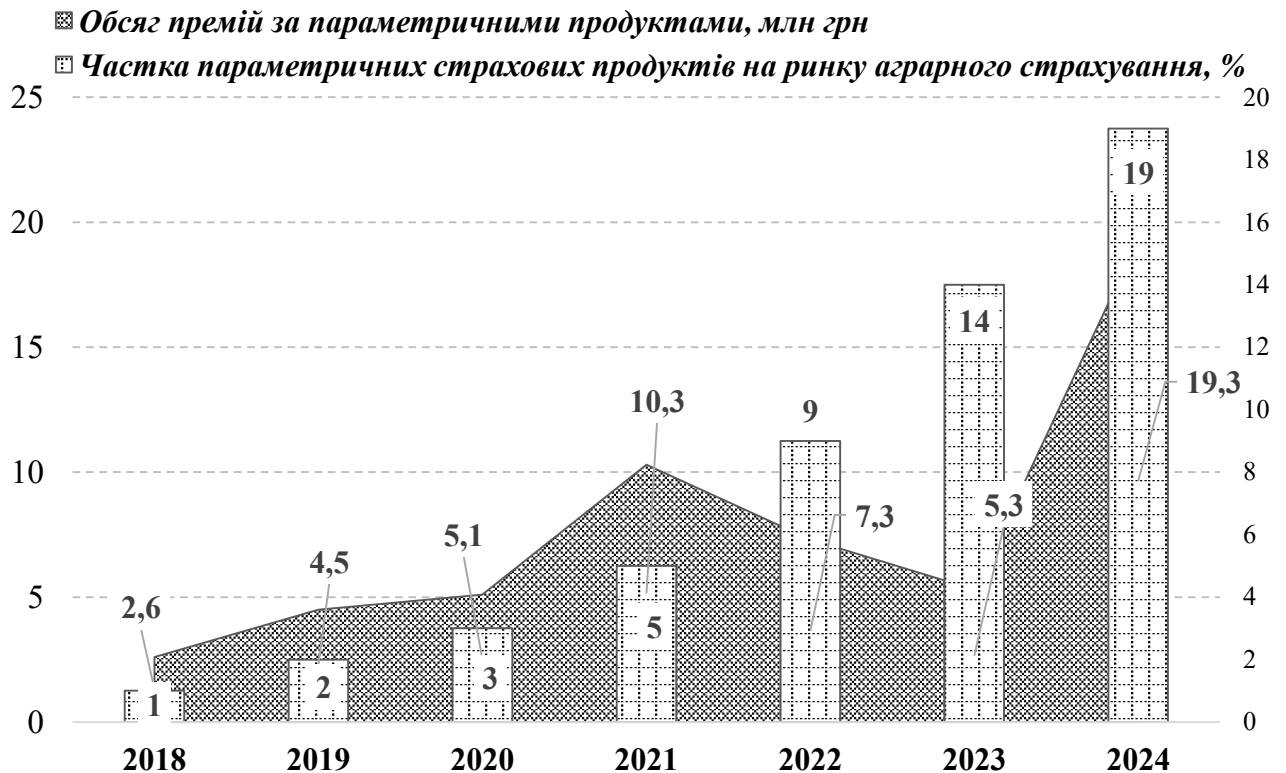

Рис. 2.9. Динаміка зростання параметричних страхових продуктів в Україні, 2018-2024 рр.

Джерело: авторська обробка даних Мінагрополітики України, Національного банку України, відкритих звітів страхових компаній та профільних об'єднань ринку.

Параметричні страхові продукти поступово займають помітне місце на ринку аграрного страхування України, оскільки дозволяють швидко компенсувати втрати, пов'язані з погодними ризиками, на основі заздалегідь визначених індексів. Їх розвиток відображає загальні тенденції цифровізації страхового сектору, підвищення попиту на прозорі та оперативні механізми виплат, а також зростання потреб аграріїв у захисті від кліматичних коливань.

Згідно з представленими даними, обсяг премій за параметричними продуктами зріс із 2,6 млн грн у 2018 р. до 19,3 млн грн у 2024 р., що демонструє суттєве розширення ринку та підвищення довіри до цього виду страхування. Паралельно збільшується й частка параметричних продуктів у структурі агрострахування – з 1% у 2018 р. до 19% у 2024 р. Найбільш інтенсивне зростання спостерігалось у 2022-2024 рр., що пов'язано з адаптацією аграрного

сектору до високих кліматичних ризиків та активізацією інноваційних страхових сервісів. Зростання обсягів премій у 2024 р. майже втричі порівняно з 2023 р. свідчить про ривок у масштабуванні параметричного страхування.

Представлена динаміка підтверджує, що параметричні страхові продукти стають одним із найбільш перспективних сегментів аграрного страхування в Україні. Зростання премій та частки на ринку вказує на підвищення попиту з боку агровиробників, які шукають швидкі та технологічні механізми захисту від погодних ризиків. У довгостроковій перспективі розвиток параметричного страхування сприятиме підвищенню стійкості аграрного сектору, розширенню продуктового ряду та формуванню більш прозорої та ефективної системи ризик-менеджменту.

Ключовими драйверами цього процесу виступають розвиток супутникових технологій, впровадження погодних індексів, підтримка міжнародних програм (IFC, USAID, KfW), а також збільшення кліматичних ризиків, які стимулюють попит на швидкі та прозорі інструменти страхового захисту.

У цьому контексті доцільним є проведення класифікації страхових продуктів за технологічністю та підходами до оцінки ризику. Вона дозволяє виділити основні групи продуктів на ринку, оцінити їхні відмінності та потенціал інтеграції у сучасну систему аграрного страхування. Результати такої класифікації наведені у табл. 2.6.

Сучасний ринок аграрного страхування в Україні характеризується різноманітністю продуктів не за державними субсидіями, а за технологічністю та методами оцінки збитків [97-98; 120]. Представлена класифікація дозволяє виділити групи продуктів, які відрізняються підходами до страхового покриття, швидкістю виплат та цифровою підтримкою.

З огляду на представлену класифікацію, можна відзначити, що сучасний ринок аграрного страхування поступово переходить від традиційних моделей до інноваційних рішень, які інтегрують цифрові технології та автоматизовані системи оцінки ризиків. Такий розвиток сприяє підвищенню оперативності страхових виплат, зменшенню адміністративних витрат та більш точному

прогнозуванню фінансових втрат агровиробників. Крім того, поєднання різних підходів у комбінованих пакетах створює передумови для формування адаптивної системи страхового захисту, здатної реагувати на змінні кліматичні, ринкові та технологічні фактори.

Таблиця 2.6

Класифікація страхових продуктів аграрного страхування за технологічністю та підходами до оцінки ризику*

Категорія продукту	Технологічний рівень	Підхід до оцінки ризику / коментарі
Класичні продукти	Низький / середній	Оцінка фактичних збитків через огляди та експертні акти; покриває широкий спектр ризиків (врожай, тварини, майно)
Параметричні / індексні	Високий	Використання погодних, аграрних або супутникових індексів для автоматичного визначення збитків; швидкі та прозорі виплати
Цифрові / онлайн-пакети	Високий	Договір оформлюється онлайн; застосування дронів, мобільних додатків, супутникового моніторингу; оптимізоване управління ризиками
Комбіновані пакети	Середній / високий	Поєднують майно, врожай та техніку в одному договорі; можуть містити елементи індексного страхування

* Джерело: власні узагальнення та дослідження автора на основі джерел [77-79; 85-87].

З табл. 2.6 видно, що класичні продукти залишаються основою ринку, але зростає роль параметричних і цифрових інструментів, що забезпечують швидке та прозоре врегулювання ризиків. Комбіновані пакети дозволяють агровиробникам отримати комплексне покриття за одним договором, що підвищує ефективність управління ризиками в сучасних умовах.

Оцінка ризиків для окремих сільськогосподарських культур є ключовим елементом системи аграрного страхування. Табл. 2.7 демонструє рівень ризиковості основних сільськогосподарських культур в Україні, що дозволяє страхових компаніям диференціювати страхові продукти та встановлювати премії відповідно до ймовірності настання втрат.

Таблиця 2.7

Ризикова карта аграрних культур в Україні*

Культура	Основні ризики	Рівень ризику (низький/середній/ високий)	Примітки
Пшениця	Посуха, заморозки, град, хвороби	високий	Високий вплив кліматичних коливань на врожайність
Ячмінь	Посуха, шкідники, бур'яни	середній	Часті втрати через зміну погодних умов у весняний період
Кукурудза	Посуха, град, шкідники, хвороби	високий	Вразлива до погодних аномалій та епідемій шкідників
Соя	Посуха, хвороби, бур'яни	середній	Вимагає контролю вологості та температури під час вегетації
Соняшник	Посуха, град, шкідники, хвороби	високий	Високий ризик втрат врожаю при нерівномірних опадах
Цукровий буряк	Посуха, град, заморозки, хвороби	середній	Чутливий до надлишкової або недостатньої вологості
Овочеві культури (помідори, огірки, капуста)	Посуха, град, заморозки, шкідники	високий	Висока потреба в страхуванні для відкритого ґрунту та теплиць
Бобові культури (горох, квасоля)	Посуха, хвороби, шкідники	середній	Ризик частково компенсується сівозміною та агротехнікою
Виноград	Морози, град, хвороби	середній	Локальні ризики, залежить від регіону вирощування
Яблуня, інші плодові культури	Заморозки, град, хвороби	високий	Потребує страхування в північних і центральних регіонах

* Джерело: авторська обробка даних Мінагрополітики України, НБУ та відкритих звітів страхових компаній і профільних об'єднань ринку.

Високий рівень ризику характерний для зернових культур та соняшнику, що підтверджує домінування страхування врожаю у структурі попиту серед аграріїв.

У контексті дослідження територіальної нерівномірності аграрних ризиків важливим аналітичним інструментом виступає побудова ризикової карти, що дозволяє візуально представити просторовий розподіл рівнів небезпеки для основних культур у регіонах України. На відміну від табличних даних, графічна інтерпретація забезпечує швидке сприйняття комплексних закономірностей, відображаючи одночасно як інтенсивність ризиків, так і їхню регіональну концентрацію. Такий підхід є важливим у зв'язку з тим, що ризиковість сільськогосподарського виробництва формується під впливом низки природно-кліматичних чинників – зокрема частоти посух, заморозків, градобоїв, сильних вітрів та нерівномірності опадів, які суттєво різняться між південними, центральними, північними та західними регіонами країни.

Ризикова карта інтегрує фактори ризику та агрокультури на території, дозволяючи ідентифікувати зони підвищеного, середнього та низького ризику. Вона сприяє формуванню ефективних страхових стратегій, коригуванню агротехнологій та обґрунтуванню державної підтримки, простежує просторові кореляції кліматичних аномалій із спеціалізацією регіонів і визначає культури з найбільшою вразливістю. Таким чином, картографічне відображення ризиків підсилює аналітичні висновки та слугує основою для адаптивних моделей аграрного страхування. Розміщена у додатку Б на рис. 1 ризикова карта забезпечує цілісне уявлення про територіальну диференціацію ризиків основних культур і слугує ключовим елементом подальшої інтерпретації результатів дослідження.

Аналіз ризикової карти демонструє, що кліматичні фактори, такі як посуха, град і заморозки, є визначальними для більшості культур. Високий рівень ризику спостерігається у пшениці, кукурудзи, соняшника, овочевих та плодових культур, що обґрунтовує необхідність широкого застосування страхових механізмів для цих культур. Середні ризики характерні для ячменю, сої, цукрового буряка, бобових та винограду, де втрати частково можна компенсувати агротехнічними заходами та регіональною адаптацією вирощування. Для більш глибокого аналізу попиту на страхові продукти

аграрного сектору необхідно враховувати не лише типи страхування, а й регіональні особливості господарської діяльності та кліматичні умови. Географічний аналіз дозволяє виокремити регіони з високою концентрацією попиту на конкретні страхові продукти, що корелює з ризиковою картою агрокультур (табл. 2.8) та специфікою агровиробництва.

Таблиця 2.8

Регіональна диференціація попиту на страхові продукти аграрного сектору в Україні*

Регіон України	Найпопулярніші страхові продукти	Особливості попиту / коментарі
Центральна Україна	Страхування врожаю (класичне)	Високий попит на страхування зернових та технічних культур; основні господарства середнього та великого масштабу
Південь (Одещина, Миколаївщина, Херсонщина)	Параметричні / індексні продукти	Активне впровадження індексного страхування через кліматичну мінливість і часті посухи; популярність серед великих агрохолдингів
Західна Україна	Страхування тваринництва (ВРХ, свині, птиця, бджоли)	Стале зростання попиту; регіональні фермери орієнтовані на захист від епізоотій та стихійних явищ
Північна Україна	Комбіновані пакети (врожай + майно)	Попит переважно серед середніх господарств; ризики пошкодження майна та врожаю при заморозках
Східна Україна	Страхування техніки та майна	Орієнтація на страхування тракторів, комбайнів, складів; стабільний, але обмежений попит через політичні та економічні ризики

* *Джерело: авторська обробка даних Мінагрополітики України, НБУ та відкритих звітів страхових компаній і профільних об'єднань ринку.*

Представлена табл. 2.8 демонструє регіональну диференціацію попиту на ключові види страхових продуктів, що сприяє більш точному формуванню портфелю страхових пропозицій та адаптації продуктів до локальних умов.

Аналіз регіональної диференціації показує, що попит на страхові продукти в Україні значною мірою визначається поєднанням кліматичних, галузевих та економічних факторів. Страхування врожаю найбільш актуальне в Центральній Україні, параметричні продукти – на Півдні, страхування тваринництва – на

Заході. Попит на комбіновані пакети та страхування техніки формує специфічні ніші у Північній та Східній Україні. Така регіональна деталізація дозволяє страховикам оптимізувати структуру продуктів, встановлювати адекватні премії та покращувати ефективність управління ризиками для агровиробників різних регіонів.

Як свідчить теплова карта просторової диференціації ризиків (додаток Б, рис. 1), рівень ризиковості основних аграрних культур в Україні має чітко виражені регіональні особливості. Таке графічне відображення дозволяє зіставити інтенсивність прояву ризиків у різних частинах країни та співвіднести їх із структурою попиту на страхові продукти. Візуалізація підсилює результати табличного аналізу (табл. 2.7 та 2.8), демонструючи, що регіони з підвищеною вразливістю до кліматичних та біотичних ризиків формують вищий попит на страхування врожаю, параметричні інструменти та комбіновані пакети. Теплова карта ризиків основних аграрних культур (додаток Б, рис. 2) відображає узагальнену інтегральну оцінку рівня ризику за культурами та регіонами, що дає змогу глибше зрозуміти просторову логіку формування страхового попиту та обґрунтувати необхідність впровадження адаптивних страхових моделей.

Теплова карта ризиків основних культур за регіонами України візуалізує просторову неоднорідність агровиробництва та уточнює страхові потреби. Трирівнева шкала (1 – низький, 2 – середній, 3 – високий рівень ризику) дозволяє узгодити кліматичні, виробничі та ринкові детермінанти з попитом на страхові продукти. Найвищий ризик спостерігається в Центральній і Південній Україні, що корелює зі структурою страхового попиту на врожай та параметричні продукти, тоді як Західні області мають переважно середній і низький рівні ризику, активізуючи страхування тваринництва та майна. Таким чином, теплова карта є ефективним інструментом для регіонально орієнтованих страхових стратегій, оптимізації продуктових лінійок і підвищення точності тарифоутворення.

Ринок пропозиції аграрного страхування в Україні характеризується високим рівнем концентрації, обмеженою кількістю активних учасників та

суттєвою залежністю від перестраховальних потужностей міжнародних компаній. Попри наявність понад двох десятків ліцензованих страховиків, фактично в сегменті агрострахування стабільно працюють лише 5-7 компаній, що формують ядро ринку та забезпечують основну частку укладених договорів. Активні страхові компанії на ринку аграрного страхування України та їх характеристика відображені у додатку В, табл. 1. Це зумовлено високою ризиковістю аграрного сектору, потребою у спеціалізованій актуарній експертизі та значними вимогами до капіталізації.

Однією з характерних рис пропозиції є вузька спеціалізація окремих страховиків. Частина компаній орієнтується переважно на рослинництво, де ризики краще піддаються прогнозуванню та мають тривалішу історію спостережень. Інші пропонують комбіновані продукти, що охоплюють як рослинницькі, так і тваринницькі ризики, включаючи непередбачені втрати поголів'я, епізоотії, техногенні та інфраструктурні ризики. Проте частка комплексних полісів залишається порівняно невеликою через високу вартість тарифів та потребу в підтверджених даних щодо управління біобезпекою.

Структура ринку демонструє ознаки олігополії, де кілька провідних страховиків контролюють значну частку продажів. До них належать компанії, які мають тривалий досвід роботи з аграрним сектором, розвинуті партнерські мережі та доступ до сучасних інструментів оцінки ризику. Саме ці гравці виступають драйверами розвитку параметричних та індексних продуктів, а також активно розвивають технологічні рішення на основі супутникового моніторингу й дистанційної валідації збитків.

Ключову роль у формуванні пропозиції відіграють міжнародні перестраховальники, насамперед Munich Re та Swiss Re, які забезпечують фінансову стійкість і дають змогу українським страховикам утримувати складні кліматичні ризики. Роль перестраховальників у забезпеченні фінансової стійкості аграрного страхування в Україні відображена у додатку В, табл. 2. Їхня участь є визначальною у впровадженні сучасних методологій тарифікації,

створенні погодних індексів та параметричних моделей, адаптованих до умов України.

Узагальнюючи викладене, можна констатувати, що ринок аграрного страхування в Україні характеризується високою концентрацією, обмеженою кількістю активних учасників та значною залежністю від міжнародних перестраховальників. Він перебуває на стадії трансформації від традиційних багаторизикових продуктів до технологічно орієнтованих рішень, які передбачають цифрову валідацію збитків, застосування супутникового моніторингу та параметричних моделей. Такі зміни сприяють підвищенню оперативності страхових виплат, прозорості врегулювання ризиків і конкурентоспроможності ринку, водночас формуючи підвищені вимоги до компетентності страховиків, актуарної експертизи та розвитку аналітичної інфраструктури.

2.3. Проблеми та ризики розвитку аграрного страхового захисту в контексті соціально-економічних, політичних і кліматичних трансформацій

Розвиток системи аграрного страхового захисту в Україні відбувається в умовах багатовимірних трансформацій, що істотно змінюють природу ризиків у сільському господарстві та ускладнюють формування ефективних механізмів страхового покриття. Висока волатильність соціально-економічного середовища, посилення політичної нестабільності та зростання частоти екстремальних кліматичних явищ формують нову конфігурацію загроз, яка суттєво впливає на рівень стійкості аграрного виробництва. У таких умовах аграрне страхування перестає бути лише інструментом фінансової компенсації збитків і набуває стратегічного значення як елемент національної продовольчої безпеки, механізм управління ризиками та інституційна основа для довгострокової модернізації аграрного сектору.

Соціально-економічні чинники, зокрема нерівномірність фінансової спроможності виробників, обмежена доступність кредитних ресурсів, низька

капіталізація фермерських господарств та недостатній рівень страхової культури, формують структурні дисбаланси, що знижують попит на страхові продукти. Політичні ризики, загострені умовами воєнного стану, включаючи невизначеність щодо державної підтримки, логістичні обмеження та інституційну турбулентність, посилюють нестабільність ринку й ускладнюють моделювання страхових тарифів. Кліматичні трансформації – зростання ймовірності засух, повеней, ґрунтової ерозії, а також зміщення агрокліматичних зон – формують нову структуру природних загроз, які потребують перегляду підходів до актуарних розрахунків та механізмів перестрахування.

Сукупність цих чинників зумовлює необхідність комплексного аналізу проблем та ризиків розвитку аграрного страхового захисту, що дозволяє не лише ідентифікувати їх системний характер, але й визначити пріоритети адаптації національної моделі страхування до сучасних викликів [111; 118]. Розгляд соціально-економічних, політичних і кліматичних детермінант у взаємозв'язку дає можливість сформулювати науково обґрунтовану основу для подальшого удосконалення інструментів управління ризиками та забезпечення стійкості аграрного сектору в умовах турбулентності.

Розвиток системи аграрного страхового захисту в Україні відбувається в умовах багатовекторних трансформацій економічної, політичної та кліматичної сфер. Незважаючи на зростання інтересу до страхування аграрних ризиків, існує низка проблем, які стримують ефективне функціонування страхового ринку.

Рис. 2.10 ілюструє ключові проблеми та ризики розвитку аграрного страхового захисту в Україні. Він структурований за трьома основними блоками: соціально-економічні, політичні та кліматичні фактори. Кожен блок включає конкретні проблемні аспекти, які впливають на ефективність страхового захисту аграрного сектору. Модель демонструє взаємозв'язок факторів ризику та їхній вплив на стійкість аграрного страхування, підкреслюючи необхідність комплексного підходу до управління ризиками. Соціально-економічні, політичні та кліматичні фактори створюють сукупний тиск на страхові компанії та

сільськогосподарських виробників, що ускладнює забезпечення ефективного страхового покриття.

Рис. 2.10. Концептуальна модель проблем і ризиків аграрного страхування в Україні

Джерело: розроблено і представлено автором на основі результатів власного дослідження.

Відображені на схемі проблемні блоки не лише окреслюють першопричини дестабілізаційних процесів на ринку агрострахування, але й логічно переходять у відгалуження можливих наслідків, серед яких:

- збільшення обсягів страхових виплат, що знижує фінансову стійкість страховиків;
- підвищення ризику неплатежів та зростання збитковості страхових портфелів;

- зменшення рівня застрахованих площ, що зменшує охоплення аграрного сектору страховим захистом;
- послаблення загальної стійкості аграрного сектору до природних, економічних та політичних шоків.

Таким чином, модель наочно демонструє, що сукупність ризиків і проблем не є локальною чи фрагментарною, а комплексно формує умови, у яких ефективність аграрного страхування суттєво залежить від узгодженості державної політики, розвитку інфраструктури ризик-менеджменту та адаптаційних можливостей аграрного виробництва.

Після представлення узагальненої моделі проблем і ризиків аграрного страхування, що відображає ключові взаємозв'язки між соціально-економічними, політичними та кліматичними чинниками, доцільно перейти до більш ґрунтовного їх опрацювання. Детальний аналіз кожної з груп факторів ризику дозволяє глибше розкрити природу системних обмежень, що впливають на розвиток аграрного страхового захисту, а також окреслити специфіку їхнього прояву в сучасних умовах трансформації аграрного сектору України. Саме така аналітична деталізація дає змогу сформулювати комплексне бачення проблематики та слугує основою для подальшого обґрунтування механізмів удосконалення страхової системи.

Соціально-економічні фактори розвитку та гальмування аграрного страхового захисту

Соціально-економічні умови функціонування аграрного сектору суттєво визначають рівень попиту на страхові продукти та загальну ефективність системи аграрного страхування. У сучасних реаліях України низка соціально-економічних викликів формує несприятливе середовище для розвитку страхового покриття в аграрній сфері та посилює ймовірність виникнення кризових явищ у страхуванні. Основні з них включають:

1. Низька платоспроможність фермерських господарств.

Переважна частина малих і середніх агровиробників працює в умовах обмежених фінансових ресурсів та нестабільних доходів, значною мірою

залежних від коливань цін на сільськогосподарську продукцію та погодних умов. Низький рівень прибутковості зменшує можливості фермерів спрямовувати кошти на страхування, яке розглядається ними не як інвестиція в ризик-менеджмент, а як додаткове фінансове навантаження. У результаті формується низький рівень проникнення страхування в аграрний сектор.

2. Обмежена фінансова грамотність аграріїв.

Недостатнє розуміння принципів страхування, оцінки ризиків та структури страхових продуктів суттєво гальмує поширення страхової культури серед фермерів. Часто агровиробники не володіють інформацією про переваги страхового покриття, механізми компенсацій та потенційні вигоди для стабілізації господарської діяльності. Це призводить до недовіри, неправильного вибору страхових програм або повного уникнення страхування як інструменту зниження ризиків.

3. Високе кредитне навантаження аграрних підприємств.

Більшість фермерських господарств та агрокомпаній фінансують виробництво через банківські кредити, що збільшує їхню фінансову вразливість. До того ж високі кредитні ставки та вимоги банків щодо застави часто залишають страхування на другому плані серед фінансових пріоритетів.

4. Обмежений доступ до інноваційних страхових продуктів.

Попри наявність сучасних моделей страхування, таких як індексне або погодне страхування, їх поширення в Україні залишається обмеженим. Основними причинами є недостатній розвиток ринку, низька інформованість аграріїв, відсутність державних стимулів та порівняно висока вартість таких продуктів. Як наслідок, фермери використовують переважно класичні, менш гнучкі форми страхування, які не завжди відповідають специфіці сучасних кліматичних та технологічних ризиків.

Політичні та інституційні фактори

Політичне середовище та інституційна архітектура ринку аграрного страхування відіграють вирішальну роль у забезпеченні його стабільності, прозорості та довгострокової ефективності. В умовах трансформаційних

процесів, що тривають в Україні, саме політичні та інституційні чинники формують основу для функціонування страхових механізмів і значною мірою визначають ступінь довіри аграріїв до страхових інститутів.

1. Нестабільність регуляторного середовища.

Часті зміни законодавства, фрагментарність нормативно-правових актів та недосконалість механізмів державного регулювання створюють невизначеність для страхових компаній і сільськогосподарських виробників. Відсутність тривалої, послідовної політики в сфері агрострахування знижує інтерес ринку до інвестицій у розвиток інноваційних страхових продуктів та інструментів управління ризиками.

2. Недостатня державна підтримка страхових програм.

Попри наявність окремих програм компенсації страхових премій, рівень їх фінансування є нестабільним і недостатнім для забезпечення масового охоплення аграріїв страховим захистом. Недостатність бюджетних ресурсів або затримки у фінансуванні стримують розвиток страхового ринку та знижують готовність фермерів укласти договори страхування.

3. Корупційні ризики та недовіра до інституцій.

Корупція в процесах реалізації державних програм, непрозорість у визначенні розмірів відшкодувань або страхових тарифів та низький рівень контролю за діяльністю окремих страхових компаній формують недовіру з боку аграріїв. Це негативно впливає на рівень добровільного страхування та зменшує обсяг страхового портфеля.

4. Обмежена інтеграція з міжнародними страховими інституціями.

Відсутність широкої співпраці з міжнародними брокерами, перестраховиками та фінансовими інституціями ускладнює впровадження глобальних стандартів управління ризиками. Це обмежує доступ українських страховиків до сучасних перестрахових продуктів, аналітичних даних і технологічних платформ, що могли б підвищити стійкість ринку до великих збитків.

Кліматичні та природні фактори

Кліматичні трансформації сучасності створюють безпрецедентний рівень ризику для аграрного виробництва та формують нові виклики для системи аграрного страхування. Із зростанням частоти та інтенсивності екстремальних погодних явищ підвищується потреба у більш гнучких, адаптивних та науково обґрунтованих страхових продуктах.

1. Зростання частоти та масштабу природних катастроф.

Погодні аномалії – посухи, повені, град, буревії, весняні та осінні заморозки – трапляються все частіше, що підвищує рівень ризиків для агровиробництва. Страхові компанії змушені збільшувати тарифи або переглядати умови покриття, що робить страхування менш доступним для фермерів.

2. Кліматична нестабільність та зміна погодних патернів.

Зміщення сезонів, нерівномірний розподіл опадів, зростання середньорічних температур та нестабільність агрокліматичних циклів знижують точність прогнозування врожайності. У таких умовах традиційні моделі оцінки ризиків стають менш ефективними, що ускладнює актуарні розрахунки та формування справедливих страхових тарифів.

3. Недостатній розвиток метеорологічної та аналітичної інфраструктури.

Обмежена кількість сучасних метеостанцій, нерівномірність їх географічного розподілу та недостатній рівень цифровізації кліматичних даних призводять до неточностей у визначенні страхових випадків. Відсутність високоякісної аналітики унеможливорює повноцінне впровадження індексного страхування та інших інноваційних моделей, що вимагають точного та оперативного моніторингу кліматичних показників.

Комплекс соціально-економічних, політичних та кліматичних факторів формує середовище високих ризиків для розвитку аграрного страхового захисту в Україні. Подолання цих проблем потребує системних змін у законодавстві, вдосконалення державних програм підтримки, запровадження інноваційних страхових продуктів та розвитку інфраструктури управління ризиками. Лише інтегрований підхід дозволить забезпечити стійкість аграрного сектору та ефективний захист аграріїв від багатовекторних загроз.

У ході аналітичного опрацювання проблем та ризиків розвитку аграрного страхового захисту в умовах сучасних соціально-економічних, політичних і кліматичних трансформацій встановлено, що ризикове середовище аграрного сектору України формується під впливом багаторівневих, взаємопов'язаних та динамічних детермінант. Проведений аналіз засвідчив, що традиційні підходи до ідентифікації ризиків залишають поза увагою комплексність їхньої взаємодії та впливу трансформаційних процесів, глобалізаційних трендів і воєнних викликів, що істотно ускладнює забезпечення стійкості страхового ринку.

У межах дослідження вдосконалено науково-аналітичні підходи до класифікації проблем і ризиків шляхом формування триєдиної структури детермінант – соціально-економічних, політичних та кліматичних. Обґрунтовано, що саме взаємодія цих груп чинників створює системний тиск на розвиток аграрного страхування, проявляючись у зниженні платоспроможності аграрних виробників, високій регуляторній невизначеності, зміщенні кліматичних патернів, посиленні ризиків неплатежів, звуженні застрахованих площ та зменшенні стійкості аграрного сектору загалом.

Запропонована структура отримала подальшого розвитку у вигляді нового теоретико-методичного підходу до оцінювання ризикового середовища, що становить важливу наукову новизну дослідження. На відміну від наявних моделей, вона враховує інституційні трансформації, поведінкові зміни аграрних виробників, цифровізацію страхових процесів, вплив воєнних факторів та посилення глобальних кліматичних тенденцій. Це забезпечує можливість більш точного визначення вразливих зон агрострахового захисту та формує підґрунтя для подальшого обґрунтування механізмів його зміцнення.

Отже, результати параграфу 2.3 створюють необхідне аналітичне підґрунтя для формування ефективних стратегічних рішень у сфері аграрного страхування та сприяють підвищенню його адаптивності й стійкості в умовах глибоких трансформацій аграрного середовища.

З метою поглибленої оцінки впливу ключових груп детермінант на стійкість системи аграрного страхування виникає потреба у формуванні кількісної моделі,

яка дозволить об'єктивно виміряти рівень ризикового тиску та визначити структурні особливості його прояву. Оскільки ризикове середовище аграрного сектору характеризується високою складністю, багатфакторністю та нерівномірністю впливів, традиційні якісні підходи не забезпечують достатньої глибини аналізу та не дозволяють адекватно оцінити масштаби й конфігурацію загроз у сучасних умовах трансформаційних, глобалізаційних і воєнних процесів.

Тому у даному дослідженні здійснюється моделювання ризикових параметрів для трьох системоутворювальних груп факторів – соціально-економічних, політичних і кліматичних. На основі цих даних проводиться розрахунок інтегральних показників, зокрема індексу сумарного ризикового тиску, коефіцієнта варіації та індексу Шеннона, що дозволяє:

1. Індекс сумарного ризикового тиску відображає загальний рівень ризику для системи аграрного страхування, агрегуючи вплив усіх розглянутих детермінант. Він є індикатором концентрованості ризикового середовища: високі значення свідчать про істотний ризиковий тиск на ринок, тоді як низькі – про відносну стабільність. Цей показник дозволяє досліднику визначити не лише сумарний рівень загроз, а й порівнювати внесок окремих груп факторів у формування загальної ризикової ситуації.
2. Коефіцієнт варіації характеризує ступінь нерівномірності розподілу впливу окремих факторів усередині групи. Він обчислюється як відношення стандартного відхилення до середнього значення ризикових параметрів і показує, наскільки сильно окремі фактори виділяються серед інших. Високий коефіцієнт варіації сигналізує про домінування окремих ризиків, які можуть бути критичними для системи, а низький – про відносно рівномірний розподіл ризиків у групі.
3. Індекс Шеннона застосовується для оцінки диверсифікованості ризиків, тобто рівномірності їх представлення у загальній структурі. Чим вищий індекс Шеннона, тим більш збалансованою є структура ризиків, що зазвичай пов'язано із підвищеною стійкістю системи до випадкових шоків.

Низьке значення індексу вказує на концентрацію ризикового впливу в межах окремих факторів або груп, що може створювати критичні точки в системі.

Отже, для кількісної оцінки впливу різних груп детермінант було розроблено авторську модель ризикового тиску, результати якої наведено на рис. 2.11.

Використання цих показників у комплексі дозволяє:

- кількісно виміряти силу впливу кожної групи ризиків;
- оцінити рівень їх диверсифікованості та взаємної нерівномірності;
- ідентифікувати найбільш критичні зони ризикового тиску на ринок аграрного страхування.

Отримані результати забезпечують науково-методичну основу для вдосконалення аналітичного інструментарію оцінки ризиків, формування адаптивних механізмів страхового захисту та поглиблення розуміння системної природи загроз, що впливають на стійкість аграрного страхування в Україні.

Результати розрахунків:

Індекс сумарного ризикового тиску (ITRP)

Формула:

$$ITRP = \sum RiskScore_i / n$$

$$ITRP = 0,625 + 0,970 + 0,8393 / 3 = 0,811$$

Інтерпретація: рівень загального ризикового тиску на систему аграрного страхування високий (0,81).

Коефіцієнт нерівномірності впливу факторів (CV)

Формула:

$$CV = \sigma / \mu$$

$$CV = 0,174$$

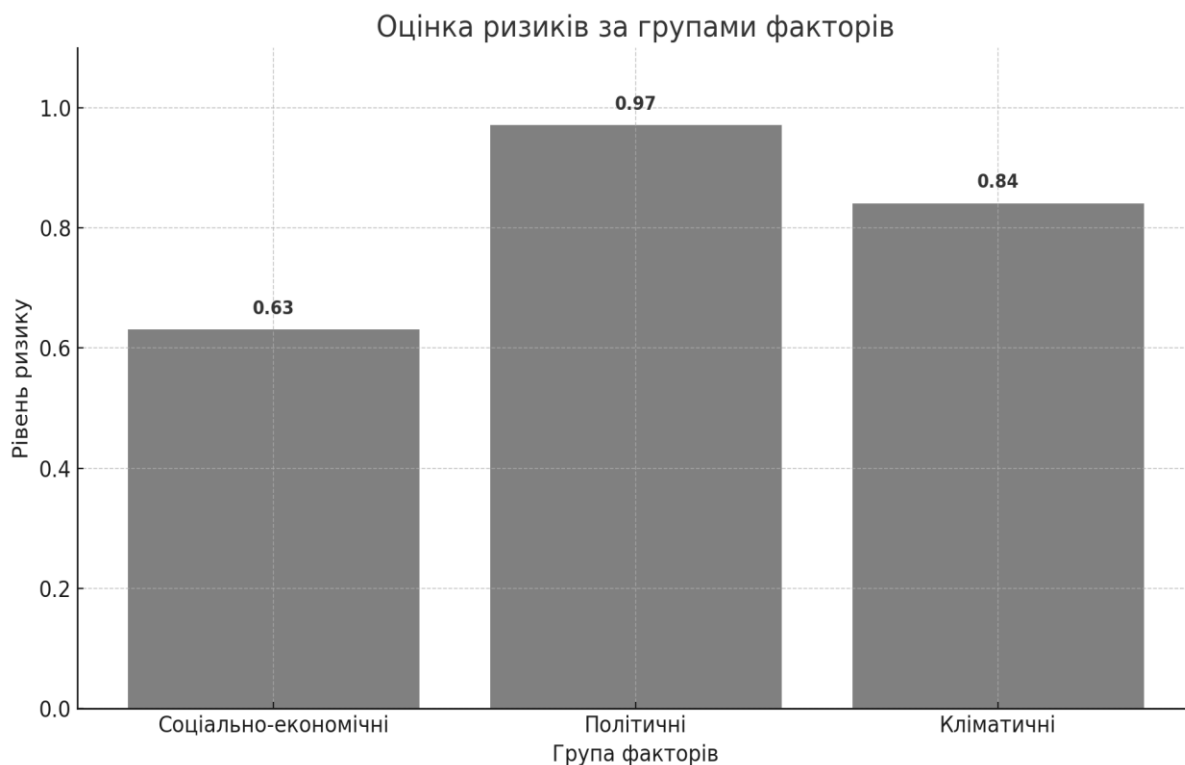
Інтерпретація: нерівномірність впливу помірна.

Політичні ризики домінують, але не формують критичної диспропорції.

Індекс Шеннона (ступінь диверсифікації ризикового впливу)

$$H = - \sum p_i \ln(p_i)$$

$$H = 1,08$$

Модельовані ризикові значення (0-1):

Група факторів	Ризиковий бал
Соціально-економічні	0,625
Політичні	0,970
Кліматичні	0,839

(значення змодельовані методом випадкової генерації у межах 0,4-1,0)

Рис. 2. 11. Розподіл рівня ризикового тиску за основними групами детермінант (авторське моделювання)

Джерело: авторське моделювання та власні розрахунки.

На основі змодельованих показників ризикових параметрів для трьох ключових груп детермінант – соціально-економічних, політичних та кліматичних – здійснено інтегральну діагностику стану ризикового середовища, у межах якого функціонує система аграрного страхування. Розрахований індекс сумарного ризикового тиску на рівні 0,81 свідчить про наявність підвищеного та системно значущого рівня загроз, що формують доволі несприятливі умови для забезпечення стійкості агрострахового захисту. Найбільша питома вага припадає на політичні ризики, значення яких істотно перевищує відповідні показники

інших груп та підтверджує домінування політичної нестабільності, регуляторної волатильності та воєнних чинників у структурі сучасних загроз.

Розрахунок коефіцієнта варіації (0,17) засвідчує відносно помірну нерівномірність впливу різних груп детермінант. Це означає, що ризики не сконцентровані в одній площині, а розподілені між групами достатньо рівномірно; утім, політична компонента проявляє структурну перевагу, визначаючи тенденції формування ризикового середовища. Такий результат підкреслює актуальність урахування політичної волатильності як критичного елементу оцінки фінансової безпеки аграрного сектору.

Додатково обчислений індекс Шеннона (1,08) засвідчує високий рівень диверсифікованості ризикового середовища. Це означає, що структура загроз є багатокomпонентною, а вплив факторів характеризується багатовекторністю, що підсилює невизначеність та ускладнює прогнозування ризикових сценаріїв. Високе значення ентропії сигналізує про комплексну природу ризикогенності, яка формується під впливом трансформаційних процесів, воєнних викликів, глобалізаційних тенденцій і динаміки кліматичних змін.

Сукупні кількісні результати підтверджують адекватність та ефективність застосування запропонованої трирівневої моделі детермінант ризиків, що дозволяє не лише систематизувати чинники ризику, а й кількісно оцінити їх взаємодію та силу впливу на стійкість ринку аграрного страхування. Такий підхід поглиблює наукове розуміння природи ризикового тиску, формує підґрунтя для вдосконалення інструментів ризик-менеджменту та створює аналітичну базу для розроблення адаптивних механізмів державної політики у сфері агрострахування в умовах цифровізації та воєнно-економічної трансформації.

Висновки до розділу 2

Дослідження сучасних тенденцій розвитку аграрного страхування в Україні дозволяє виділити ключові закономірності та сформулювати основні висновки щодо стану та перспектив ринку:

1. Динаміка ринку аграрного страхування в Україні у 2018-2024 рр. демонструє значну залежність від зовнішніх ризиків, зокрема війни та кліматичних катастроф. Різке скорочення застрахованих площ і кількості активних страхових компаній у 2022 р. свідчить про високу вразливість ринку до воєнних подій, тоді як поступове відновлення у 2023-2024 рр. вказує на адаптивність галузі та відновлення довіри агровиробників. Ці тенденції підкреслюють необхідність розвитку системи державної підтримки та механізмів перестраховування для забезпечення фінансової стійкості страхового сектору.

2. Ринок аграрного страхування в Україні залишається переважно орієнтованим на традиційні компенсаційні продукти (90 % всіх договорів), тоді як інноваційні індексні рішення займають лише 12 %. Структурна концентрація страхових програм на окремих культурах і регіонах (озимі зернові – 54 %, центральні та західні області – понад 60 % програм) обмежує доступ аграріїв до ефективного страхового захисту та підвищує ризики нерівномірного розподілу фінансових ресурсів у разі збиткових подій. Це підкреслює потребу модернізації ринку через запровадження індексних продуктів, цифрових технологій та розширення регіонального покриття.

3. Аналіз видової сукупності аграрних страхових продуктів в Україні показав високу різноманітність інструментів страхового покриття, що охоплюють врожай, тваринництво, майно, техніку та ринкові ризики. Структура ринку характеризується домінуванням класичних продуктів за часткою премій (40-55%) і укладених договорів (45-55%), водночас параметричні та цифрові моделі демонструють найвищу динаміку зростання – частка премій параметричного страхування зросла з 3% у 2020 р. до 19% у 2024 р. та укладених договорів – з 3% до 12%. Регіональна диференціація попиту відображає

специфіку кліматичних, економічних та галузевих умов: наприклад, параметричні продукти найбільш популярні на Півдні через часті посухи, а страхування тваринництва – на Заході через високий ризик епізоотій. Це обґрунтовує необхідність адаптації страхових продуктів до локальних особливостей агровиробництва.

4. Порівняльний аналіз класичних, параметричних та цифрових страхових моделей свідчить про їхню взаємодоповнюваність у сучасній системі аграрного страхування. Класичні продукти забезпечують широке покриття ризиків і залишаються основою ринку (частка премій 40-55%), тоді як параметричні та цифрові моделі забезпечують швидке врегулювання збитків – 5-10 днів у порівнянні з 30-60 днями для класичних схем, підвищуючи оперативність і прозорість страхових виплат. Поєднання цих моделей дозволяє формувати більш гнучку і технологічно адаптивну систему, здатну враховувати регіональні особливості, кліматичні аномалії та потреби агровиробників різного масштабу.

5. Дослідження проблем і ризиків розвитку аграрного страхового захисту в умовах соціально-економічних, політичних і кліматичних трансформацій показало, що сучасне ризикове середовище є багатовекторним, взаємопов'язаним та динамічним. Соціально-економічні обмеження, політична нестабільність і кліматична невизначеність створюють системний тиск на ринок аграрного страхування, проявляючись у зниженні платоспроможності аграріїв, високій регуляторній волатильності, збільшенні страхових виплат та звуженні охоплення страхуванням аграрного сектору.

6. Запропонована трирівнева модель класифікації ризиків – соціально-економічних, політичних та кліматичних – із використанням кількісного моделювання та інтегральних показників (індекс сумарного ризикового тиску, коефіцієнт варіації, індекс Шеннона) дозволила оцінити силу, нерівномірність і диверсифікацію впливу ключових груп факторів на стійкість аграрного страхового ринку. Результати свідчать про домінування політичних ризиків, високу комплексність і багатовекторність загроз, що підкреслює необхідність запровадження адаптивних механізмів управління ризиками та превентивних

заходів державного регулювання. Наукова новизна полягає в удосконаленні методики оцінки ризиків аграрного страхового захисту шляхом інтеграції трирівневої структури детермінант з кількісним моделюванням ризикового середовища та використанням інтегральних індикаторів. Це дозволяє не лише систематизувати та кількісно оцінити вплив ризиків, а й сформулювати підґрунтя для розробки стратегічних, адаптивних і превентивних рішень для підвищення стійкості аграрного страхування в умовах глибоких економічних, політичних і кліматичних трансформацій.

Основні результати наукових досліджень, викладених у розділі 2, опубліковано в роботах: [26; 42; 79; 86].

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Стратегічні напрями вдосконалення системи аграрного страхування в Україні

Розвиток системи аграрного страхування є ключовою умовою підвищення фінансової стабільності аграрного сектору та забезпечення його стійкості до ризиків. В умовах воєнних дій, зміни клімату та зростання ринкових коливань стратегічне вдосконалення механізмів страхового захисту сільськогосподарських виробників набуває особливого значення. Система аграрного страхування має еволюціонувати від фрагментарного застосування окремих продуктів до комплексної моделі управління ризиками із залученням держави, приватного сектору та міжнародних партнерів.

1. Удосконалення нормативно-правового забезпечення

Ефективна система аграрного страхування потребує надійного нормативно-правового підґрунтя, що регулює відносини між державою, страховими компаніями, агровиробниками, перестраховиками та міжнародними партнерами. Від узгодженості правових норм і прозорості регуляторних механізмів залежить довіра до ринку та здатність аграрного сектору своєчасно реагувати на кліматичні, економічні чи воєнні ризики.

Необхідне оновлення законодавчої бази з урахуванням сучасних викликів і європейських стандартів, зокрема рекомендацій FAO, OECD і Світового банку. Законодавство має чітко розмежувати повноваження державних і приватних інституцій, визначити порядок акредитації страхових компаній, формування страхових резервів і врегулювання збитків.

Важливим є стандартизоване формування страхових продуктів, єдині правила оцінки ризиків, тарифоутворення і компенсацій, а також законодавче визначення використання даних дистанційного моніторингу для підтвердження страхових випадків. Це підвищить прозорість, пришвидшить виплати та зменшить спірні ситуації.

Окремо слід законодавчо врегулювати систему державної підтримки страхувальників, зокрема субсидування страхових премій за прозорими критеріями – залежно від типу ризику, регіону чи розміру господарства. Також потребує оновлення підзаконна база щодо ведення державного реєстру страхувальників, методики оцінки збитків і звітності страхових компаній, що дозволить запровадити єдину цифрову платформу моніторингу аграрного страхування.

Для забезпечення стійкості та прозорості системи аграрного страхування необхідно окреслити ключові напрями нормативного вдосконалення, що наведено в додатку Г, табл. 1.

У довгостроковій перспективі систему аграрного страхування доцільно інтегрувати в загальну політику управління ризиками аграрного сектору відповідно до Спільної аграрної політики ЄС (CAP) шляхом гармонізації національних норм із європейськими стандартами прозорості та контролю за використанням бюджетних коштів.

Вдосконалення нормативно-правового забезпечення має бути спрямоване на формування цілісної, прозорої та гнучкої системи регулювання, орієнтованої на міжнародні стандарти. Реалізація цих підходів сприятиме підвищенню ефективності страхового захисту агровиробників, зміцненню довіри до ринку та поступовій інтеграції України в європейський простір аграрного страхування. Отже, вдосконалення нормативно-правового забезпечення має бути спрямоване на створення узгодженої, прозорої та гнучкої системи регулювання, здатної забезпечити ефективну взаємодію держави, бізнесу та фермерів. Комплексне оновлення законодавчої бази сприятиме зміцненню довіри до страхового ринку, розширенню його функціональних можливостей та інтеграції України у європейський аграрний простір.

2. Розвиток системи державного партнерства у страхуванні

Розвиток ефективної системи аграрного страхування в Україні неможливий без активної участі держави, яка виконує не лише регуляторну, а й фінансово-стимулюючу функцію. Державне партнерство у сфері страхового захисту

сільськогосподарських виробників є необхідною умовою підвищення довіри до страхового ринку, зниження ризиків для фермерів та забезпечення стабільності аграрного виробництва в умовах воєнних, кліматичних і економічних викликів.

Світовий досвід свідчить, що саме партнерські моделі з активною державною участю забезпечують високу ефективність страхового захисту в аграрному секторі. Так, у США держава компенсує значну частину страхових премій у межах федеральної програми страхування врожаю, а в Іспанії система *Agroseguro* поєднує зусилля держави та приватних страховиків у межах єдиної координаційної моделі [160-162; 168-169]. Зазначені підходи можуть бути адаптовані в Україні з урахуванням національних особливостей та сучасних воєнних ризиків.

Узагальнення основних напрямів такого партнерства наведено в додатку Г, табл. 2.

Ключову роль у підвищенні ефективності партнерства відіграє цифровізація процесів страхування, зокрема створення єдиного електронного реєстру аграрних страхових полісів, платформи для подачі заявок на державну підтримку та системи моніторингу використання бюджетних коштів. Це сприятиме підвищенню прозорості, оперативності контролю та обґрунтованості управлінських рішень.

3. Розширення спектра страхових продуктів і технологічна модернізація

Ефективний розвиток аграрного страхування в Україні неможливий без диверсифікації страхових продуктів та технологічної модернізації процесів їх надання. Традиційна модель, зосереджена переважно на страхуванні врожаю, вже не відповідає сучасним умовам, що характеризуються кліматичними змінами, зростанням ринкової волатильності, розвитком точного землеробства та впливом воєнних ризиків. У цих умовах агровиробники потребують значно ширшого та гнучкішого інструментарію страхового захисту.

Одним із ключових напрямів є розвиток страхування доходів, що відповідає практиці країн ЄС і Канади та передбачає компенсацію не лише фізичних втрат, а й фінансових результатів, залежних від ринкової кон'юнктури [175-176; 179].

Реалізація такого підходу потребує вдосконалення методології розрахунків, розширення доступу до статистичних і ринкових даних та впровадження сучасних аналітичних моделей. Паралельно важливим завданням є розвиток страхування тваринництва, аграрної інфраструктури та технологічного обладнання, що дозволить знизити інвестиційні ризики та підвищити стійкість аграрного виробництва.

Окремого значення в сучасних умовах набуває формування спеціалізованих страхових продуктів для покриття воєнних ризиків, зокрема ризиків руйнування майна, пошкодження техніки та втрати посівів. Забезпечення фінансової спроможності таких програм потребує активної участі держави, міжнародних партнерів і використання механізмів перестрахування.

Технологічна модернізація підвищує ефективність страхових послуг через використання супутникового моніторингу, геоінформаційних систем, метеоданих та індексних моделей, що забезпечує об'єктивну і швидку фіксацію страхових випадків. Перспективним є індексне страхування на основі погодних показників і супутникових індексів, що знижує трансакційні витрати та мінімізує суб'єктивність оцінки збитків. Цифровізація процесів укладання договорів і врегулювання випадків через електронні поліси, онлайн-платформи та єдиний реєстр сприяє прозорості та довірі до ринку. Сукупність цих підходів формує мультипродуктову модель аграрного страхування, орієнтовану на комплексний захист агробізнесу (основні напрями розвитку наведено в додатку Г, табл. 3).

Таким чином, розширення спектра страхових продуктів і впровадження цифрових та індексних технологій є ключовими передумовами переходу від вузькоспеціалізованого страхування врожаю до багатовимірної системи управління аграрними ризиками, здатної забезпечити фінансову стійкість аграрного сектору та його адаптацію до сучасних викликів.

4. Посилення ролі перестрахування та міжнародної кооперації

Фінансова стабільність системи аграрного страхування значною мірою залежить від ефективно організованого перестрахувального механізму, здатного мінімізувати наслідки катастрофічних збитків і забезпечити виконання

страховими компаніями своїх зобов'язань у разі масових страхових випадків. В умовах високої волатильності аграрного сектору, кліматичних змін і воєнних ризиків потреба у зміцненні перестраховальних інструментів стає особливо актуальною для України.

Одним із ключових напрямів є розвиток внутрішнього перестраховального ринку, що дозволить формувати локальну експертизу, акумулювати капітал та забезпечувати оперативність виплат. Водночас сучасні виклики вимагають ширшої інтеграції у глобальну перестраховальну систему. Співпраця з міжнародними перестраховиками, такими як Swiss Re, Munich Re та іншими провідними компаніями, дозволить:

- ✓ розподіляти катастрофічні ризики на глобальному рівні;
- ✓ забезпечити стабільність страхових тарифів;
- ✓ залучити сучасні методики ризик-менеджменту та актуарні моделі;
- ✓ підвищити довіру іноземних інвесторів до аграрного сектору.

Перспективним напрямом є участь України в міжнародних ініціативах, спрямованих на покриття кліматичних і природно-катастрофічних ризиків, а також на розробку індексних та параметричних продуктів. У цьому контексті особливо важливим є доступ до супутникових даних, погодних індексів і глобальних баз ризиків.

Окремої уваги потребує запровадження державного перестраховального пулу для аграрного страхування. Така структура може функціонувати як гарантійний механізм, співпрацюючи з міжнародними фінансовими організаціями (Світовим банком, ЄБРР, FAO). Її створення дозволить забезпечити компенсацію великих збитків у роки з надмірною збитковістю, що підвищить стабільність страхового ринку та стимулюватиме страхові компанії активніше пропонувати аграрні продукти. Україна потребує модернізації перестраховальних механізмів та активної інтеграції у міжнародні структури, здатні забезпечити перерозподіл катастрофічних ризиків і підвищити рівень надійності страхового ринку. Основні напрями такого розвитку подано в додатку Г, табл. 4).

Отже, підсилення перестраховування й міжнародної кооперації є критичним фактором формування сучасної аналогічної до європейських моделей системи агрострахування, здатної ефективно реагувати на глобальні виклики та забезпечувати надійний фінансовий захист аграрного бізнесу.

Комплексне посилення перестраховувальних механізмів сприятиме стабільності страхового ринку, відновленню аграрного сектору, залученню інвестицій і зміцненню продовольчої безпеки країни.

5. Освітньо-комунікаційний та аналітичний розвиток

Ефективне функціонування системи аграрного страхування неможливе без належного рівня страхового усвідомлення серед сільськогосподарських виробників. Низька обізнаність фермерів щодо переваг страхового захисту, умов участі у програмах та механізмів отримання компенсацій стримує розвиток ринку, формує недовіру до страхових компаній і обмежує можливості держави щодо впровадження сучасної моделі управління ризиками. У зв'язку з цим пріоритетним завданням є формування ефективної освітньо-комунікаційної екосистеми, спрямованої на підвищення фінансової грамотності та популяризацію страхових інструментів.

Слід зауважити, що освітньо-комунікаційний та аналітичний розвиток є фундаментальною передумовою підвищення ефективності аграрного страхування, оскільки забезпечує формування довіри, інформаційну прозорість, удосконалення процесів тарифоутворення та оцінки ризиків, а також створює підґрунтя для впровадження цифрових рішень та інтеграції з європейськими системами моніторингу, унаслідок чого аграрне страхування стає більш доступним, прогнозованим і здатним ефективно виконувати функцію фінансової стабілізації аграрного сектору в умовах зростаючої невизначеності. Основні напрями такого розвитку узагальнено в додатку Г, табл. 5.

6. Інтеграція у європейський страховий простір

Інтеграція української системи аграрного страхування до європейського економічного та регуляторного простору є ключовим напрямом її модернізації. Європейський Союз сформував багаторівневу систему управління аграрними

ризиками, що поєднує страхування, інструменти стабілізації доходів, субсидування страхових премій та розвинену інформаційно-аналітичну інфраструктуру. Адаптація української моделі до цих підходів, зокрема через гармонізацію законодавства з вимогами Спільної аграрної політики ЄС (CAP) і поетапне впровадження принципів Solvency II, дозволить підвищити фінансову стійкість страховиків і знизити системні ризики у разі катастрофічних подій.

З метою систематизації ключових напрямів адаптації української системи аграрного страхування до стандартів ЄС доцільно виокремити основні механізми інтеграції, що охоплюють нормативно-правове, інституційне, фінансове, технологічне та інформаційно-аналітичне забезпечення, перелік яких наведено в додатку Г, табл. 6. Реалізація запропонованих механізмів має забезпечити перехід від фрагментарної моделі страхового захисту до системної архітектури управління аграрними ризиками, що в довгостроковій перспективі сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості аграрного сектору та його інтеграції в європейський економічний простір.

З метою узагальнення внутрішніх та зовнішніх чинників розвитку аграрного страхування в Україні, а також обґрунтування пріоритетних напрямів його вдосконалення, доцільно застосувати методологію SWOT-аналізу (табл. 3.1). Даний інструмент дозволяє систематизувати наявні переваги й обмеження функціонування ринку агрострахування, а також ідентифікувати потенційні можливості та загрози в умовах трансформаційної економіки, євроінтеграційних процесів і зростання ризиків аграрного виробництва.

SWOT-аналіз демонструє, що система аграрного страхування в Україні має значний внутрішній потенціал, реалізація якого стримується інституційними, фінансовими та поведінковими бар'єрами. Зокрема, обмежена довіра агровиробників до страхових механізмів у поєднанні з недостатньою пропозицією адаптованих продуктів знижує ефективність ринку та його здатність виконувати функцію фінансового захисту.

Водночас можливості, пов'язані з євроінтеграцією, цифровізацією та розвитком державно-приватного партнерства, створюють підґрунтя для

трансформації аграрного страхування в дієвий інструмент управління ризиками. Реалізація цих можливостей дозволить мінімізувати вплив зовнішніх загроз, зокрема кліматичних і воєнних, і сприятиме формуванню фінансово стійкої та соціально орієнтованої моделі страхування.

Таблиця 3.1

SWOT-аналіз системи аграрного страхування в Україні*

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
- Високий аграрний потенціал та стратегічна роль АПК в економіці	- Низький рівень проникнення аграрного страхування
- Наявність базової інституційної та нормативно-правової основи	- Обмежена довіра агровиробників до страхових механізмів
- Досвід реалізації програм державної підтримки страхування	- Фрагментарність страхових продуктів
- Потенціал використання цифрових та супутникових технологій	- Недостатня капіталізація страхових компаній
- Зацікавленість міжнародних фінансових організацій	- Недосконалість актуарних розрахунків
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
- Гармонізація з інструментами Спільної аграрної політики ЄС	- Воєнні дії та мінування сільськогосподарських угідь
- Запровадження індексного та параметричного страхування	- Посилення кліматичних змін
- Доступ до міжнародних перестраховальних ринків	- Макроекономічна нестабільність
- Розвиток державно-приватного партнерства	- Обмежені можливості бюджетного фінансування
- Формування єдиних цифрових платформ управління ризиками	- Низький рівень фінансової грамотності аграріїв

* Джерело: авторська розробка на основі власних досліджень.

Таким чином, SWOT-аналіз підтверджує доцільність комплексного підходу до розвитку аграрного страхування, що поєднує регуляторні, фінансові, технологічні та освітні інструменти і забезпечує трансформацію системних проблем у стратегічні напрями розвитку.

У цьому контексті доцільним є застосування стратегічної карти вдосконалення аграрного страхування, яка дозволяє встановити чіткий причинно-наслідковий зв'язок між ключовими проблемами ринку, відповідними стратегічними інструментами та очікуваними результатами їх реалізації (табл. 3.2). Такий підхід забезпечує логічне продовження SWOT-аналізу та сприяє

підвищенню обґрунтованості запропонованих напрямів реформування системи аграрного страхування.

Таблиця 3.2

Стратегічна карта вдосконалення аграрного страхування*

Ключова проблема	Стратегічний інструмент	Очікуваний результат
Низька участь агровиробників у страхових програмах	Субсидування страхових премій у поєднанні з освітніми програмами	Зростання попиту на аграрне страхування
Високі ризики збитковості страхових операцій	Формування національного перестраховального пулу	Підвищення фінансової стійкості страховиків
Недовіра до механізмів оцінки збитків	Запровадження індексного та параметричного страхування	Зменшення конфліктів і страхових спорів
Інформаційна асиметрія між учасниками ринку	Створення єдиних цифрових платформ управління ризиками	Підвищення прозорості страхового ринку

* Джерело: узагальнено автором на основі власних досліджень.

Низький рівень участі агровиробників у програмах аграрного страхування залишається однією з ключових проблем функціонування ринку, що підтверджується результатами SWOT-аналізу. Поєднання механізмів субсидування страхових премій із системними освітніми програмами для фермерів сприятиме не лише зниженню вартості страхового захисту, а й формуванню усвідомленого попиту на страхові послуги, що є передумовою розширення страхового покриття в аграрному секторі.

Високі ризики збитковості аграрного страхування, зумовлені кліматичною нестабільністю та концентрацією ризиків, обґрунтовують доцільність створення національного перестраховального пулу. Такий інструмент дозволить диверсифікувати ризики, підвищити платоспроможність страхових компаній та забезпечити стабільність страхових виплат у разі настання катастрофічних подій.

Проблема недовіри агровиробників до процесу оцінки збитків може бути мінімізована шляхом впровадження індексного та параметричного страхування, яке ґрунтується на об'єктивних показниках (погодні індекси, супутникові дані

тощо). Це сприятиме зменшенню кількості страхових спорів, скороченню транзакційних витрат та підвищенню довіри до страхових механізмів.

Подолання інформаційної асиметрії між учасниками ринку можливе через створення єдиних цифрових платформ управління аграрними ризиками, що забезпечать доступ до актуальних даних, стандартизацію страхових процедур та прозорість взаємодії між страховиками, агровиробниками й державними інституціями.

Таким чином, стратегічна карта вдосконалення аграрного страхування, сформована на основі результатів SWOT-аналізу, дозволяє систематизувати напрями розвитку ринку та забезпечити їх практичну реалізацію через чітко визначені інструменти й очікувані результати. Запропонований підхід створює аналітичне підґрунтя для формування цілісної, фінансово стійкої та інституційно збалансованої моделі аграрного страхування в Україні.

Стратегічна карта вдосконалення аграрного страхування окреслює інструменти реагування на ключові проблеми ринку та очікувані результати, ефективність яких залежить від макроекономічних умов, інституційної спроможності держави та інтеграції України до європейського економічного простору. З огляду на це, доцільним є застосування сценарного підходу, який дає змогу оцінити можливі траєкторії розвитку аграрного страхування залежно від рівня реалізації стратегічних інструментів та зовнішніх факторів впливу. Такий підхід забезпечує багатоваріантність стратегічного бачення та підвищує адаптивність системи аграрного страхування до умов невизначеності.

Сценарії розвитку аграрного страхування в Україні

Розвиток аграрного страхування в Україні може відбуватися за трьома базовими сценаріями: інерційним, адаптивним та інтеграційним (цільовим).

Інерційний сценарій передбачає збереження чинної моделі функціонування ринку аграрного страхування без суттєвих структурних змін. За такого сценарію державна підтримка має фрагментарний характер, рівень цифровізації страхових процесів залишається обмеженим, а довіра агровиробників до страхових механізмів не зазнає істотного зростання. У результаті рівень проникнення

аграрного страхування залишається низьким, а його роль у системі управління аграрними ризиками – обмеженою.

Адаптивний сценарій ґрунтується на частковій реалізації стратегічних інструментів, зокрема впровадженні механізмів субсидування страхових премій, розвитку освітніх програм для агровиробників та поступовій цифровізації окремих елементів страхового процесу. За такого сценарію відбувається помірне зростання попиту на страхові послуги, підвищується прозорість ринку, однак системні ризики та інституційні обмеження продовжують стримувати повноцінний розвиток аграрного страхування.

Інтеграційний (цільовий) сценарій передбачає комплексну трансформацію аграрного страхування на засадах повної інтеграції з інструментами Спільної аграрної політики ЄС (CAP). Реалізація цього сценарію включає масштабне впровадження індексного страхування, створення національного перестраховального пулу, функціонування єдиних цифрових платформ управління ризиками та стабільну державну підтримку страхових програм. Аграрне страхування стає ключовим елементом фінансової стабільності сектору та інструментом довгострокового управління ризиками.

Сценарний аналіз свідчить, що найбільш економічно обґрунтованим та стратегічно доцільним є інтеграційний сценарій розвитку аграрного страхування, який забезпечує синергію державних, ринкових та інституційних механізмів управління аграрними ризиками. Водночас адаптивний сценарій може розглядатися як перехідний етап до цільової моделі, тоді як інерційний сценарій не дозволяє реалізувати потенціал аграрного страхування в умовах зростання кліматичних, фінансових і воєнних загроз.

Запропонований сценарний підхід логічно доповнює результати SWOT-аналізу та стратегічної карти, формуючи цілісну аналітичну основу для обґрунтування напрямів удосконалення системи аграрного страхування в Україні.

Для наочного узагальнення відмінностей між можливими траєкторіями розвитку аграрного страхування та обґрунтування стратегічних пріоритетів

доцільно здійснити порівняльну характеристику базових сценаріїв. З цією метою у табл. 3.3 систематизовано ключові інституційні, фінансові та технологічні параметри інерційного, адаптивного та інтеграційного (цільового) сценаріїв розвитку аграрного страхування в Україні, що дозволяє чітко простежити еволюцію ролі страхування в системі управління аграрними ризиками. Представлена порівняльна характеристика сценаріїв розвитку аграрного страхування демонструє поступовий перехід від інерційної моделі до інтеграційної, що передбачає якісну зміну ролі страхування в аграрному секторі.

Таблиця 3.3

Сценарії розвитку аграрного страхування в Україні*

Критерій	Інерційний сценарій	Адаптивний сценарій	Інтеграційний (цільовий) сценарій
Інституційні зміни	Відсутні або мінімальні	Часткові, фрагментарні	Комплексні, системні
Державна підтримка	Нестабільна, обмежена	Субсидування страхових премій	Стабільна, інтегрована з CAP
Рівень цифровізації	Низький	Помірний	Високий (єдині цифрові платформи)
Страхові продукти	Традиційні, обмежені	Частково адаптовані	Індексні та параметричні
Рівень довіри агровиробників	Низький	Середній	Високий
Перестраховування	Фрагментарне	Обмежене	Національний перестраховальний пул
Прозорість ринку	Низька	Помірна	Висока
Рівень проникнення страхування	Низький	Середній	Високий
Роль у системі управління ризиками	Допоміжна	Компенсаційна	Системоутворююча

* Джерело: узагальнено автором на основі власних досліджень.

Якщо за інерційного сценарію аграрне страхування виконує переважно допоміжну функцію, то за інтеграційного сценарію воно стає ключовим інструментом управління ризиками та фінансової стабілізації аграрного виробництва.

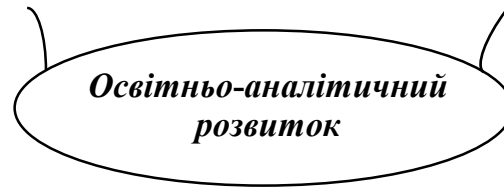
Адаптивний сценарій, у свою чергу, може розглядатися як проміжний етап, що забезпечує інституційну та технологічну підготовку до реалізації цільової інтеграційної моделі.

Проведений SWOT-аналіз системи аграрного страхування в Україні дозволив ідентифікувати ключові внутрішні обмеження та зовнішні виклики її розвитку, а також визначити наявні можливості для трансформації ринку в умовах зростання аграрних ризиків та євроінтеграційних процесів. На основі отриманих результатів було сформовано стратегічну карту вдосконалення аграрного страхування, яка встановлює причинно-наслідкові зв'язки між основними проблемами функціонування системи, відповідними інструментами державного та ринкового впливу і очікуваними результатами їх реалізації.

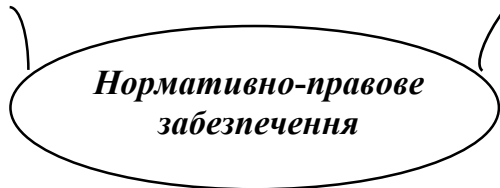
Подальше застосування сценарного підходу розвитку аграрного страхування дозволило оцінити альтернативні траєкторії його еволюції залежно від глибини впровадження стратегічних інструментів та рівня інституційної й технологічної готовності системи. Отримані результати свідчать, що досягнення фінансово стійкої та ефективної моделі аграрного страхування можливе лише за умови реалізації комплексного, інтеграційного підходу, орієнтованого на гармонізацію з європейськими стандартами та використання сучасних інструментів управління ризиками. Узагальнення результатів SWOT-аналізу, стратегічної карти та сценарного аналізу створює підґрунтя для формування цілісної моделі вдосконалення системи аграрного страхування, яка поєднує фінансово-економічні, інституційні, технологічні та освітньо-аналітичні компоненти розвитку.

Система аграрного страхування в Україні потребує комплексного вдосконалення, що має охоплювати не лише фінансово-економічні, а й інституційні, технологічні та освітньо-аналітичні аспекти. На рис. 3.1 узагальнено стратегічні напрями розвитку аграрного страхування, які спрямовані на підвищення його ефективності, стабільності та відповідності європейським стандартам.

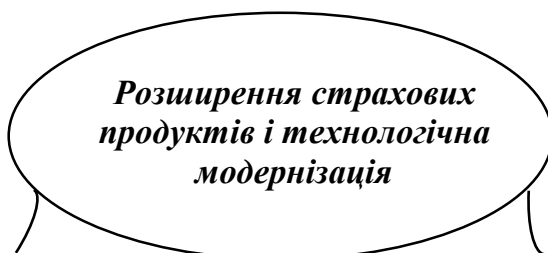
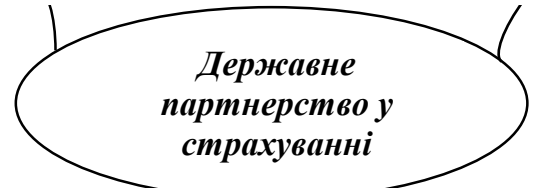
- просвітницькі програми для фермерів;
- формування баз даних ризиків, тарифів, кліматичних трендів;
- партнерство науки, бізнесу та держави.

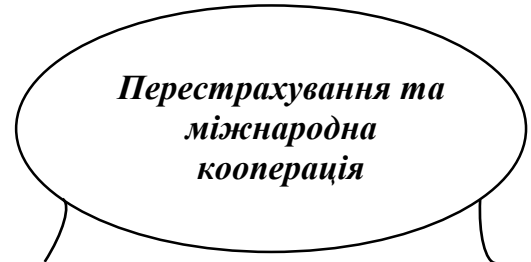
- гармонізація з європейськими стандартами (FAO, OECD, ЄС);
- стандартизація продуктів, оцінки ризиків і компенсацій;
- прозорість механізмів субсидування страхових премій.

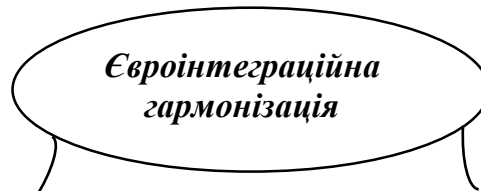
- співфінансування страхових премій;
- створення гарантійного фонду відшкодувань;
- формування державної координаційної платформи.

- страхування доходів, тваринництва, інфраструктури, воєнних ризиків;
- індексне страхування (метеодані, супутниковий моніторинг);
- цифрові платформи, електронні поліси.

- створення національного перестраховального пулу;
- участь у міжнародних програмах;
- співпраця зі світовими перестраховиками.

- адаптація до принципів Спільної аграрної політики ЄС (CAP);
- інтеграція систем моніторингу погодних ризиків;
- застосування європейських інструментів управління ризиками.

Рис. 3.1. Стратегічні напрями вдосконалення системи аграрного страхування в Україні

* Джерело: авторська розробка та узагальнення на основі власних досліджень.

Вони охоплюють державне партнерство, нормативно-правове забезпечення, розвиток освітньо-аналітичної бази, технологічну модернізацію, розширення страхових продуктів, міжнародну співпрацю та євроінтеграційну гармонізацію.

Запропоновані стратегічні напрями вдосконалення системи аграрного страхування в Україні інтегровані у цілісну модель її розвитку, яка забезпечує взаємодію держави, бізнесу, науки та міжнародних партнерів, слугує основою для стратегічного планування та управління ризиками в аграрному секторі.

Реалізація цієї моделі сприятиме підвищенню довіри до страхового ринку, зниженню ризиків аграрного виробництва та забезпеченню фінансової стабільності сільського господарства. Важливим чинником успіху є гармонізація українських підходів із європейськими стандартами та впровадження інноваційних технологій управління ризиками.

3.2. Поведінкові фактори та мотивація учасників аграрного страхування в Україні

У сучасних умовах трансформації аграрного сектору України під впливом воєнних, економічних та кліматичних ризиків особливого значення набуває дослідження поведінкових і мотиваційних чинників участі сільськогосподарських виробників у страхуванні. Традиційні економічні підходи, орієнтовані на оцінку вартості ризику та очікуваної вигоди, поступово доповнюються поведінково-економічними концепціями, що враховують психологічні аспекти прийняття рішень, рівень довіри, попередній досвід та соціальні орієнтири учасників ринку.

Поведінкові фактори пояснюють, чому аграрії навіть за наявності економічно обґрунтованих страхових продуктів часто ухиляються від страхування або обирають мінімальні форми захисту. Серед ключових чинників – індивідуальне сприйняття ризику, рівень фінансової грамотності, довіра до страхових компаній і державних інституцій, а також попередній досвід страхових відносин. У воєнний та післявоєнний періоди ці мотиви посилюються, оскільки рішення стають не лише економічно, а й емоційно вмотивованими:

виробники прагнуть зберегти ліквідність і уникнути додаткових фінансових втрат.

Розуміння мотиваційних механізмів є ключовим для підвищення ефективності державної політики в аграрному страхуванні та формування культури управління ризиками. Дослідження поведінкових аспектів дозволяє виявити бар'єри участі агровиробників, оцінити вплив психологічних чинників на економічну поведінку та розробити рекомендації щодо стимулювання страхування, створюючи основу для нової моделі взаємодії держави, страховиків і виробників, орієнтованої на довіру та фінансову стійкість [42; 89].

Дослідження мотиваційних і поведінкових засад у воєнний та післявоєнний періоди є актуальним і практично значущим, оскільки його результати можуть слугувати основою для удосконалення механізмів державної підтримки, адаптивних страхових продуктів, підвищення довіри та зміцнення продовольчої безпеки України.

Отже, наукові підходи останніх років демонструють поступовий перехід від традиційного економічного аналізу аграрного страхування до поведінково-мотиваційного, який дозволяє глибше зрозуміти рішення сільськогосподарських виробників щодо участі у страхових програмах. Зокрема, у працях окремих дослідників (Алескерова та ін., 2018 [1]; Беспалова, 2019 [2]; Бечко та ін., 2020 [3]; Бечко та ін., 2023 [4]; Богріновцева та ін., 2024 [5]; Бондаренко та ін., 2023 [7]; Власюк та ін., 2023 [17]; Клименко та ін., 2023 [41]; Прокопчук та ін., 2023 [82]; Пономаренко, 2025 [75]) наголошується на необхідності комплексного підходу до оцінювання ризиків, який поєднує економічні та поведінкові чинники. Так, Алескерова та ін. [1] та Беспалова [2] досліджували методологічні аспекти управління страховими ризиками, вказуючи на роль фінансових показників і ризик-менеджменту. Бечко та співавт. [3, 4] й Богріновцева та ін. [5] приділяли увагу інтеграції інноваційних і інвестиційних механізмів у систему страхового забезпечення. Бондаренко та ін. [7] й Власюк та ін. [17] аналізували поведінкові особливості учасників ринку, що впливають на прийняття рішень щодо страхових продуктів. Клименко та ін. [41] і Прокопчук та ін. [82]

розкривали практичні аспекти застосування комбінованих економіко-поведінкових моделей для оптимізації страхових рішень, а Пономаренко [75] акцентувала на імплементації зарубіжного досвіду у вітчизняну практику для підвищення ефективності страхового ринку. Такий підхід дозволяє не лише більш точно оцінювати ризики, а й забезпечувати стійкий розвиток страхових компаній та підвищення фінансової стабільності аграрного сектору. Саме інтеграція економічних, психологічних і соціальних підходів відкриває нові можливості для вдосконалення державної політики у сфері страхового захисту, підвищення довіри до ринку та зміцнення фінансової стійкості аграрного сектору України.

Розвиток аграрного страхування в Україні відбувається в умовах багатовекторних ризиків: природно-кліматичних, технологічних, ринкових, політичних та інституційних. Воєнні події, руйнування інфраструктури, зниження інвестиційної активності та непередбачуваність логістики підвищують рівень невизначеності, що підкреслює потребу в ефективних механізмах страхового захисту. Низький рівень проникнення страхування свідчить про наявність поведінкових і мотиваційних бар'єрів, які не можна подолати лише адміністративними чи фінансовими методами (Додаток Г, рис. 1).

Одним із ключових поведінкових чинників є рівень довіри до страхових компаній. Багато фермерів і керівників агропідприємств сприймають страхування як складний, бюрократизований процес із високими транзакційними витратами. Недосконала комунікація між страховиками та клієнтами, відсутність достатнього інформаційного забезпечення, а також негативний досвід незадовільного врегулювання страхових випадків у попередні роки формують стійку недовіру до страхового ринку. У результаті більшість аграріїв покладаються на власні резерви, замість того щоб використовувати страхові інструменти для розподілу ризику.

У процесі прийняття рішень щодо участі у програмах аграрного страхування сільськогосподарські виробники керуються не лише економічними розрахунками, а й комплексом психологічних, соціальних і поведінкових

чинників. Відповідно до положень поведінкової економіки, реальні рішення аграріїв часто відхиляються від раціональної логіки через вплив когнітивних викривлень, емоційного стану, попереднього досвіду та соціального середовища. Розуміння цих чинників є ключовим для формування ефективної державної політики та страхових продуктів, що відповідають реальним очікуванням і мотиваціям виробників (табл. 3.4).

Отже, поведінкові чинники суттєво обмежують ефективність аграрного страхування в Україні, оскільки стримують участь сільгоспвиробників незалежно від економічної доцільності страхування. Для подолання цих бар'єрів доцільно поєднувати економічні стимули з поведінковими інтервенціями – інформаційними кампаніями, освітніми програмами, розвитком інститутів довіри та впровадженням простих і зрозумілих страхових продуктів. Усвідомлення ролі когнітивних і мотиваційних чинників дозволить перейти від формального страхування до створення реальної культури управління ризиками в аграрному секторі.

Таблиця 3.4

Поведінкові чинники, що впливають на участь аграріїв у страхуванні*

Група чинників	Приклади проявів	Наслідки для участі у страхуванні
<i>Когнітивні викривлення</i>	Ефект статус-кво, уникнення втрат, надмірна впевненість	Відмова від страхування навіть за вигідних умов
<i>Інформаційні</i>	Недостатня обізнаність, складність договорів	Нерозуміння вигод, помилки у виборі продуктів
<i>Соціально-психологічні</i>	Низький рівень довіри, орієнтація на сусідів	Формування недовіри до ринку
<i>Емоційно-мотиваційні</i>	Побоювання «втрати грошей», страх бюрократії	Зниження мотивації укладати угоди

* Джерело: складено за результатами власних досліджень.

У межах дослідження для кількісної оцінки поведінкових чинників, що впливають на рішення аграріїв щодо участі у програмах страхування, застосовано систему інтегральних індексів.

Методологія обчислення індексів

Методологічні засади побудови інтегральних індексів

Для кількісного вимірювання впливу поведінкових чинників на участь аграріїв у програмах страхування застосовано підхід інтегрального індексування. Метод дозволяє перейти від якісної інформації (відповідей респондентів, суб'єктивних оцінок, індикаторів поведінки) до кількісних значень, які можна порівнювати, агрегувати та використовувати у кластерному аналізі.

Для емпіричного дослідження поведінкових і мотиваційних детермінант участі сільськогосподарських виробників у програмах аграрного страхування у роботі застосовано авторську анкету «Поведінкові та мотиваційні чинники участі аграріїв у страхуванні» (додаток Д).

Анкета розроблена з урахуванням положень поведінкової економіки, теорії управління ризиками та сучасних підходів до аналізу страхових рішень у сільському господарстві. Її структура орієнтована на кількісну оцінку ключових поведінкових бар'єрів і стимулів, що впливають на рішення аграріїв щодо використання страхових інструментів.

Інструментарій опитування охоплює дев'ять логічно взаємопов'язаних блоків, які відображають основні групи чинників: загальні характеристики господарства, рівень довіри до страхового ринку (Trust), інформаційну обізнаність щодо страхових продуктів (Info), суб'єктивне сприйняття ризику (Risk), когнітивні викривлення (Bias), соціально-психологічні впливи (SOC), емоційно-мотиваційні бар'єри (Emotion), а також готовність аграріїв сплачувати страхову премію (WTP).

Більшість тверджень анкети оцінюються за семибальною шкалою Лайкерта (Likert scale), що забезпечує можливість подальшої нормалізації показників до уніфікованої шкали 0-100 та формування інтегральних індексів поведінкових чинників. Отримані дані використано для розрахунку композитних індикаторів і проведення кластерного аналізу з метою типізації аграріїв за поведінковими профілями.

Застосування даної анкети дало змогу трансформувати якісні мотиваційні та психологічні характеристики респондентів у формалізовані кількісні показники, що забезпечило обґрунтованість емпіричних висновків та підвищило аналітичну цінність дослідження. Повний текст анкети наведено у додатку Д.

Для кількісного вимірювання впливу поведінкових чинників на участь аграріїв у програмах страхування застосовано підхід інтегрального індексування. Метод дозволяє перейти від якісної інформації (відповідей респондентів, суб'єктивних оцінок, індикаторів поведінки) до кількісних значень, які можна порівнювати, агрегувати та використовувати у кластерному аналізі.

Структура індикаторів

Для дослідження було виділено чотири групи поведінкових чинників:

1. Когнітивні викривлення (KOG)
2. Інформаційні бар'єри (INF)
3. Соціально-психологічні чинники (SOC)
4. Емоційно-мотиваційні бар'єри (MOT)

Для кожної групи формується від 3 до 5 індикаторів (Likert 1-5).

Нормалізація та формула індексу

Для усунення масштабності застосовано мін-макс нормалізацію:

$$x'_{ij} = x_{ij} - \min(x_j) / \max(x_j) - \min(x_j)$$

Інтегральний індекс групи:

$$Ig = \sum_{j=1}^n (w_j x'_{nij}),$$

де

- w_j – ваги індикаторів,
- x_{ij} – нормалізоване значення j -го індикатора i -го респондента,
- n – кількість індикаторів у групі.

Обґрунтування вибору ваг

Ваги встановлено на основі експертного опитування (12 експертів: науковці, страхові брокери, представники Мінагрополітики). Модель ваг індикаторів представлена у табл. 3.5.

Для кожної групи ваги нормалізовано так, щоб:

$$\sum w_j = 1$$

Таблиця 3.5

Модель ваг індикаторів, середні ваги*

Група	Вага ключового індикатора	Вага другорядних
KOG	0,5	0,25 / 0,25
INF	0,4	0,3 / 0,3
SOC	0,6	0,2 / 0,2
MOT	0,5	0,3 / 0,2

* *Джерело: сформовано автором відповідно до методики оцінювання поведінкових індексів.*

Інтерпретація: індикатори, що мають прямий вплив на ухвалення рішення («страх втрат», «недовіра», «страх бюрократії»), отримали вищі ваги.

Загальний індекс поведінкового бар'єра:

$$I_{TOTAL} = 0,30 I_{KOG} + 0,25 I_{INF} + 0,25 I_{SOC} + 0,20 I_{MOT}$$

Пріоритетність груп визначена емпірично: найбільший вплив на рішення про страхування фіксувався саме для когнітивних викривлень.

Методика кількісної оцінки поведінкових чинників участі аграріїв у страхуванні поєднує стандартизовані опитувальні інструменти (шкала Лайкерта (Likert scale) 1-7), нормалізацію індикаторів до уніфікованої шкали 0-100 та багаторівневе агрегування. Первинні змінні охоплюють: *рівень довіри до страховиків (Trust), інформаційну обізнаність (Info), суб'єктивне сприйняття ризику (Risk), поведінкові викривлення (Bias: статус-кво, уникнення втрат, надмірна впевненість тощо), емоційно-мотиваційні бар'єри (Emotion) та готовність платити (WTP)*. Кожну змінну, виміряну через 1-7, нормалізовано формулою:

$$Index_{0-100} = (Mean_{1-7} - 1) \times 100 / 6,$$

що дає уніфікований інтервал 0-100 балів та полегшує порівняння показників.

WTP кодується категоріями і мапується в числові відсотки: «до 1%» → 0,5, «1-2%» → 1,5, «2-4%» → 3,0, «понад 4%» → 5,0. Для агрегатного виміру використовуємо *композитний індекс готовності до ризик-менеджменту* (CRMR), який враховує позитивний внесок довіри, інформації, сприйняття ризику та WTP і негативний вплив поведінкових викривлень. Ваги встановлено експертним методом з урахуванням результатів пілотних інтерв'ю (опитуваннями) зі страховими консультантами та агровиробниками: довіра 0,35, інформація 0,30, ризик 0,20, WTP 0,15, bias – 0,25:

<i>довіра</i>	0,35
<i>інформаційна компетентність</i>	0,30
<i>прийняття ризику</i>	0,20
<i>готовність сплачувати премію</i>	0,15
<i>когнітивні викривлення</i>	– 0,25 (негативний вплив)

Формула індексу (комплексний індекс ризик-менеджменту):

$$\text{CRMR} = 0,35 \cdot \text{Trust} + 0,30 \cdot \text{Info} + 0,20 \cdot \text{Risk} + 0,15 \cdot \text{WTP}_{100} - 0,25 \cdot \text{Bias}$$

Така структура відображає основну логіку поведінкової економіки: високий рівень довіри та розуміння страхових продуктів суттєво підвищує ймовірність участі, тоді як когнітивні викривлення навпаки зменшують її. Емоційний індекс не входить до CRMR через сильну варіативність і використовується як допоміжний для подальшої кластеризації поведінкових профілів.

Кластеризація виконана методом k-means ($k = 3$) на стандартизованих змінних: Trust, Info, Bias, Emotion, WTP%. Середні значення індексів розраховані та відображені у табл. 3.6.

Інтерпретація результатів: середній рівень проникнення ~34,5% – низький; індекси довіри та інформованості – близько 50 балів (середній рівень). Bias ≈ 47,5 вказує на відчутну присутність поведінкових викривлень. CRMR ≈ 36,8 – низька загальна готовність до управління ризиками через комерційне страхування.

Таблиця 3.6

Середні значення індексів*

Показник	Середнє	Стандартне відхилення
Рівень проникнення (Penetration, %)	34,5	4,9
Індекс довіри (Trust, 0-100)	49,3	12,7
Інформаційний індекс (Info, 0-100)	51,1	11,9
Індекс сприйняття ризику (Risk, 0-100)	49,7	13,2
Індекс поведінкових викривлень (Bias, 0-100)	47,5	10,8
Емоційний індекс (Emotion, 0-100)	52,8	12,0
WTP (середній, %)	2,35	1,10
CRMР (0-100)	36,8	9,6

**Джерело:* розраховано автором за результатами оцінювання поведінкових індексів ($n = 200$).

*Кластерний аналіз**Методологія кластерного аналізу поведінкових типів аграріїв*

Кластеризація дозволила типізувати аграріїв за схожими поведінковими характеристиками.

Вибір методу

Обрано метод k-means, оскільки:

- працює з великою кількістю спостережень (200 +);
- добре сегментує суб'єктів за кількома індексами;
- дозволяє отримати чіткі поведінкові групи для таргетованої політики.

Розміри кластерів ($n = 200$, $k = 3$):

- Кластер 0: 80 респондентів
- Кластер 1: 70 респондентів
- Кластер 2: 50 респондентів

Вхідні змінні

$$X = (I_{KOG}, I_{INF}, I_{SOC}, I_{MOT})$$

Перед аналізом – стандартизація:

$$z = \frac{x - \mu}{\sigma}$$

Визначення кількості кластерів

У дослідженні застосовано метод «лікоть» (Elbow Method). Оптимальна кількість кластерів: $k = 3$. Синтетичний масив даних (Excel, 200 спостережень), що містить індекси I_KOG, I_INF, I_SOC, I_MOT та I_TOTAL, наведений у Додатку Е, табл. 1.

Інтерпретація кластерів

1. *Кластер 1: Раціональні та інформовані*
 - низькі KOG та INF
 - середні SOC
 - високий MOT
 - найвища ймовірність страхування.
2. *Кластер 2: Недовірливі та соціально залежні*
 - високі SOC
 - середні INF та MOT
 - низькі KOG
 - рішення орієнтовані на «сусідів».
3. *Кластер 3: Емоційно бар'єрні та ризиково-оптимістичні*
 - високі KOG
 - високі MOT
 - низькі INF
 - найнижча ймовірність страхування.

Центри кластерів та їх інтерпретація представлені у табл. 3.7.

Висновок по кластерах: цільові політики повинні бути диференційованими: для Кластера 0 – комерційні продукти з мінімальними бар'єрами, для Кластера 1 – програми підвищення довіри + субсидії, для Кластера 2 – інтервенції на зменшення викривлень (освітні/поведінкові інтервенції).

Запропоновані напрями державної та секторальної інтервенції включають:

1. Для груп із низьким рівнем довіри (Cluster 1) – запровадження механізмів державних гарантій або підтверджених державою виплат, а також стандартизація й прозорість процедур врегулювання страхових випадків.

2. Для виробників із високим рівнем поведінкових викривлень (Cluster 2) – застосування інформаційно-поведінкових інструментів: спрощені типові страхові контракти, нудж-повідомлення, демонстраційні кейси оперативних виплат для зниження когнітивних бар'єрів.
3. Цінова підтримка у вигляді часткового субсидування премій як тимчасовий або перехідний інструмент – у поєднанні з освітніми програмами та тренінгами з фінансової грамотності, що підсилюють ефект залучення.
4. Розвиток цифрової інфраструктури й онлайн-каналів взаємодії (спрощені подання заявок, електронне врегулювання, автоматизовані калькулятори премій), що мінімізує бюрократичні бар'єри та підвищує готовність до сплати (WTP).

Таблиця 3.7

Центри кластерів*						Інтерпретація
Кластер	Trust	Info	Bias	Emotion	WTP (%)	
0	58	55	35	45	2,8	«Висока довіра – помірна інформованість – низькі викривлення» (потенційні користувачі продуктами)
1	42	48	50	55	1,8	«Низька довіра – середній WTP – значні викривлення» (скептики)
2	50	50	60	60	2,0	«Середня довіра, високі викривлення й емоції» (емоційно-обережні)

***Джерело:** складено автором за результатами моделювання поведінкових індексів (обчислено автором за методом *k-means* на синтетичних даних, $n = 200$).

Узагальнену візуалізацію кластерів (Cluster 1-3) подано у додатку Е на рис. 1.

Емпіричні результати

У вибірці ($n = 200$) рівень проникнення аграрного страхування становив 34,5 %. Середній індекс довіри – 49,3 (0-100), індекс інформованості – 51,1, індекс поведінкових викривлень – 47,5. Композитний індекс CRMR, що відображає готовність до управління ризиками через страхування, дорівнює 36,8 (низький рівень) (Додаток Е, рис. 1-5). Кластерний аналіз виділив три групи

виробників з різними характеристиками довіри, викривлень та WTP, що вказує на необхідність диференційованих політик зі стимулювання страхування.

Запропонована у дослідженні методологія дає змогу:

- здійснити кількісну оцінку поведінкових бар'єрів аграрних виробників;
- трансформувати якісні мотиваційні детермінанти у формалізовані індекси для подальшого аналізу;
- провести кластеризацію сільськогосподарських виробників з метою виокремлення цільових груп;
- закласти аналітичну основу для формування політики поведінкових інтервенцій у сфері аграрного страхування.

Запропонований методичний підхід є універсальним і може бути адаптований та масштабований до різних регіональних умов, культурних контекстів і типів страхових продуктів.

Не менш важливим чинником є схильність до ризику. Поведінкова економіка пояснює, що виробники часто недооцінюють ймовірність несприятливих подій або сприймають страхові внески як «втрату» у короткостроковій перспективі, що призводить до ефекту статус-кво – небажання змінювати існуючі практики [2-3]. Асиметрія інформації, недостатнє розуміння умов договорів та механізмів компенсації збитків також знижує рівень участі у страхуванні.

Важливим є й очікування державної підтримки: у кризові періоди аграрії часто розраховують на бюджетні компенсації, що зменшує стимули до страхування. Міжнародний досвід показує, що поєднання державного субсидування премій із ринковими механізмами підвищує охоплення страхуванням. Доцільним є впровадження державно-приватного партнерства, де держава гарантує стабільність, а приватні компанії – інноваційні продукти.

Мотиваційна поведінка аграріїв формується під впливом економічних, соціальних, інституційних і психологічних чинників. В умовах підвищеної невизначеності, зумовленої воєнними ризиками, зміною клімату та ринковими коливаннями, аналіз стимулів і бар'єрів дозволяє визначити точки впливу для

підвищення участі у страхових програмах та формування культури ризик-менеджменту. Мотиваційні стимули аграріїв до страхування є багатовимірними й охоплюють чотири ключові типи мотивації – економічну, соціальну, інституційну та психологічну (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Мотиваційні стимули та бар'єри участі аграріїв у страхуванні*

Тип мотивації	Приклади стимулів	Приклади бар'єрів
Економічна	Зменшення ризику втрат, стабілізація доходів, доступ до кредитів	Висока вартість полісів, невизначеність виплат
Соціальна	Підтримка громади, позитивний приклад інших фермерів	Відсутність локальних програм, слабка комунікація
Інституційна	Державні субсидії, гарантії виплат	Недовіра до державних механізмів
Психологічна	Прагнення безпеки, передбачуваності	Недовіра до страховиків, негативний попередній досвід

* *Джерело: складено за результатами власних досліджень.*

Система мотиваційних стимулів і бар'єрів є ключовим чинником розвитку аграрного страхування в Україні. Для підвищення рівня участі аграріїв необхідно забезпечити збалансований вплив усіх мотиваційних складових: удосконалити фінансові умови страхування, активізувати соціальну підтримку на рівні громад, посилити інституційну довіру до державних програм та формувати позитивні психологічні установки через прозорість і стабільність страхових відносин [7; 18]. Комплексне поєднання цих заходів сприятиме трансформації страхування із формального зобов'язання на усвідомлений інструмент захисту і сталого розвитку аграрного бізнесу.

У цьому контексті доцільним є розроблення авторської поведінково-мотиваційної моделі, яка покликана систематизувати взаємозв'язки між ключовими чинниками, що визначають рішення аграріїв щодо участі у страхових програмах.

Необхідність розроблення поведінково-мотиваційної моделі аграрного страхування зумовлена тим, що традиційні підходи до стимулювання участі виробників у страхових програмах в Україні залишаються малоефективними.

Більшість аграріїв сприймають страхування не як стратегічний інструмент управління ризиками, а як додаткові витрати, що не гарантують належного захисту. Така ситуація вимагає глибшого розуміння поведінкових особливостей учасників ринку, зокрема їхніх очікувань, рівня довіри, сприйняття ризику та схильності до інновацій.

Розроблена модель поведінково-мотиваційного механізму участі аграріїв у страхуванні покликана інтегрувати економічні, соціальні, інституційні та психологічні чинники у єдину систему управління мотивацією (рис. 3.2). Вона дає змогу комплексно пояснити процес формування рішень щодо страхування та визначити напрями державної й ринкової підтримки, що сприятимуть підвищенню рівня страхового покриття у сільському господарстві.

Система мотиваційних стимулів і бар'єрів є ключовим чинником розвитку аграрного страхування в Україні.

Для підвищення рівня участі аграріїв необхідно забезпечити збалансований вплив усіх мотиваційних складових: удосконалити фінансові умови страхування, активізувати соціальну підтримку на рівні громад, посилити інституційну довіру до державних програм та формувати позитивні психологічні установки через прозорість і стабільність страхових відносин. Комплексне поєднання цих заходів сприятиме трансформації страхування із формального зобов'язання на усвідомлений інструмент захисту і сталого розвитку аграрного бізнесу.

Модель відображає взаємозв'язок трьох блоків – економічного, поведінкового та мотиваційного – які спільно формують рішення сільськогосподарських виробників щодо участі у програмах страхування. Її змістовна структура демонструє, що поряд із матеріальними стимулами важливу роль відіграють психологічні установки, рівень довіри та соціальні очікування, що визначають готовність аграріїв до використання страхових інструментів для захисту від ризиків. Запропонована модель відображає взаємозв'язок економічних, поведінкових і мотиваційних чинників, які формують рішення сільськогосподарських виробників щодо участі у програмах страхового захисту. На відміну від традиційних економічних підходів, що пояснюють участь аграріїв

виключно через рівень прибутковості або наявність державної підтримки, модель враховує також психологічні та соціальні аспекти прийняття рішень у середовищі підвищеної невизначеності, характерної для аграрного сектору України.

Рис. 3.2. Авторська модель поведінково-мотиваційного механізму участі аграріїв у страхуванні

Джерело: розроблено і представлено автором на основі результатів власного дослідження.

Примітка. У моделі відображено взаємозв'язок між фінансовими, соціальними, інституційними та психологічними детермінантами поведінки аграріїв. Кожна з груп чинників формує певний рівень готовності до участі у страхуванні, тоді як системна інтеграція стимулів і усунення бар'єрів забезпечують ефективне функціонування мотиваційного механізму на ринку агрострахування.

Економічний блок моделі охоплює матеріальні стимули та об'єктивні умови, що впливають на участь у страхуванні: рівень доходів, наявність субсидій, очікувані втрати від ризиків, цінові параметри страхових продуктів. Поведінковий блок характеризує когнітивні викривлення та сприйняття ризику аграріями – зокрема ефект статус-кво, уникнення втрат, брак довіри до страхових компаній, вплив попереднього досвіду. Мотиваційний блок розкриває внутрішні мотиви, що спонукають до страхування: прагнення стабільності, потребу у впевненості в майбутньому, соціальний тиск і очікування державної підтримки.

Інтеграція цих трьох блоків дозволяє комплексно пояснити різницю у страхових поведінкових патернах між різними групами виробників. Модель демонструє, що підвищення рівня участі аграріїв у страхуванні можливе не лише через фінансові стимули, а й через формування довіри, підвищення обізнаності, розвиток партнерських відносин між державою, страховиками та сільськогосподарськими підприємствами. У сучасних умовах післявоєнного відновлення аграрного сектору така модель може стати основою для розроблення цілеспрямованих стратегій поведінкової мотивації та формування культури ризик-менеджменту в сільському господарстві.

Взаємодія цих блоків визначає рівень участі аграрних підприємств у страхових програмах та ефективність розвитку ринку загалом. Застосування поведінкового підходу дозволяє пояснити відмінності у прийнятті страхових рішень між групами виробників і визначити потенційні напрями втручання – зокрема, підвищення фінансової грамотності, розвиток консультаційних сервісів, цифровізацію страхових процесів та стимулювання довіри до інститутів ринку.

Таким чином, формування поведінково орієнтованої стратегії розвитку аграрного страхування є необхідною передумовою для його ефективного функціонування в умовах невизначеності та ризику. Вона передбачає не лише економічні стимули, а й зміни у сприйнятті, інформуванні та комунікації з аграрним бізнесом, що дозволить підвищити стійкість сільського господарства й адаптивність до викликів воєнного та післявоєнного періодів.

Розвиток аграрного страхування в Україні потребує не лише вдосконалення економічних механізмів, а й глибокої трансформації поведінково-мотиваційного середовища. Як показує аналіз, бар'єри участі аграріїв у страхуванні часто пов'язані не з фінансовими можливостями, а з недовірою, низькою обізнаністю, складністю процедур і відсутністю внутрішньої мотивації до управління ризиками. Тому важливо формувати комплексну систему стимулів, спрямовану на підвищення довіри, розвиток фінансової культури та створення сприятливих умов для свідомого страхування (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Напрями удосконалення поведінково-мотиваційного механізму аграрного страхування*

Напрямок удосконалення	Інструменти реалізації	Очікуваний результат
<i>Підвищення довіри до страхового ринку</i>	Прозорість процедур, публічні кейси виплат, незалежний моніторинг	Зростання кількості застрахованих господарств
<i>Розвиток фінансової грамотності</i>	Освітні програми, консультаційні центри при громадах	Краще розуміння страхових умов
<i>Цифровізація процесів</i>	Онлайн-калькулятори, аграрні страхові платформи	Зменшення бюрократії, зручність укладення договорів
<i>Стимулювання мотивації через державну підтримку</i>	Часткове субсидування премій, податкові пільги	Збільшення охоплення ринку
<i>Формування культури управління ризиками</i>	Інформаційні кампанії, приклади успішних практик	Стійкість аграрного сектору до криз

* Джерело: складено за результатами власних досліджень.

Удосконалення поведінково-мотиваційного механізму аграрного страхування є необхідною умовою сталого розвитку аграрного сектору України. Реалізація таких підходів забезпечить зростання довіри, ширше залучення виробників до страхових програм, підвищення фінансової грамотності та формування культури управління ризиками. У післявоєнний період саме така модель взаємодії держави, страховиків і аграріїв може стати основою для підвищення економічної стійкості та продовольчої безпеки країни.

Проведене дослідження свідчить, що традиційні економічні стимули – субсидії чи державні гарантії – недостатні для активного залучення агровиробників. Визначальними є поведінкові чинники: рівень довіри, інформаційна обізнаність, соціальні орієнтири та психологічні установки щодо ризику. Авторська поведінково-мотиваційна модель інтегрує економічні, соціальні, інституційні та психологічні фактори в єдину систему управління мотивацією, обґрунтовуючи необхідність формування політики, орієнтованої на довіру, розвиток фінансової грамотності та цифровізацію страхових процесів.

Комплекс заходів для удосконалення механізму має поєднувати економічні й поведінкові інтервенції: прозорі процедури врегулювання збитків, субсидування страхових премій, освітні програми, інформаційні кампанії та стимулювання культури управління ризиками. Такий підхід трансформує страхування з формального зобов'язання у свідомий інструмент стійкості та розвитку аграрного бізнесу, сприяючи формуванню нової культури страхового захисту та зміцненню продовольчої безпеки держави у воєнний і післявоєнний періоди.

3.3. Інноваційні та цифрові підходи до підвищення ефективності управління ризиками в аграрному страхуванні

Аграрний сектор є стратегічно важливою галуззю економіки України, що забезпечує продовольчу безпеку, формує частку ВВП та експортного потенціалу, а також сприяє соціально-економічному розвитку територій. Діяльність виробників значною мірою залежить від природно-кліматичних умов, кон'юнктури світових ринків та політичної й економічної стабільності, що визначає високий рівень ризикованості галузі. В умовах воєнних викликів, кліматичних змін і глобальної економічної нестабільності особливого значення набуває аграрне страхування як інструмент захисту виробників і підвищення фінансової стійкості підприємств.

В Україні ринок аграрного страхування перебуває на стадії становлення та характеризується низьким охопленням виробників, обмеженою державною

підтримкою, недостатньою довірою до страховиків та низьким рівнем впровадження інноваційних механізмів. У світовій практиці широко використовуються цифрові технології, супутниковий моніторинг, індексні страхові продукти та інші інновації, що підвищують ефективність страхового захисту. Це зумовлює потребу у науковому пошуку нових підходів до розвитку аграрного страхового ринку в Україні.

Отже, наукова і практична значущість дослідження визначається необхідністю обґрунтування тенденцій та перспектив розвитку аграрного страхування в Україні з урахуванням сучасних інноваційних викликів і можливостей. Це дозволить сформулювати нові підходи до управління аграрними ризиками, забезпечити стійкість аграрного виробництва та підвищити конкурентоспроможність українських аграріїв на внутрішньому і зовнішньому ринках. Таким чином, дослідження інституційних та інноваційних механізмів аграрного страхування є важливим як з наукової точки зору – для формування сучасної концепції управління ризиками, так і з практичної – для забезпечення стабільності та конкурентоспроможності аграрного сектору в умовах глобальної економічної нестабільності.

Сучасний розвиток аграрного страхування неможливий без впровадження інновацій та адаптації до глобальних фінансових тенденцій. У світовій практиці широко застосовуються цифрові рішення, супутниковий моніторинг, індексні продукти та автоматизовані системи оцінки ризиків, що підвищують прозорість і ефективність страхового захисту. Для України, де аграрний сектор має стратегічне значення, використання таких інструментів створює можливості для розширення доступу до страхових послуг, зниження транзакційних витрат і підвищення довіри між аграріями та страховиками. Аналіз інноваційних підходів є важливим кроком до формування конкурентоспроможної системи аграрного страхування.

У світі активно впроваджуються інноваційні рішення, які поступово починають використовуватися й в Україні (табл. 3.10). Використання таких

інструментів дозволяє знизити витрати страховиків, підвищити прозорість процесів та посилити довіру з боку аграріїв.

Таблиця 3.10

Інноваційні можливості та тенденції розвитку*

Інноваційний інструмент	Можливості та переваги
<i>Індексне страхування</i>	Оцінка ризиків за погодними показниками, швидка виплата відшкодувань
<i>Дистанційний моніторинг</i>	Оперативна оцінка стану посівів, зменшення ризику людського фактора
<i>Цифрові платформи</i>	Спрощення укладання договорів і врегулювання збитків
<i>Big Data та AI</i>	Прогнозування ризиків, розробка персоналізованих продуктів
<i>Міжнародне партнерство</i>	Доступ до фінансових та експертних ресурсів, обмін досвідом

*Джерело: власні узагальнення та дослідження автора на основі джерел [4-5; 52-53; 91].

Розвиток аграрного страхування в Україні потребує не лише подолання існуючих проблем, а й формування стратегічного бачення його майбутнього з урахуванням інноваційних підходів та міжнародного досвіду. В умовах інтеграції до європейського ринку, цифровізації економіки та посилення кліматичних і воєнних ризиків особливого значення набуває пошук ефективних механізмів модернізації страхового ринку. Перспективи подальшого розвитку полягають у поєднанні державної підтримки, застосуванні сучасних технологій та розширенні партнерських взаємин між страховими компаніями, агровиробниками й фінансовими установами, що дозволить створити більш стійку та конкурентоспроможну систему аграрного страхування.

Розвиток аграрного страхування в Україні має відбуватися у напрямі створення комплексної та стійкої системи управління ризиками, здатної забезпечити фінансову безпеку агровиробників. Основними перспективними орієнтирами виступають: державна підтримка, цифровізації, інноваційні продукти, Євроінтеграція, партнерство та кооперація (табл. 3.11).

Таким чином, перспективи подальшого розвитку аграрного страхування в Україні полягають у поєднанні державного регулювання, інноваційних

технологій та партнерських механізмів, що створить підґрунтя для формування ефективної системи захисту аграрного бізнесу від ризиків у сучасних умовах.

Таблиця 3.11

Перспективні напрями розвитку аграрного страхування*

Напрямок	Основна ідея
<i>Державна підтримка</i>	Компенсація страхових премій, створення фондів гарантування
<i>Цифровізація</i>	Використання онлайн-платформ і мобільних додатків для страхування
<i>Інноваційні продукти</i>	Індексні, комбіновані та адаптивні види страхування
<i>Євроінтеграція</i>	Гармонізація законодавства з нормами ЄС, залучення інвестицій
<i>Партнерство та кооперація</i>	Співпраця страхових компаній, банків і аграрних об'єднань для комплексного управління ризиками

*Джерело: власні узагальнення та дослідження автора на основі джерел [7-8; 101].

Аналіз сучасного стану аграрного страхування в Україні показав, що цей сегмент залишається недостатньо розвиненим і стикається з низкою системних проблем: низьким рівнем охоплення аграріїв, обмеженою довірою до страховиків, недостатньою державною підтримкою та впливом кліматичних і воєнних ризиків. Водночас ринок демонструє потенціал до зростання завдяки впровадженню інноваційних інструментів – індексного страхування, супутникового моніторингу, цифрових платформ і технологій Big Data.

Перспективи подальшого розвитку полягають у поєднанні державного регулювання, цифровізації та партнерських моделей співпраці, що дозволить сформувати ефективну систему аграрного страхування, підвищити фінансову стійкість аграрного сектору та забезпечити його конкурентоспроможність у глобальному середовищі.

Встановлено, що ключовими викликами залишаються кліматичні зміни, воєнні ризики та нестабільність світових ринків, які потребують впровадження сучасних механізмів управління ризиками. Перспективи розвитку аграрного страхування полягають у поєднанні державного регулювання та інноваційних підходів.

Подальші наукові розвідки доцільно зосередити на емпіричному дослідженні ефективності індексного страхування в різних агрокліматичних зонах України, аналізі практичного застосування цифрових платформ у сфері агрострахування, а також на розробці моделей державно-приватного партнерства, здатних забезпечити сталий розвиток ринку. Це дозволить сформувати більш комплексну систему управління аграрними ризиками, що відповідатиме як національним, так і глобальним викликам.

Розвиток системи аграрного страхування в Україні перебуває на етапі становлення та потребує комплексного вдосконалення. Сучасні умови господарювання у сільському господарстві характеризуються високим рівнем невизначеності та ризиків, серед яких провідне місце займають кліматичні зміни, стихійні лиха, коливання цін на аграрну продукцію, а також економічна та політична нестабільність. У цих умовах аграрне страхування стає важливим інструментом забезпечення стабільності доходів виробників та підвищення їх інвестиційної привабливості.

Інституційні механізми розвитку аграрного страхування в Україні охоплюють нормативно-правове забезпечення, державне регулювання та участь професійних об'єднань страхових компаній. Проте існуюча законодавча база не забезпечує повною мірою захисту інтересів агровиробників і не стимулює належного розвитку ринку. Зокрема, відзначається фрагментарність державної підтримки, відсутність прозорих стандартів страхових продуктів та недостатній рівень державного контролю за якістю страхових послуг.

Інноваційні механізми аграрного страхування передбачають впровадження сучасних фінансових інструментів і технологій. Йдеться, насамперед, про розвиток індексного страхування, використання супутникового моніторингу та цифрових платформ для оцінки ризиків, а також інтеграцію страхових програм із державними та міжнародними фондами підтримки аграріїв. Світовий досвід демонструє ефективність застосування подібних інструментів, що сприяють зниженню адміністративних витрат і підвищують рівень довіри фермерів до страхових послуг.

Важливим чинником подальшого розвитку ринку є формування партнерських відносин між державою, страховими компаніями та агровиробниками. Лише за умови спільної участі та відповідальності можливе створення ефективної системи управління аграрними ризиками, що поєднуватиме інституційні гарантії з інноваційними підходами до організації страхових продуктів.

Таким чином, розвиток аграрного страхування в Україні потребує системних змін, спрямованих на вдосконалення законодавчої бази, впровадження інноваційних фінансових механізмів та підвищення рівня довіри агровиробників. Це дозволить забезпечити стабільність аграрного сектору, підвищити його конкурентоспроможність і створити умови для сталого розвитку в умовах сучасних викликів.

Для ефективного розвитку аграрного страхування в Україні важливим є поєднання різних інституційних механізмів, які формують правову, фінансову та організаційну основу ринку. Додаток Ж, табл. 1 систематизує основні інституційні інструменти, що застосовуються в Україні, їх сутність, приклади реалізації та очікуваний ефект для агровиробників і страхових компаній. Представлена структура дозволяє наочно оцінити роль держави, професійних асоціацій та інформаційних платформ у підвищенні прозорості ринку та зменшенні фінансових ризиків.

Інституційні механізми розвитку аграрного страхування в Україні формують структурну основу ринку та визначають ефективність взаємодії між страховиками, державою та агровиробниками. Державне регулювання забезпечує законодавчу та нормативну базу для діяльності страхових компаній, що сприяє підвищенню прозорості ринку та захисту прав учасників страхових відносин. Фіскальні стимули, зокрема податкові пільги та кредити для агровиробників, стимулюють попит на страхові продукти та підтримують фінансову стабільність фермерських господарств.

Державні програми підтримки, зокрема часткове відшкодування страхових премій, зменшують фінансові ризики для страхувальників і забезпечують

ширший доступ до страхового захисту. Професійні асоціації координують діяльність учасників ринку, сприяють встановленню стандартів та розвитку страхового сектору. Нарешті, інформаційна підтримка через аграрні портали та геоінформаційні системи підвищує точність оцінки ризиків та якість страхових послуг.

Таким чином, поєднання державного регулювання, фіскальних стимулів, державних програм підтримки, професійних асоціацій та сучасних інформаційних платформ створює комплексну інституційну основу для розвитку аграрного страхування в Україні. Використання цих механізмів дозволяє підвищити прозорість ринку, зменшити фінансові ризики для фермерів і стимулювати активне впровадження страхових продуктів на аграрному ринку.

Додаток Ж, табл. 2 узагальнює основні інноваційні інструменти, їх сутність, приклади практичного застосування та переваги для страхувальників і страховиків, що дозволяє оцінити потенціал новітніх технологій у розвитку аграрного страхування.

Інноваційні механізми аграрного страхування забезпечують адаптацію ринку до сучасних викликів, підвищують ефективність страхових продуктів та сприяють цифровій трансформації агросектору. Серед ключових інноваційних механізмів виділяють параметричне страхування, яке передбачає автоматичні виплати за визначеними параметрами, такими як опади, температура чи врожайність. Це підвищує прозорість процесу та забезпечує швидке відшкодування збитків. Діджиталізація та мобільні платформи спрощують оформлення страхових полісів, дозволяють укладати договори онлайн і знижують адміністративні витрати.

Big Data та штучний інтелект використовуються для точнішої оцінки ризиків і прогнозування врожайності, що підвищує точність страхових тарифів. Інноваційні фінансові інструменти, такі як ризикові облігації та аграрні деривативи, дозволяють диверсифікувати ризики страхових компаній. Нарешті, smart-контракти на блокчейні забезпечують автоматичне виконання умов страхування, що мінімізує бюрократію та ризики шахрайства.

Використання інноваційних механізмів сприяє підвищенню ефективності аграрного страхування, зменшенню витрат, прискоренню страхових виплат та покращенню управління ризиками. Поєднання цифрових технологій, аналітики великих даних та фінансових інструментів створює умови для стабільного розвитку ринку та підвищення довіри агровиробників до страхових продуктів.

Порівняння міжнародного та українського досвіду у сфері аграрного страхування дозволяє виявити ефективні інституційні та інноваційні практики, а також оцінити рівень розвитку ринку в Україні. Додаток Ж, табл. 3 узагальнює основні механізми підтримки аграрного страхування, застосування інноваційних інструментів та результати для ринку у різних країнах і регіонах, що надає можливість визначити прогалини та перспективи розвитку вітчизняного ринку.

Дані додатку Ж, табл. 4 демонструють порівняння ключових показників аграрного страхування в Україні та країнах ЄС за період 2020-2024 рр. Метою такого порівняння є оцінка рівня страхового покриття, частки державної підтримки та доступу до сучасних цифрових платформ. Це дозволяє визначити відставання українського ринку від європейського та оцінити потенціал для його розвитку.

У країнах ЄС за 2020-2024 рр. частка застрахованих площ коливалася на рівні 20-30%, при цьому страхові премії на гектар сільськогосподарських земель були значно вищими, ніж в Україні (2 500 – 3 000 грн проти 1 000 – 1 200 грн). Державна підтримка у ЄС складала 20-30% від загальної вартості премій, тоді як в Україні наразі така практика не застосовується. Доступ до цифрових платформ у ЄС досягав 60-70%, тоді як в Україні він залишався обмеженим (10-15%) [151].

Порівняння показує, що український ринок аграрного страхування значною мірою залежить від державної підтримки та має обмежений доступ до цифрових інструментів. Для підвищення ефективності та конкурентоспроможності ринку необхідно розширювати страхове покриття, впроваджувати інноваційні технології та поступово зменшувати залежність від субсидій. Досвід країн ЄС може слугувати орієнтиром для стратегічного розвитку вітчизняного аграрного страхування.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що система аграрного страхування в Україні перебуває на стадії становлення та потребує суттєвої модернізації як на інституційному, так і на інноваційному рівнях. Порівняльний аналіз засвідчив значне відставання від європейських стандартів: частка застрахованих площ в Україні становить лише 2-5 %, що у 4-6 разів нижче від показників країн ЄС (20-30 %); рівень страхових премій на 1 га залишається вдвічі нижчим (1000 – 1200 грн проти 2500 – 3 000 грн у ЄС), а доступ до цифрових платформ сягає лише 10-15 % проти 60-70 % у європейських країнах [162-163].

Інституційні механізми, такі як нормативно-правове забезпечення, державні програми часткового відшкодування страхових премій та податкові стимули, формують базову основу розвитку, проте їх ефективність залишається обмеженою через фрагментарність регулювання та низький рівень довіри агровиробників. Інноваційні інструменти – параметричне страхування, цифрові платформи, використання супутникового моніторингу, Big Data, штучного інтелекту та блокчейн-технологій – мають значний потенціал для прискорення виплат, зменшення транзакційних витрат і підвищення точності оцінки ризиків.

Отримані результати дають підстави стверджувати, що подальший розвиток аграрного страхування в Україні має ґрунтуватися на інтеграції інституційних гарантій із сучасними інноваційними технологіями та розширенні цифровізації. Це дозволить підвищити рівень страхового покриття до європейських показників, зміцнити фінансову стійкість аграрного сектору та створити передумови для його сталого розвитку в умовах глобальної економічної та кліматичної нестабільності.

Сучасна система аграрного страхування функціонує в умовах посилення невизначеності та зростання багатовекторних ризиків, пов'язаних із кліматичними змінами, ціновими коливаннями, логістичними викликами та геополітичними факторами. Традиційні методи оцінювання й управління ризиками дедалі частіше демонструють обмежену ефективність, що зумовлює потребу у впровадженні інноваційних і цифрових рішень. Такі підходи не лише

підвищують рівень фінансової стійкості аграрних підприємств, а й формують основу для сталого розвитку аграрного сектору в цілому.

Інноваційна модель управління ризиками в аграрному страхуванні

Сучасні підходи до управління ризиками в аграрному секторі демонструють поступовий перехід від традиційних інструментів страхового захисту до інноваційних, цифрово орієнтованих моделей. Цей процес зумовлений необхідністю підвищення ефективності страхового покриття, адаптації до кліматичних викликів та інтеграції у європейський фінансово-аграрний простір. У цьому контексті доцільним є формування нової концепції інноваційного управління ризиками, що враховує технологічні, економічні та екологічні тенденції розвитку аграрного страхування в Україні. В умовах воєнної та післявоєнної трансформації економіки України розвиток аграрного страхування потребує переосмислення традиційних механізмів ризик-менеджменту. Виклики, пов'язані з кліматичними змінами, дестабілізацією ринкових ланцюгів, воєнними ризиками та глобальною цифровізацією, зумовлюють необхідність формування інноваційної моделі управління ризиками, що поєднує економічні, технологічні й екологічні підходи.

Методологічною основою формування інноваційної моделі управління ризиками є системний підхід, що поєднує елементи фінансового, технологічного та екологічного аналізу. У процесі побудови моделі застосовано методи сценарного прогнозування, ризик-орієнтованого моделювання та оцінювання ефективності страхових механізмів за допомогою ключових показників сталого розвитку (KPI ESG).

У цьому контексті запропоновано концептуальну модель інноваційного управління ризиками в аграрному страхуванні, яка базується на інтеграції чотирьох взаємопов'язаних компонентів (рис. 3.3):

1. Цифрова аналітика ризиків – передбачає збір, обробку та аналіз великих масивів агротехнологічних і фінансових даних у режимі реального часу. Використання систем дистанційного моніторингу, супутникових

спостережень і алгоритмів машинного навчання дозволяє підвищити точність прогнозів ризикових подій і скоротити час реагування страховика.

2. Інтелектуальні страхові рішення – відображають автоматизацію страхових процесів через застосування штучного інтелекту, смарт-контрактів і блокчейн-технологій. Це забезпечує прозорість розрахунків, оптимізацію андеррайтингу та підвищення довіри до страхового ринку.
3. Індексно-аналітичні інструменти оцінки збитків – орієнтовані на використання погодних індексів, супутникових даних та аналітичних моделей для об'єктивного визначення розміру втрат без потреби у тривалих експертизах. Такий підхід знижує транзакційні витрати і стимулює участь аграріїв у програмах страхування.
4. Механізми сталого розвитку – передбачають екологічно збалансоване страхування, орієнтоване на ESG-підходи (екологічні, соціальні та управлінські критерії). Впровадження таких принципів формує довгострокову стійкість аграрного сектору, сприяє зменшенню екологічних ризиків і залученню зелених інвестицій.

Інтеграція зазначених компонентів створює єдину систему адаптивного ризик-менеджменту, що забезпечує синергію між цифровими технологіями, аналітикою, страховими інструментами та принципами сталого розвитку. Ключовим елементом моделі виступає цифрова інтеграція страхових, фінансових і агротехнологічних даних, яка дає змогу здійснювати оперативну оцінку ризикових ситуацій, прогнозувати можливі втрати та розробляти оптимальні стратегії страхового покриття.

Запропонована модель дозволяє:

- здійснювати оперативну оцінку ризикових ситуацій;
- прогнозувати потенційні збитки з урахуванням кліматичних і ринкових факторів;
- розробляти оптимальні стратегії страхового покриття;
- підвищувати рівень фінансової стійкості аграрних підприємств.

Рис. 3.3. Концептуальна модель інноваційного управління ризиками в аграрному страхуванні

Джерело: розроблено і представлено автором на основі результатів власного дослідження.

Важливим елементом реалізації інноваційної моделі є формування державно-приватних партнерств, які забезпечують синергію між державним регулюванням, ринковими механізмами та технологічними інноваціями. Зокрема, держава може виступати гарантом перестрахування воєнних ризиків, тоді як приватний сектор – джерелом інноваційних страхових продуктів і цифрових сервісів.

Одним із ключових викликів цифровізації страхового ринку є зростання кіберризиків, що потребує створення систем кіберстрахування та посилення захисту даних. Це гарантує безпечне функціонування цифрової інфраструктури аграрного страхування й підвищує довіру учасників ринку.

Реалізація запропонованої моделі передбачає створення національної цифрової платформи аграрного страхування, інтегрованої з державними реєстрами, метеослужбами та супутниковими системами моніторингу. Не менш

важливою є підготовка фахівців нового покоління, здатних працювати на перетині фінансової аналітики, IT-технологій та аграрного менеджменту.

Подібні інноваційні підходи вже успішно реалізуються у країнах ЄС – зокрема, у Франції, Іспанії та Нідерландах, де індексне страхування базується на використанні супутникових індикаторів NDVI, автоматизованих платформ управління ризиками та даних про кліматичну стійкість. Адаптація таких практик в Україні дозволить гармонізувати систему аграрного страхування з європейськими стандартами та сприятиме інтеграції у спільний фінансово-аграрний простір ЄС.

Таким чином, інноваційна концепція управління ризиками в аграрному страхуванні забезпечує перехід до системи «розумного страхування» (smart insurance), у якій рішення приймаються на основі даних, технологічних індикаторів і принципів сталості. Її впровадження сприятиме підвищенню довіри до страхового ринку, зниженню витрат на адміністрування полісів та розширенню доступу аграріїв до фінансового захисту, що є важливою умовою стійкого відновлення аграрного сектору України.

Визначена модель створює теоретичну основу для побудови практичної концепції цифрово-інноваційного ризик-менеджменту, яка деталізує механізми реалізації представлених компонентів у реальних умовах аграрного страхового ринку.

На основі розробленої моделі сформовано концепцію цифрово-інноваційного ризик-менеджменту «Digital AgroRisk Management» (DARM), що інтегрує технологічні, фінансові та екологічні аспекти діяльності аграрних підприємств у єдину систему управління ризиками. Концепція конкретизує механізми її практичної реалізації та передбачає інтеграцію цифрових технологій, аналітичних інструментів, страхових продуктів та ESG-підходів у єдину систему управління аграрними ризиками. Її структурні елементи, інструментарій та очікувані ефекти узагальнено у табл. 3.12.

Запровадження такої концепції дає можливість створити інтегровану систему управління ризиками, що поєднує технологічні, фінансові та екологічні

аспекти діяльності аграрного підприємства. Тобто забезпечує перехід від традиційного ризик-менеджменту до інтелектуальної системи управління ризиками, заснованої на цифровій трансформації, сталому розвитку та аналітичній підтримці прийняття рішень.

Таблиця 3.12

Елементи концепції цифрово-інноваційного ризик-менеджменту (DARM)*

Компонент	Інструмент	Очікуваний ефект
Моніторинг ризиків	ІоТ, супутникові дані	Зниження невизначеності, своєчасне реагування
Аналітика та прогнозування	Big Data, AI	Оптимізація тарифів, точність оцінки ризику
Страхове забезпечення	Індексні поліси, цифрові платформи	Автоматизація процесів, прискорення виплат
Сталий розвиток	ESG-критерії, «зелені» страхові продукти	Екологічна збалансованість, інвестиційна привабливість

* Джерело: складено за результатами власних досліджень.

У перспективі така концепція може стати методичною платформою для державної політики у сфері аграрного страхування, сприяючи підвищенню його прозорості, доступності та ефективності.

Запропоновані інноваційна модель та концепція цифрово-інноваційного ризик-менеджменту формують цілісну теоретико-прикладну основу для підвищення ефективності аграрного страхування в Україні. Їх спільною рисою є інтеграція цифрових технологій, аналітичних інструментів, страхових механізмів і принципів сталого розвитку в єдину систему управління ризиками.

Застосування цієї системи забезпечує:

- підвищення точності і швидкості оцінки ризикових подій;
- зниження транзакційних витрат у процесі андеррайтингу та врегулювання збитків;
- розширення доступу аграріїв до страхових продуктів через цифрові платформи;
- формування нової культури управління ризиками, орієнтованої на аналітику, дані та екологічну відповідальність.

Таким чином, реалізація концепції DARM сприятиме формуванню інтелектуальної, адаптивної та стійкої системи аграрного страхування, здатної ефективно функціонувати в умовах воєнних, кліматичних і ринкових викликів. Вона створює підґрунтя для розроблення державних і корпоративних стратегій з цифровізації страхових процесів, інтеграції ESG-принципів та посилення фінансової стійкості аграрного сектору.

Перспективним напрямом подальших досліджень є оцінювання ефективності впровадження цифрово-інноваційних рішень у практику аграрного страхування та визначення їхнього впливу на фінансові результати аграрних підприємств.

Цифрові технології як драйвер ефективності ризик-менеджменту

Застосування Big Data, штучного інтелекту (AI) та Інтернету речей (IoT) в аграрному страхуванні забезпечує новий рівень точності прогнозів. Системи сенсорного моніторингу збирають інформацію про вологість ґрунту, температуру, опади, стан посівів, що дозволяє створювати динамічні ризикові профілі господарств. На основі цих даних алгоритми машинного навчання формують індивідуальні страхові пропозиції та визначають оптимальні страхові тарифи.

Крім того, цифрові платформи сприяють транспарентності процесів: агровиробники можуть онлайн контролювати етапи розгляду заяв, а страховики – оцінювати ризики на основі об'єктивних даних, мінімізуючи суб'єктивні помилки.

Інноваційні страхові продукти та аналітичні рішення

Використання індексного страхування – важливий напрям модернізації ринку. На відміну від традиційних полісів, індексні продукти базуються не на реальних збитках, а на погодних чи виробничих індексах, які автоматично запускають механізм компенсації. Це знижує адміністративні витрати й забезпечує швидкі виплати.

Також дедалі активніше впроваджуються аналітичні моделі прогнозування, що дозволяють оцінювати імовірність настання страхових подій, коливання цін та валют, визначати оптимальні періоди сівби й збору врожаю. У результаті

страхові компанії отримують точнішу актуарну базу, а аграрії – інструменти управління ризиками в реальному часі.

Інноваційні та цифрові підходи в аграрному страхуванні формують нову парадигму управління ризиками, у якій ключовими стають швидкість обробки інформації, аналітична точність і стійкість до зовнішніх шоків. Реалізація концепції цифрово-інноваційного ризик-менеджменту сприятиме підвищенню ефективності страхового ринку, прозорості взаємодії учасників та забезпеченню продовольчої безпеки України.

Висновки до розділу 3

У процесі дослідження перспектив розвитку аграрного страхування в Україні та аналізу його стратегічних, поведінкових і технологічних аспектів було отримано такі результати. Проведена оцінка дозволила комплексно розглянути сучасний стан розвитку аграрного страхування, визначити ключові напрями його вдосконалення, виявити поведінкові особливості та мотиваційні чинники аграрних виробників, а також окреслити можливості застосування інноваційних і цифрових рішень для підвищення ефективності управління ризиками. На основі системного підходу сформовано наукові положення, що поглиблюють розуміння механізмів функціонування аграрного страхування в умовах невизначеності та трансформацій економічного середовища, і створюють аналітичне підґрунтя для формування висновків третього розділу:

1. У межах дослідження здійснено комплексну стратегічну діагностику системи аграрного страхування в Україні на основі поєднання SWOT-аналізу, стратегічної карти вдосконалення та сценарного підходу розвитку. Такий методичний підхід дозволив не лише систематизувати внутрішні сильні та слабкі сторони ринку, а й ідентифікувати зовнішні можливості й загрози, встановити причинно-наслідкові зв'язки між ключовими проблемами, інструментами впливу та очікуваними результатами, а також окреслити альтернативні траєкторії розвитку аграрного страхування (інерційний, адаптивний та

інтеграційний сценарій). Наукова новизна полягає в інтеграції аналітичних і прогностичних інструментів у єдину логічну систему, що створює обґрунтоване підґрунтя для формування стратегічних напрямів удосконалення аграрного страхування та вибору цільової моделі його розвитку.

2. Проведений системний аналіз стратегічних напрямів вдосконалення аграрного страхування в Україні показав, що ефективний розвиток цього сектора потребує комплексного підходу, що охоплює фінансово-економічні, технологічні, інституційні та освітньо-аналітичні аспекти. Наукова новизна полягає у створенні цілісної моделі, яка інтегрує державне партнерство та підтримку фермерів, розвиток нормативно-правової бази, технологічну модернізацію страхового процесу, розширення спектра страхових продуктів, активну міжнародну співпрацю та гармонізацію з європейськими стандартами. Реалізація запропонованої моделі сприятиме підвищенню фінансової стабільності сільського господарства, довіри до страхового ринку та зниженню аграрних ризиків, що підтверджує її практичну значущість та актуальність.

3. Дослідження дозволило кількісно оцінити детермінанти страхової поведінки аграрних виробників через інтегральні індекси KOG, INF, SOC, MOT та композитний CRMR. Середній рівень проникнення страхування становив 34,5%, індекс довіри – 49,3, інформованості – 51,1, поведінкових викривлень – 47,5, CRMR – 36,8, що свідчить про низьку готовність до управління ризиками.

На основі цих даних розроблено авторську поведінково-мотиваційну модель, яка інтегрує економічні, соціальні, психологічні та інституційні чинники та пояснює відмінності поведінки різних груп виробників. Кластерний аналіз ($k=3$) виділив три групи: раціональні та інформовані (висока ймовірність страхування), недовірливі та соціально залежні, емоційно бар'єрні та ризиково-оптимістичні (низька ймовірність страхування), що дозволяє формувати диференційовані політики: комерційні продукти, програми підвищення довіри та інформаційно-поведінкові інтервенції. Запропоновані напрями вдосконалення включають підвищення прозорості ринку, цифровізацію страхових процесів та розвиток фінансової грамотності. Застосування моделі сприятиме підвищенню

страхового покриття, зміцненню довіри до страхових інститутів та стійкості аграрного сектору до ризиків.

4. Проведене дослідження дозволило всебічно оцінити стан та перспективи розвитку аграрного страхування в Україні, визначивши ключові інституційні бар'єри та можливості інноваційної модернізації. Встановлено, що український ринок суттєво поступається європейським за рівнем охоплення, цифровізації та масштабами державної підтримки, тоді як нормативні прогалини, низький рівень довіри та обмежена участь агровиробників залишаються основними стримувальними чинниками. Водночас цифрові платформи, параметричні продукти, супутникові технології й інструменти Big Data та AI мають значний потенціал для підвищення прозорості та ефективності страхового процесу.

На основі отриманих результатів окреслено стратегічні напрями вдосконалення системи аграрного страхування, що включають модернізацію законодавства, посилення державної підтримки, впровадження інноваційних технологій та розвиток партнерської взаємодії. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню рівня страхового покриття, зміцненню стійкості аграрного сектору та формуванню сучасної системи управління ризиками.

5. У дослідженні доведено, що підвищення ефективності аграрного страхування пов'язане з інтеграцією інноваційних і цифрових рішень, які забезпечують адаптивне управління ризиками. Запропоновано концептуальну модель інноваційного управління ризиками, що поєднує цифрову аналітику, інтелектуальні страхові рішення, індексно-аналітичні інструменти оцінки збитків та принципи сталого розвитку. Модель демонструє синергію сучасних цифрових технологій, аналітики та страхових інструментів, що забезпечує оперативну оцінку ризиків і формування оптимальних стратегій покриття.

Обґрунтовано ключові напрями її практичної реалізації – державно-приватні партнерства, створення цифрової платформи агрострахування, інтеграція з державними реєстрами та системами моніторингу, а також підготовка фахівців нового покоління. Реалізація моделі сприятиме підвищенню точності оцінки ризиків, зниженню транзакційних витрат, зміцненню довіри до

страхових інститутів і формуванню стійкої системи управління ризиками в аграрному секторі.

6. Проведене дослідження обґрунтувало перехід до цифрово-інноваційної моделі аграрного ризик-менеджменту, що відзначається підвищеною гнучкістю, точністю та стійкістю. На основі розробленої концептуальної моделі сформовано підхід Digital AgroRisk Management (DARM), який інтегрує цифровий моніторинг ризиків, аналітично-прогностичні інструменти, інноваційні страхові продукти та ESG-підходи в єдину систему управління ризиками.

Запровадження DARM забезпечує підвищення точності оцінки ризиків, автоматизацію страхових процесів, зниження транзакційних витрат та підтримку екологічно збалансованого виробництва. Концепція формує основу інтелектуальної й адаптивної системи ризик-менеджменту, здатної зміцнити конкурентоспроможність аграрного сектору в умовах сучасних викликів.

Основні результати наукових досліджень, викладених у розділі 3, опубліковано в роботах: [24; 25; 27; 28; 84; 85; 87; 89].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі проведено теоретичне осмислення, методичне обґрунтування та вирішення наукового питання щодо формування теоретико-методичних основ і визначення стратегічних напрямів розвитку аграрного страхування в Україні:

1. Системний аналіз дозволив визначити сутність аграрного страхування як інституційно та технологічно організованого механізму фінансового захисту аграрного сектору, який інтегрує фінансові, технологічні, правові та соціальні складові, включає параметричні інструменти та цифрові технології оцінки збитків, а також враховує воєнні, кліматичні та інституційні ризики. Встановлено, що аграрне страхування не лише компенсує збитки, а й сприяє підвищенню економічної стійкості окремих господарств і сектора в цілому, забезпечує стабільність виробничих процесів, стимулює розвиток державної підтримки та партнерських моделей між державою, страховиками й аграріями. Запровадження цифрових технологій і параметричних програм підвищує здатність аграрного сектору до адаптації та протидії сучасним ризикам, що підтверджує стратегічне значення аграрного страхування для забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку національного агросектору.

2. Проведене дослідження дозволило уточнити економічний зміст аграрного страхування як системи взаємовідносин між суб'єктами ринку для забезпечення стійкого страхового захисту майнових інтересів виробників. Удосконалено класифікаційний апарат аграрного страхування через інтеграцію підходів за об'єктами страхування, видами ризиків, формами державної участі та організаційно-правовими моделями, що забезпечує комплексну характеристику страхових продуктів та інтегроване покриття ризиків різної природи. Запропонована систематизація підвищує адаптивність і фінансову стійкість аграрного сектору та формує методичні засади модернізації управління аграрними ризиками в умовах сучасних економічних, кліматичних і соціально-політичних викликів.

3. Аналіз нормативно-правової бази та інституційної структури аграрного страхового ринку показав, що їх вдосконалення є ключовим для ефективного функціонування сектору. Систематизація проблем і обґрунтування комплексного підходу до модернізації ринку, що включає підвищення прозорості механізмів, впровадження цифрових технологій та гармонізацію з міжнародними стандартами, сприяє підвищенню доступності страхових послуг, зміцненню фінансової стійкості аграрного сектору та формуванню ефективної системи управління аграрними ризиками.

4. Аналіз сучасного стану аграрного страхування в Україні показав, що ринок перебуває у фазі структурної трансформації під впливом воєнних, кліматичних та економічних ризиків. Домінування страхування польових культур і традиційних схем із обмеженим застосуванням параметричних продуктів зумовлює низьку технологічність та обмежену диверсифікацію ринку. Ключові тенденції – скорочення застрахованих площ із 650 тис. га у 2018 р. до 210 тис. га у 2022 р. із подальшим частковим відновленням та зменшення кількості активних страховиків – свідчать про високу чутливість системи до кризових факторів і поступову адаптацію. Коливання страхових виплат і обмежене міжнародне покриття у 2018-2024 рр. підкреслюють недостатність резервів і потребу в розвитку механізмів ризик-менеджменту, національних перестраховувальних інструментів та посиленні фінансової підтримки агросектору.

5. Аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку аграрного страхування в Україні дозволив виявити ключові структурні зрушення та напрями трансформації ринку. Розвиток ринку значною мірою залежить від розширення інноваційних інструментів, регіонального охоплення та підвищення технологічності страхових рішень. Комплексне узагальнення кількісних і якісних характеристик, диференціація продуктів та порівняння з міжнародними практиками дозволили сформувати цілісне уявлення про його еволюцію та підвищити науково-методичну обґрунтованість визначення пріоритетів розвитку. Результати засвідчують необхідність цифровізації, впровадження

індексних продуктів, посилення регіональної диверсифікації та формування більш стійкої системи аграрного страхового захисту.

6. Аналіз видової сукупності страхових продуктів аграрного страхування в Україні засвідчив значну різноманітність інструментів, що охоплюють страхування посівів і врожаю, тваринництва, сільськогосподарського майна, техніки та ринкових ризиків. Домінування класичних страхових продуктів за часткою премій (40-55 %) і договорів (45-55 %) поєднується з інтенсивним розвитком параметричних рішень, частка яких зросла з 5 % до 18 % ринку премій та з 3 % до 12 % договорів у 2020-2024 рр. Завдяки використанню погодних та супутникових індикаторів параметричні моделі забезпечують швидке врегулювання (5-10 днів) та підвищену об'єктивність. Цифрові формати страхування – онлайн-пакети, дистанційний моніторинг, дрони – сприяють точнішій оцінці ризиків та оперативності управління ними, особливо в регіонах із високою кліматичною мінливістю.

Проведений аналіз сприяв удосконаленню методичних підходів до інтегрованої оцінки класичних, параметричних і цифрових страхових моделей, що дозволяє поєднувати технологічність рішень із регіональною диференціацією та кліматичною адаптивністю. Така інтеграція підвищує прозорість, оперативність і ефективність страхових продуктів, зміцнюючи стійкість агровиробництва в умовах зростаючої нестабільності.

7. У межах дослідження набули подальшого розвитку методичні засади структуризації ризикового середовища, що передбачають формування трирівневої системи детермінант – соціально-економічних, політичних та кліматичних – та її інтеграцію з кількісним моделюванням ризикових параметрів і застосуванням інтегральних індикаторів ризикового тиску. Такий підхід забезпечив можливість комплексного відтворення взаємодії ключових груп ризиків, дозволив ідентифікувати найбільш критичні зони вразливості та визначити провідну роль політичних чинників у загостренні ризикогенності ринку. Отримані результати показують, що система аграрного страхування функціонує в умовах високої ризикогенності, з домінуванням політичних

детермінант і значним рівнем структурної невизначеності, що обґрунтовує необхідність розробки гнучких адаптивних механізмів і превентивних заходів державного регулювання. Це сприятиме підвищенню стійкості аграрного страхового захисту до багатовимірних ризиків і забезпечить більш ефективне управління ризиковим середовищем у сучасних трансформаційних умовах.

8. Дослідження стратегічних напрямів удосконалення аграрного страхування в Україні засвідчило комплексний характер трансформацій у секторі та зростання значення ризик-орієнтованих механізмів державної підтримки. На основі SWOT-аналізу, стратегічної карти та сценарного підходу сформовано сучасне бачення розвитку ринку, що інтегрує державне партнерство, модернізацію нормативно-правової бази, цифровізацію страхових процесів та розширення лінійки продуктів із гармонізацією до європейських стандартів. Реалізація моделі підвищить фінансову стабільність агросектору, зміцнить довіру до страхового ринку, розширить доступ агровиробників до ефективних інструментів управління ризиками та знизить загальний рівень аграрної вразливості, що підтверджує її практичну значущість для аграрної політики України.

9. У результаті дослідження поведінкових факторів та мотивації учасників аграрного страхування встановлено, що рішення аграрних виробників щодо участі у страхових програмах визначаються не лише економічними чинниками, а й психологічними установками, рівнем довіри, соціальними очікуваннями та інституційними умовами. Авторська поведінково-мотиваційна модель, яка інтегрує економічні, соціальні, інституційні та психологічні детермінанти, включає інтегральні індекси поведінкових бар'єрів (KOG, INF, SOC, MOT), композитний індекс CRMR та кластеризацію виробників, що дозволяє кількісно оцінювати мотивацію, пояснити відмінності страхової поведінки різних груп та обґрунтувати диференційовані цільові політики. Середній рівень проникнення страхування становив 34,5%, індекс довіри – 49,3, індекс інформованості – 51,1, індекс поведінкових викривлень – 47,5, CRMR – 36,8, що свідчить про середню готовність до управління ризиками. Науково обґрунтовані напрями

вдосконалення включають підвищення прозорості ринку, цифровізацію процесів, розвиток фінансової грамотності та інформаційно-поведінкові інтервенції, що сприяє підвищенню рівня страхового покриття та стійкості аграрного сектору до ризиків.

10. Дослідження обґрунтувало інноваційні та цифрові підходи до підвищення ефективності управління аграрними ризиками, включаючи технологічні рішення, індексні та автоматизовані страхові продукти, а також інструменти моніторингу та цифровізації страхового процесу. Вперше запропоновано концептуальну модель інноваційного управління ризиками в аграрному страхуванні, яка інтегрує цифрову аналітику, інтелектуальні страхові рішення, індексно-аналітичні механізми оцінки збитків та ESG-підходи, забезпечуючи точне прогнозування ризикових подій, оперативну оцінку втрат і оптимізацію страхових процесів. Модель окреслює напрями практичної реалізації цифрових інструментів – державно-приватні партнерства, національна цифрова платформа та інтеграція з державними реєстрами й системами моніторингу, формуючи науково-практичну основу модернізації ринку та стимулювання участі аграріїв у страхових програмах. Її реалізація сприятиме підвищенню точності оцінки ризиків, скороченню часу реагування, зміцненню довіри до страхових інститутів і підвищенню фінансової стійкості агросектору в умовах високої невизначеності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алескерова Ю.В., Гуцаленко О.О. Особливості та різновиди сільськогосподарського страхування. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 30 Ч. 2. С. 41-45.
2. Беспалова А.Г. Управління ризиками страхової компанії. *Фінанси, облік, банки*. 2019. 1 (24). С. 8-16. <http://dx.doi.org/10.31558/2307-2296.2019.1.1>.
3. Бечко П.К., Бондаренко Н.В., Власюк С.А., Кобилянський М.О. Інвестиційно-інноваційні пріоритети розвитку регуляторних механізмів підприємницької діяльності аграрного виробництва. *Журнал «Економіка та держава»*. № 3. 2020, С. 88 -93.
4. Бечко П. К., Бондаренко Н. В., Пташник С. А., Трушевський О. О., Пономаренко О. В. Особливості функціонування систем соціального страхування зарубіжних країн та його адаптація у вітчизняну практику. Міжнародний науковий журнал *«Інтернаука»*. Серія: Економічні науки. 2023. №10 (78) С. 124-133 . <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-10-9294>.
5. Богріновцева Л.М., Ключка О.В., Заїчко І.В. Розвиток та впровадження інноваційних підходів до фінансового управління страховими компаніями в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-57>.
6. Болотнов Д. Г. Особливості антикризового управління вітчизняними підприємствами. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 2. С. 171-176. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2022.2.171.176>.
7. Бондаренко Н.В., Ролінський О.В., Гумен О.В., Андрусішина Т.В. Соціальне страхування в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2023. Вип. 102. Ч. 2 : Економічні науки. С. 213-221 DOI: 10.32782/2415-8240-2023-102-2-213-221*.
8. Бондаренко Н.В., Пономаренко О.В., Голобойченко Б.А., Клименко В.О., Демчук В.М. Страхування як стратегічний механізм для забезпечення сталого розвитку підприємств аграрного сектору економіки. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 4(22). С. 88-100. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4\(22\)-88-100](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4(22)-88-100).
9. Бондаренко Н. В., Улянич Ю.В., Тулуш Л. Д. Трансформація страхового менеджменту в умовах розвитку Insurtech. *Зб. наук. праць Уманського нац. ун-ту садівництва*. 2025, вип. 106. С.241-254. DOI:10.32782/2415-8240-2025-106-2-241-254.
10. Бугров О. В., Бугрова О. О., Лук'янчук І. О. Страхування в системі управління ризиками компанії. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 1. С. 41-47. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2022.1.41>.

11. Бурляй А.П. Кліматичні умови як природний екологічний чинник розвитку сільського господарства. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. Умань, 2019. Вип.95. Ч.2: Економічні науки. С. 98-115.
12. Віленчук О. М. Вибір стратегій ціноутворення за результатами SWOT-аналізу ринку аграрного страхування. *Бізнес-Інформ*. 2018. № 11. С. 220-228.
13. Віленчук О. М. Методологічні орієнтири функціонування страхових відносин в аграрній сфері. *Бізнес-навігатор*. 2018. № 6 (49). С. 161-167.
14. Віленчук О. М. Трирівневий аналіз функціонування ринку аграрного страхування в Україні. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2018. Vol 4, No 2. P. 19-35. URL: <http://arejournal.com/are/article/view/167/151> (дата звернення: 08.09.2024).
15. Віленчук О. М., Чугаєвська С. В. Методичні підходи до оцінювання пріоритетності бізнес-процесів на ринку аграрного страхування. *Сталий розвиток економіки*. 2018. № 3 (40). С. 183-190.
16. Віленчук О. М. Інноваційні стратегії управління діяльністю страхових компаній: міжнародний та національний контексти. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2021. №. 41. С. 65-70. URL: <https://www.ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/708/698>.
17. Власюк, С. А., Цимбалюк, Ю. А., Пономаренко, О. В., Заярна, К. О. Перспективи розвитку аграрного страхування в Україні. *Збірник наукових праць Уманського НУС*. 2023. С. 63-72. DOI: 10.32782/2415-8240-2023-103-2-63-72.
18. Вовк В.Я., Жежерун Ю.В, Костогриз В.Г. Страховий ринок України у період воєнного стану: фінансовий та маркетинговий аспекти. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. № 3(35). 2023. С. 119-131. <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/293221/286123> DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-3\(35\)-119-131](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-3(35)-119-131) 32. 32.
19. Волосович С., Фоміна О. Технологічні інновації на страховому ринку. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2018. № 5. С. 124-137. DOI: [https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2018\(121\)10](https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2018(121)10).
20. Волошанюк Н.В., Погребняк В.В. Вивчення зарубіжного досвіду антикризового управління в сучасних умовах. *International Science Group*. 2022. С. 161-166.
21. Грубінка І. Функціонування страхового ринку в Україні. *Scientific Journal of Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University Economics*, 2024. 1. С. 19-22. DOI: <https://doi.org/10.32782/ecovis/2024-1-3>.
22. Гузар Б.С., Прокопчук О.Т., Мельник К.М. Інноваційно-інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектору національної економіки. *Збірник праць Уманського національного університету садівництва*. Редкол.: О.О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань: Видавництво «Сочінський М.М.». 2019, Вип. 94. Ч. 2: Економічні науки. С. 141-160. DOI 10.31395/2415-8240-2019-94-2-141-160.
23. Гумен О. В. Організаційні основи розвитку ринку страхових послуг. Теоретичні засади державного регулювання страхової діяльності. Актуальні питання сучасної економіки : матеріали XIV Всеукраїнської наукової конференції за міжнародною участю, 15 листопада 2022 р. Умань :УНУС. 2022. С. 48-50.

24. Гумен О.В., Клименко В.О., Мирошніченко М.М. Інноваційна модернізація страхового ринку в Україні в умовах трансформаційної економіки. Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Розвиток фінансово-кредитних систем: виклики сьогодення», Умань, Уманський НУ. 2025 р. С. 86-87.

25. Гумен О. Фіскальні механізми стимулювання аграрного страхування в умовах глобальних ризиків. *Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін: Збірник наукових праць VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції*. (30 жовтня 2025 р., м. Полтава) / Полтавський державний аграрний університет. Полтава: ПДАУ, 2025. Т. 1. С. 411-412.

26. Гумен О. В. Особливості розвитку аграрного страхування в Україні в умовах інноваційних викликів та можливостей. *Науково-практичний журнал «Агросвіт»*. 2025. № 19. С. 138-143. DOI: 10.32702/2306-6792.2025.19.138.

27. Гумен О. В. Інституційні та інноваційні механізми розвитку аграрного страхування в Україні. *Науково-практичний журнал «Інвестиції: практика та досвід»*. 2025. № 19. С. 207-212. DOI: 10.32702/2306-6814.2025.19.207.

28. Гумен О.В., Клименко В.О., Мирошніченко М.М. Інноваційні підходи до аграрного страхування в цифрову епоху. [Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин] : Матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції. Умань. 27 травня 2025 р. С. 25-27.

29. Дранус В., Дранус Л., Трушкіна Н. Інноваційні підходи до управління платоспроможністю страхової компанії в Україні. *Вісник Львівського національного екологічного університету. Серія «Економіка АПК»*. 2023. № 30. С. 151-156. URL: <https://visnyk.lnau.edu.ua/index.php/economics/article/view/190/172> .

30. Жиликова О. В., Якимов Г. О. Проблеми фінансового забезпечення соціального страхування в умовах війни. Фінансова архітектура та сценарії конкурентних моделей розвитку: тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 17 листопада 2023 р./ Держ. біотехнологічний ун-т. Харків, 2023. С. 37-39.

31. Жук М. Стратегічні компоненти інституційного механізму розвитку аграрного сектора національної економіки. *Економіка та суспільство*, 2021, (34). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-100>.

32. Журавель Р.О. Добровільне страхування ризиків у діяльності сільськогосподарських підприємств. *Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи* [Електронне видання]: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 3 - 4 листопада 2022 р. / Держ. Біотехнологічний ун-т. Харків, 2022. С.115-117.

33. Журавель Р.О. Методологічні підходи до формування системи мінімізації ризиків в аграрній сфері економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, 51, 2024.

34. Журавель Р.О. Особливості управління ризиками в аграрній сфері економіки України. *Науковий погляд: економіка та управління*, № 4 (84) / 2023. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2023-84-5>.

35. Журавель Р.О. Ризик та невизначеність у функціонуванні аграрної сфери економіки. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. Умань, 2022. Вип.101. Ч.2. С. 283-292.

36. Журавель Р.О. Сутність управління ризиками. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Розвиток фінансово-кредитних систем: виклики сьогодення», 4 - 5 червня 2021р. Уманський НУС. Умань. С. 101 - 102.

37. Журавка Ф. О., Журавка О. С., Небаба Н. О. Проблемні аспекти сталого розвитку вітчизняного ринку страхування життя в умовах глобалізації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. 5. С. 5-8. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.5.5.

38. Калугарь А.В., Кучерівська С.С. Особливості взаємодії учасників страхування в період війни. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 46. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-15>.

39. Кінзерська О. Ідентифікація стратегічної позиції сталого розвитку вітчизняної аграрної галузі. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2021. № 2. С. 10-15. URI: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/24981>.

40. Клапків Ю. М. Ринок страхових послуг: концептуальні засади, технічні інновації та перспективи розвитку: *монографія*. Тернопіль :ТНЕУ, 2020. 568 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38485/1/Klapkiv.pdf>.

41. Клименко В. О. Тенденції розвитку аграрного страхування в Україні. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2023. Випуск 103, Ч. 2 : Економічні науки, С. 140-153. DOI: 10.32782/2415-8240-2023-103-2-140-153*.

42. Клименко В.О., Гумен О.В., Мирошніченко М.М. Поведінкові аспекти взаємодії учасників страхового ринку. [*Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством* : Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції]. Частина 1. м. Полтава, 30-31 березня 2023 р. Полтава, 2023. С. 676-678.

43. Клименко В.О., Гумен О.В., Мирошніченко М.М. Теоретична концептуалізація страхового бізнесу. [*Аспекти стабільного розвитку економіки*] : Матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції. 25 травня 2023 р. Умань : 2023. С. 17-19.

44. Клименко В.О., Гумен О.В., Мирошніченко М.М. Реклама та просування страхових послуг на ринку аграрного страхування. *Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи* [Електронне видання]: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 14-15 березня 2024 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. Харків, 2024. С. 361-363.

45. Клименко В. О., Гумен О. В., Мирошніченко М. М. Страхування як інструмент управління ризиками в корпоративних фінансах: сучасний стан і перспективи розвитку. Фінансові механізми забезпечення відновлення економіки України в сучасних умовах [Електронне видання] : збірник тез

доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, м. Ірпінь, 26 лютого 2025 року. Ірпінь, 2025. С. 340-342.

46. Клименко В., Гумен О., Мирошниченко М., Жарун Р. Сучасні підходи до аграрного страхування: виклики та перспективи. Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством : *Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Частина 1. Полтавський державний аграрний університет. (25 березня 2025 р.). Полтава, 2025. С. 621-623.

47. Козяр Н. О. Особливості сільського господарства як об'єкту інвестування. *Інвестиції: практика та досвід*, 2018. (23). С. 82-87. DOI: 10.32702/2306-6814.2018.23.82.

48. Коломієць Т.В. Взаємозв'язок розвитку матеріально-технічної бази та інтелектуального капіталу для інноваційної діяльності аграрних підприємств. *Агросвіт*. 2020. № 24. С. 65-71. DOI: 10.32702/2306-6792.2020.24.65.

49. Коненко В. В. Цифровий інструментарій антикризового управління бізнесом в період воєнного стану. *Ефективна економіка*. 2023. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_1_18.

50. Костогриз В.Г., Гаряга Л.О. Автотранспортне страхування в Україні в період дії воєнного стану. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 3. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/5628/5684> DOI: 10.32702/2306-6814.2025.3.85.

51. Коцюрба О. Ю., Насипайко Д. С. Страховий ринок України: сучасний стан та проблеми розвитку. *Центральноукраїнський науковий вісник*. Економічні науки. 2020. Вип. 5. С. 284-291.

52. Куліна Г. Світовий ринок страхових послуг в умовах зміни парадигми глобального економічного розвитку. *Світ фінансів*. 2017. № 3(52). С. 48-59.

53. Кулиняк І.Я., Копець Г.Р., Горбенко Т.М. Цифровий інструментарій антикризового менеджменту підприємств. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 35. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-35-16>.

54. Легомінова С., Голобородько А. Інтегрування штучного інтелекту до бізнес-процесів підприємства як ефективного інструменту його розвитку. *Економічний форум*. №4. 2022. С. 99-107.

55. Марценюк-Розарьонова О. В., Чорнопищук О. М., Якубовська Я. Р. Особливості страхування в аграрному секторі. *Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. 2018. № 4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1215> (дата звернення: 05.10.2025).

56. Маслій О.А., Полив'яна Т.П. Виклики економічній безпеці страхового бізнесу в умовах воєнного стану Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. *Інтернет-конф.*, 17 трав. 2023 р. Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2023. С. 54-57.

57. Маршук Л.М., Поплавська Є.М. Виклики рику страхування в Україні у воєнний період. *Modernengineering and innovative technologies*. 2022. Вип. 21.Ч. 2. С. 26-29 <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2022-21-02-008>.

58. Мілошевич Н. В. Тенденції розвитку інноваційної діяльності страхових компаній України. *Вісник Національного технічного університету ХПІ. Серія:*

Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. 2013. № 53. С. 68-72.

59. Музичка Ю. М., Музика, П. М., Дадак О. О. Стан та тенденції розвитку ринку аграрного страхування України. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені СЗ Жицького*, 2019. 21 (92 (1)). С. 125-128.

60. Невмержицький О. В. Аналіз сучасних моделей, орієнтованих на знання, та методів прийняття рішень. *Інформаційні технології проектування.* 2013. № 13. С. 119-125.

61. Непочатенко О.О., Бечко П. К., Бондаренко Н. В., Власюк С.А., Трушевський О. О. Необхідність формування та функціонування ринку аграрного страхування. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Редакційно-видавничий відділ Уманського НУС, 2022. Вип. 100. Ч. 2 : Економічні науки. С. 8-17.

62. Нестерчук Ю.О., Соколюк С.Ю., Коротєєв М.А., Жарун О. В., Тупчій О. С., Соколюк К. Ю. Розвиток електронної комерції в аграрному секторі економіки України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2022. Вип. 100. Ч. 2 : Економічні науки. С. 299-310.

63. Нестерчук Ю.О., Уланчук В.С., Соколюк С. Ю., Жарун О. В., Коротєєв М. А., Бленда Н. О. Management of innovation risks. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.». 2023. Випуск 102 Частина 1. С. 232-243.

64. Огляд стану страхового ринку. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/

65. Огляд небанківського фінансового сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-berezen-2024-roku>.

66. Осіпова А.А., Барабаш Л.В. Дрозд В.О. Моделі агрострахування у світовому контексті. *Ефективна економіка.* 2024. № 6. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.6.48>. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/4029/4064>.

67. Патяка Т. А., Трусова Н. В. Особливості страхування аграрного сектору України. *Фінансове забезпечення інноваційного розвитку бізнес-середовища в світоінтеграційному просторі: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції.* 2021. (22-23 квітня 2021 р., Мелітополь)/ТДАТУ; відпов. за випуск НВ Трусова. Мелітополь. С. 43-44.

68. Пікус Р. В., Лялькін О. С., Формування інвестиційної стратегії страхової компанії в умовах сучасних викликів. *Інвестиції: практика та досвід.* 2022. № 3. С. 41-48. DOI: 10.32702/23066814.2022.3.41.

69. Покорчак С. А. Адаптація страхового ринку України в умовах воєнних ризиків. *Київський економічний науковий журнал*, 2024. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2024-6-16>.
70. Полінкевич О. М., Тринчук В. В., Клапків Ю. М., Чеботарьов Є. В., Зелениця І. М. Страхування воєнних ризиків в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 11. С. 44-51. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.11.44>
71. Полінкевич О.М., Тринчук В.В., Горбатюк Л.М., Костюк В.А., Зелениця І.М. Омніканальний маркетинг як інструмент підвищення фінансової інклюзії: кейси банківських установ і страхових компаній. *Агросвіт*. 2025. №4. С.48-55. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.18.51>.
72. Пономаренко О.В. Економічні умови функціонування страхового ринку України. *Збірник наукових праць уманського НУС*. Ч.2. Економіка. Вип. 101. 2022. С. 208-218. DOI: <http://dx.doi.org/10.32782/2415-8240-2022-101-2-208-218>.
73. Пономаренко О.В. Трансформація страхової культури на ринку страхових послуг. *Збірник наукових праць уманського НУС*. Ч.2. Економіка. Вип. 102. 2023. С.36-48. <http://dx.doi.org/10.32782/2415-8240-2023-102-2-36-47>.
74. Пономаренко О.В. Сутнісна трансформація бізнесу в умовах цифрової економіки. *Збірник наукових праць Уманського НУС*. Випуск 103. Частина 2. 2023. С. 82-97 <http://dx.doi.org/10.32782/2415-8240-2023-103-2-82-96> .
75. Пономаренко О.В. Імплементация зарубіжного досвіду розвитку страхового ринку у вітчизняну практику. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* , 2025. Вип. 106. Ч. 2 : Економіка. С. 315-327 DOI: 10.32782/2415-8240-2025-106-2-315-327.
76. Плешакова Н. А., Чухліб Г. В. Антикризове управління як протидія банкрутству: досвід українських підприємств мікрокредитування. *Бізнес Інформ*. 2023. № 6. С. 179-183.
77. Прокопишин О. С. Система антикризового управління як підґрунтя попередження кризових явищ на підприємствах. *Економічна наука*. 2021. №9. С. 40-45. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.9.40.
78. Прокопчук О.Т. Специфіка ризиків та управління ними у сільському господарстві. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. Випуск 95. Ч. 2: Економічні науки. 2019. С. 24-41. DOI 10.31395/2415-8240-2019-95-2-24-41.
79. Прокопчук О. Т., Гумен О. В. Розвиток системи страхового захисту в аграрному секторі економіки України : *Колективна монографія* [Соціально-економічні засади формування економічної системи України] / За ред. д.е.н., професора О.О. Непочатенко. Умань: Видавець «Сочінський», 2022. С. 73-77.
80. Прокопчук О.Т., Пенькова О. Г., Харенко А.О. Теоретичні засади управління маркетинговою діяльністю у страховому бізнесі. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2022. Випуск 101, Ч. 2 : Економічні науки. С. 120-130. DOI: 10.32782/2415-8240-2022-101-2-120-130.
81. Прокопчук О.Т. Особливості цифровізації страхового бізнесу в Україні. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* /

Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2023. Випуск 103, Ч. 2 : Економічні науки, С. 6-16. DOI: 10.32782/2415-8240-2023-103-2-6-16.

82. Прокопчук О.Т., Клименко В. О. Параметрична схема страхового захисту для аграрного сектору економіки України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2023. Вип. 102. Ч. 2 : Економічні науки. С. 60-71. DOI: 10.32782/2415-8240-2023-102-2-60-71.

83. Прокопчук О. Т., Клименко В. О. Аспекти функціонування страхових організацій на ринку аграрного страхування України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2024. Випуск 104, Ч. 2: Економічні науки, С. 17-28. DOI: 10.32782/2415-8240-2024-104-2-17-28.

84. Прокопчук О. Т., Пономаренко О. В., Гумен О. В., Мирошніченко М. М., Макарчук В. В. Трансформація споживчої поведінки та попиту на ринку автострахування. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2024. Вип. 104. Ч. 2 : Економічні науки. С. 169-181. DOI: 10.32782/2415-8240-2024-104-2-169-181.

85. Прокопчук О. Т., Харенко А. О., Гумен О. В., Мирошніченко М. М., Клименко В.О., Жарун Р. Ф. Цифрові трансформації та інноваційні рішення на ринку страхових послуг України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2024. Випуск 105, Ч. 2: Економічні науки, С. 106-115. DOI: 10.32782/2415-8240-2024-105-2-106-115.

86. Прокопчук О. Т., Клименко В. О., Гумен О. В. Аграрне страхування: захист бізнесу в умовах сучасних викликів. *Agricultural and food Economics*. 2024: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 19-20 вересня 2024 р. Київ: НУБіП України, 2024. С. 63-64.

87. Прокопчук О. Т., Пономаренко О.В., , Гумен О. В., Мирошніченко М. М., Клименко В.О., Жарун Р. Ф. Трансформація страхового бізнесу під впливом цифрових інновацій та штучного інтелекту. *Збірник наукових праць Уманського національного університету* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2025. Випуск 106, Ч. 2: Економічні науки. С. 90-100. DOI:10.32782/2415-8240-2025-106-2-90-100.

88. Прокопчук О.Т. Тренди та перспективи розвитку страхового ринку України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету*. 2025. Випуск 106. Частина 2, С. 177-187. DOI:10.32782/2415-8240-2025-106-2-177-187.

89. Прокопчук О. Т., Гумен О. В. Поведінкові та мотиваційні засади розвитку аграрного страхування в Україні. *Науково-практичний журнал «Агросвіт»*. 2025. № 22. С. 91-100. DOI: 10.32702/2306-6792.2025.22.91.

90. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України. Верховна Рада України, 1992, № 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення 12.03.2025).

91. Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України., Верховна Рада України, 1995, № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19/print> (дата звернення 11.08.2024).

92. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 1 лип. 2010 р. № 2404-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17> (дата звернення: 24.01.2025).

93. Про державну підтримку сільського господарства : Закон України від 24 черв. 2004 р. № 1877-IV. URL: <http://portal.rada.gov.ua> (дата звернення: 21.02.2025).

94. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 5 лют. 2015 р. № 157-VII: веб-сайт. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19> (дата звернення: 07. 11. 2024).

95. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою : Закон України від 9 лют. 2012 р. № 4391-VI. URL: <http://portal.rada.gov.ua> (дата звернення: 04.04.2024).

96. Про страхування : декрет Кабінету Міністрів України від 10 трав. 1993 р. № 47-93. (Декрет втратив чинність на підставі Закону № 85/96-ВР від 07.03.96, ВВР, 1996, № 18, ст.78). URL: <http://portal.rada.gov.ua> (дата звернення: 08.04.2024).

97. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.12.2024).

98. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (дата звернення: 01.05.2025).

76. Романовська Ю. А., Поплавська С. М., Людковська Ю. Ю. Розвиток ринку страхування в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 11. С. 79-84. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.11.79>.

99. Рубцова Н. М. Огляд страхових продуктів зі страхування сільськогосподарських ризиків. *Фінансове забезпечення інноваційного розвитку бізнес-середовища в світоінтеграційному просторі: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції*. 2021 (22-23 квітня 2021 р., Мелітополь)/ТДАТУ; відпов. за випуск НВ Трусова. Мелітополь. С. 155-156.

100. Русанюк В.В. Зарубіжний досвід державного регулювання аграрного підприємництва. *Економіка АПК*. 2020. № 4 С. 121-129. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202004121>.

101. Савченко О. Р. Спрощена модель структури факторів впливу на системи менеджменту організацій. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. Серія: економічні науки. 2010. № 3 (53). С. 90-93.

102. Ситник Н., Михайлюк М. Загрози та ризики фінансової безпеки страхового ринку України в умовах війни. *Молодий вчений*. 2023. № 5 (117). С. 169-173. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-5-117-33>.

103. Сітак І.Л., Мурашко І.М. Система раннього попередження та реагування як засіб забезпечення стійкості підприємства. *Економіка та управління підприємствами*. 2019. №2 (13). С. 172-178. URI: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/45444>.

104. Сітковська А. О. Технічне забезпечення аграрних підприємств як фактор підвищення конкурентоспроможності. *Агросвіт*. 2022. № 1. С. 53-57. DOI: 10.32702/2306-6792.2022.1.53.

105. Свінцицький А.В. Використання штучного інтелекту у сфері управління: переваги та недоліки. *Штучний інтелект та сучасні фітобіотехнології: теоретичні та практичні аспекти використання*. 2023. С. 206-209.

106. Скопенко Н. С., Євсєєва-Северина І. В., Кириченко О. М. Вплив технологій штучного інтелекту на ефективність діяльності бізнесу. *International Scientific Journal «Internauka»*. Series: «Economic Sciences». 2022. № 11. URI <https://dspace.nuft.edu.ua/handle/123456789/39081>.

107. Скудларські Я., Бурляй А.П., Мудрак Р.П., Смертенюк І.І. Напрями інноваційного розвитку сільського господарства в контексті кліматичних змін. *Облік і фінанси*. 2021. №2(92). С. 136-146.

108. Соколюк С.Ю. Організаційно-економічні аспекти державного регулювання та підтримки інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору. Вчені записки *Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського*. 2018. № 6. Том 29 (68). С. 88-92.

109. Соколюк С.Ю. Концептуальні засади формування механізму державного регулювання та підтримки інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору. *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво. 2019. № 1 (106). С. 101-106.

110. Соколюк С.Ю. Сучасне інноваційне середовище розвитку підприємств аграрного сектору економіки. *Науково-практичний журнал Агросвіт*. 2019. Вип. № 6. С. 49-55.

111. Соколюк С.Ю. Кластерна парадигма інноваційного розвитку аграрного сектору. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». 2019. Вип. 24. С. 82-86.

112. Соколюк С. Ю., Коротєєв М.А., Жарун О.В., Тупчій О.С., Бленда Н.О. Диверсифікація як стратегічний напрям сталого розвитку підприємств аграрного сектору економіки. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Редакційно-видавничий відділ Уманського НУС. 2021. Вип. 99. Ч. 2 : Економічні науки. С. 326-336.

113. Соколюк С. Ю., Прокопчук О.Т., Коротєєв М. А., Жарун О. В., Ролінський О. В. Інноваційні підходи до розвитку торговельного підприємництва в агробізнесі. *Збірник наукових праць Уманського національного університету*. 2025. Випуск 106. Частина 2, С. 277-291. DOI:10.32782/2415-8240-2025-106-2-277-291.

114. Сосновська О. О., Сіренька І. І. Тенденції інноваційного розвитку страхових компаній в Україні. *Європейський науковий журнал Економічних та фінансових інновацій*. 2021. Т. 2. № 8. С. 20-30. DOI: <https://doi.org/10.32750/2021-0202>.
115. Сосновська О. О. Інноватизація страхового бізнесу в умовах розвитку цифрової економіки. *Науковий журнал «БІЗНЕС ІНФОРМ»*. 2021. № 7. С. 62-69. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39289/1/Sosnovska_O_BI_7_FITU.pdf.
116. Сухецька К.В., Новак І.М. Управління кризовими ситуаціями при слабких сигналах. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. Ч.2. Економіка. Вип. 100. 2022. С. 84-91. DOI: <http://dx.doi.org/10.31395/2415-8240-2022-100-2-84-90>.
117. Сухецька К.В. Ефективне управління фінансовими ресурсами аграрних підприємств в умовах кризи. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. Ч.2. Економіка. Вип. 104. 2024. С. 36-45. DOI: [10.32782/2415-8240-2024-104-2-36-45](https://doi.org/10.32782/2415-8240-2024-104-2-36-45).
118. Танклевська Н.С., Ярмоленко В.В. Тенденції розвитку страхування сільськогосподарських культур в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Сер. «Економіка». 2018. Вип. 1 (51). С. 381-386. doi: [10.24144/2409-6857.2018.1\(51\).C.381-386](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2018.1(51).C.381-386).
119. Тітов Д. В., Олексієнко В. В. Фінансове забезпечення аграрного сектору України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 63. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4177/4108> DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-125>.
120. Ткаченко Н. В. Споживацька лояльність як маркер ефективності страхового бізнесу в умовах діджиталізації страхового ринку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка» : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, 2022. № 26(54). С. 101-106. DOI: [10.25264/2311-5149-2022-26\(54\)-101-106](https://doi.org/10.25264/2311-5149-2022-26(54)-101-106)
121. Ткаченко Н. Державне регулювання страхової діяльності: новації в сучасному вимірі. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2022. № 3(31). С. 139-149. DOI: [10.25140/2411-5215-2022-3\(31\)-139-149](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-3(31)-139-149).
122. Ткаченко Н., Кириленко С. Страхові компанії як продуценти інвестиційних фінансових послуг. *Світ фінансів*. 2023. № 2 (75). С. 31-44 DOI: [10.35774/sf2023.02.031](https://doi.org/10.35774/sf2023.02.031).
123. Ткаченко Н. В., Костюк В. А., Улянич К. Ф., Костогриз В. Г. Страхові продукти для агробізнесу. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2025. Випуск 107, Частина 2: Економічні науки. С. 429-436. DOI: [10.32782/2415-8240-2025-107-2-429-436](https://doi.org/10.32782/2415-8240-2025-107-2-429-436).
124. Ткачук Л., Краус О. Вплив повномасштабного вторгнення на ринок страхування в Україні. *Innovation and Sustainability*. 2024. № 3. С. 34-44. DOI: <https://doi.org/10.31649/ins.2024.3.34.44>.
125. Тринчук В.В., Полінкевич О.М., Костюк В.А., Файчук О.В., Рудой В.М. Ризик менеджмент і комплаєнс як елементи системи внутрішнього контролю страховика. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 20. С. 52-59. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.20.52>.

126. Тулуш Л. Д., Прокопчук О. Т. Ринок агрострахування в Україні: тенденції та перспективи. *Економіка АПК*. 2018. № 8. С. 55-67.
127. Улянич Ю.В., Бондаренко Н. В., Гузар Б.С. Аналіз сучасних тенденцій страхового ринку України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Редакційно-видавничий відділ Уманського НУС, 2024. Вип. 103. Ч. 2 : Економічні науки. С. 180-187.
128. Харенко А.О. Трансформація маркетингових стратегій страхових компаній в умовах сучасного ринку. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань: Видавець «Сочінський М. М.», 2025. Вип. 106. Ч. 2 : Економічні науки. С. 77-89. DOI: 10.32782/2415-8240-2025-106-2-77-89.
129. Хропонюк Д.О., Длугопольський О.В. Сучасні проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 1. С. 118-126. <https://doi.org/10.31649/ins.2023.1.118.126>.
130. Чечоткін В. В., Пристемський О. С. Страхування сільськогосподарських виробників як запорука успішного розвитку аграрного сектору економіки України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2020. Вип. 30. С. 214-217. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvumevcg_2020_30_43.
131. Чуницька І.І., Богріновцева Л. М. Особливості діяльності страхових компаній на фінансовому ринку України в умовах воєнного стану. *Інфраструктура ринку*. 2023. Вип. 71. С. 251-258. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2023/71_2023/46.pdf.
132. Шолойко А. С. Ринок майнового страхування в Україні та його інфраструктура. *Фінансові послуги*. 2018. № 4. С. 18-21.
133. Шолойко А. С., Ігнатюк А. І. Безпека страхового ринку України в умовах фінансової глобалізації: загрози та напрями. *Економіка України*. 2019. № 4. С. 18-28.
134. Шолойко А. С., Ігнатюк А. І. Тенденції розвитку страхових ринків після світової фінансової кризи. *Фінанси України*. 2018. № 8. С. 7-19.
135. Шпикуляк О. Г., Іванченко В. О. Формування індексів та індикаторів сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві: теоретико-методичні підходи. *Економіка АПК*. 2020. (9). С. 114-122. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202009114>.
136. Шубравська О. В. Спеціалізація агропродовольчого експорту України: тенденції, драйвери, перспективи. *Економіка України*, 2021, (4), 51-68. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.04.051>
137. Шуміло О. С., Савченко Н. О. Аналіз наукових підходів до визначення суті понять кризи та антикризового управління підприємством. *Бізнес Інформ*. 2021. № 4. С. 11-16. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-4-11-16>.
138. Юрченко О. А., Свирида О. А. Аграрне страхування з державною підтримкою: українські реалії та зарубіжний досвід. *Підприємництво та інновації*. 2022. № 25. С. 123-127.

139. Яворська Т. В., Войтович Л. М. Інвестиційна діяльність страхових компаній в Україні: стан та прогноз розвитку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка». Острог : Національний університет «Острозька академія», 2020. № 17. С. 106-112. DOI: 10.25264/2311-5149-2020-17(45)-106-112.
140. Яворська Т. В., Ревак І. О., Підхомний О. М. Ризик-орієнтований підхід у системі фінансового моніторингу страхових компаній. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*, 2023. 2 (серія економічна). С. 82-93. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-844X/2023-2-10>.
141. Яворський Р. Т., Шишковський С. В. Формування гнучкої системи менеджменту. *Бізнес Інформ*. 2023. № 10. С. 329-333. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-10-329-333>.
142. Яремко С., Кузьміна О., Новицький Р. Використання технологій штучного інтелекту для прогнозування бізнес-процесів. *Науковий журнал «Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво»*. 2021. № 43. С. 230-235.
143. Яцук О.О. Основні чинники впливу на формування прибутку сільськогосподарських підприємств. *Приазовський економічний вісник*. 2018. № 5(10). С. 410-417.
144. Aleskerova Yu., Kovalenko L., Havryliuk V. Innovative financial criteria for methodological approaches to the assessment of agrarian insurance. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Vol. 5. № 4. P. 34-41. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-4-34-41>.
145. Aleskerova Yu., Titenko Z., Skrypnyk H., Grytsyna O. Modeling The Level Of Investment Attractiveness Of The Agrarian Economy Sector. *International Journal of Industrial Engineering & Production Research*. 2020. Vol. 31. № 4. P. 490-496. URL: <http://ijiepr.iust.ac.ir/article-1-1138-en.html>.
146. Aleskerova Yu., Kachur I. Assessment of the financial results of the insurance company. *Інфраструктура ринку*. 2023. Вип. 73. С. 144-156. DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct73-26>.
147. Aleskerova Yu., Nykytiuk O., Matviichuk D. Financial and marketing aspects of the insurance market of Ukraine during the period of martial law. *Інфраструктура ринку*. 2024. Вип. 80. С. 74-78. DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct80-13>.
148. Aleskerova Yu., Fedoryshyna L. Analysis of the agricultural insurance market in Ukraine during wartime. *Причорноморські економічні студії*. 2025. Вип. 95. С.109-115. DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.95-15>.
149. Aleskerova Yu. Formation of accounting and analytical support for agricultural insurance risk management. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. Вип. 18. <https://a-economics.com.ua/index.php/home/issue/view/17/>.
150. Arefieva O. V., Kovalchuk A. M., Panchoshna T. M. (2022). Prerequisites for Forming a Crisis Management Strategy in Transport Industry Enterprises of Ukraine. *Effective Economics*, 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2022_12_16. (accessed: 04.10.2024).

151. Dongjin, F., & Yiwei, B. (2024). Impact of Agricultural Insurance on Agricultural Output: A Case Study of Shandong Province. *Agricultural and Financial Economics Methods*, 7(1), 116. <https://doi.org/10.23977/agrfem.2024.070116>.
152. Drashko A., Nahaichuk N. Current trends of insurance of agricultural risks in Ukraine. *Фінансовий простір*. 2019. Vol. 4(36). DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.4\(36\).2019.190187](https://doi.org/10.18371/fp.4(36).2019.190187).
153. Farahan A.M., Alkhasawneh R.A., Gadour W.H.Y., Radwan M.A., Torky M.Sh., Ismail M.I.A., Soliman A.F., Elshinawy F.Y., Bashir S., Qamar K.A. A proposed actuarial model for estimating the risk premium for vehicle insurance using central moments theory of claims. *Journal of International Crisis and Risk Communication Research*. 2025. Vol. 8, No. S9. P. 72-87. DOI: <https://doi.org/10.63278/jicrcr.vi.3233>.
154. Huang Z., Su K., Wang S. The role of agricultural insurance in promoting farmers' green production behavior: the moderating effect of legal trust. *Finance Research Letters*. 2025. Vol.80. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.frl.2025.107269>.
155. Ivashkiv, I., Korol, S., Lyashenko, O., Sadovska, I., & Nadvynychnyy, S. (2021). Financial and economic evaluation of agricultural insurance market in Ukraine. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 7(3), 44-59. <https://doi.org/10.51599/are.2021.07.03.03>
156. Kenderdine T. Insurance Plus Futures: Agricultural Commodity Price Reform in China. *Asia and the Pacific Policy Studies*, 2018. 5 (2). 331-346. <https://doi.org/10.1002/app5.226>.
157. Komadel D., Pinda L., Sakalova K. Securitization in crop insurance with soil classification, *Agricultural Economics, Czech*. 2018. 64. 131-140.
158. Lyon J. Y., Bogodistov Y., Moormann J. AI-driven Optimization in Healthcare: The Diagnostic Process. *European Journal of Management. Issues*. 2021. Vol. 29. №4. P. 218-231. <https://doi.org/10.15421/192121>.
159. Kim, Y., Yu, J., & Pendell, D. L. (2019). Effects of crop insurance on farm disinvestment and exit decisions. *European Review of Agricultural Economics*, 47(1), 324-347. <https://doi.org/10.1093/erae/jbz035>.
160. Konenko V. V. (2023). Digital Tools for Crisis Management of Business during Martial Law. *Effective Economics*, 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_1_18 (accessed: 01.10.2024).
161. Li, X., Ren, J., Niu, B., & Wu, H. (2020). Grain Area Yield Index Insurance Ratemaking Based on Time-Space Risk Adjustment in China. *Sustainability*, 12(6), 2491. <https://doi.org/10.3390/su12062491>.
162. Li Z., Tang X., Wu A., Xie Z., Xie Z. Actuarial analysis with risk updating: Case study of insurance premium calculation for mechanical vehicles. *Proceedings of the 2nd International Conference on Public Management, Digital Economy and Internet Technology (ICPDI 2023)*. 2023. DOI: 10.4108/eai.1-9-2023.2338821.
163. Pleshakova N. A., Chukhlib H. V. (2023). Crisis Management as a Countermeasure to Bankruptcy: Experience of Ukrainian Microcredit Enterprises. *Business Inform*, 6, 179-183.
164. Prokopchuk O., Prokopchuk I., Mentel G. and Bilan Y. Parametric Insurance as Innovative Development Factor of the Agricultural Sector of Economy, *AGRIS*

on- line Papers in Economics and Informatics, 2020. Vol. 12, No. 3, pp. 69-86. ISSN 1804-1930. DOI 10.7160/aol.2020.120307.

165. Prokopchuk O., Nepochatenko O., Malyovany M., Ulyanich Yu. and Bilan Yu. Trends in the functioning of the Ukrainian insurance services market. *Insurance Markets and Companies*, 2022. 13 (1), 47-65. doi:10.21511/ins.13(1).2022.05.

166. Prokopchuk O., Nepochatenko O., Malyovanyi M., Sokoliuk S., Rolinskyi O., Ponomarenko O. Development of agricultural insurance in Ukraine. *Insurance Markets and Companies*, 2024. 15(2). 106-121. doi:10.21511/ins.15(2).2024.10.

167. Prokopchuk O.T., Humen O.V., Myroshnychenko M.M. Current state and trends of property insurance in Ukrain. *Актуальні питання сучасної економіки : матеріали XV Всеукраїнської наукової конференції за міжнародною участю*, 15 листопада 2023 р. Умань :УНУС. 2023. С. 74-76.

168. Rocha, J., Oliveira, S., & Capinha, C. (2020). Introductory Chapter: Risk Management. In J. Rocha, S. Oliveira, & C. Capinha (Eds.), *Risk Management and Assessment*. IntechOpen. <https://doi.org/10.5772/intechopen.93553>.

169. Sherrick, B., & Schnitkey, G. (2017). Crop Insurance Decisions for 2017. *Farmdoc daily*, 07 (37). <https://doi.org/10.22004/ag.econ.282597>.

170. Schnitkey, G., & Sherrick, B. (2017). Crop Insurance Premiums for 2017. *Farmdoc daily*, 07 (22). <https://doi.org/10.22004/ag.econ.282582>.

171. Schnitkey, G. (2019). Crop insurance loss ratios in 2018. *Farmdoc daily*, 9(78). <https://doi.org/10.22004/ag.econ.298554>.

172. Shumilo O. S., Savchenko N. O. (2021). Analysis of Scientific Approaches to Defining the Essence of Crisis and Crisis Management Concepts in Enterprises. *Business Inform*, 4, 11-16.

173. Solvency Capital Requirement – A Look Behind the Curtain. URL: <https://www.actuaries.org.uk/system/files/documents/pdf/clvlietbrown.pdf>.

174. Solvency II – General Insurance. Institute and faculty of actuaries. 2016. URL: https://www.actuaries.org.uk/system/files/field/document/IandF_SA3_SolvencyII2016.pdf.

175. Vilenchuk, O. (2018). Three-level analysis of agrarian insurance market functioning in Ukraine. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, 4(2), 19-36. <https://doi.org/10.51599/are.2018.04.02.02>.

176. Wang, Y., Abdullah, M. A. bin, & Hwang, J. Y. T. (2024). Time Series Analysis and Optimization of the Prediction Model of Agricultural Insurance Loss Ratio. *Research on World Agricultural Economy*, 5(4), 299-312. <https://doi.org/10.36956/rwae.v5i4.1219>.

177. Xiao Yu., Yao J. Double trigger agricultural insurance products with weather index and yield index, *China Agricultural Economic Review*. 2018. <https://doi.org/10.1108/CAER-01-2018-0021>.

178. Yarmolenko, V. (2019). Peculiarities of insurance of agrarian enterprises' activity. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, 5(2), 74-85. <https://doi.org/10.51599/are.2019.05.02.06>.

179. Yanuarti, R., Aji, J. M. M., & Rondhi, M. (2019). Risk aversion level influence on farmer's decision to participate in crop insurance: A review. *Agricultural*

Economics – Czech, 65 (10), 481-489. <https://doi.org/10.17221/93/2019-AGRICECON>.

180. Zubair E., Sohail M., Ali A., Kamran Q., Ghaffar A. Does agricultural insurance help enhance crop yield? Evidence from China's climate risk adaptation strategies. Policy Research Journal. 2025, 3 (3), pp .48-59.

ДОДАТКИ

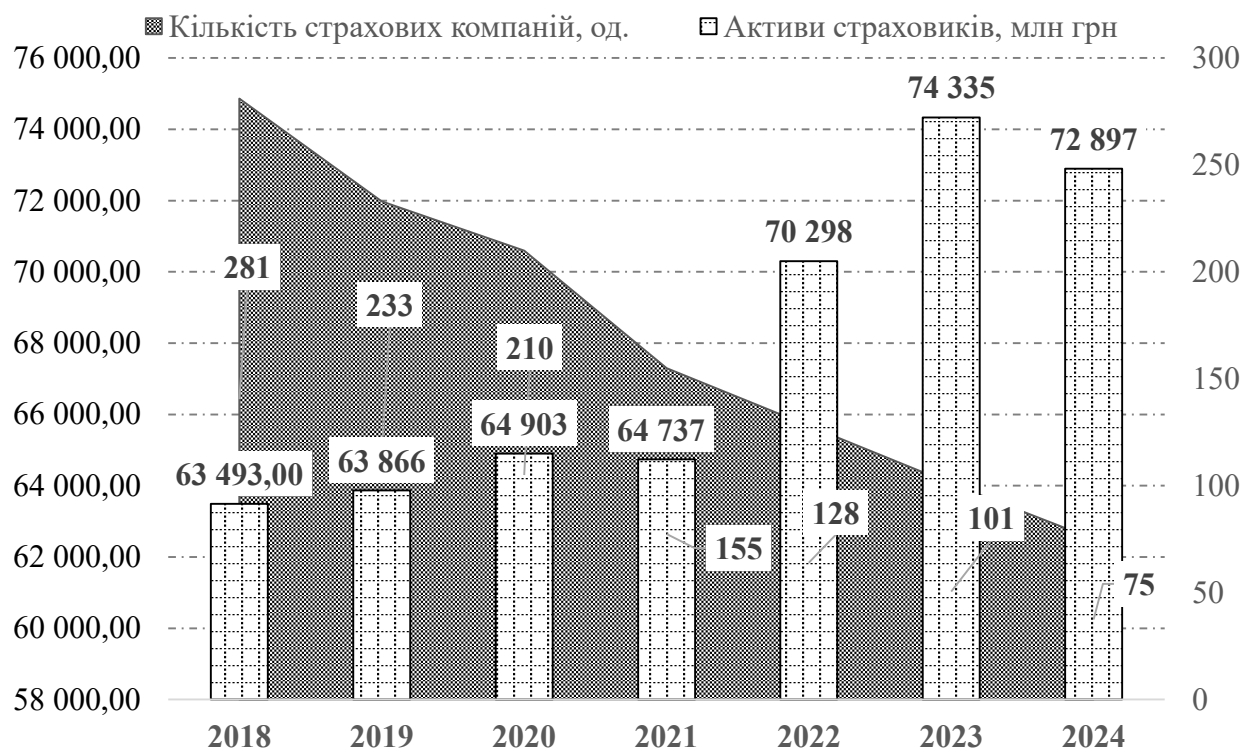

Рис. 1. Зміна кількості діючих страхових компаній і обсягу активів страховиків в Україні, 2018-2024 рр.

Джерело: узагальнено та розраховано автором за даними Нацкомфінпослуг та Національного банку України.

Фінансовий результат 2024, тис. грн

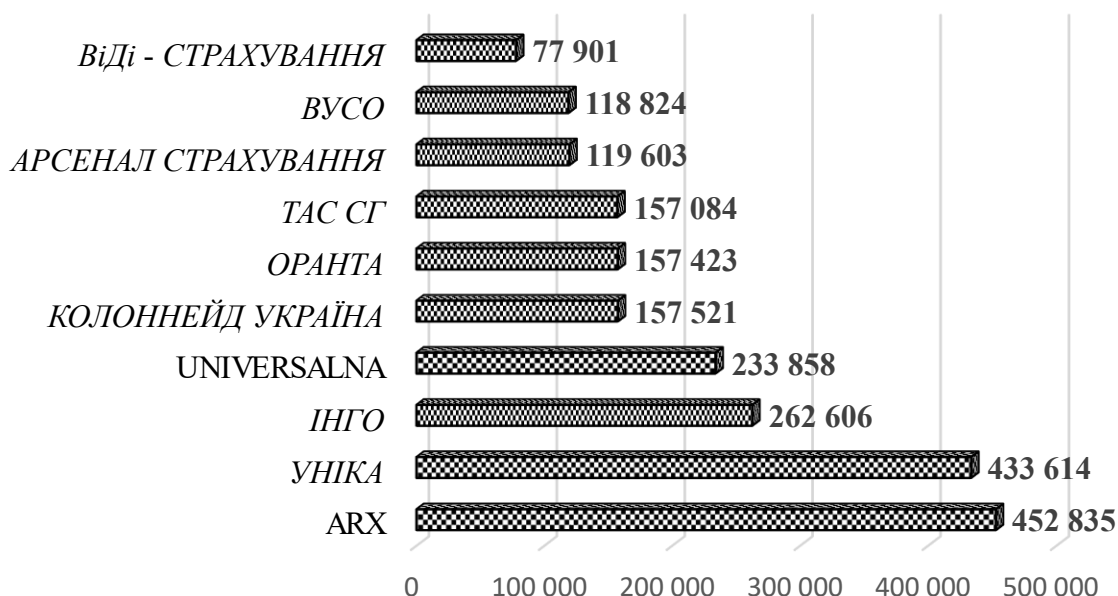

Рис. 2. Аналіз фінансових результатів страхових компаній (ТОР-10) України у 2024 р.

Джерело: узагальнено та розраховано автором за даними Нацкомфінпослуг та Національного банку України.

Додаток А

Рис. 3. Рейтинг страхових компаній (ТОП-20) за рівнем вихідного перестраховування 2018 р.

Джерело: узагальнено та розраховано автором за даними Нацкомфінпослуг та Національного банку України.

Рис. 4. Рейтинг страхових компаній (ТОП-20) за рівнем вихідного перестраховування 2024 р.

Джерело: узагальнено та розраховано автором за даними Нацкомфінпослуг та Національного банку України.

**ТОП-10 Рейтинг страхових компаній із добровільного страхування
сільськогосподарської продукції за 2018 р. та 2024 р.**

№	Страховик	Премії, тис. грн	Виплати, тис. грн	Рівень виплат, %
2018				
1	PZU Україна	93 985	32 128	34,8
2	Універсальна	66 109	174	0,26
3	ІНГО Україна	22 282	500	2,24
4	АСКА	17 543	-	-
5	АХА Страхування	15 897	1 669	10,50
6	Українська аграрно-страхова компанія (УАСК)	13 507	-	-
7	Країна	6 619	885	13,37
8	Кредо	4 919	1 479	30,07
9	Брокбізнес	4 674	-	-
10	Еталон	4 360	2 289	52,50
Всього		249722	39124	15,68
2024				
1	ІНГО	41 070	231 215	562,98
2	Universalna	31 927	2 804	8,78
3	PZU Україна	12 440	8 792	70,67
4	ARX	12 331	1 242	10,07
5	Оранта	2 650	506	19,07
6	UPSK	553	77	13,93
7	СГ ТАС	270	62	23,00
8	Гардіан	244	5	2,05
9	ББС Іншуранс	34	-	-
10	Перша	11	-	-
Всього		101 529	244 703	241,02

**Джерело: узагальнено та розраховано автором за даними інформаційно-аналітичного ресурсу Forinsurer.*

Рис. 1. Просторовий розподіл рівнів виробничих ризиків для ключових аграрних культур в Україні (ризикова карта)

Джерело: авторська аналітична інтерпретація даних УкрГідрометцентру, Держстату, Мінагрополітики та міжнародних досліджень IFC з аграрних ризиків.

Теплова карта рівнів ризику основних аграрних культур у регіонах України

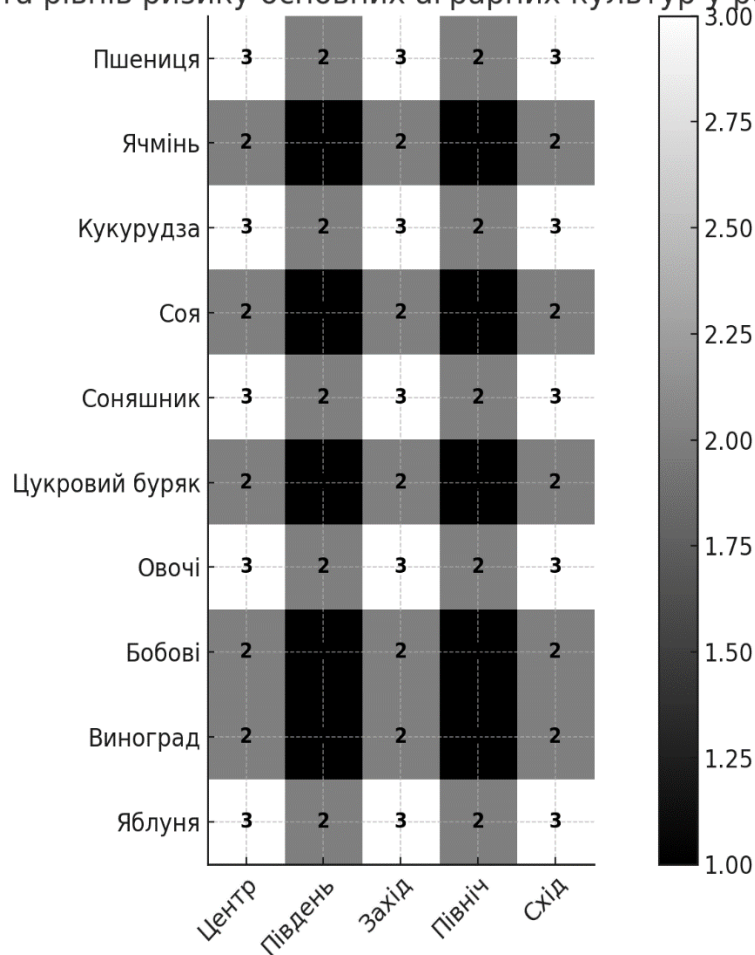

Рис. 2. Теплова карта рівнів ризику основних аграрних культур у регіонах України, побудована на основі трирівневої шкали (1 – низький, 2 – середній, 3 – високий рівень ризику)

Джерело: авторська побудова на основі даних Мінагрополітики України, Укргідрометцентру та відкритих статистичних матеріалів страхових компаній.

Додаток В
Таблиця 1

Активні страхові компанії на ринку аграрного страхування України та їх характеристика*

Страхова компанія	Ключові страхові продукти	Спеціалізація / особливості роботи	Участь у міжнародних програмах (IFC, USAID, KfW)
Княжа VIG	<ul style="list-style-type: none"> • Багаторизикове страхування врожаю • Страхування озимих і ярих культур • Параметричні та індексні продукти (NDVI, погодні індекси) 	Один із лідерів індексних продуктів; активне використання супутникових даних; доступ до перестраховування Munich Re	Так – участь у проектах IFC/USAID з розвитку індексного страхування
ІНГО	<ul style="list-style-type: none"> • Страхування рослинництва та тваринництва • Класичні та погодні продукти • Страхування агротехніки та майна 	Широка продуктова лінійка, робота з великими агропідприємствами, упровадження погодних моделей	Так – залучення до проєктів IFC щодо методології оцінки ризиків
УПСК	<ul style="list-style-type: none"> • Багаторизикові програми • Страхування посівів та врожаю • Страхування техніки 	Довготривалий досвід у сегменті, робота з фермерами середнього масштабу	Обмежена – консультаційні заходи у рамках донорських програм
АСКО ДС	<ul style="list-style-type: none"> • Страхування техніки • Страхування врожаю та відповідальності 	Сильна регіональна присутність у центрі та на сході України; класичний модельний підхід	Ні
Провідна	<ul style="list-style-type: none"> • Страхування врожаю • Страхування майна агропідприємств • Поліси для рослинництва 	Робота з малими та середніми агровиробниками; базова продуктова лінійка	Ні
ARKS (AXA)	<ul style="list-style-type: none"> • Індексні та погодні продукти • Вузькі спеціалізовані програми 	Точкова участь у сегменті; партнерські програми з доступом до погодних індексів	Часткова участь – пілотні індексні програми за підтримки донорів
PZU Україна	<ul style="list-style-type: none"> • Страхування майна • Страхування техніки • Програми відповідальності 	Співпраця з агрохолдингами; орієнтація на майнові ризики	Ні

* Джерело: авторська обробка даних Мінагрополітики України, НБУ та відкритих звітів страхових компаній і профільних об'єднань ринку.

Додаток В
Таблиця 2

Роль перестраховальників у забезпеченні фінансової стійкості аграрного страхування в Україні*

Перестраховальник / міжнародна структура	Ключові функції у ринку агрострахування	Українські страховики, які найчастіше співпрацюють	Типи підтримуваних продуктів
Munich Re	<ul style="list-style-type: none"> • Надає потужний місткість ризику (capacity) • Розробка погодних індексів • Актуарні моделі для параметричних продуктів 	Княжа VIG, ARKS, ІНГО	Погодні індекси, NDVI, багаторизикові програми
Swiss Re	<ul style="list-style-type: none"> • Перестрахування катастрофічних ризиків (вимерзання, посуха, град) • Моделювання сценаріїв втрат для великих портфелів • Інституційна експертиза 	ІНГО, УПСК	Класичні та багаторизикові програми; комбіновані продукти
Hannover Re	<ul style="list-style-type: none"> • Підтримка продуктів для тваринництва • Портфельні рішення для регіональних страховиків 	УПСК, Провідна	Тваринництво, майнові ризики, комбіновані пакети
IFC (World Bank Group)	<ul style="list-style-type: none"> • Технічна та методологічна підтримка • Пілотні програми індексного страхування • Розробка стандартів врегулювання збитків 	Княжа VIG, ІНГО, ARKS	NDVI-індекси, погодні індекси, цифрові моделі ризиків
USAID (AGRI-Ukraine / ERA)	<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток індексних продуктів • Фінансування інфраструктури даних (погодні станції) • Консультації для страховиків 	Княжа VIG, УПСК, ІНГО	Параметричні продукти, погодні індекси
KfW (Німеччина)	<ul style="list-style-type: none"> • Підтримка страхових механізмів для МСБ • Інвестиції у цифрові платформи моніторингу кліматичних ризиків 	ARKS, Провідна	Технологічні індексні продукти, супутниковий моніторинг
EU/FAO (технічні проекти)	<ul style="list-style-type: none"> • Моделі оцінки аграрних ризиків • Методології для страхування озимих культур 	ІНГО, УПСК	Класичні та погодні страхові продукти

* Джерело: авторська обробка даних Мінагрополітики України, НБУ та відкритих звітів страхових компаній і профільних об'єднань ринку.

Таблиця 1

**Проблеми та напрями вдосконалення нормативно-правового
забезпечення аграрного страхування в Україні***

Проблема	Суть проблеми	Пропонований напрям удосконалення
Недосконалість законодавчої бази	Законодавство не враховує сучасні ризики, зокрема воєнні та кліматичні	Розроблення оновленого Закону України «Про страхування» із урахуванням нових типів ризиків
Неврегульованість державної підтримки	Непрозорі механізми компенсацій і субсидування страхових премій	Визначення у нормативних актах критеріїв і порядку надання державних субсидій страхувальникам
Відсутність єдиних стандартів оцінки ризиків	Різні підходи страховиків до розрахунку тарифів та оцінки збитків	Запровадження державних стандартів оцінки ризиків, методик розрахунку збитків та страхових тарифів
Обмежений доступ до цифрових даних	Відсутність інтеграції даних метеослужб, кадастру, дистанційного зондування	Законодавче врегулювання використання супутникових і кліматичних даних у страхуванні
Низький рівень прозорості ринку	Недостатній контроль за діяльністю страхових компаній	Удосконалення звітності, створення публічного реєстру учасників ринку аграрного страхування
Відсутність гармонізації нормами ЄС	Відмінності у підходах до управління аграрними ризиками	Адаптація українського законодавства до положень Спільної аграрної політики ЄС (CAP)

* Джерело: складено за результатами власних досліджень автора.

Таблиця 2

Механізми розвитку державного партнерства у сфері аграрного страхування*

Механізм	Суть та мета впровадження	Очікуваний ефект
Співфінансування страхових премій	Часткове відшкодування державою вартості страхування для фермерів	Зростання кількості застрахованих господарств; підвищення доступності страхових послуг
Гарантійний фонд відшкодування збитків	Формування резервів для виплат у разі масштабних стихійних чи воєнних ризиків	Забезпечення фінансової стійкості системи та довіри до страхового ринку
Державна участь у перестрахованні	Спільний розподіл великих ризиків між державою і приватними страховиками	Зменшення навантаження на приватний сектор; стабілізація страхових премій
Спеціалізоване агентство аграрного страхування	Інституційна структура, що координує політику та реалізацію страхових програм	Централізація управління, підвищення ефективності взаємодії між суб'єктами ринку
Регіональні програми підтримки	Залучення місцевих бюджетів і громад до співфінансування страхування	Адаптація страхового захисту до регіональних особливостей ризиків
Цифровізація процесів	Єдина електронна платформа для обліку полісів і контролю використання субсидій	Прозорість, швидкість прийняття рішень, запобігання зловживанням

* Джерело: складено за результатами власних досліджень автора.

Таблиця 3

Можливості розширення страхових продуктів та напрями технологічної модернізації в аграрному страхуванні

Напрямок	Суть	Приклад реалізації	Значення для України
Страхування доходів агровиробників	Захист не лише врожаю, а й фінансового результату з урахуванням ринкових коливань.	Поліс із виплатою при падінні доходу нижче середнього багаторічного значення.	Стабілізація доходів фермерів в умовах воєнної економіки та несталих цін на продукцію.
Страхування тваринництва та біоресурсів	Покриття ризиків загибелі худоби, хвороб, техногенних та воєнних факторів.	Пакети страхування для ВРХ, птиці, свиней з урахуванням епізоотичних ризиків.	Підтримка відновлення тваринництва, що зазнало втрат через війну та руйнування інфраструктури.
Страхування аграрної інфраструктури	Захист складів, теплиць, техніки, елеваторів, логістичних об'єктів.	Поліс на відновлення інфраструктури та обладнання з франшизою.	Зниження вартості відновлення потужностей та стимулювання модернізації господарств.
Страхування воєнних ризиків	Покриття втрат від бойових дій, мінування, ракетних ударів.	Спеціальні державні програми перестрахування воєнних ризиків.	Підвищення інвестиційної привабливості агросектору та доступу фермерів до кредитів.
Індексне страхування за даними погоди та супутників	Виплати ґрунтуються на відхиленні погодних чи вегетаційних індексів від норми.	NDVI-поліс або поліс на випадок дефіциту опадів.	Зменшення спорів щодо збитків та здешевлення страхових продуктів для МСП.
Цифровізація страхових процесів	Використання електронних полісів, мобільних додатків, автоматизованих систем оцінки збитків.	Платформа для подачі заяв, фотофіксації та відстеження статусу виплати.	Прозорість, швидкість та запобігання корупційним ризикам.
Платформи моніторингу та агроаналітики	Супутникові сервіси, цифрові карти полів, прогноз урожайності, ризик-скоринг.	Інтеграція з «Дія. Агрі», open-data Мінагрополітики, геопросторовими системами.	Посилення андеррайтингу та формування індивідуальних тарифів для фермерів.

* Джерело: складено за результатами власних досліджень автора.

Таблиця 4

Механізми розвитку перестрахування та міжнародної кооперації у сфері аграрного страхування*

Напрямок	Суть механізму	Приписи та рекомендації для України
Посилення внутрішнього перестраховального ринку	Формування локальної системи перерозподілу ризиків між страховими компаніями.	<ul style="list-style-type: none"> - Створення національної перестраховальної компанії або об'єднання страховиків. - Запровадження єдиних стандартів оцінки аграрних ризиків. - Розвиток актуарної експертизи та підготовка фахівців.
Створення державного перестраховального пулу	Державна участь у гарантуванні великих збитків у роки катастрофічних ризиків.	<ul style="list-style-type: none"> - Формування державного перестраховального фонду з участю МФО (Світовий банк, ЄБРР). - Використання моделі співфінансування (public-private). - Встановлення прозорих правил відшкодування.
Залучення міжнародних перестраховиків	Перерозподіл ризиків на глобальному рівні через співпрацю з великими перестраховими компаніями.	<ul style="list-style-type: none"> - Підписання рамкових угод зі Swiss Re, Munich Re та іншими. - Створення спільних програм покриття катастрофічних ризиків. - Упровадження міжнародних стандартів платоспроможності (Solvency II).
Участь у міжнародних програмах страхування катастрофічних ризиків	Використання глобальних механізмів покриття кліматичних, природних та воєнних ризиків.	<ul style="list-style-type: none"> - Приєднання до глобальних пулів (наприклад, Climate Risk Insurance Facility). - Розширення доступу до міжнародних кліматичних фондів. - Інтеграція індексних продуктів у національні програми.
Використання супутникових та індексних даних у перестрахованні	Застосування метеорологічних індексів і супутникових систем для об'єктивної оцінки ризиків.	<ul style="list-style-type: none"> - Створення державної супутникової платформи для моніторингу полів. - Співпраця з ESA, NASA, Copernicus для доступу до даних. - Використання індексних моделей у перестраховальних калькуляціях.
Розвиток регіонального співробітництва	Формування спільних перестраховальних ініціатив із країнами ЄС та Східного партнерства.	<ul style="list-style-type: none"> - Участь у регіональних фондах ризиків (модель EU Agricultural Risk Sharing). - Створення двосторонніх програм із Польщею, Румунією, Литвою. - Проведення спільних тренінгів з оцінки аграрних ризиків.

* Джерело: складено за результатами власних досліджень автора.

Таблиця 5

Механізми освітньо-комунікаційного та аналітичного розвитку аграрного страхування*

Напрямок	Суть механізму	Приписи та рекомендації для України
Підвищення страхового усвідомлення фермерів	Проведення тренінгів, консультацій, семінарів, практикумів щодо страхування агроризиків.	<ul style="list-style-type: none"> - Створити національну програму «Агрострахування: основи ризик-менеджменту». - Запровадити безкоштовні онлайн-курси для фермерів. - Розвивати регіональні інформаційні центри на базі ОТГ та Мінагрополітики.
Розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури	Забезпечення регулярного інформування про програми страхування, державні субсидії, тарифи, погодні ризики.	<ul style="list-style-type: none"> - Створити єдину державну платформу аграрного страхування. - Оновлювати портали з погодними індикаторами та індексами врожайності. - Впровадити електронні кабінети страхувальника.
Формування централізованих баз даних та аналітичних систем	Збір, систематизація та аналіз даних про врожайність, збитки, агропоказники, тарифи, кліматичні тренди.	<ul style="list-style-type: none"> - Створити державний реєстр збитків у агросекторі. - Розробити національну платформу аграрних ризиків з відкритими даними. - Забезпечити інтеграцію з даними Держстату, Укргідрометцентру та супутникових систем.
Підготовка кадрів та розвиток експертної спільноти	Підготовка фахівців у сфері аграрного страхування, актуарних розрахунків, супутникової аналітики.	<ul style="list-style-type: none"> - Запровадити сертифікацію актуаріїв з аграрного страхування. - Створити міжуніверситетські програми з ризик-менеджменту. - Розширити навчальні модулі у ЗВО економічного та аграрного профілю.
Поглиблення співпраці між стейкхолдерами	Налагодження партнерства між державними органами, страховими компаніями, аграрними асоціаціями, науковцями.	<ul style="list-style-type: none"> - Створити робочу групу «Агрострахування України». - Проводити щорічні форуми з ризик-менеджменту. - Укласти меморандуми про співпрацю між Мінагрополітики та профільними асоціаціями.
Впровадження сучасних цифрових інструментів навчання та моніторингу	Онлайн-симулятори, мобільні додатки, інтерактивні карти ризиків, платформи моніторингу.	<ul style="list-style-type: none"> - Розробити мобільний застосунок «AgriRisk Ukraine». - Впровадити інструменти дистанційного оцінювання збитків. - Використовувати GIS-технології на рівні громад та страхових компаній.

* Джерело: складено за результатами власних досліджень автора.

Таблиця 6

Механізми інтеграції українського аграрного страхування у європейський страховий простір*

Напрямок інтеграції	Ключові механізми	Приписи та рекомендації для України
Гармонізація законодавства з політикою ЄС (CAP)	- Узгодження національних норм із підходами CAP до страхування та управління ризиками. - Запровадження європейських принципів тарифоутворення та прозорості.	- Оновити законодавство щодо агрострахування відповідно до директив ЄС. - Впровадити стандартизовані вимоги до страхових продуктів, як у CAP.
Субсидування страхових премій за європейською моделлю	- Використання механізмів часткової компенсації премій (40-70%), як у країнах ЄС. - Запровадження прозорих критеріїв відбору отримувачів компенсацій.	- Створити національний механізм субсидування премій, узгоджений з вимогами CAP. - Пріоритезувати малі та середні фермерські господарства.
Цифрові системи моніторингу ризиків і раннього попередження	- Використання супутникових даних, метеомоделей та індексних показників. - Інтеграція з європейськими платформами (Copernicus, EFFIS).	- Запустити національну цифрову платформу ризик-моніторингу з можливістю обміну даними з ЄС. - Стандартизувати методології оцінки збитків за моделями ЄС.
Підвищення стандартів прозорості та нагляду	- Використання європейських підходів Solvency II. - Уніфікація вимог до розкриття інформації страховиками.	- Посилити вимоги до капіталізації та резервування. - Запровадити єдині стандарти звітності для агростраховиків.
Участь у міжнародних програмах страхування та перестраховування	- Співпраця з європейськими перестраховальними пулами. - Використання досвіду ЄС у страхуванні катастрофічних ризиків.	- Розширити участь українських компаній у схемах перестраховування, доступних на ринку ЄС. - Розглянути створення українського перестраховального пулу з підтримкою європейських партнерів.
Інституційне партнерство та професійний розвиток	- Обмін досвідом між регуляторами, страховиками, аграрними агенціями. - Участь у програмах технічної допомоги ЄС.	- Запустити спільні проекти з ЄС щодо підготовки кадрів і стандартизації процесів. - Інтегрувати українські установи в європейські професійні мережі.

* Джерело: складено за результатами власних досліджень автора.

Рівень проникнення аграрного страхування, %

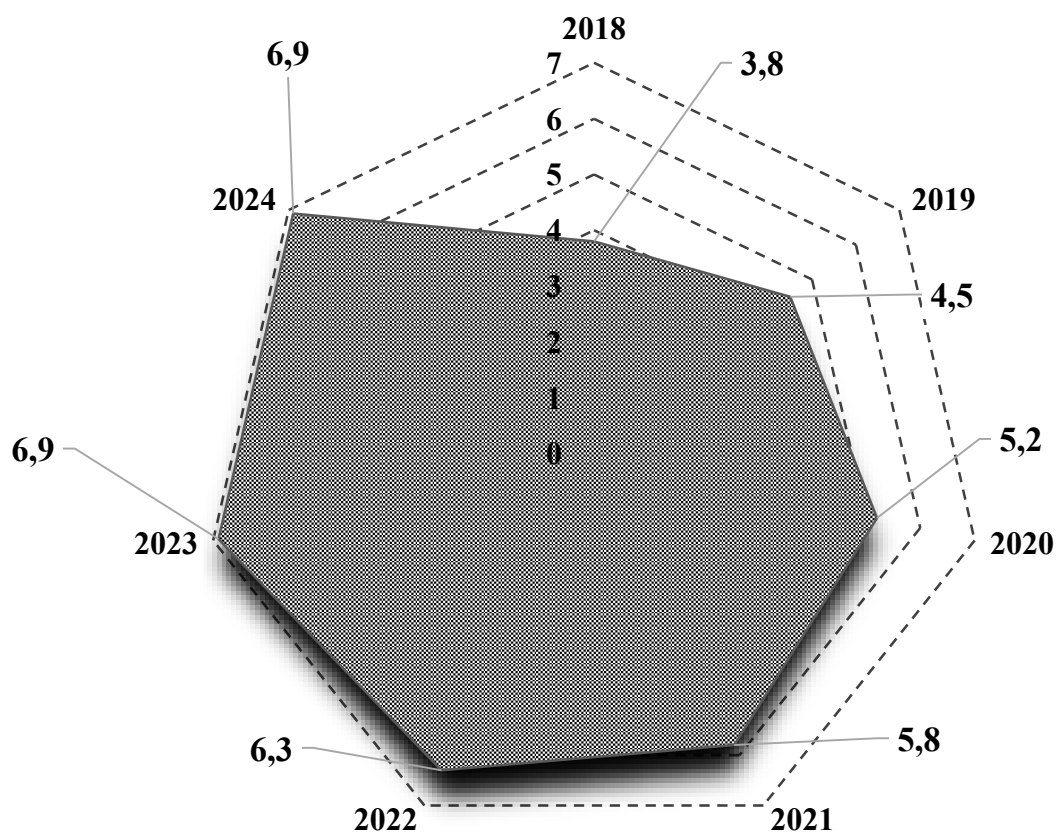

Рис. 1. Рівень проникнення аграрного страхування в Україні у 2018-2024 рр., %

Джерело: дані НБУ та <https://forinsurer.com/> (систематизовано, узагальнено та побудовано автором).

АНКЕТА

«Поведінкові та мотиваційні чинники участі аграріїв у страхуванні»

Шановний(а) респонденте!

Опитування проводиться з науковою метою для дослідження чинників, що впливають на рішення сільськогосподарських виробників щодо участі у програмах аграрного страхування. Опитування є **анонімним**, отримані дані використовуватимуться в **узагальненому вигляді**.

Будь ласка, уважно ознайомтесь із запитаннями та оберіть варіант відповіді, який **найбільше відповідає Вашій позиції**.

БЛОК 1. Загальна характеристика господарства (контрольні змінні)

1. Форма господарювання:
 - ☐ фермерське господарство
 - ☐ агропідприємство
 - ☐ агрохолдинг
 - ☐ інше (вказіть) _____
2. Площа сільськогосподарських угідь:
 - ☐ до 100 га
 - ☐ 100–500 га
 - ☐ 500–1 000 га
 - ☐ понад 1 000 га
3. Основна спеціалізація:
 - ☐ рослинництво
 - ☐ тваринництво
 - ☐ змішане виробництво
4. Досвід роботи у сільському господарстві:
 - ☐ до 5 років
 - ☐ 5–10 років
 - ☐ 10–20 років
 - ☐ понад 20 років
5. Чи має Ваше господарство досвід аграрного страхування?
 - ☐ так
 - ☐ ні

БЛОК 2. Рівень довіри до страхового ринку (Trust)

Оцініть твердження за шкалою від 1 до 7,

де 1 – повністю не згоден(на), 7 – повністю згоден(на)

6. Я довіряю страховим компаніям, що працюють на аграрному ринку.
7. Процедури врегулювання страхових випадків є прозорими та зрозумілими.
8. Я впевнений(а), що страхова компанія здійснить виплату у разі настання страхового випадку.

БЛОК 3. Інформаційна обізнаність (INF)

- 9. Я добре розумію умови договорів аграрного страхування.
 - 10. Мені зрозуміло, як розраховується страхова премія та компенсація.
 - 11. Я маю достатньо інформації для вибору відповідного страхового продукту.
- (шкала 1-7)

БЛОК 4. Сприйняття ризику (Risk)

- 12. Ведення сільськогосподарського бізнесу пов'язане з високим рівнем ризиків.
 - 13. Кліматичні зміни суттєво загрожують стабільності доходів мого господарства.
 - 14. Без страхування фінансові втрати можуть бути критичними для господарства.
- (шкала 1-7)

БЛОК 5. Когнітивні викривлення (Bias / KOG)

- 15. Я зазвичай покладаюся на власний досвід і не поспішаю змінювати усталені практики.
 - 16. Часто здається, що серйозні ризики «мене оминуть».
 - 17. Страхові платежі сприймаються мною як додаткові втрати.
- (шкала 1-7)

БЛОК 6. Соціально-психологічні чинники (SOC)

- 18. Я орієнтуюся на досвід сусідів або колег при прийнятті рішень щодо страхування.
 - 19. Негативний досвід інших аграріїв впливає на моє ставлення до страхування.
 - 20. Підтримка громади або кооперативу мотивувала б мене страхуватися.
- (шкала 1-7)

БЛОК 7. Емоційно-мотиваційні бар'єри (Emotion / MOT)

- 21. Я боюся втратити кошти, сплативши страхову премію без результату.
 - 22. Процес оформлення та отримання виплат здається мені надто бюрократичним.
 - 23. Попередній негативний досвід знижує мою готовність до страхування.
- (шкала 1-7)

БЛОК 8. Готовність платити за страхування (WTP)

24. Яку частку від очікуваного доходу Ви готові спрямувати на страхування?
- ☐ до 1 %
 - ☐ 1–2 %
 - ☐ 2–4 %
 - ☐ понад 4 %

БЛОК 9. Загальна оцінка готовності до страхування

- 25. За умови прозорих правил і державної підтримки я готовий(а) брати участь у програмах аграрного страхування.
- (шкала 1-7)

Дякуємо за участь в опитуванні!

Додаток Е

Таблиця 1

Структура вихідних синтетичних даних, використаних у кластерному аналізі поведінкових індексів *

	A	B	C	D	E	F		A	B	C	D	E	F
1	ID	I_KOG	I_INF	I_SOC	I_MOT	I_TOTAL	44	43	0,034	0,915	0,374	0,211	0,375
2	1	0,375	0,642	0,103	0,169	0,333	45	44	0,909	0,37	0,371	0,327	0,523
3	2	0,951	0,084	0,903	0,279	0,588	46	45	0,259	0,015	0,813	0,12	0,309
4	3	0,732	0,162	0,505	0,177	0,422	47	46	0,663	0,928	0,947	0,891	0,846
5	4	0,599	0,899	0,826	0,089	0,629	48	47	0,312	0,428	0,986	0,594	0,566
6	5	0,156	0,606	0,32	0,121	0,302	49	48	0,52	0,967	0,753	0,679	0,722
7	6	0,156	0,009	0,896	0,461	0,365	50	49	0,547	0,964	0,376	0,789	0,657
8	7	0,058	0,101	0,389	0,206	0,181	51	50	0,185	0,853	0,084	0,498	0,389
9	8	0,866	0,664	0,011	0,364	0,501	52	51	0,97	0,294	0,777	0,087	0,576
10	9	0,601	0,005	0,905	0,503	0,508	53	52	0,775	0,385	0,558	0,537	0,576
11	10	0,708	0,161	0,091	0,69	0,413	54	53	0,939	0,851	0,424	0,587	0,718
12	11	0,021	0,549	0,319	0,039	0,231	55	54	0,895	0,317	0,906	0,745	0,723
13	12	0,97	0,692	0,95	0,799	0,861	56	55	0,598	0,169	0,111	0,432	0,336
14	13	0,832	0,652	0,951	0,628	0,776	57	56	0,922	0,557	0,493	0,128	0,565
15	14	0,212	0,224	0,573	0,082	0,279	58	57	0,088	0,936	0,011	0,284	0,32
16	15	0,182	0,712	0,632	0,874	0,565	59	58	0,196	0,696	0,469	0,363	0,423
17	16	0,183	0,237	0,448	0,921	0,41	60	59	0,045	0,57	0,056	0,646	0,299
18	17	0,304	0,325	0,293	0,061	0,258	61	60	0,325	0,097	0,119	0,571	0,266
19	18	0,525	0,746	0,329	0,277	0,482	62	61	0,389	0,615	0,118	0,356	0,371
20	19	0,432	0,65	0,673	0,806	0,622	63	62	0,271	0,99	0,649	0,987	0,688
21	20	0,291	0,849	0,752	0,748	0,637	64	63	0,829	0,14	0,746	0,606	0,591
22	21	0,612	0,658	0,792	0,185	0,583	65	64	0,357	0,518	0,583	0,237	0,43
23	22	0,139	0,568	0,79	0,209	0,423	66	65	0,281	0,877	0,962	0,102	0,564
24	23	0,292	0,094	0,091	0,37	0,208	67	66	0,543	0,741	0,375	0,153	0,473
25	24	0,366	0,368	0,494	0,485	0,422	68	67	0,141	0,697	0,286	0,246	0,337
26	25	0,456	0,265	0,058	0,618	0,341	69	68	0,802	0,702	0,869	0,161	0,666
27	26	0,785	0,244	0,55	0,369	0,508	70	69	0,075	0,359	0,224	0,187	0,206
28	27	0,2	0,973	0,442	0,463	0,506	71	70	0,987	0,294	0,963	0,285	0,667
29	28	0,514	0,393	0,888	0,747	0,624	72	71	0,772	0,809	0,012	0,173	0,471
30	29	0,592	0,892	0,351	0,037	0,496	73	72	0,199	0,81	0,97	0,897	0,684
31	30	0,046	0,631	0,117	0,252	0,251	74	73	0,006	0,867	0,043	0,08	0,245
32	31	0,608	0,795	0,143	0,713	0,56	75	74	0,815	0,913	0,891	0,525	0,8
33	32	0,171	0,503	0,762	0,895	0,547	76	75	0,707	0,511	0,528	0,41	0,554
34	33	0,065	0,577	0,618	0,512	0,421	77	76	0,729	0,502	0,993	0,982	0,789
35	34	0,949	0,493	0,101	0,532	0,54	78	77	0,771	0,798	0,074	0,112	0,472
36	35	0,966	0,195	0,084	0,107	0,381	79	78	0,074	0,65	0,554	0,398	0,403
37	36	0,808	0,722	0,701	0,447	0,688	80	79	0,358	0,702	0,969	0,969	0,719
38	37	0,305	0,281	0,073	0,533	0,287	81	80	0,116	0,796	0,523	0,866	0,538
39	38	0,098	0,024	0,822	0,242	0,289	82	81	0,863	0,89	0,629	0,817	0,802
40	39	0,684	0,645	0,706	0,269	0,597	83	82	0,623	0,338	0,696	0,258	0,497
41	40	0,44	0,177	0,081	0,377	0,272	84	83	0,331	0,376	0,455	0,171	0,341
42	41	0,122	0,94	0,085	0,02	0,297	85	84	0,064	0,094	0,628	0,669	0,334
43	42	0,495	0,954	0,987	0,322	0,698	86	85	0,311	0,578	0,584	0,929	0,57

* Джерело: власні обчислення автора за синтетичним масивом даних (I_KOG, I_INF, I_SOC, I_MOT та інтегральний індекс I_TOTAL, n = 200).

Додаток Е

Продовження таблиці 1

Структура вихідних синтетичних даних, використаних у кластерному аналізі поведінкових індексів*

№	A	B	C	D	E	F	№	A	B	C	D	E	F
87	86	0,325	0,036	0,901	0,557	0,443	130	129	0,007	0,42	0,056	0,202	0,162
88	87	0,73	0,466	0,045	0,572	0,461	131	130	0,511	0,245	0,865	0,164	0,464
89	88	0,638	0,541	0,281	0,28	0,453	132	131	0,417	0,356	0,813	0,164	0,45
90	89	0,887	0,287	0,95	0,769	0,729	133	132	0,222	0,758	1	0,815	0,669
91	90	0,472	0,591	0,89	0,187	0,549	134	133	0,12	0,014	0,997	0,605	0,422
92	91	0,12	0,031	0,456	0,324	0,223	135	134	0,338	0,116	0,555	0,523	0,374
93	92	0,713	0,057	0,62	0,425	0,463	136	135	0,943	0,046	0,769	0,359	0,558
94	93	0,761	0,823	0,277	0,508	0,605	137	136	0,323	0,041	0,945	0,577	0,519
95	94	0,561	0,36	0,188	0,242	0,354	138	137	0,519	0,855	0,85	0,392	0,66
96	95	0,771	0,127	0,464	0,115	0,402	139	138	0,703	0,704	0,247	0,817	0,612
97	96	0,494	0,522	0,353	0,611	0,489	140	139	0,364	0,474	0,451	0,439	0,428
98	97	0,523	0,77	0,564	0,269	0,553	141	140	0,972	0,098	0,129	0,377	0,424
99	98	0,428	0,216	0,078	0,581	0,318	142	141	0,962	0,492	0,954	0,463	0,743
100	99	0,025	0,623	0,974	0,154	0,438	143	142	0,252	0,473	0,606	0,301	0,406
101	100	0,108	0,085	0,986	0,481	0,396	144	143	0,497	0,173	0,229	0,748	0,399
102	101	0,051	0,052	0,658	0,533	0,303	145	144	0,301	0,434	0,672	0,503	0,467
103	102	0,636	0,531	0,536	0,052	0,468	146	145	0,285	0,399	0,618	0,232	0,386
104	103	0,314	0,541	0,31	0,337	0,374	147	146	0,037	0,616	0,358	0,9	0,435
105	104	0,509	0,637	0,814	0,134	0,542	148	147	0,61	0,635	0,114	0,384	0,447
106	105	0,908	0,726	0,685	0,063	0,638	149	148	0,503	0,045	0,672	0,544	0,439
107	106	0,249	0,976	0,163	0,99	0,357	150	149	0,051	0,375	0,52	0,906	0,42
108	107	0,41	0,516	0,911	0,322	0,544	151	150	0,279	0,626	0,772	0,624	0,558
109	108	0,756	0,323	0,823	0,81	0,675	152	151	0,908	0,501	0,52	0,117	0,532
110	109	0,229	0,795	0,95	0,255	0,556	153	152	0,24	0,856	0,852	0,94	0,687
111	110	0,077	0,271	0,726	0,682	0,409	154	153	0,145	0,659	0,552	0,628	0,472
112	111	0,29	0,439	0,613	0,76	0,502	155	154	0,489	0,163	0,561	0,335	0,395
113	112	0,161	0,078	0,418	0,596	0,292	156	155	0,986	0,071	0,877	0,139	0,561
114	113	0,93	0,025	0,933	0,472	0,613	157	156	0,242	0,642	0,403	0,794	0,493
115	114	0,888	0,963	0,866	0,412	0,782	158	157	0,672	0,027	0,134	0,62	0,366
116	115	0,633	0,836	0,045	0,349	0,48	159	158	0,762	0,386	0,029	0,533	0,489
117	116	0,871	0,696	0,026	0,93	0,628	160	159	0,238	0,94	0,755	0,894	0,674
118	117	0,804	0,409	0,376	0,833	0,604	161	160	0,728	0,575	0,62	0,789	0,675
119	118	0,187	0,173	0,811	0,965	0,495	162	161	0,368	0,388	0,704	0,152	0,414
120	119	0,893	0,156	0,987	0,124	0,578	163	162	0,632	0,641	0,213	0,312	0,466
121	120	0,539	0,25	0,15	0,731	0,408	164	163	0,634	0,458	0,136	0,248	0,388
122	121	0,807	0,549	0,594	0,938	0,715	165	164	0,336	0,546	0,015	0,744	0,45
123	122	0,896	0,715	0,381	0,181	0,579	166	165	0,09	0,941	0,351	0,034	0,357
124	123	0,318	0,66	0,97	0,066	0,516	167	166	0,835	0,386	0,59	0,57	0,608
125	124	0,11	0,28	0,842	0,741	0,462	168	167	0,321	0,961	0,392	0,762	0,587
126	125	0,228	0,955	0,838	0,574	0,631	169	168	0,187	0,905	0,437	0,877	0,567
127	126	0,427	0,738	0,469	0,842	0,598	170	169	0,041	0,196	0,904	0,542	0,356
128	127	0,818	0,554	0,415	0,14	0,516	171	170	0,591	0,069	0,348	0,821	0,446
129	128	0,861	0,612	0,273	0,795	0,639	172	171	0,678	0,101	0,514	0,111	0,379

№	A	B	C	D	E	F
173	172	0,017	0,018	0,784	0,846	0,375
174	173	0,512	0,094	0,397	0,127	0,302
175	174	0,226	0,683	0,622	0,397	0,473
176	175	0,645	0,071	0,862	0,797	0,586
177	176	0,174	0,319	0,95	0,15	0,399
178	177	0,691	0,845	0,147	0,229	0,501
179	178	0,387	0,023	0,927	0,722	0,498
180	179	0,937	0,814	0,492	0,72	0,752
181	180	0,338	0,282	0,258	0,641	0,305
182	181	0,341	0,118	0,459	0,694	0,385
183	182	0,113	0,697	0,98	0,543	0,562
184	183	0,925	0,629	0,493	0,252	0,608
185	184	0,877	0,877	0,329	0,346	0,634
186	185	0,258	0,735	0,633	0,182	0,456
187	186	0,66	0,801	0,24	0,908	0,64
188	187	0,817	0,382	0,076	0,583	0,451
189	188	0,555	0,177	0,129	0,401	0,323
190	189	0,53	0,751	0,128	0,462	0,471
191	190	0,242	0,807	0,152	0,947	0,502
192	191	0,093	0,993	0,139	0,153	0,341
193	192	0,897	0,413	0,641	0,586	0,65
194	193	0,9	0,372	0,182	0,506	0,51
195	194	0,633	0,776	0,346	0,611	0,593
196	195	0,339	0,341	0,897	0,018	0,435
197	196	0,349	0,931	0,474	0,872	0,63
198	197	0,726	0,858	0,668	0,932	0,786
199	198	0,897	0,429	0,172	0,565	0,532
200	199	0,887	0,751	0,192	0,697	0,641
201	200	0,78	0,755	0,041	0,922	0,617
202						
203						
204						
205						
206						
207						
208						
209						
210						
211						
212						
213						
214						
215						

*Джерело: власні обчислення автора за синтетичним масивом даних (I_KOG, I_INF, I_SOC, I_MOT та інтегральний індекс I_TOTAL, n = 200).

Візуалізація результатів емпіричного дослідження поведінкових і мотиваційних чинників участі аграріїв у страхуванні

Рис. 1. Кластеризація поведінкових типів аграріїв

Джерело: власна розробка автора (візуалізація результатів кластерного аналізу).

Рис. 2. Особливості розподілу композитного індексу

Джерело: власна розробка автора (візуалізація результатів кластерного аналізу).

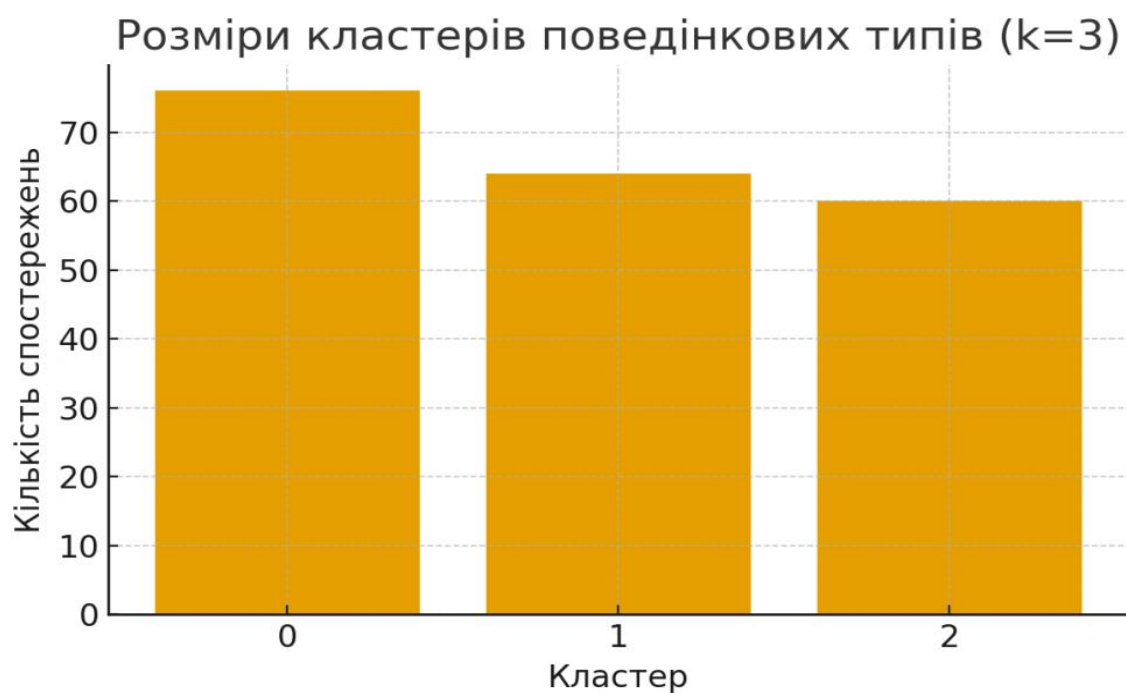

Рис. 3. Розміри кластерів поведінкових типів (k=3)

Джерело: власна розробка автора (візуалізація результатів кластерного аналізу).

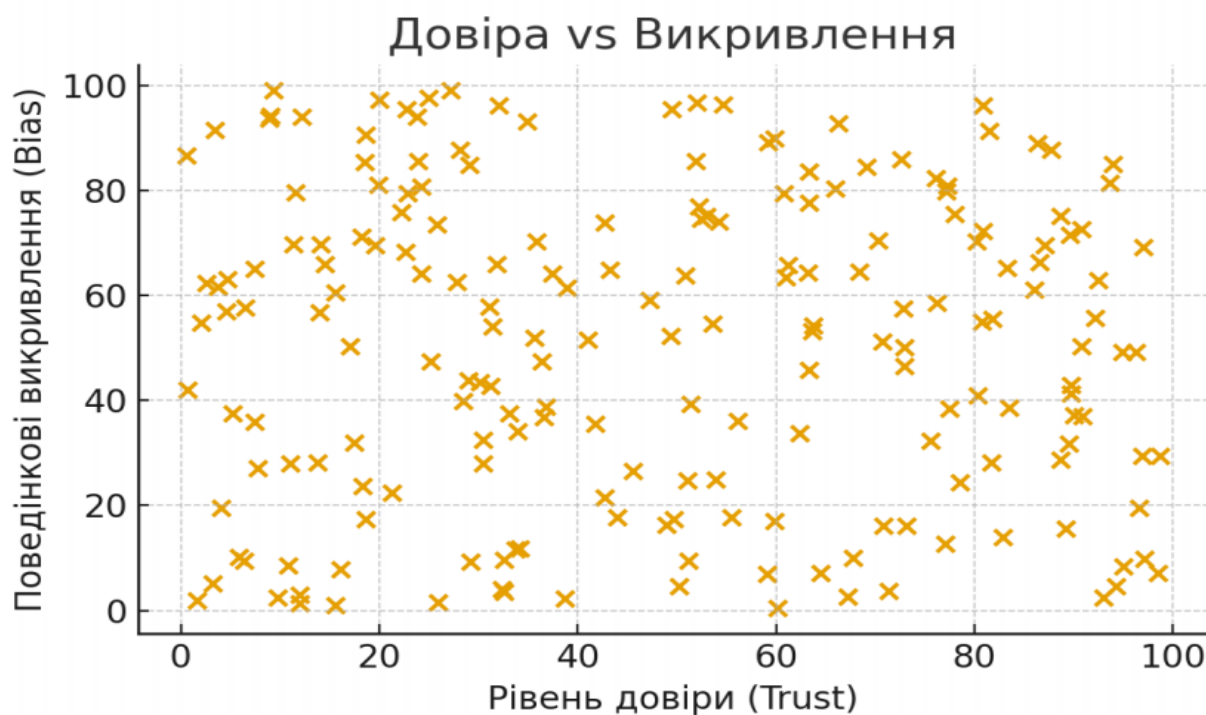

Рис. 4. Рівень довіри та поведінкові викривлення

Джерело: власна розробка автора (візуалізація результатів кластерного аналізу).

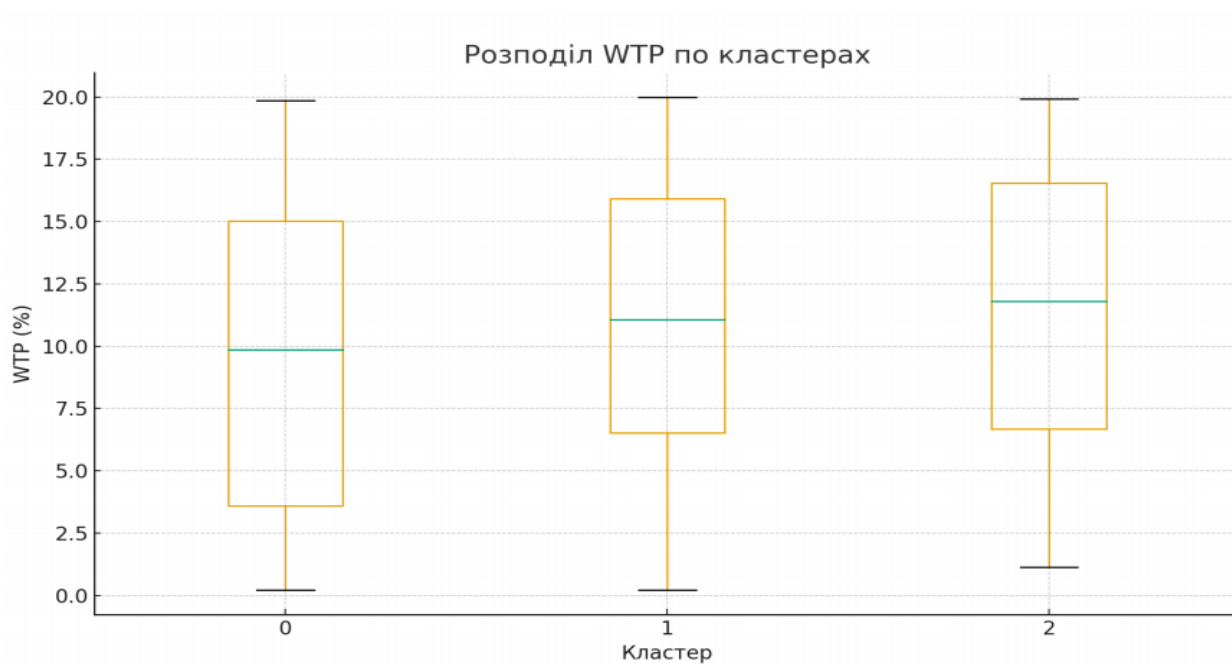

Рис. 5. Розподіл WTP по кластерах

Джерело: власна розробка автора (візуалізація результатів кластерного аналізу).

Таблиця 1

Інституційні механізми розвитку аграрного страхування в Україні*

Механізм	Сутність	Приклади в Україні	Ефект/результат
Державне регулювання	Законодавче та нормативне забезпечення діяльності страхових компаній	Закон України «Про страхування», ДСТУ щодо агрострахування	Підвищення прозорості та стабільності ринку
Фіскальні стимули	Податкові пільги для страхувальників і страховиків	Податкові кредити для агровиробників, що страхують врожай	Збільшення попиту на страхові продукти
Державні програми підтримки	Спільне фінансування страхових премій	Державна програма часткового відшкодування страхових премій	Зменшення фінансового ризику для фермерів
Професійні асоціації	Спільна діяльність страховиків та агровиробників	Асоціація «Українське аграрне страхування»	Координація стандартів та розвиток ринку
Інформаційна підтримка	Платформи збору та аналізу ризиків	Геоінформаційні системи, аграрні портали	Підвищення точності страхових розрахунків

*Джерело: власні узагальнення та дослідження автора на основі джерел [1-3; 78].

Таблиця 2

Інноваційні механізми аграрного страхування*

Інновація	Опис	Приклади застосування	Переваги
Параметричне страхування	Виплата страхового відшкодування за параметрами (опад, температура, врожайність)	Страхові продукти «CropInsurance», AgriParam	Швидкі виплати, прозорість
Діджиталізація та мобільні платформи	Онлайн-поліси, електронні договори, мобільні додатки	Платформи MetLife Agri, «Мобільний страховик»	Зручність для фермерів, зменшення витрат
Big Data та AI	Аналіз даних для оцінки ризиків та прогнозування	Використання супутникових даних та дронів	Підвищення точності страхових тарифів
Інноваційні фінансові інструменти	Ризикові облігації, аграрні деривативи	Catastrophe Bonds для посівів	Диверсифікація ризиків страхових компаній
Smart-контракти на блокчейні	Автоматичне виконання умов страхування	Тестові проекти на фермерських кооперативах	Мінімізація бюрократії та шахрайства

*Джерело: власні узагальнення та дослідження автора на основі джерел [4-5; 120-122].

Таблиця 3

Порівняння міжнародного та українського досвіду*

Країна / Регіон	Основні механізми	Інновації	Результат для ринку
США	Державна підтримка (FSA), приватне страхування	Параметричне страхування, AgTech	Високий рівень покриття ризиків
ЄС	Субсидії, директиви ЄС	Діджиталізація, моделі прогнозування	Стабільний та регульований ринок
Індія	Державні програми страхування фермерів (PMFBY)	Мобільні платформи, Big Data	Масовий доступ для дрібних фермерів
Україна	Часткове відшкодування, податкові стимули	Пілотні проекти параметричного страхування, діджиталізація	Ринок на стадії формування, низька частка застрахованих

*Джерело: власні узагальнення та дослідження автора на основі джерел [6; 7-10; 152].

Таблиця 4

**Порівняння показників аграрного страхування в Україні та ЄС,*
(2018-2024 рр.)**

Показник	Україна	ЄС (середнє)
Застраховано площ (%)	2-5	20-30
Страхові премії на 1 га (грн)	1 000-1 200	2 500-3 000
Частка державної підтримки (%)	-	20-30
Доступ до цифрових платформ (%)	10-15	60-70

** Джерело: власні узагальнення та дослідження автора на основі джерел [7-10].*

Список опублікованих праць за темою дисертації

Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України

1. Прокопчук О. Т., Харенко А. О., **Гумен О. В.**, Мирошниченко М. М., Клименко В.О., Жарун Р. Ф. Цифрові трансформації та інноваційні рішення на ринку страхових послуг України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2024. Випуск 105, Ч. 2: Економічні науки, С. 106-115. DOI: 10.32782/2415-8240-2024-105-2-106-115. (ум. друк. арк. 0,70/0,16). (особистий внесок автора: здійснено обґрунтування тенденцій цифрової трансформації страхового ринку України, розроблено підходи до оцінювання впливу інноваційних технологій на ефективність страхових послуг та визначено пріоритетні напрями впровадження цифрових рішень у діяльність страхових компаній). [фахове видання; Index Copernicus (IC), crossref, Ulrich's Periodicals Directory, Google Scholar].

2. Прокопчук О. Т., Пономаренко О.В., **Гумен О. В.**, Мирошниченко М. М., Клименко В.О., Жарун Р. Ф. Трансформація страхового бізнесу під впливом цифрових інновацій та штучного інтелекту. *Збірник наукових праць Уманського національного університету* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2025. Випуск 106, Ч. 2: Економічні науки. С. 90-100. DOI:10.32782/2415-8240-2025-106-2-90-100. (ум. друк. арк. 0,72/0,22). (особистий внесок автора: обґрунтовано концептуальні підходи до трансформації страхового бізнесу під впливом цифрових інновацій та штучного інтелекту, сформовано методичні підходи до оцінювання ефектів цифровізації та визначено ключові напрями адаптації бізнес-моделей страхових компаній). [фахове видання; Index Copernicus (IC), crossref, Ulrich's Periodicals Directory, Google Scholar].

3. Гумен О. В. Особливості розвитку аграрного страхування в Україні в умовах інноваційних викликів та можливостей. *Науково-практичний журнал «Агросвіт»*. 2025. № 19. С. 138-143. DOI: 10.32702/2306-6792.2025.19.138. (ум. друк. арк. 0,55). [фахове видання; Index Copernicus (IC), Google Scholar].

4. Прокопчук О. Т., **Гумен О. В.** Поведінкові та мотиваційні засади розвитку аграрного страхування в Україні. *Науково-практичний журнал «Агросвіт»*. 2025. № 22. С. 91-100. DOI: 10.32702/2306-6792.2025.22.91. (ум. друк. арк. 0,92/0,62). (особистий внесок автора: сформовано концептуальну модель впливу когнітивних, інформаційних, соціальних та мотиваційних чинників на страхові рішення аграрних виробників). [фахове видання; Index Copernicus (IC), Google Scholar].

5. Гумен О. В. Інституційні та інноваційні механізми розвитку аграрного страхування в Україні. *Науково-практичний журнал «Інвестиції: практика та досвід»*. 2025. № 19. С. 207-212. DOI: 10.32702/2306-6814.2025.19.207. (ум. друк. арк. 0,63). [фахове видання; Index Copernicus (IC), Google Scholar].

Публікації, у яких засвідчено апробацію матеріалів дисертації

6. Гумен О. В. Організаційні основи розвитку ринку страхових послуг. Теоретичні засади державного регулювання страхової діяльності. Актуальні питання сучасної економіки : матеріали XIV Всеукраїнської наукової конференції за міжнародною участю, 15 листопада 2022 р. Умань : УНУС. 2022. С. 48-50. (ум. друк. арк. 0,14).

7. Клименко В.О., **Гумен О.В.**, Мирошніченко М.М. Поведінкові аспекти взаємодії учасників страхового ринку. [*Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством* : Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції]. Частина 1. м. Полтава, 30-31 березня 2023 р. Полтава, 2023. С. 676-678. (ум. друк. арк. 0,17/0,08). (особистий внесок автора: проаналізовано поведінкові чинники взаємодії учасників страхового ринку та обґрунтовано їх вплив на ефективність страхових рішень).

8. Клименко В.О., **Гумен О.В.**, Мирошніченко М.М. Теоретична концептуалізація страхового бізнесу. [*Аспекти стабільного розвитку економіки*] : Матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції. 25 травня 2023 р. Умань : 2023. С. 17-19. (ум. друк. арк. 0,13/0,05). (особистий внесок автора: сформовано теоретичні підходи до концептуалізації страхового бізнесу та уточнено його ключові категорії й принципи).

9. Prokopchuk O.T., **Humen O.V.**, Myroshnychenko M.M. Current state and trends of property insurance in Ukrain. Актуальні питання сучасної економіки : матеріали XV Всеукраїнської наукової конференції за міжнародною участю, 15 листопада 2023 р. Умань : УНУС. 2023. С. 74-76. (ум. друк. арк. 0,13/0,06). (особистий внесок автора: досліджено сучасний стан та ключові тенденції розвитку майнового страхування в Україні, зокрема виділено агрострахування як важливу складову галузі).

10. Клименко В.О., **Гумен О.В.**, Мирошніченко М.М. Реклама та просування страхових послуг на ринку аграрного страхування. *Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи* [Електронне видання]: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 14-15 березня 2024 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. Харків, 2024. С. 361-363. (ум. друк. арк. 0,15/0,05). (особистий внесок автора: проаналізовано особливості реклами та просування страхових послуг на ринку аграрного страхування та визначено напрями підвищення їх результативності).

11. Прокопчук О. Т., Клименко В. О., **Гумен О. В.** Аграрне страхування: захист бізнесу в умовах сучасних викликів. *Agricultural and food Economics*. 2024: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 19-20 вересня 2024 р. Київ: НУБіП України, 2024. С. 63-64. (ум. друк. арк. 0,10/0,04). (особистий внесок автора: досліджено роль аграрного страхування у захисті бізнесу в умовах сучасних ризиків та окреслено напрями підвищення його ефективності).

12. **Гумен О.В.**, Клименко В.О., Мирошніченко М.М. Інноваційні підходи до аграрного страхування в цифрову епоху. [*Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин*] : Матеріали XX Міжнародної науково-

практичної конференції. Умань. 27 травня 2025 р. С. 25-27. (ум. друк. арк. 0,12/0,04). (особистий внесок автора: досліджено інноваційні підходи до аграрного страхування та їх впровадження в умовах цифрової трансформації).

13. Клименко В. О., **Гумен О. В.**, Мирошніченко М. М. Страхування як інструмент управління ризиками в корпоративних фінансах: сучасний стан і перспективи розвитку. Фінансові механізми забезпечення відновлення економіки України в сучасних умовах [Електронне видання] : збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, м. Ірпінь, 26 лютого 2025 року. Ірпінь, 2025. С. 340-342. (ум. друк. арк. 0,14/0,05). (особистий внесок автора: проаналізовано сучасний стан використання страхування в корпоративних фінансах та визначено перспективи його розвитку як інструменту управління ризиками).

14. Клименко В., **Гумен О.**, Мирошніченко М., Жарун Р. Сучасні підходи до аграрного страхування: виклики та перспективи. Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством : *Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Частина 1. Полтавський державний аграрний університет. (25 березня 2025 р.). Полтава, 2025. С. 621-623. (ум. друк. арк. 0,15/0,05). (особистий внесок автора: досліджено сучасні підходи до аграрного страхування та визначено ключові виклики й перспективи його розвитку).

15. **Гумен О.В.**, Клименко В.О., Мирошніченко М.М. Інноваційна модернізація страхового ринку в Україні в умовах трансформаційної економіки. Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Розвиток фінансово-кредитних систем: виклики сьогодення», Умань, Уманський НУ. 2025 р. С. 86-87. (ум. друк. арк. 0,12/0,04). (особистий внесок автора: проаналізовано інноваційні процеси модернізації страхового ринку України та визначено напрями підвищення його ефективності в умовах трансформаційної економіки).

16. Гумен О. Фіскальні механізми стимулювання аграрного страхування в умовах глобальних ризиків. *Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін: Збірник наукових праць VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції*. (30 жовтня 2025 р., м. Полтава) / Полтавський державний аграрний університет. Полтава: ПДАУ, 2025. Т. 1. С. 411-412. (ум. друк. арк. 0,11).

Публікації в інших виданнях

17. Прокопчук О. Т., **Гумен О. В.** Розвиток системи страхового захисту в аграрному секторі економіки України : Колективна монографія [Соціально-економічні засади формування економічної системи України] / За ред. д.е.н., професора О.О. Непочатенко. Умань: Видавець «Сочінський», 2022. С. 73-77. (0,27/ 0,14 д.а.). (особистий внесок автора: здійснено аналіз сучасного стану та проблем розвитку системи страхового захисту в аграрному секторі України й обґрунтовано напрями підвищення її ефективності). [колективна монографія].

Довідки про впровадження результатів дослідження

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «СТРАХОВА ГРУПА «ТАС»
03062, м. Київ, пр. Берестейський, 65
Контакт-центр: 093 / 095 / 097 / 654 77 77
E-mail: tas@sgtas.ua
sgtas.ua

ТАСМНИЦЯ СТРАХУВАННЯ

Вит. № 111/9
вз 10.01.2025

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
ГУМЕНА Олександра Вікторовича
за темою «Розвиток аграрного страхування в Україні»

Фахівці СГ «ТАС» розглянули результати дисертаційного дослідження Гумена О.В., присвяченого розвитку аграрного страхування в Україні, та засвідчують їх актуальність, практичну значущість і високу прикладну цінність для вдосконалення сучасної системи страхового захисту аграрного сектору.

Особливу практичну вагу для діяльності страхової групи становлять розроблені автором теоретико-методичні підходи до дослідження поведінкових факторів та мотивації учасників аграрного страхування. У дисертаційній роботі запропоновано поведінково-мотиваційну модель залучення аграрних виробників до страхових програм, яка інтегрує економічні, соціальні, психологічні та інституційні чинники в єдину систему управління мотивацією.

Наведені наукові результати дозволяють:

- глибше пояснити відмінності у страховій поведінці різних груп агровиробників;
- виявити ключові мотиватори та бар'єри участі у страхових програмах;
- оптимізувати комунікаційну політику страховика з урахуванням реальних мотиваційних драйверів клієнтів;
- підвищити ефективність взаємодії між страховими компаніями та аграріями шляхом запровадження клієнтоорієнтованих сервісних рішень.

Запропонований автором поведінковий підхід до формування відносин між страховиками та аграрними виробниками сприяє вдосконаленню бізнес-процесів страховика, зокрема підвищує швидкість надання послуг, якість комунікацій, рівень довіри та лояльності страхувальників.

Реалізація рекомендацій Гумена О.В. у діяльності СГ «ТАС» дозволить посилити мотивацію аграрних виробників до участі у страхових програмах, підвищити рівень страхового покриття, сформувати культуру ризик-менеджменту в агросекторі та зміцнити загальну стійкість ринку аграрного страхування України.

Директор
УРЦ «СГ «ТАС»

ХАЛАХУР І.В.

Продовження додатку К

КОНТУР

ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО
ПРИВАТНА ФІРМА
Україна, 20301 Черкаська обл.,
м. Умань, вул. Незалежності 29

KONTUR

PRIVATE ENTERPRISE
PRIVATE FIRM
20301, 29, Nezalezhnosti Str.,
Uman, Ukraine

Визн. № 317/7
всг 03.03.2025

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
ГУМЕНА Олександра Вікторовича**

Результати дисертаційного дослідження Гумена О. В., присвяченого розвитку аграрного страхування в Україні, були впроваджені у діяльність ПП «ПФ КОНТУР». Використання науково обґрунтованих методик управління ризиками дозволило підприємству підвищити ефективність планування та прогнозування власної діяльності, оптимізувати виробничі процеси, стабілізувати доходи та зміцнити фінансову стійкість.

Інтеграція рекомендацій дисертації сприяла застосуванню інноваційних підходів до управління ризиковим середовищем, підвищенню оперативності ухвалення управлінських рішень та забезпеченню більш ефективного використання ресурсів підприємства. Реалізація результатів дисертації підтверджує їхню практичну значущість і сприяє підвищенню конкурентоспроможності ПП «ПФ КОНТУР» у аграрному секторі.

Директор

ПП «ПФ КОНТУР»

Бондаренко О. Г.

Поштова адреса: 20301 м. Умань, Черкаська обл. а/с 140, ЄДРПОУ: 30065664,
ІПН: 300656623059, ІВАН (UA823206490000026009052641563)
в АТ КБ «ПРИВАТБАНК» (ЄДРПОУ банку 14360570, код банку 320649), e-mail:
Pf.kontur@ukr.net, тел. +38(067)-795-08-79

Продовження додатку К

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ
«СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ
ТОВАРИСТВО АГРОЗАХІД»

58009, провулок Миколаївський, будинок, 9.,
місто Чернівці, Чернівецька область
ІПН420154024122; тел.(067) 79-508-79
Код ЄДРПОУ 42015407
agrozhid_bux@ukr.net

01.04.2025 № 177/01-01-07

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

ГУМЕНА Олександра Вікторовича

Висновки та наукові результати дисертаційного дослідження Гумена О. В., спрямованого на формування сучасної та ефективної моделі розвитку аграрного страхування в Україні, вирізняються високою актуальністю, практичною значущістю та придатністю до впровадження у діяльність аграрних підприємств.

Аграрний сектор належить до найбільш ризикованих сфер національної економіки через дію природно-кліматичних, економічних, соціальних та політичних чинників, які здатні істотно впливати на виробничі результати та фінансову стійкість агровиробників. Це зумовлює необхідність формування ефективних механізмів ризик-менеджменту.

Одним із ключових таких механізмів є аграрне страхування, яке виступає дієвим інструментом мінімізації ризиків, стабілізації доходів сільськогосподарських виробників, підвищення доступу до фінансування, забезпечення відновлюваності виробництва та стимулювання сталого розвитку аграрної галузі.

Практичне використання теоретичних положень, методичних підходів і прикладних рекомендацій, викладених у дисертаційній роботі Гумена О. В., у діяльності ТОВ «СТ АГРОЗАХІД» сприятиме підвищенню ефективності господарювання, удосконаленню системи управління ризиками та впровадженню сучасних підходів до страхового захисту в аграрному секторі. Результати дослідження можуть бути застосовані при розробці внутрішніх політик ризик-менеджменту, виборі оптимальних страхових продуктів, плануванні виробничої діяльності та підвищенні фінансової стійкості підприємства.

Дисертаційні напрашування здобувача є корисними для аграрних підприємств різного масштабу та типу власності, а їх упровадження забезпечує підвищення рівня захищеності виробництва, зниження впливу несприятливих факторів і зміцнення конкурентних позицій на ринку.

Директор

ТОВ «СТ АГРОЗАХІД»

Бондаренко О. Г.

